7117

1. Title Bṛihajjātaka Vivṛitti Tīkā
2. Accession No. 5544
3. Folio No./Pages 78
4. Lines 13-16
5. Size 28 × 16Cm
6. Substance Paper
7. Script Devanāgarī
8. Language Sanskṛit
9. Period Not mentioned
10. Beginning "तश्रवायुक्ता यस्मात्तु लास्थे शुके मीनस्तस्तार्कस्या संभव तथा च वादरायणः॥···"
11. End "ग्नक्षैदोलग्न भेदाध्यायः शुद्धिर्गहाणा ग्रह कुंडलिका···तदनुजदेव शास्त्र मनु पश्चान्म या इदं ॥"
12. Colophon Yes
13. Illnstrations No
14. Source Donation
15. Subject Jyotisha
16. Revisor Utpal Bhatta
17. Author Prathu
18. Remarks Pages are not in order, bound.

Bhattotpal.

Brihajjātaka Vivritti.

78p.

Language- Sanskrit, Hand Written.

Size- 30x17 Cm.

(ग्नक्षे दोलग्न मेदाध्याय गुच्दिर्ग्रहा ---------

भानुश्चापैसेन्दु मोसस्तुंग प्रा प्रीतिलग्ने वास्यात)

2

बृ॰ जा॰ टी॰ गमने होलग्नभेदाध्यायः ष्ठिद्रेष्काणाध्याय ह्रोर्कुण्डलिकाध्यायः अष्टकवर्गः उल्कापाताध्या 3
यः चिह्नप्रकाराख्यम् मिश्रकाध्यायः तन्तुवेदनं नेत्रस्पंदनम् अथ शेषमाध्यायकीर्त्तनार्थ
मुपनातकथाह ॥४॥ अतः परं ग्रहगुणकथनं स्यात्स्वमं ततः स्नानविधिः प्रदिष्टः यज्ञोग्रहाणा
मथ निर्गमश्च क्रमात् हि दिष्टः शाकुनोपदेशः ॥५॥ अलोक्यान्यश्च हरागहजन्मे स्यादात्वे पूर्वतंतः
ततोनंतरं स्नानविधिः विन
ात्रमात्यारिपाश्चप्रदिष्ट उक्तः
र्थं मया कृतो देववित्तां हिता
तिकायां प्रोक्तं कथितं प्र
: गणितम् होराशाखेति स्कं
था त्सारिकानां हितार्थं कृतः
त्वे तत्पाणाम्यन्यशास्त्राणि अथ वन्यात्र समाहृत्य मया कृतामल्पतः शालिन्याह ॥६॥ दृष्णुविरचि
त मन्ये प्रशास्त्रमेतत्क्रमस्तं तदनु लघु मयेतत्संक्षेपं देशार्थमत्रमेव कृतमिव हि समर्थं धीवि
षाणां मत्त्वे वममया [illegible] सज्जनेः श्राव्यतां तत् ॥७॥ एतत्क्रमं तत् सकलं शास्त्रमन्येषा
या ये च येन [illegible] विष्णुविरचितं विस्तीर्णं कृतम् तदनु जदेव शास्त्रमनुपश्चान्मया दं

५२२ — ६
२४-११-५५

बृहज्जातकवृत्ति
भट्टोत्पल विरचित
पृ. ६२ ...

2

बृ॰ज्यो॰ टी॰

गन्धर्वदोलग्नभेदाध्यायः शुद्धिग्रहाणां ग्रहकुंडलिकाध्यायः अथ कायपवादः उत्सर्गापवादाध्या
यः चित्रमिश्रकाख्यम् मिश्रकाध्यायः तनुवेधनं नेत्रस्यंदनम् अथ षष्ठोमाध्यायप्रकीर्णनार्थ
प्रयमातकथा ॥४॥ ग्रहलः परंतु ग्रहयुद्धमनेनस्यात्त्वमेततः स्नानविधिः प्रदिष्टः पंचोग्रहाणा
मयानिर्गमस्त्र अत्रमात्रदिष्टः शाकुनोपदेशः ॥५॥ अतोस्मात्परं पृथग्गृहजनेभ्योन्त्वं पृथक्तंत्रं
स्नानं विधिः प्रदिष्टः पंचमो गृहकानुष्ठानम् स्वप्नस्य प्राध्यायः ततोनंतरं स्नानविधिः देव
वस्नानम् पंचोग्रहाणां ग्रहयज्ञः अथ यात्रानिर्गमः प्रस्थानिकम् ततो अमात्यारिपाश्रयादिष्टं उक्तः
शाकुनोपदेशः सर्वशाकुनिकः ॥५॥ स्वं दैवज्ञैर्ज्योतिषसंग्रहोयं मयाकृतो दैवविदां हिता
॥६॥ विवाहकालः विवाहपटलकरणं ग्रहाणाम् पंचमे संक्रांतिकायां प्रोक्तं कथितं एव
विभज्यानन्त्यविपुलाविस्तीर्णाः कथिताः शास्त्राणि भिन्नकं दैरेतैः गणितम् होरापारस्येतिसं
हित्वैवं एतैः स्वं दैवज्ञैर्मिरयं ज्योतिशशास्त्रसंग्रहः मयादैवविदांसांवत्सरिकानां हितार्थं कृतः
विस्तीर्णान्यन्यशास्त्राणि अत्र लोकसंक्षिप्तं मयाकृतमित्येतद्यालिनपाह ॥८॥ पृथुविरचि
तमन्येऽशास्त्रमेतन्मस्तं तदनु लघुमयेतत्लोपदेशार्थमत्र मेवकृतमिच हि समर्थधीवि
धाणांमलत्वेवममयादिहकर्णसज्जनैः श्रम्यतांतत् ॥९॥ एतत्समलसवकलं शास्त्रमन्यैया
था चैवनेभ्यसादिभिः पृथुविरचितं विस्तीर्णं कृतम् तदनुजदेवशास्त्रमनुपश्यान्नमया ३९

३

ह्योनिभेदो द्वितीयः वियोनिजन्मा तृतीयः अथवाधानं तर्हि निषेककालः चतुर्थः जन्मविधिः पं२
सद्योमरणं तथायुर्दशादिभागो ष्टकवर्गसंज्ञः ॥२॥ तत्रोपभेदः प्रथमः ग्ँचनः सद्योमरणम
रिष्टाध्यायः षष्ठः आयुर्दायविभागाध्यायस्सप्तमः दशाविभागोष्टमः अष्टकवर्गसंज्ञो नवमः
॥३॥ अथ योगाध्यायसंग्रहार्थमाशालिन्याह कर्माजीवो राजयोगः खयोगः चंद्रयोगा द्विग्रहा
द्याश्च योगाः प्रव्रज्यातो राशिशीलानि दृष्टिर्भावस्तस्मादाश्रयश्च प्रकीर्णः ॥४॥ कर्माजी 4
वाध्यायो दशमः राजयोगाध्याय एकादशः खयोगो नाभसयोगाध्यायो द्वादशः चंद्रयोगाध्या
यस्त्रयोदशः द्विग्रहयोगाध्यायश्चतुर्दशः प्रव्रज्यायोगाध्यायः पंचदशः राशिशीलाध्यायः
षोडशः दृष्टिफलाध्यायः सप्तदशः भावाध्यायोष्टादशः आश्रययोगाध्यायः एकोनविंशः
प्रकीर्णाध्यायो विंशतमः ॥५॥ अथ योगाध्यायसंग्रहार्थमाशालिन्याह निष्टयोगाजातकं भामि
नीनां निर्याणं नष्टजन्म द्रेष्काणः अध्यायानां विंशतिः पंचयुक्ता जन्मन्येवं यात्रिकं चाभिधास्ये
॥६॥ अरिष्टाध्याय एकविंशः स्त्रीजातकाध्यायो द्वाविंशः निर्याणाध्यायस्त्रयोविंशः नष्टजात
काध्यायश्चतुर्विंशः द्रेष्काणाध्यायः पंचविंशः एवमेषां पंचविंशति पंचयुक्ताध्यायानां जन्म
युक्ताः इदानीं प्रश्नलिपिर्भ दिवसः से एव अवं हो विलग्नेन लग्नलग्नं ददः अभिग्रहणमय मे
चापचादे विमिश्रकारकं तनुवेपणं च प्रश्नादयो तिष्ठिवलाध्यायः भ...न दत्ते विजयाध्यायः
दिवसादियात्राफलं हरणं नक्षत्रदर्शनं निर्देशाः चंद्रफलं स्वप्नाध्यायः विलग्नं लग्नानि श्रयःस

बृ.जा. योनवः अष्टव्यनरणे चोरेलम्भरैः अनिलेनाग्निनाव्याकुलितोह्युपहतां तद्वत्तायस्य अन्य
टी. ध्यायस्यत्राजनम्या चोररूपादिस्यामिस्तानमुक्तं च अप्रकाकं जायते द्रव्यं द्रेष्काणस्वरस्व 5
तः राशीनां चकाल निर्देशोव योजातिश्च लग्नपात् ॥२६॥ इति भट्टोत्पलविरचितायां बृह
ज्जातकविवृतौ द्रेष्काणस्वरूपाध्यायः पंचविंशः ॥२५॥ अथोपसंहाराध्यायो व्याख्या
यते तत्रादित्यदासात्मजस्य स्वापितृतः कपित्थाख्ये ग्रामे अर्कवराज्ञानागमे स्थाने वासमुज्ज
यिनीनाम्हाराध्यायं नामचवसंततिलकेनाह ॥ आदित्यदासतनयस्तदवाप्तबोधः
कापित्थके सवितृलब्धवरप्रसादः आवन्तिको मुनिमतान्यवलोक्य सम्यग्घोरां वराह
मिहिरो रुचिरां चकार ॥१॥ आदित्यदासाख्यो नाम ब्राह्मणः तस्य तनयः पुत्रः तस्मा
देवादित्यदासादवाप्तबोधः संप्राप्तज्ञानः कपित्थाख्ये ग्रामे योसौ भगवान् सविता अपः
तस्माल्लब्धः प्राप्तः वरः प्रसादो येन आवंति देशोज्जयिन्यां वास्तव्यः कोसौ वराहमिह
रः मुनिमतानि ऋषिकृतानि शास्त्राणि अवलोक्य विचार्य सम्यग्यथावत्तत्कृत्वा
होरां जातकशास्त्रं रुचिरं स्पष्टं चकार कृतवानिति ॥२॥ अथातीताध्यायसंग्रहं उ
पजातकमाह ॥ राशिप्रभेदो ग्रहयोनिभेदो वियोनिजन्माथ निषेककालः जन्माथ

नं निप्लवन्नयाह ॥ स्रुग्भांडमुक्तामणिशंखमिश्रैर्व्याक्षिप्तहस्तः सह भूषणेन भार्याविभूषार्थ
मपां निधानं नावा प्लवत्यादिगतो झषस्य ॥ २४ ॥ स्रुग्भांडानि यज्ञोपकरणभांडानि मुक्तामणयः 6
प्रसिद्धाः शंखाः प्रसिद्धा एव एतैर्मिश्रैः एकीभूतैः व्याक्षिप्तहस्तो यस्य विरलकरः विभूषणैः स
भरणैः भार्याजातालंकृत्यर्थं मलंकरणार्थं महानिधनं समुद्रं नावं प्लवति नौस्थो ग
च्छति केचित् महार्णवं नावं प्लवतीति पठंति झषस्य मीनस्यादिगतः प्रथमद्रेष्काणः एष
नरद्रेष्काणः जीवसंलक्ष ॥ २४ ॥ अथ मीनद्वितीयस्य स्वरूपं वंशस्थेनाह ॥ अ
त्युच्छ्रितध्वजपताकमुपैति पोतं कूलं प्रयाति जलधेः परिवारयुक्तः वर्णेन चंपक
मुखः प्रमदा त्रिभागो मीनस्य चैष कथितो मुनिभिः द्वितीयः ॥ २५ ॥ अत्युच्छ्रिता अती
वोच्चाः ध्वजपताका यस्मिन् पोते तं पोतं उपैत्यारोहति जलधेः समुद्रकूलं तटं प्रयाति प्रम
दास्त्रीपरिवारयुक्ता सर्वजनावृता चंपकं पुष्पविशेषः तत्पकांति मुखो वर्णेन युक्ता
एष मीनस्य द्वितीयत्रिभागो मुनिभिराचार्यादिभिः कथितः उक्तः एष स्त्रीद्रेष्काणः कुजसं
लक्ष ॥ २५ ॥ अथ मीनस्य तृतीयस्य स्वरूपविज्ञानमिंद्रयाह ॥ श्वभ्रांतिके सर्पनिवेष्टितांगो वस्त्रै
र्विहीनः पुरुषस्तटव्यां चौरानलव्याकुलितांतरात्मा विक्रोशतेन्त्योपगतो झषस्य ॥ २६ ॥
श्वभ्रांतिके खदासमीपे सर्पवेष्टितांगो भुजगावृतः चपलः वस्त्रैरंबरैर्विहीनो रहितो पुरु

बृ॰ जा॰ टी॰ रवसनो जिनान्वितांगस्तुल्यवदनो घटादितः ॥ २१ ॥ स्नेहतैलादिमद्यपादविशेषः जलदकंप ॥
भोजनं मध्वानं एतेषां आगमः तेन व्याकुलितं यस्य स्वं चेतः कौशागारवशेन पट्टवाससा अजिनान्वि
ता कृष्णमृगचर्मयुक्तः गृध्रपक्षीतत्तुल्यवदनः तत्समवक्त्रः घटादितः कुंभः प्रथमद्रेष्काणः
एष नरद्रेष्काणः सौरसंलक्ष ॥ २१ ॥ अथ कुंभद्वितीयस्य स्वरूपं वैतालीयेनाह ॥ दग्धेशकटे सशा 7
ल्मले लोहान्याहरते स्त्री वने मलिनेन पटेन संवृता भांडैर्मूर्ध्नि गतैश्च मध्यमः ॥ २२ ॥ द
ग्धे शकटे गमनसाधने सशाल्मले शाल्मलिवृक्षसहिते दग्धे नारी लोहान्याहरते गच्छति
वने रण्ये मलिने पटेन समलेन वाससा संवृता प्रावृता भांडैर्भांडप्रकारैः मूर्ध्नि गतैः मस्तकारोपि
तैरुपलक्षिता मध्यमो द्वितीयद्रेष्काणः बुधसंलक्ष ॥ २२ ॥ अथ कुंभतृतीयस्य स्वरूपज्ञानमिं
द्रवज्रयाह ॥ श्यामः सरोमश्रवणः किरीटी त्वक्पत्रनिर्यासफलैर्बिभर्ति भांडानि लोहव्यतिमिश्र
तानि संचारयत्यंगतगतो घटस्य ॥ २३ ॥ श्यामः श्यामवर्णः सरोमश्रवणः किरीटी मौलियुक्तः
त्वक् चर्म मत्रपर्णं निर्यासः स्नेहः फलं च प्रसिद्धमेव एतैः सह भांडानि लोहव्यतिमिश्रतानि
लोहसंयुक्तानि बिभर्ति धारयति तानि च संचारयति स्थानात्स्थानांतरं नयति घटस्य कुंभस्यांत्यग
तः तृतीयद्रेष्काणः एषः नरद्रेष्काणः शुक्रसंलक्ष ॥ २३ ॥ अथ मीनाद्यस्य स्वरूपमुपजा

स्य वराहस्य कथ्योदेहः तत्समानशरीरः तनुस्त्वतनुः योऽकङ्कम् येनवल्लीवर्मीकृतेजालकः प्रसिद्धः येन
पाशितोऽवध्यते बंधनं निगडादि तानि धारयति रौद्रमुखो विकृताननः मकरप्रथमः एवंद्रेष्काणः 8
बंधनधारित्वात् निगडः सूकरसमानशरीरः नसूकरः तस्माच्चतुष्पात् शनेश्चरसत्वकश्च॥२८॥
अथ मकरद्वितीयस्य स्वरूपमुपजातकयाह। कलास्वभिज्ञाब्जदलायताक्षी श्यामा विचित्राणि च
मार्गमाणा विभूषणालंकृतलोहकर्णी योषा प्रदिष्टा मकरस्य मध्ये॥२९॥ कलास्वभिज्ञा अभिज्ञ
त्वेन वजानातीति अब्जदलायताक्षी पद्मपत्रसदृशाक्षी श्यामा श्यामवर्णा विचित्राणि नानाका
राणि वस्तूनि च मार्गमाणा अन्वेषमाणा विभूषणालंकृता अलंकरणभूषिता लोहकर्णी
लोहयुक्तश्रोत्रा योषा स्त्री योषा मकरस्य मध्ये द्वितीये द्रेष्काणे प्रदिष्टा उक्ता एवंविधो द्रेष्काणः
शुक्रसत्वकश्च॥३०॥ अथ मकरतृतीयस्वरूपं रथोद्धतयाह। किन्नरोपमतनुः सकम्बलस्तूण
चापकवचैः समन्वितः कुंभमुद्वहति रत्नचित्रितं स्कंधगं मकरांत्यपश्चिमः॥३०॥ किन्नरा दे
वयोनयः अश्वमुखाः तत्सदृशा तनुः सकंबलः सहतः तूण चापकवचैः शरधानधनुस्तना
हैः समन्वितो युक्तः कुंभघटं रत्नाचिचित्रितं स्कंधगतमंसावसक्तमुद्वहति धारयति मकरराशेः
पश्चिमान्त्यस्तृतीयद्रेष्काणः एवंः पुरुषद्रेष्काणः सायुधो बुधसत्वकश्च॥३१॥ अथ कुंभप्रथम
द्रेष्काणस्वरूपं वंशस्थेनाह॥ स्नेहमद्यजलभोजनागमव्याकुलीकृतमनाः सकंबलः कोशका

वणिक्करोऽसत्तिपदस्यायाति स्थानच्युतास्थानात् कृष्णसर्पनिबद्धपादाः भुजगानिपातित
चरणः समोरमावित् तृणाहकरणीच वणिक्करपोः पूर्वेद्रेष्काणः एवंविधो द्रेष्काणः व्याल 9
द्रेष्काणः भौमसत्वकश्च॥३२॥ अथ वणिक्द्वितीयस्य स्वरूपं दोधकेनाह। स्थानसुखान्यभि
वांछति नारी भर्तृकृते भुजगावृतदेहा कच्छपकुंभसमानशरीरा च वणिकमध्यमरूपस
मन्विताम्॥३३॥ नारी स्त्री भर्तृकृते पतिनिमित्तं स्थानसुखान्यभिवांछति भुजगावृतदेहा सर्प
व्याप्तशरीरा कच्छपः कुंभो घटः तत्समानशरीरा तत्स्वदेहा च वणिके मध्यमरूपं द्विती
यद्रेष्काणमुक्तं वदंति कवयः तिए वक्त्रौ द्रेष्काणः व्यालद्रेष्काणः जीवसत्वकश्च॥३३॥ अथ वणि
क्तृतीयस्य स्वरूपं पुष्पिताग्रयाह। पृथुलचिपिटकूर्मतुल्यवक्त्रः श्ववराहसृगालभीषणोगः
अटति च मलयाकरप्रदेशान् पालयति रत्नगतश्च वणिकस्य॥३४॥ पृथुलं विस्तीर्णं चिपिटं च
मटं कूर्मतुल्यं कच्छपसदृशं मुखं वक्त्रं यस्य स्वसृगालवराहानां सारमेयसूकरहरिणानां गधर्ज्री
नां विभीषककारी भयकारी मलयपर्वतस्य द्रुमस्याकारप्रदेशान् अटति स्थानमटति रत्नानि सचगग
पतिस्सिंहः अन्त्यगतः वणिकस्य तृतीयद्रेष्काणः एषा कूर्माननः सिंहनरद्रेष्काणश्च चन्द्रसत्व
कश्च॥३५॥ अथ धन्विसर्वस्य स्वरूपमुत्तानाभिद्रुतयाह॥ मनुष्यवक्त्रश्च समानकायो धनुर्धरो
ह्यायतदाश्रमस्थः क्रतूनुपयोग्यानि तपस्विनश्च रक्षति धनुषः आद्यो भागः॥३५॥ मनुष्यो

वृ॰जा॰ टी॰ वक्त्रः नरवदनः अश्वसमानकायः तुरगसदृशदेहः आयतदीर्घं धनुरादाय तिष्ठत्याश्र-
मस्थलं तिष्ठति यज्ञोपयोग्यानि यज्ञोपयोग्यानि तपस्विनामुपकरणानि रक्षन् तिष्ठति वान् धनुर्धरः सर्व
त्रिभागः प्रथमद्रेष्काणः एषोऽश्वसमानकायः नरद्रेष्काणः चतुष्पदाख्यद्रेष्काणः जीवसत्क-
श्च ॥२५॥ अथ धन्विनो द्वितीयस्वरूपं उपजातिकयाह ॥ मनोरमा चार्यकहेमवर्णा भद्रासने तिष्ठ-
ति मध्यरूपा समुद्ररत्नानि विघट्टयंती मध्यत्रिभागो धनुषः प्रदिष्टा ॥२६॥ मनोरमा चित्ता-
ह्लादकारी वा एवं पुनर्विशेषा हेमसुवर्णतुल्यदेहवर्णा भद्रासने आसने विशेषे तिष्ठति उ-
पविष्टा मध्यरूपा नवातिशोभना समुद्ररत्नानि सागरमणयः विघट्टयंती चालयंती स्त्री तिष्ठ-
ति धनुषो मध्यमत्रिभागो द्वितीयद्रेष्काणः प्रदिष्ट उक्तः एषा स्त्रीद्रेष्काणो भौमसत्कश्च ॥२६॥
अथ धन्विनस्तृतीयस्य स्वरूपमानमुपजातकयाह ॥ कूर्ची नरो हाटककवर्णःवकाभोनुरासने दंडध-
रो निवष्टः कौशेयकाजिनधरो दधाति जिनं च तृतीयरूपं नवमस्य राशेः ॥२७॥ नरो मनुष्यः कूर्ची दी-
र्घश्मश्रुः हाटकं सुवर्णं चाः एवंभूतविशेषाः तत्सदृशकांतिः वरासने प्रधानासने निष-
ण्णः उपविष्टः दंडधरः दंडहस्तः कौशेयवस्त्राणि उद्दहते धारयति अजिनं मृगचर्म नवमस्य रा-
शेः धनुषस्तृतीयद्रेष्काणो रूपं एतेन द्रेष्काणेन सायुधो सूर्यसत्कश्च ॥२७॥ अथ मक-
रस्य प्रथमस्वरूपं द्रेष्काणेनाह ॥ रोमचितो मकरोपमदंष्ट्रः सूकरकायसमानशरीरः योक्त्रकजा-
लकबंधनधारी रौद्रमुखो मकरप्रथमः ॥२८॥ रोमचितः रोमशः मकरोपमदंष्ट्रः सूकर-

से

मलमहिषौ रतिमलोपेतैरंगैरंगैः संवृतांगी च तावयवा वस्त्रार्थसंयोगमंबरं विन्नयोगमभीप्स-
मना वांछमाना अंगेऽर्कुलं गच्छति कन्यकायाः प्रथमद्रेष्काणः एषस्त्री द्रेष्काणः बुधसत्कश्च
॥२९॥ अथ कन्याद्वितीयस्य स्वरूपं वैतालीयेनाह ॥ पुरुषः प्रगृहीतलेखनिश्यामो वस्त्रं प्रागय-
यायकृत् विपुलं च बिभर्ति कार्मुकं रोमव्याप्ततनुश्च मध्यमः ॥३०॥ पुरुषः नरः प्रगृहीतले-
खनिः यया अक्षराणि निख्यंते सा लेखनिः श्यामः मवर्णः कृष्णः वस्त्रशिरः कर्पटसंवृतमू-
र्धा केचित् दस्त्रशिराइति पठंति संयमितशीरः व्ययबनिवेदकरो विपुलं विस्तीर्णं कार्मुकं धनुर्वि-
भर्ति रोमव्याप्ततनुः लोमशशरीरः एवं मध्यमः द्वितीयद्रेष्काणः एषनरद्रेष्काणः सायुधस्सौ-
रसत्कश्च ॥३०॥ अथ कन्यातृतीयस्य स्वरूपं उपजातकयाह ॥ गौरी सुधौता गृदुकूलगुप्ता स- ६
मुच्छ्रिता कुंभकटप्रहस्ता देवालयं स्त्री प्रयता प्रपन्ना वदंति कन्यांतगतं त्रिभागः ॥३१॥
३ गौरी च धौता धौताम्बराणि यस्मिन् दुकूले पटविशेषे तेन तत्राच्छादिता केचिद् दुकूलगु-
ह्येति पठंति समुच्छ्रिता अन्यः कुंभकटच्छा कुंभघटक करा देवालयं सुरगृहं स्त्री प्रय-
ता प्रयाता समाहिता प्रपन्ना गंतुमुद्यता वदंति कथयंति कन्यांतगता हि तृतीयास्त्रिभागः तृ-
तीयद्रेष्काणः शुक्रसत्कश्च ॥३१॥ अथ तुलाद्यस्य स्वरूपं वसंततिलकेनाह ॥ वीथ्यंतरा-
पणगतः पुरुषस्तुलावानुन्मानमानकुशलः प्रतिमानहस्तः भांडं विचिंतयति तस्य च
मूल्यमेतद्रूपं वदंति यवनाः प्रथमं तुलायाः ॥३२॥ वीथ्यंतरे मार्गमध्ये पण्यदापणे

२५

व॰ज्यो॰ दृ॰ पुसारकः तत्रगतः उरूजोनरस्तुलाचोमलाहस्तः उन्मानेऊर्ध्वमानेतुलादिकेमानेकुंडवादौ
चकुशलस्तः प्रतिमाणेयेनद्रव्याणिपरीक्ष्यंतेतत्कुशलोयस्यभांडंआपदंवंचितिचिंतित
यतिएतद्यवनतुलायाःप्रथमद्रेष्काणस्वरूपंकथ्यते एवनरद्रेष्काणःअ
जमसंज्ञकश्च॥१॥अथतुलाद्वितीयस्यस्वरूपंतेनाहकलशंविनिसृयविनिष्पतितः 12
क्षुधितःक्षुधःहृषितस्तृषितश्चकलत्रसुतान्मनसेतितुलाधरमध्यगतः॥२॥विनिष्पतितः
कलशंगृहीत्वाविनिर्गत्यग्रहीत्वागरुडमुखोगरुडतुल्यवदनःक्षुधितःक्षुभितस्तृषितःपिपा
सितश्चकलत्रसुतान्भार्यापुत्रान्मनसाचिंतेनस्मरतीतिगृहमिलाषितश्चर्यकारःतुला
लाधरमध्यगः तुलाद्वितीयद्रेष्काणः एवनरद्रेष्काणःखगद्रेष्काणश्चशनैश्चरसत्कश्च।
२॥अथतुलातृतीयस्यस्वरूपंप्रतिनाह॥विभूषितंस्वर्णतिरत्नचित्रैवनेमृगान्कांचन
तूणवर्मभृत्फलामिषैवानररूपमर्त्यः तुलावसानेयवनेरुदाहृतः॥३॥रत्नविचित्रैःरत्नैर्विचित्रै
मृगान्हरिणान्विभूषयंतिप्रतिकोदण्डाःवंचमंसोचर्याश्चाहारंनार्मस्ताहविभर्तिकुप्ता
धारयतिफलान्यामिषंमांसंचविभर्त्तिनरोमनुष्योवानररूपमत्स्यवानचपितृस्यवरूपंवि
भर्त्तितुलावसानेतुलतृतीयद्रेष्काणेयवनैरुदाहृतःकथितः नरोमनुष्यःवानराकारो
नचतुष्पात्एवबुधसत्कः॥३॥अथवृश्चिकप्रथमस्यस्वरूपंत्रानसुवर्णालंकारमाह वस्त्रे
विहीनाअम्बरेनोनारीमहासमुद्रात्समुपैतिकूलम्स्थानच्युतासर्पनिबद्धपादामनोरमा

पर्यंकःअथवकंठः कर्कटराशौप्रथमेद्रेष्काणस्वरूपंकथ्यते एवहस्तिसदृशशरीरम
सदृशपादः अश्वग्रीवः शूकरमुखः नरद्रेष्काणः चतुष्पदद्रेष्काणश्चंद्रसत्कश्च॥१॥अ
कर्कटद्वितीयद्रेष्काणस्यस्वरूपमिन्दुवज्रयाहपद्माचितामूर्धनिभोगयुक्ताखीकर्कशारण्ये 13
गतासिरोति शाखांपलाशस्यसमाश्रिताच मध्येस्थिताकर्कटकस्यराशेः॥२॥स्त्रीयोषिदू
र्ध्वेनिश्चीयमेपश्चैकमलैर्रचितापूजिताभोगियुक्तासर्पसक्ता कर्कटराशावभिनवयौवनोपेता
अरण्यगताएकांतस्थिताविरोत्यक्रोशतिपलाशस्यशाखांवालंतांसमाश्रिता तत्रास
तेस्थिताकर्कटस्यराशेर्मध्येद्वितीयद्रेष्काणेएषस्त्रीद्रेष्काणोव्यालद्रेष्काणोभौमसत्कश्च
ता ॥२॥ अथकर्कटतृतीयस्यस्वरूपंयवनानाह॥भार्याभरणार्थमर्णवप्लवस्थःगच्छतिसर्पवेष्टि
तः हैमैश्चयुतोविभूषणैश्चिपटास्योजलगतश्चकर्कटे॥३॥भार्याजायातस्याआभरणार्थमलं
करणनिमित्तमर्णवंसमुद्रंनौस्थावेष्टकरूढः सर्पवेष्टितांगःगच्छति हैमैःसौवर्णैर्विभूषणै
र्युतःचिपिटस्यःचिपिटमुखः कर्कटांत्यगतस्तृतीयद्रेष्काणजातस्तथैः एवनरद्रेष्काणो
व्यालद्रेष्काणःजीवसत्कश्च॥३॥अथसिंहसर्वस्यस्वरूपंयवनेश्वराद्भुतयाह॥शाल्मलेरु
परिगृध्रजंबुकौश्वानरश्चमलिनांबरान्वितः रौतिमातृपितृविप्रयोजितासिंहरूपमिदमाद्य
मुच्यते॥१॥शाल्मलेशाल्मलिवृक्षस्योपरिगृध्रः पक्षीजंबुकस्तत्मालःएतौस्थितौतथा
श्वासारमेयःनरोमनुष्यःसचमलिनैर्मलोपेतैरंबरैर्वस्त्रैरन्वितोयुक्तःमातृपितृविप्रयो
गितःजननीजनकरहितःरौद्रिश्चौधानिरुदंश्चाद्यंप्रथमंसिंहरूपमुच्यतेकथ्यते एवनरद्रे

बृ·जा·
टी·

ष्काणे नरश्चाद्यद्रेष्काणे धिपितर्द्रेष्काणोर्कस्सत्त्वः शा ॥१३॥ अथ सिंहद्वितीयस्य स्वरूपं तत्राप्त्य
नाह॥ हयाकृतिः पाण्डुरमाल्यशेखरो बिभर्ति कृष्णाजिनकंबलं नरः। दुरासदः सिंह इवात्तकार्मुको
नताग्रनासो मृगराजमध्यमः ॥१४॥ हयाकृतिरश्वाकारः पांडुरमीषच्छुक्लं शेखरे शिरसि
पांडुरं माल्यं यस्य कृष्णाजिनं कृष्णमृगचर्म कंबलमौर्णिकं बिभर्त्ति धारयति केचित्कृष्णाजिन
दीर्घमिति पठंति चीवरमजिनवासः नयनमनुष्यः दुरासदः दुर्जयः सिंह इवात्तकार्मुकः
गृहीतचापः भुग्नताग्रनासः नताग्रनासा यस्य मृगराजस्य सिंहस्य मध्यमो द्वितीयद्रेष्काणः
हयाकृतिः पुरुषाकारः मनुष्यद्रेष्काणः सायुधो जीवसत्त्वः ॥१४॥ अथ सिंहतृती
शुप यस्य स्वरूपं जातकमाह। ऋक्षाननो वानरतुल्यचेष्टो बिभर्ति दंडं फलमामिषं च। कूर्चीन
रुग्मः कुटिलैश्च केशैर्मृगेश्वरस्यांत्यगतस्त्रिभागः ॥१५॥ ऋक्षः प्राणी ऋक्षाननः
ऋक्षमुखः वानरतुल्यचेष्टः कपिसदृशस्वाभावः दंडं फलमामिषं च बिभर्त्ति
धारयति कूर्चीदीर्घश्मश्रुः मनुष्यः पुरुषः कुटिलैः वक्रैः केशैः युक्तः मृगेश्वरस्य
सिंहस्यांत्यगतस्त्रिभागः तृतीयद्रेष्काणः एवं नरद्रेष्काणः चतुष्पदद्रेष्काणस्सायु
धो भौमसत्त्वः ॥१५॥ अथ कन्याद्यः प्रथमस्वरूपतां तत्र तदुपजातिकयाह। पुष्प
प्रपूर्णेन घटेन कन्या मलप्रदिग्धांबरसंवृतांगी। वस्त्रार्थसंयोगमभीप्समाना गुरोः वांछ
ति कन्याकद्यः ॥१६॥ कन्या कुमारी पुष्पपूर्णेन कुसुमपरिपूर्णेन कुंभेनोपलक्षिता

भक्त्वा वर्षादयलग्नाच्छाय्यायने चत्वारो राशयः स्थापितास्तेषां नवकदानविशोधनं कृत्वा कर्मयो
ग्यास्सर्वे भवंति ततो दशगुणस्य एकस्य परमायुषा विंशत्यधिकेन वर्षशतेन भागमपहृत्य यो
को विशिष्यते तद्वा जातस्तत्प्रथमे मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ न कश्चिदवशिष्यते तदा द्विती
ये मासि जातः एवं कृत्वा दशगुणः कर्मयोग्यो राशिरपास्यः यस्य विंशत्यधिकाद्वर्षशतादभ्यधि
क जन्मनो तीतं तस्य न प्रजातकलानोपाय एवं नास्ति अपरके चित्वादियोसावष्टहतो राशिस्तस्य
पक्षस्य संख्यया द्वाभ्यां भागमपहृत्य यद्येकोवशिष्यते तदा शुक्लपक्षे जात इति वक्त
व्यम्। अथ सैव तिथिसंख्यायाः पंचदशभिर्भागमपहृत्य यो कश्चिदविशिष्यते तदंकसमे तिथौ जा
त इति वक्तव्यम्। एवं कृत्वाष्टगुणः कर्मयोग्यो राशिरपास्यः दिनरात्र्यादियोसौ लघुहतो राशिस्तस्य
दिवारात्रिसंज्ञया द्वाभ्यां भागमपहृत्य यद्येकोवशिष्यते तदा दिवा जात इति वक्तव्यम्। अथ न
किंचिदवशिष्यते तदा रात्रौ अस्यैव नक्षत्रसंख्यया सप्तविंशत्या भागमपहृत्य यो ङ्कश्चिदवशिष्य
ते तदङ्कसंख्येन नक्षत्रेण अश्विन्यादि आदित आरभ्य जात इति वक्तव्यम्। तस्य कर्मणः पुनरभि
धानं नक्षत्रानयनस्य वा अश्लेषादियोगित्वात् वेलेभ्यादि यस्मिन् दिने पुरुषस्य जन्म स्नानं तस्य दिव
सस्य प्रमाणं घटिका दिवं च वक्तव्यम्। रात्रौ चेत्तदा रात्रिप्रमाणम्। ततः पंचगुणस्सप्तगुणेस्तेन दिनप्र
माणेन रात्रिप्रमाणेन वा भागमपहृत्य यदवशिष्यते यस्मिन्काले दिनगते रात्रिगते वा का
ले तस्य जन्म वक्तव्यम्। अथ विलग्नमित्यादि अथ शब्दः पादपूर्णे काले सा ते राशयः दिर्लग्नस्य सूत
यः तत्र लग्नस्य होराद्रेष्काणनवांशकद्वादशभागत्रिंशद्भागाः कल्पनीयाः। तात्कालिकग्रहात्तो

ऋक्षांशाद्दिग्गणाभिमुखः ... दा चतुर्दशानां नैऋत्याभिमुखलग्नदाद्दशानां पश्चिमाभिमुखलग्नदा तिथि
अंशका

बृ॰जा॰ टी॰ यथाभिहितेविधिनादशाष्टकवर्गादिनाभिहितस्यफलस्यनिर्देशःकार्यः ॥२३॥१४॥ अथ प्रकारा
न्तरेणनष्टजन्मनक्षत्रमार्याद्वयेनाह संस्कारनाममात्राद्विगुणाछायांगुलैस्समायुक्ताः त्रिनवकभक्ता
श्शेषं नक्षत्रंतच्च धनिष्ठादि ॥२५॥ संस्कारेणनामसंस्कारनामतस्यमात्रासंस्कारनाममात्राः सं
स्कारनाम्नो गुणेनेतल्लक्षितयादितं भवति। संस्कारेण यत्पुरुषस्य नामकृतं तस्य मात्रा ग्राह्याः नान्यस्य के
वलस्य चिलुनामादिः मात्राश्च ह्रस्वदीर्घप्लुतलक्षणमात्रकोल्पत्रिकमित्यनुयायिस्यात् ततः संस्कार
नाममात्रास्तंगृह्यद्विगुणीकार्याः ततस्तात्कालीनिशंकोश्छाया अंगुलानि गृहीत्वा द्विगुणमात्रा
स्तैरंगुरंगुलैस्संयुक्ताः कार्याः एवं कृते यद्भवति तस्य त्रिनवकेन सप्तविंशत्याभागमपहृत्य यःशे
षोंऽको वशिष्यते तदंकसमं तस्य धनिष्ठादिस्मारभ्य नक्षत्रं वक्तव्यम् ॥१५॥ अथ पन दशेत्र नयनम
न्येन प्रकारेणार्ययाह दिक्षु चतुर्दशादयाति विषपृत्रिगुणेन याष्टचैन्द्राद्याः पंचदशप्रयुक्ताद्दिङ्
मुखान्वितं भं धनिष्ठादि ॥१६॥ पूर्वाभिमुखो यदा प्रष्टा प्रश्नं करोति तदा दशयोरेक
स्यायाः अग्नेयाभिमुखलग्नदाष्टा याम्यां दक्षिणाभिमुखः तदा चतुर्द
शानां नैऋत्याभिमुखलग्नदाष्टानां पश्चिमाभिमुखलग्नदा तिथि
संख्यानां पंचदशानाम् वायव्याभिमुखलग्नदा सप्तत्रिगुणाः एकविंशतिः

८	२	३
१	३	१४
११	१५	१०

उत्तराभिमुखस्तदानवानाम् ऐशान्याभिमुखलग्नदाष्टानाम् अयमत्रन्यासो यथा एवं दिग
भिमुखं प्रष्टप्रथीनांकुर गृहीत्वातः पंचदशघ्नः पंचदशगुणः कार्यः ततस्तस्मिन्नुद्देशो याचेत्
पुरुषात्तद्दिगभिमुखोऽपेक्षितात् तत्संख्यया अन्वितो युक्तः कार्यः एवं कृते यद्भवति तस्य सप्तविंशत्या

भागमपहृत्य योंऽको वशिष्यते तदंकसमं तस्य धनिष्ठास्मारभ्य नक्षत्रं वक्तव्यम् ॥१६॥ अथ पन
ष्टजातकोपसंहारमार्ययाह ॥ इति नष्टजातकमिदं मया बहुप्रकारं विनिर्दिष्टम् ग्राह्यमतस्तच्छिष्यैः
परीक्ष्य यत्नाद्यथा भवति ॥१७॥ इति शब्द उपसंहारे मया नष्टजातकमिदं बहुप्रकारं बहुभेदं नि
र्दिष्टमुक्तमिदम् ततोस्मादितोः शिष्यैः शास्त्रैस्तत्कृत्यम् प्रत्नात्परीक्ष्य विचार्य यथा येन प्र
कारेण भवति तत्स्वरूपं यथा ग्राह्यमित्यर्थः ॥१७॥ इति श्री महोत्पलविरचितायां बृहज्जातक
विवृतौ नष्टजातकाध्यायः षड्विंशः ॥२६॥ अथातो द्रेष्काणाध्यायो व्याख्यायते ॥ तत्रादौ
मेषाद्यस्य स्वरूपविज्ञानं तावदेनाह ॥ कट्यां सितवस्त्रवेष्टितः कृष्णः शक्तः इवाभिरक्षितुं
धत्ते म रौद्रः परशुं समुद्यतं रक्तविलोचनः पुमान् ॥१॥ कट्यां जघने सितेश्वेतेवस्त्रेअंबरेवेष्टि
तं येन कृष्णोऽसितः अभिरक्षितुमाभिमुख्येन रक्षां कर्तुं शक्तः समर्थः ईश्वरो रौद्रो भीषणो यः प
रशुं कुठारं समुद्यतं धत्ते धारयति रक्तविलोचनः लोहिताक्षः सुवृत्तमान्पुरुषः एवंपुरु
षं द्रेष्काणस्याद्यः भौमस्वत्कृष्णः ॥१॥ अथ मेषद्वितीयस्वरूपविज्ञानमिंद्रवज्रयाह
॥ रक्ताम्बरा भूषणभक्ष्यचिंता कुम्भाकृतिर्वाजिमुखी तृषार्ता । एकेन पादेन च मेषमध्ये द्रे
ष्काणरूपं यवनोपदिष्टं ॥२॥ रक्तांबरा लोहितवस्त्रा भूषणमलंकरणं भक्ष्यं भोज्यं य
स्याः कुम्भाकृतिर्घटोदरी वाजिमुखी अश्ववक्त्रा तृषार्ता पिपासिता एकेन पादेन

बृ॰ जा॰ टी॰ नरेणोपदिष्टाः द्रेष्काणस्वरूपं मेषस्य द्वितीयचलोपदिष्टं यवनाचार्यैः कथितम् ए
नचतुष्पदद्रेष्काणः स्त्रीद्रेष्काणः । अर्धसलक्षणयस्मादाचार्यैस्तुष्पदोपरवाश्चतुर्थद्रेष्का २
ण इति व्याख्यातः ॥ न याग्वमुखद्रेष्काणः ॥२॥ अथ मेषतृतीयद्रेष्काणस्य स्वरूपमभि
धीयते ॥ क्रूरः कलाज्ञः कपिलः क्रियार्थी भग्नव्रतोद्युद्यतदंडहस्तः रक्तानि वस्त्राणि वि
भर्ति चंडो मेषे तृतीयः कथितस्त्रिभागः ॥३॥ क्रूरः विषमस्वभावः कलाज्ञः चलाविज्ञः क
पिलः क्रियार्थी कर्मस्वभिलाषुकः भग्नव्रतः स्खलतनियमः अभिमुखेन उद्धृतदं
डहस्तो पाणौ यस्य रक्तानि लोहिनानि वस्त्राणि विभर्ति धारयति चंडः क्रोधशीलः अयं
मेषे तृतीयः त्रिभागो द्रेष्काणः कथितः उक्तः एषनरद्रेष्काणः स्मायुधोजीवसलक्षण ।
३ अथ वृषप्रथमद्रेष्काणोजातस्य स्वरूपं दीयतेनाह ॥ कुंचितलूनकचा घटदेहा दग्धपटा
ग्धपटा तृषिता शनचित्ता आभरणान्यभिवांछति नारीरूपमिदं वृषपूर्वमाप्य ॥५॥ कुं
चितलूनकचा कुटिलछिन्नकेशाः घटदेहा कुंभसदृशोदरा दग्धपटा अग्निदग्धवस्त्रात
षिता पिपासार्त्ता अशनचिंता भोजनचिंता आभरणानि भूषणान्यभिवांछति छतिना
रीस्त्री इदं वृषभप्रथमद्रेष्काणस्वरूपं एषस्त्रीद्रेष्काणः क्रूरसलक्षण ॥५॥ अथ वृ
षद्वितीयद्रेष्काणस्वरूपं स्याग्नलयाह क्षेत्रधान्यगृहधेनुकलाज्ञो लांगलेशकटे कु

शलकस्कंधमुद्वहतिगोपतितुल्यःक्षुत्परोजवदनो मलवासाः ॥५॥ क्षेत्रं केदारः धान्यं शालयः गृहं वे
श्म धेनुः गौः कालःगीतनृत्तवाद्यलेपिचित्रकर्मादि एतासु वेत्तः पंडितः लांगले हले शकटे शकट
सहिते कुशलः प्रवीणः गोपतितुल्यः वृषभसदृशः स्कंधं ककुदमुद्वहति धत्ते क्षुत्परः पिपासि
तः अजवदनः छागलवक्त्रः मलवासः मलिनांबरः एषनरद्रेष्काणः अन्यचतुष्पदद्रेष्काणो वृषस
लक्षणः ॥५॥ अथ वृषभतृतीयस्य स्वरूपं दीयतेनाह ॥ द्विपसमकायः पांडुरदंतः शरभसमां
घ्रिः पिंगलमूर्तिः अविमृगलोमव्याकुलचित्तो वृषभवनस्यप्रांत्यगतोयम् ॥६॥ द्विपदसमका
यः महाशरीरः नवुनर्हस्तिशरीरः पांडुदंष्ट्रः पांडुरदंता शरभमाघ्रिः वृहत्पादः नपुनस्स
रभहदः पदः पिंगदेहः कपिलमूलमूर्तिः अविमेषः प्रसिद्धः मृगआरण्यपशुः अविग
लोमा यब्याकुलंचित्तं यस्य अयं वृषभवनस्य वृषराशेः प्रांतगततृतीयद्रेष्काणः एषन
द्रेष्काणः सौरसलक्षणः ॥६॥ अथ मिथुनप्रथमद्रेष्काणस्वरूपं मनाचेसंततिलघेनाह ॥
सूच्याश्रयं समभिवांछति कर्मनारी रूपान्विताभरणकार्यकृतादरा च। हीनप्रजोच्छ्रितभु
जा च ऋतौ च मत्ता त्रिभागमाद्यं वृतीयभवनस्य वंदति तज्ज्ञाः ॥७॥ नारी स्त्री सूच्याश्र
यं कर्मसीवनादिपंसम्यगभिवांछतीछति रूपान्विता स्वरूपा आभरणकार्ये भूषणकर्मणि
कृतादरा साभिलाषा हीनप्रजा अपत्यरहिता उच्छ्रितभुजा उद्याहुका ससीसाध्वीतृतीय

वृ॰जा॰ टी॰

मचनस्याद्यं प्रथमत्रिभागं द्रेष्काणं तन्नार्यं डितावदति । एवामीद्रेष्काणवृंधुसत्वस्य ॥७॥ प्रमि
थुनद्वितीयद्रेष्काणस्वरूपमुपजातकयाह । उद्यानसंस्थः कवची धनुष्मान् शूरोऽस्त्रधारी गरुडा
ननश्च क्रीडात्मजालंकरणार्थचिन्तां करोति मध्ये मिथुनस्य राशेः ॥८॥ उद्यानसंस्थः उपव
नेतिष्ठति कवची सन्नाहप्रावृतशरीरः धनुष्मान् चापहस्तः शूरः अस्त्रधारी शस्त्राण्यायुधानि तान्य
धारयति तद्धारणं शूलमस्य गरुडाननः वैनतेयसदृशवक्त्रः क्रीडनं क्रीडः आत्मजाः पुत्राः (20)
अलंकरणं आभरणं अर्थचिन्ता एषां संबंधिनीं चिन्तां करोति अथ मिथुनस्य मध्ये द्वितीयद्रेष्का
णे स्वरूपः एष नरद्रेष्काणः सायुधः खगद्रेष्काणश्च सत्वेश्च ॥८॥ अथ मिथुनतृ
तीयस्य स्वरूपं स्वागतयाह । भूषितो वरुणवत् बहुरत्नो बद्धतूणकवचः सधनुष्कः नृत्तवादि
तकलासु च विद्वान् काव्यकृन्मिथुनराश्यवसाने ॥९॥ भूषितोलंकृतो वरुणवत् समुद्रवत्
बहुरत्नप्रभूतमणिभूषणः बद्धतूणकवचः सन्नाहः बद्धतूणीरकवचः सधनुष्कः नृत्तवादितकलासु
च विद्वान् तत्वज्ञः काव्यकृत् एवं मिथुनराश्यवसाने तृतीयद्रेष्काणः आयुधः । एष नरद्रेष्काणः
सायुधः स्वेशः सत्वाख्यः ॥९॥ अथ कर्कटपूर्वस्य स्वरूपं स्वागतयाह । पत्रमूलफलभृत् द्विप
कायः काननेमलयगः स्फुटरूपः क्रोडतुल्यवदनो हयकंठः कर्कटे प्रथमरूपमुवंति ॥
१०॥ पत्राणि मूलफलानि च बिभर्ति धारयति द्विपकायः हस्तिसदृशशरीरः कानने वने तमल

सामान्येनोक्तम् । वक्ष्यते रविस्थानं तत्राच द्वादशभागक्रमेण प्रतिराशो संचार्यः तद्यथा प्रथमल
ग्नस्य प्रथमद्वादशभागोदये भवति तदा लग्नस्थे जीवे जातः द्वितीयद्वादशभागोदये तदा लग्ना
द्वितीये जातः एवं तृतीयादिद्वादशभागोदये यावत् तृतीयादिषु स्थानेषु ध्रुवम् वर्षाणि च योनुमा
नात् एवं वक्ष्यते रवस्थानं ज्ञात्वा तस्य वयोनुमानात् वर्षाणि विकल्प्य वयः वर्षमानं च द्वाद
शभागेषु वर्षेषु कल्पनाकार्या किमस्मिन्नेव मासे परिवर्तते लग्नराशेः वक्ष्यते स्थानभू
क्तो द्वितीयतृतीयादिषु एवं तस्याकृतिमवेत्य वयोनुमानं वक्तव्यम् । यत्र द्वादशवर्षेषु मुक्ति (21)
र्भवति तत्र पूर्वफलं हस्तरेणुक्रमेण दशभागविभागो द्वादशवार्षिकी दशा भवेत्तेषु परिकल्प्यते तत्रांशं
स्यर्षाणां वर्षमानं तदा प्रकृष्टं लहस्ते पञ्चते पादोसग्गल्मो प्रथमं प्रदिष्टो जंघे द्वितीये च समानुचत्रे
मे [illegible] यात तौ येनामिंक हिंवेति चतुर्थमाङ्कः [illegible] कल्पितं च वंचमं हृदयं च षष्ठम
यलनान्वितम् । अथ प्रथम पजनुनीक पर्यन्तम् एकं धरेन यनेन नवमं च सतु [illegible] ललाटं
दशमं शिरस्त्या ॥१॥ किं त्वत्र यस्य विंशत्यधिकं वर्षं प्राप्तं जन्मनोऽप्यतीतं तस्य न एतज्जातकं वर्षमानो
पाय एव नाभि एवं च वर्षं पूर्वकृतज्ञानार्थमाह ग्रीष्मे कर्के लग्नद्रव्यादियेन लग्नेन प्रश्न वदति त
त्र च दर्कः सद्यः तदेकाणो वा लग्ने तदा ग्रीष्मे जातस्य तिवक्तव्यम् कल्पितलुप्तावेः शेषैरन्ये
ष्वन्दाद्यैर्ग्रहैर्लग्नस्थैः अतः पूर्वमेव कल्पितो द्रेष्काणोऽस्मिन्नादशस्यादिनाक्रमेण तत्र यदा

२२

२५

ष०ज्ञा० नेक्रूरो लग्नो भवति तदा द्रेष्काणो वा तदा शिशिरे जातः एवं शुक्रे तद्द्रेष्काणो वा वसंते भौमे ग्रीष्मे एवमे
टी० व स्वोदये चेद्द्वलग्ने द्रेष्काणो वा वर्षासु बुधे शरदि जीवे हेमंत इति अथ बहवो यदि लग्नगता भ-
वंति तदा तेषां यो बलवांस्तदृतौ जात इति वक्तव्यम् अन्यायनर्त्तौ ऋतुरर्कचारात् अस्मिन्नयने २२
तदयनात्संभवेद्दृष्टो भवति तदृतुरर्कचारवशेन वक्तव्यः एतदुक्तं भवति सौरमानेन अष्टावृ-
२५ त्वः न चांद्रेण यथा शिशिरे जाते मकरकुंभयोः अंते मेषवृषयोः सूर्यस्यावस्थानं तेयम् एवं शेषस्यापि
स्यहृदः ॥ १ ॥ अथायनविलोमे ऋतुपरिवर्त्तनेन ऋतुस्नानं मासपरिज्ञानं चेन्द्रवज्रयाह चन्द्रज्ञ
जीवाः परिवर्तनीयाः शुक्रारमंदैरयने विलोमे द्रेष्काणभागे प्रथमस्तु सर्वोमासे ऽनुपातात्तिथयो
विकल्प्याः ॥ २ ॥ अथ यदि विलोमे सति चंद्रज्ञजीवाः शशिबुधगुरवो यथासंख्यं शुक्रारमंदैः सि-
तकुजसौरैः परिवर्तनीयाः विपरीता कार्याः चंद्रः शुक्रेण परिवर्तनीयः बुधो भौमेन गुरुः सौरेण
सर्वत्र बुधेन बुधो भौमेन जीवः सौरेण रविर्बुधेन तत्रैवं ज्ञातव्यम् यद्युत्तरायणे जाते प्रावृट् दृष्टो
तल्लदा वसंते जातः इति वक्तव्यम् दक्षिणायने वसंते जाते तदा प्रावृषि जातः उत्तरायणे प्रा-
वृषि प्राप्तायां ग्रीष्मे जातः दक्षिणायने ग्रीष्मे ज्ञाने प्रावृषि जातः उत्तरायणे हेमंते ज्ञाते शिशिरे जातः
दक्षिणायने शिशिरे प्राप्ते वसंते जातः ॥ एवमृतौ ज्ञाते मासज्ञानमाह द्रेष्काणभाग इति प्रश्नकाले यो
द्रेष्काणो वर्त्तते तस्य द्रेष्काणस्य यदि प्रथमो भागो वर्त्तते तदा ऋतोः प्रथमे मासि जात इति व

क्तव्यं अथ लग्नद्रेष्काणस्य द्वितीयो भागो वर्त्तते तदा जातो द्वितीये मासि जातः अत्राप्यर्कवशात
एव मासज्ञानम् एवं मासं ज्ञात्वा तिथिज्ञानार्थमाह अनुपातात्तिथयो विकल्प्याः अनुपातैराशि-
कात्तिथिर्विकल्पनीया लग्नस्य षड्लिप्ताशतानि द्रेष्काणः द्रेष्काणेन चज्ञानं तदर्धं लिप्ताशतत्र
यं लिप्ताशतत्रयेन मासज्ञानम् तत्रानुपातात्तिथिलिप्तादशकेन के तिथयः ज्ञेयः एवं च तिथ्यादित्य २३
भागः एव मादित्यस्य राशौ यो भागो ज्ञेयाः यस्मिंस्तिथौ ज्ञाते वर्त्तते यत्प्रदर्शितादित्ये भवति तस्मिंस्ति-
थौ तस्य जन्म वक्तव्यम् ॥ ३ ॥ अथ चन्द्रमानतिथिज्ञानोपायमन्द्रवज्रयाह अत्रापि होरापटवो द्विजेन्द्राः
सूर्यांशतुल्यां तिथिमुद्दिशंति रात्रिद्युसंज्ञेषु विलोमजन्म भागैश्च वेलाक्रमशो विकल्प्या ॥ ४ ॥ तत्रापि अस्मिं
स्तिथिज्ञाने द्विजेन्द्रा ब्राह्मणा ये होरापटवो होराशास्त्रज्ञाः सूर्यांशतुल्यां सूर्यभागसमां तिथिमुद्दिशं
ति कथयंति प्रश्नकाले तात्कालिकेनादित्येन यावंतो भागाः भुक्तास्तावंतः शुक्लप्रतिपदः प्रभृति राशि
तमासस्य तिथयो व्यतीताः तत्र चांद्रमानेन मकरमासे ज्ञाते माघमासो ज्ञेयाः एवमन्येष्वपि मासक-
तो० ल्पना तथा च समासः यच्च कालेरविणा याचेष्टाः स्फुटेन संत्यक्ताः राशिस्थास्तिथयस्तुः शुक्ला
चावर्कातिथयस्य एवं दिने ज्ञाते विषमपंरात्रौ जातो दिवा वेति रात्रिद्युसंज्ञेष्विति रात्रिद्युसंज्ञाः पूर्वं व्या
ख्याताः ॥ मेजाष्विकर्किमिथुनेभ्यादिना तत्र प्रश्नकाले यदि रात्रिसंज्ञो लग्नो भवति तदा स्यविलोमतो
दिवा जन्म वक्तव्यम् अथ द्युसंज्ञो लग्नो भवति तदा रात्रौ जन्म वक्तव्यम् एवं दिनरात्रिविभागज्ञाने वेलामा
ह भागैश्च वेलाक्रमशो विकल्प्या यस्मिन्दिने प्रष्टुः यस्य जन्म ज्ञातं तस्मिन्दिने आदित्ये ज्ञाते लग्नस्य पूर्वस्य

ज॰ ज्यो॰ टी॰ यदि दिवाजन्म तदा तस्मादादित्यादिनप्रमाणं कार्यम् अथ रात्रौ जन्म तदा रात्रिप्रमाणम्। तत्र प्रश्नलग्न
स्य तस्मिन्काले यावन्तः प्रष्टकाः भुक्तास्तैरनुपातः कार्यः यदि पुरुषस्य जन्म तदा दिनप्रमाणेन यदा रात्रौ रात्रिप्र
माणेन तात्कालिकलग्नभुक्तचषकानां गणनां कृत्वा तस्यैव लग्नस्य स्वदेशोदयप्रमाणस्य पूर्वदेव भागमपह
त्वा या पूर्ववेला तत्कालेन दिनस्य रात्रेर्जन्म वक्तव्यम् एवं लग्नभागोपक्रमशः परिपाट्या वेला विकल्प्या वि 24
कल्पनीया ॥४॥ अथ मतान्तरे मासस्थानमिन्दु चन्द्रयात् केचिदष्टमांशकाख्यं षितानवांशाख्यमुक्तांत संक्रां
क यथा यंति मासम् लग्नत्रिकोणेन सबीय एकत्वेन प्रोच्यते ज्ञानमनादिभिर्वा ॥५॥ केचिदाचार्याः शशांका
ख्यं षिताख्यं दृष्ट्वा नवांशाका क्रांतरसंक्रांतक यथा यंति मासम् प्रश्नकाले यस्मिन्नवांशके चंद्रमा भव
ति तदा येन वांशकेन वर्धापदिकल्प्य तस्मिन्नवांशके नवमेषो चंद्रमाश्च वसति तदा इति चंद्रनवांशकम
तेन तत्त्वमन्वेष्यम् लग्नतत्त्वेषु क्रांतरसंक्रांतके मासि तस्य जन्मन वक्तव्यम् यस्य न तत्त्वस्य क्रांतर
संक्रांतके मासो नास्ति तस्य वक्ष्यति यो विधिना क्रांतरसंक्रांतो मासः परिकल्प्याः तत्रोक्तम् नक्षत्रे
ण सह दियमुपगच्छति येन देवपति मंत्री तत्संज्ञं नव वक्तव्यम् वर्षमासक्रमेणैव वर्षाणि कार्तिकादी
नि आग्नेयाद्यानुपयोगीति क्रमशाखिं भवंपंचमयुपान्त्यमन्त्यं च यद्द्वर्षम्, तत्र यदि चन्द्रमा मे
षनवांशके सप्तकस्था भवति तदा कार्तिके मासि इति वक्तव्यम् अथ वृषनवांशके तद्दशकसप्तक
स्थोर्ध्वं भवति मिथुननवांशके तन्नवांशके षड्कस्था भवति। तदा मार्गशीर्षे जात इति वक्तव्यम्। ए
वं कर्कटनवांशके नवांशके पंचकस्था यदा चन्द्रमा भवति तदा पौषे मासि जात इति वक्तव्यम् अ
[illegible] यदा चन्द्रमा भवति तदा

माघे मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ सिंहनवांशके तन्नवांशक चतुष्टयस्योर्ध्वं कन्यानवांशक सप्तकस्था
यदा चन्द्रमा भवति तदा फाल्गुने मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ कन्यानवांशके तन्नवांशकस्योर्ध्वं
तुलनवांशके तन्नवांशक षड्कस्था यदा चन्द्रमा भवति तदा चैत्रे मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ
न तुलनवांशके तन्नवांशक षड्कस्योर्ध्वं वृश्चिकनवांशके तन्नवांशक पंचकस्था यदा चन्द्रमा भवति
तदा वैशाखे मासि जात वक्तव्यम्। अथ वृश्चिकनवांशके तन्नवांशक चतुष्टयस्योर्ध्वं मकरनवां 25
शके तन्नवांशक त्रयस्था यदा चंद्रमा भवति तदा आषाढे मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ मक
रनवांशके तन्नवांशक त्रयस्योर्ध्वं कुंभनवांशक द्वयस्था यदा चंद्रमा भवति तदा श्रावणे मासि
जात इति वक्तव्यम्। अथ कुंभनवांशके तन्नवांशक द्वयस्योर्ध्वं मीननवांशके तन्नवांशके पंचकस्था
यदा चंद्रमा भवति तदा भाद्रपदे मासि जात इति वक्तव्यम्। अथ मीननवांशके तन्नवांशक पंच
कस्योर्ध्वं मेषनवांशके तन्नवांशक षड्कस्योर्ध्वं यदा चंद्रमा भवति तदा कार्तिके मासि जात इति वक्तव्य
म्। तस्मात्कृत्तिका रोहिणी कार्तिकः मृगशिर आर्द्रा मार्गशीर्षः पुनर्वसुः पुष्यं च पौषः अश्लेषा म
घा च माघः उत्तरफाल्गुनी पूर्वफल्गुनी हस्तः फाल्गुनः चित्रा स्वाती चैत्रः विशाखा अनुराधा वैशा
खः ज्येष्ठा मूल ज्येष्ठः पूर्वाषाढा उत्तराषाढे आषाढः श्रवण धनिष्ठा श्रावणः शतभिष पूर्वभद्रा
उत्तरभद्रपदे भाद्रपदः रेवत्यश्विनी भरण्य आश्वयुजः यस्मादुक्तम् त्रिभं तु पंचमं षष्ठमुपांत्यमंत्यं च यद्द्व
र्षमिति एवं शुक्लो तस्य मासस्थानि अपः शुक्लपक्षः कृत्तिका रोहिण्योदन्यतमेन युक्ता कार्तिको मास

प॰ जा॰
टी॰

६

ऽनुच्यते एवमन्येषामप्येवं ज्ञेयम् तदेवं ध्रुवतात्तदुक्तं भवति शुक्लान्तो मासः इत्यतो मासः कृष्णादुत्तर
तथा च यवनेश्वरः मासे तु शुक्लप्रतिपत्प्रवृत्ते पूर्वे शशी मध्यबलो दशाहः इति उक्तं च यद्राशिसंस्थ
शीतांशुः प्रश्नकालेन वांशके स्थितलग्नराशिगः पूर्णो यस्मिन्भवति चन्द्रमाः जन्ममासः स प्रदि
ष्टः पुरुषस्येह सच्छतः लग्नत्रिकोणस्थादि लग्नस्य चन्द्रस्थताः त्रिकोणयोः स्थानं च सपंचमयोः
मध्यात्तस्यालक्तालमुत्तमेन प्रधानेन वीर्येण बलेन युक्तस्तदंशः प्रोच्यते कथ्यते अस्मिन्राशौ
गते चन्द्रमसि जातः इति वक्तव्यम् । यवनेश्वरः होरादि वीर्यादिक लग्नभादि स्थाने त्रिकोणराशि
नो विचार्यम् अंगालभनादि निवाकालांगानीत्यनेन दर्शितो यः कालपुरुषस्यांगविभागः तदा
लभनाद्यातेन विधिना प्रष्टुः स्पृशतः यदेवः कालपुरुषस्यांगं स्पृशति तत्स्थे च चन्द्रमसि जा
तः इति वक्तव्यम् । आदिग्रहणाद्राप्युक्तस्य स्वदर्शनं ग्रहणं गृह्यते ॥५॥ अथ जन्मराशिज्ञानमि
न्द्रवज्रयाह यावद्भ्रशीतनौ विलग्नाच्छीतकरस्य कोपावकृतान्यतमे राशौ व्यवस्थितस्तस्मात्
वति यो राशिः लग्नस्थे चन्द्रमसि जातः इति वक्तव्यम् मीनोदये यदि मीनो लग्नगते भवति तदा मीनयुग्मे
व मीनगश्चन्द्रमा वक्तव्यः ननु दर्शित विधिना राशौ गो भव्या हृत्तो कारः स्तेरिति नस्य राशेः स्संचेधि
भवः इत्यं तस्मिन्काले दृश्यते अथवा भवाद्भव्य प्रियः पुरुषो भवति अथवा तस्मिन्काले कृति
ममार्जीयते तदाकारस्य कश्चिद्दृश्यते यथा मार्जारादिदर्शनेन सिंहो मत्स्यादिदर्शनेन वृष इति ॥
[illegible] ऽस्य राशेः सदृशस्य प्राणिनो रूपं प्राक् [illegible] । कथ्यते तत्र

स्थे च चन्द्रमसि जातः इति वक्तव्यम् ॥६॥ एवं जन्मराशौ ज्ञाते लग्नमिन्द्रवज्रयाह होरानवांशप्रतिमं विलग्नं लग्ना
द्रविर्यावति चन्द्रकोणेन स्मादुदेवं तावति वा विलग्ने यः प्रसूतावितिशास्त्रमाह ॥७॥ होरायाः प्रश्नका
ले यस्य राशेः नवांशराशौ तस्य जन्मलग्नं वक्तव्यम् । अथवा लग्नाल्लग्नद्रेक्काणेन दरम्यतावति रा
शौ लग्नगते तस्य जन्म वक्तव्यम् तत्र च द्वादशाभ्यो धिद्रेक्काणे द्वादशाकमयास्य संख्यानिर्दिष्टा ।
चतुर्विंशति रधिके चतुर्विंशतिरंशास्य शेषं वदेत् एवं शास्त्रमाह कथयति नस्वमनीषिकया
यतेः शास्त्रग्रहणेन तत्प्रतिपद्यते उक्तं च यच्छत्ता लग्नेन वांशास्य योराशीः संज्ञा यासमः तस्मिन्ल
ग्नगते राशौ च वक्तव्यं लग्नं पृच्छतः यावत्संख्ये गतो लग्नाद्द्रेक्काणे दिनकृत्ततः तावत्संख्ये कृते
जन्मराशौ प्रष्टुर्विनिर्दिशेत् ॥७॥ अथ प्रकारान्तरेण लग्नमिन्द्रवज्रयाह जन्मादिशेल्लग्नगोवा प्रष्टा
यं ग्रलग्नेऽर्कशुद्धेव यथा वृषम् आसीनसुप्तोस्थिततिष्ठतांभांजायासुखदोदयांप्रदिष्टम् ॥८॥ लग्न
गो ग्रहे जन्मस्यादिशेद्वदेत् प्रश्नलग्ने योग्रहोवस्थितस्तं तत्कालिकं कृत्वा लिप्तापिंडीकार्यम्
वीर्यं तेवा अथवा ह्योर्लग्नगता भवंति तदा तं तं यावल बलवान्तं तात्कालिकं कृत्वा लिप्तापिंडीकार्यं स्मात
लः सालितकृतसमायामवनौ द्वादशांगुलेन शंकुना तात्कालिकानि गृहीत्वा तैरंगुलैरेकं ग्रहं यथा द
र्शितकालं लिप्तापिंडीकृतं गुणयेत् छायांगुलगतं चार्कशुद्धं कारयेत् द्वादशाभिर्विभजेत् । तत्राव
रं यावत्संख्यामर्कं च गणयते तावत्संख्यमेषादेरारभ्य योराशिर्भवति तस्मिन्राशौ लग्नगते जन्मव
क्तव्यम् अथ प्रकारान्तरेण ह आसीनेत्यादि आसीन उपविष्टः उपविष्टो यदा पृच्छति तदा ल

लग्नस्थानं चतुर्थराशिस्तस्मिंल्लग्नगते जन्म वक्तव्यम् अथोत्थितः पृच्छति तदा लग्नाद्य ६८

नष्टजा ती

ग्नाद्यस्थानं सप्तमो राशिः तस्मिंल्लग्नगते तस्य जन्म वक्तव्यम् । अथ सुप्तः सुप्तो वा शयाने पतितो विघटितः
लब्धानि दृश्य पृच्छाभावात् तत्र पतितो यदा पृच्छति तदा लग्नाद्दशमस्थाने दशमो राशिस्तस्मिंल्ल
ग्नगते जन्म वक्तव्यम् उक्तं च उत्तिष्ठते विलग्नं तल्लग्नं सुप्ते पृष्टे बंधु चतुर्थक्षं उपविष्टे सप्तम
ये च्युते नष्टे दशमस्थानात् इति । अथ प्रकारांतरेण सर्व्वमेव नष्टजातकं वक्ति तत्र प्रश्नलग्न 28
काले तात्कालिकं लग्नं कृत्वा लिप्तापिंडीकार्यम् । ततस्तस्य लिप्तापिंडीकृतस्य गुणकारांश्चि
ह्नानार्थं शार्दूलविक्रीडितेनाह गोसिंहौ जितुमाष्टमौ त्रियतुले कन्यामृगौ च क्रमात् संवर्ग्याः
दशाकाष्टसचित्रयेः शेषास्त्वसंख्यागुणाः जीवारास्फुजिदैन्दवाः प्रथमवच्छेषा ग्रहास्सौ
म्यवद्राशीनां नियतेविधिर्ग्रहयुते कार्यश्च तद्गुणाः ॥२॥ गोसिंहौ वृषलग्नगते दशभिः
गुणयेत् सिंहं दशभिरेव जितुमाष्टमौ मिथुनवृश्चिकौ तौ लग्नगतावष्टभिः गुणयेत् त्रियतुले
मेषतुले तौ सप्तभिर्गुणयेत् कन्यामृगौ पंचभिर्गुणयेत् एवमेते क्रमात्संवर्ग्या गुणनीयाः
शेषा मनुक्तिराशयः स्वसंख्यागुणाः स्वात्मीयसंख्यागुणनीयाः तत्र कर्कटं गणनया चतुर्थं तं च
तुर्भिर्गुणयेत् एवं धन्विनं नवभिः कुंभमेकादशभिः मीनं द्वादशभिः एवं तावल्लग्नस्य गुणका
रमेवं गुणयेत् ततस्तत्र यदि ग्रहो भवति तदा सर्व्वेषां गुणकारेण गुणयेत् तत्र ग्रहगुण
कारविधिः जीवारास्फुजिदैन्दवाः प्रथमवत् दशाकाष्टसप्तविधये रिति जीवेन्द्रो लग्नगते

दशभिः गुणयेत् आरे भौमेष्टभिः आस्फुजिति शुक्रे सप्तभिः ऐन्दवे बुधे पंचभिः शेषा रविचं
द्रसौरास्ते सौम्यवद्बुधवत्पंचभिर्गुणनीया इत्यर्थः एवं तात्कालिकं लग्नं अथ ग्रहराशीगुण
कारेण गुणयेत् ततस्स ग्रहोक्तगुणकारैश्चेति एवमेतद्गुणितमेकान्ते स्थापयेत् ॥३॥ अथ
नष्टजातकं वसंततिलकेनाह । सप्ताहतं त्रिघ्नभाजितशेषमब्दं दत्वा यदा नव विशोध्यानया 29
पयास्मात् एवं कलत्रसहजात्मजशत्रुभेभ्यः प्रष्टुर्वदेदुभयराशिवशेन तेषाम् ॥४॥ प्राग्यो
सो राशिः पूर्वकथितलब्धः सप्ताहतं सप्तभिर्गुणयेत् दत्वा यदा नवेति ततस्तत्र नव देयास्त्रयो
ध्योवा कदेशुच्यते यदि चरराशौ लग्नगतो भवति तदा नव देयाः स्थिरे लग्ने न देया नापि
शोध्याः द्विस्वभावे लग्ने नव शोध्याः एवं केचिद्वावदंते वयं पुनर्ब्रूमः यदि लग्ने प्रथम
द्रेष्काणो भवति तदा नव देयाः द्वितीयेन देयाः नापि शोध्याः तृतीयेन नव शोध्याः एवं कृत्वा त
स्य राशेस्त्रिघ्नेन सप्तविंशत्या भागमयहृत्वा प्रत्याज्यम् तत्र यावत्संख्यांकोवशेषो भवति
तावत्संख्यमब्दं वर्षादितो यत्र तत्र तस्य प्रष्टुर्वक्तव्यम् केचिद्वदन्ति यथा स्थिरराशौ त्रिघ्न
नेन सप्तविंशत्या भागं अपहृत्वा धराशेः केन वा रूप्यते तथा नत्रेवक्तव्यम् एवमित्यादि
कलत्रसहजात्मजशत्रुभेषु भार्यासहजपुत्ररिपुषु नष्टजातकं यदि पृच्छति तत्स्थानं तत्रेव वक्तव्य
मेतत् तेभ्य एव प्रष्टुः पृच्छकस्य वदेद्ब्रूयात् तामेवोदयराशिं परिकल्पयेदित्यर्थः एतदुक्तं
भवति यदि यदि पुरुषस्य पत्न्यास्तत्र पृच्छति तदा तात्कालिके लग्ने राशौ सप्तमं देयम् अथ
भ्रातुः पृच्छति तदा राशौ चतुर्थं देयम् अथ पात्रः पृच्छति तदा राशौ पंचकं देयम् एवं कृ

ब॰ज्यो॰
टी॰

६२

त्वा पद्मति तमेवोदयराशिं परिकल्प्य तत्कुणाकारेण गुणयेत् तत्स्य ग्रहगुणाकारेण च ततस्तत्र प्रा
ग्वन्नवकादानविशोधनं कृत्वा सप्तविंशत्या भागमपहृत्य यच्छेषांकासमं यस्य पूर्वाद्यं तितस्तानक्ष
त्रं चक्रं च्यम् एतद्दष्टफलस्फुटार्थम् एवं त्रिराशीसहितान्नात्कालिकनक्षत्रं स्थापितं नवचक्रं च्यम्
नक्षत्रानयनेष्टफलदानार्थम् एवं सकलमपि नष्टजातकं चक्रं च्यम् ।।१०।। अथ वर्षोद्यानयनं च
संतत्सिलके नाहवर्षेन्तु मासतिथयो घुनिशं द्रू निचलोदयर्क्षे नवभागविकल्पनाद्याः भूतेभ्यः 30
स्याद्गुणितास्स्व विकल्पभक्ताः वर्षोदयानवकदानविशोधनाभ्याम् ।।११।। वर्षादिदिनवर्षाणि
स्वविकल्पेन भागे हृते यथापाठक्रमेणानीतव्यानि तद्यथा तात्कालिकं लग्नं लिप्तापिंडीकृ
तं दापीष्टगुणकारहतं संभवाकृष्टगुणकारहतमपि यदेकांते स्थापितं तत्पुनरपि दशगुणं कार्यं
मात्तदुक्तं भवति सराणीस्थानचतुष्टये कार्यं एकार्या एकत्र दशगुणः अन्यत्राष्टगुणः अप
रसप्तगुणाः अन्यत्र पंचगुणकार्यः यत उक्तम् । भूतेभ्यो दशाद्गुणिताः ततस्तस्मिन्त्राणीच
तुष्टये प्राग्वन्नवकदानविशोधनं कृत्वा स्वविकल्पैर्भागमपहृत्य वर्षोदयो वेद्याः ।।।।।। अथ तत
ज्ञातापूर्वे कस्माद्वर्षोदयस्यानयनं कर्त्तव्यं तद्वत्पूर्वेण ।। विंशोपादशकेषु व्यास्तन्मीसा
स्तपेवच अष्टकेषु च मासाधीशस्त्रिपथाप्यतत्प्यास्यन्ताः ।।१२।। दिवारात्रिं प्रसूतिं च नक्षत्रा
नयनं तथा सप्तकेषु वर्गेषु नित्यमेवोपलक्षयेत् ।।१३।। तेलामपचिलग्नं च होरासंशकमेवच
... विंशोपादशकेषु व्यादशतिपद्गुणं स्वविकल्प

ऋकोद्वितीयः मीनांत्य उ हं च शशिगृह पूर्वापरगो कीटस्य च मीपर्क्षमोभागा ।। निधने यस्य च भव
तितस्य मतस्यांशेन निवायसाद्याः शशिसमूहन चास्ति संदेहः पापग्रहदृक्काणोयस्याष्टमराशी
संस्थो भवति भस्मीभवति च सनरो मृतमात्रो निश्चयात् अवदेत् एवं सौम्यदृक्काणे जलमध्ये क्लेद
नसोत्र मृतः सौम्यदृक्काणः पापयुक्तः पापदृक्काणेपि सौम्यसंयुक्ते यस्याष्टमभवनगतस्स शोषात्म
व्यति शुष्को भवति सोमृतः इति अथ चवर्त्तकालकाचार्यः शशिगिह पूर्वाद्वितीय ।।३।। अथ नाग
तकृपं च होरा ।। गृहाजस्स विदिक्काणोतस्स कृणाचस्सवक्त्रं र्व च उग्रण सोवायु धीतकु लि
ग्रस्सेहग्रणो ग्रदिदृक्काणोतकूग्र पापस्सहजो इदहनं पार्थ इमोचि ग्रसोमस्स ग्रजादिके भगण
ग्रतस्स ग्रसासीपउ सोमज्जु उ पापसंज्ञ उम्र उजम्मो हेत ग्रजस्स ग्रव स्मंमोसंपाव ग्रविगृहतस्स
इत्येवं प्रकारः शवानां मृतानां परिणामो सोविपत्ति क्षितनीयः विचार्याय शुचिरचित शास्त्रेति
विहीर्णाछास्त्रात् अस्मात्कल्पनूकादि चिन्त्यम् मृतस्य कागतिर्भवति कस्मात्स्वलोकाद्यमा
गतः ग्रादि गृहणात्त्रकीदृशीगतिः इति तत्रानूकशब्देन अतीतो जन्मोच्यते ।।१३।। अथ यायं
यजातेजं तु स्सका शाल्लोकादागत इति तद्विज्ञानं मालिन्याह गुरु रुडुपति शुक्रौ सूर्यभौमौ यमज्ञौ वि 31
बुधपितृतिरश्चो नारकीयांश्च कुर्युः । दिनकरशशिवीर्याधिष्ठितत्र्यंशनाथाः प्रवरसमनिकृष्टा
स्तुंगहासादिनूके ।।१४।। गुर्वादयो ग्रहाः अनूके प्राग्जन्मनि विबुधादिलोकेभ्यः आगमनं कुर्व

तदा तत्र प्रवरः प्रधानमासीदिति विज्ञेयम् । अथ याह्नराशौ शुभे नीचमप्याप्य वा स्थितो भवति ।४

ब॰ जा॰ टी॰

स्थितः तदुच्चं भवति गुरुर्जीवः उडुपतिश्चन्द्रः शुक्रः सूर्यभौमौ यमः सौरो बुधो एते विबुधपितृतिर
श्चो नारकीयाः कुर्युः विबुधलोकः देवलोकः पितृलोकः प्रसिद्धः तिरश्चः तिर्यग्लोकः नरक
लोकः प्रसिद्धः एभ्यः आगमनं कुर्युरित्यर्थमिति । तदर्थमाह ॥ दिनकरशशिनौ वीर्याधिष्ठितांशप्राना
याहुरिति ॥ दिनकरस्सूर्यः शशी चन्द्रः अनयोर्दिनकरशशिनोर्मध्यात् ॥ यो वीर्यवान् बलवान् ।
नाधिष्ठितो युक्तो यस्त्र्यंशो द्रेष्काणः तस्य यो नाथः स्वामी तस्य यो लोकः तस्मादागत इति वक्तव्यम्
तत्र यदि द्रेष्काणो गुरोर्जीवस्य संबंधी भवति तदा विबुधलोकादागत वक्तव्यम् ॥ अथ सूर्यभौमौ
रविकुजौ अनयोरन्यतमसंबंधी चेद्भवति तदा तिर्यग्लोकादागत इति वक्तव्यं ॥ अथ यमसौरबु
धौ अनयोरन्यतमसंबंधी चेद्भवति तदा नरकलोकादागत इति वक्तव्यम् ॥ यस्माल्लोकादागतस्त
त्रापि श्रेष्ठमध्यहीनत्वज्ञानार्थमाह । प्रवरेत्यादि । षड्रूप्रतिदर्शितलोकात्तस्य जन्मज्ञानं सचेद्द्रे
तुंगस्थः स्वोच्चराशिगतो भवति तदासौ मध्यममासीदिति वक्तव्यम् ॥ अथ नीचराशौ वस्थि
तस्तदा निकृष्ट अधममासीदिति विज्ञेयम् । एतदमूकेषु जन्म निशेषम् ॥४॥ अथ मृतस्यास्य का ग
तिः भविष्यतीति तज्ज्ञानं मलिन्याह गतिरपि रिपुरंध्रत्र्यंशपयोस्तत्स्थितो वा गुरुरपि पुरकेंद्रच्छिद्र
गस्वोच्चसंस्थः उदयति भवने त्र्यंशसौम्यभागे च मोक्षो भवति यदि च बलेन प्रोज्झिता शून्यत्र श्लोकः ॥५॥
[illegible] स्थानाभिमानिभवंति तस्य तत्कालीन रिपुरंध्र द्रेष्काणोऽय

स्थरंध्रस्थाने षष्ठमेऽष्टमे वा द्रेष्काणो वर्तते तयोर्यो वधिपोऽतयोर्योर्बलवांस्तस्यानूके योलोकोऽभिहितः स
एव गतिः एवं रिपुरंध्रत्र्यंशपयोर्गतिः । तत्रैतेन मतेनुगंतव्यमिति अत्र तत्स्थितो वा ॥ अथ लग्नात्सप्तमा
ष्टमस्थानानामन्यतमे स्थाने कश्चिद्ग्रहो भवति तदा तत्प्रदर्शितलोकेन गंतव्यम् ॥ अथ षष्ठसप्तमा
ष्टमस्थानानां षट्स्थानेषु त्रीणि वा सग्रहाणि भवंति तदा तेषां ग्रहाणां यो बलवांस्तस्य प्रदर्शितलो
कस्तेन गंतव्यमिति न त्वत्र स्थिता चेति केवलमुक्तम् तत्र सप्तमस्थस्य ग्रहस्य कुतेन तत्व षष्ठाष्टमस्था
यिस्वांशगतिं नयतीति व्याख्यातमुच्यते अत्र तत्स्थितो नेति वा शब्दस्यार्थस्तेय न केवलमत्र स्थित
अपि तु करादिरिपुरंध्रस्थत्र्यंशेति केचिद्दलं स्थितं त्र्यंशेति पठंति तथा च स्वल्पजातके उक्तम् विबुध
पितृतिर्यङ्नरकांस्तु गुरुरुडुपसितावसृग्वीद्यमसौ रिपुरंध्रत्र्यंशपान्वंति चाल्ताग्रिति धनस्या
इति गुरुरुच्चेत्यादि अथ यमाह पादपूरणे यस्य जन्मनि गुरुरुच्चावस्थितः लग्नाद्रिपुरंध्रस्थानेष
ष्ठे भवति केन्द्रेषु वाद्विधाष्टमे वा अस्वोच्चसंस्थाः कर्कटस्थो भवति तदैको योगः अथ वान्याभव
ने मीनराश्यावुदयति लग्नगतो तत्र च गुरुर्भवति स च सौम्यभागं शुभग्रहं नवांशके स्थितो भवति ।
तत्र च गुरुर्वर्यशेषा अन्यग्रहा वीर्येण बलेन प्रोज्झिता रहिता भवंति तदा द्वितीयो योगः अस्मिन्यो
गद्वये जातस्य मोक्षो भवतीति वक्तव्यम् उदयति भवने त्र्यंशसौम्यभागे च मोक्षः इत्यत्र चकारो वाश
ब्दस्यार्थे यद्युच्चस्य जन्मकालवशादातिरिक्तं तथा मरणकाललग्नवशादपि वक्तव्या यत्नात्त

ब.जा. टी.

स्य जातकपुत्रम् षष्ठाष्टमकंटकगो गुरुरुच्चो भवति मीनलग्ने चांशोदये चले जन्मनि नरेण वा माद्यातिमा
न्दः ॥४४॥ इति श्रीभट्टोत्पलविरचितायां बृहज्जातकविवृत्तौ निर्याणाध्यायस्त्रयोविंशोध्यायः ॥२३॥ अथा 34
तो नष्टजातकाध्यायो व्याख्यायते तत्रादावेव प्रसूतिकालज्ञानमिन्द्रवज्रयाह आधानजन्मापरिबोधका
ले संपृच्छतो जन्म वदेद्विलग्नात् पूर्वापरार्धे भवनस्य विन्द्यात् भानावुदग्दक्षिणगे प्रसूतिम् ॥१॥ आ
धानकालो ज्ञायते तस्याधानकाले पूर्वमेव जन्मज्ञानं व्याख्यातम् तात्कालिकेन्दुसहितमित्यादि जन्म
कालं च व्याख्यातमेव एवमाधानजन्मकालयोरपरिबोधे ज्ञाने प्रष्टुः पृच्छतो विलग्नात् प्रश्नलग्ना
ज्जन्म वदेद् ब्रूयात् येन भवनेन लग्नेन पृष्टा पृच्छति तस्य यदि पूर्वार्धं प्रथमहोरा भवति तदा भानौ
दक्षिणायनस्थे जन्म वक्तव्यम् कर्कटादि राशिषट्कस्थे इत्यर्थः तथा च आधाने जन्मनी यस्य विज्ञायेते दे
हिनः जन्म संपृच्छतस्तस्मै पृच्छालग्नादिनिर्दिशेत् ॥१॥ अथ वर्षर्तुमासज्ञानमुपजातिकयाह लग्नत्रि
कोणेषु गुरुस्त्रिभागैर्विकल्प्य वर्षाणि वयोनुमानात् ग्रीष्मोर्कलग्ने कथितस्तु शेषैरन्यायनर्तावृ
तुरर्कचारात् ॥२॥ त्रिभागैः द्रेष्काणैः लग्नत्रिकोणेषु प्रथमपंचमनवमेषु गुरुः स्थितः तद्यथा प्र
श्नलग्नस्य यदि द्रेष्काणः प्रथमो भवति तदा गुरुरेव लग्नराशौ तत्रस्थे जन्म एवं केचिन्म
तम् अन्येषां मतं यथा यदि प्रश्नलग्नस्य प्रथमो द्रेष्काणो भवति तावत्संख्यानि प्रष्टुर्वर्षाणि व
र्षाणि एतत् व्याख्यानं न शोभनम् पूर्वोक्तमेव ज्यायः यस्माद्यवनेश्वरः द्रेष्काणलग्नक्रमशस्तु राशौ
[illegible]

ब.जा. टी.

त्वांद्रिकं स्थानमिच्छन्ति अन्यच्च शोभनम् यत एतेषु स्थानेषु म्रियमाणा दृश्यंते इति एवमतोस्मादन्यत्पादि
कल्पं चिन्त्यम् मोहस्थिति यावंतो लग्नस्य नवांशका अनुदितास्तिष्ठन्ति शेषा एणांस पिंडितानां यावत्कालो
भवति तत्तुल्यस्तस्य मोहः सुसमयमरणकाले मोहो भवति स च लग्नराशौ यदि स्वक्षेत्रेण स्वपतिना लग्नि
तो दृष्टः स एव कालो द्विगुणो वक्तव्यः स एव शुभग्रहाणामन्यतमेनेक्षितस्तदा स एव कालस्त्रिगुणो 35
वक्तव्यः अर्घदेवस्वामिना सौम्यग्रहेण दृष्टस्तदा त्रिगुणः कालो वाच्यः ॥१२॥ अथ मृतस्य शरी
रपरिणामविज्ञानं मालिन्याह दहनजलविमिश्रैर्भस्मसंक्लेदशोषैर्निधनभवनसंस्थैर्व्याल
वर्गैर्विडंत इति शवपरिणामश्चिंतनीयो यथोक्तैः पृथुविरचितशास्त्राद्गत्यनूकादि चिन्त्य
म् ॥१६॥ निधनभवने अष्टमे स्थाने यो द्रेष्काणो व्यवस्थितः तद्वशात् शवपरिणामश्चिंतनीयः स
वगणेन याद्वाविशेषो भवति स यदि दहनद्रेष्काणः अग्निद्रेष्काणो भवति तदा भस्मत्वं परिण
मति अग्निना दह्यते पापग्रहद्रेष्काणोग्निद्रेष्काणः अथ जलद्रेष्काणो भवति तदा संक्ले
पते जलमध्ये क्षिप्यते सौम्यग्रहद्रेष्काणो जलद्रेष्काणः अथ मिश्रद्रेष्काणो भवति शुष्यति
न दह्यते नापि जले क्षिप्यते सौम्यग्रहद्रेष्काणः पापयुक्तो भवति। पापग्रहद्रेष्काणः सौम्ययुक्तो भव
ति वा तथा मिश्रद्रेष्काणः तथा निधनभवनसंस्थे रणमरायपाश्रिते व्यालवर्गैः सर्पद्रेष्काणैः
विडंतो भवति श्वशृगालकाकादिभिः भुज्यत इति अथ व्यालद्रेष्काणाः कर्कटे द्वितीयः व

णः कर्कट

अथ यद्गम्भो मस्यते तच्छ्लोकानं वसंततिलकेनाह । हायनं वा यातकं पञ्चकसमानं भूमौ योगं हरणादिभि

रतः परिकल्प्य मन्यलग्नोह हृनुमलुसमये तु दिलं यास्य से च प्राह्वितेन त्रिगुणं तद्विगुणं ह्युभेऽष्ट ॥ 36

१२॥ गुरुवस्य जन्मसमये होरा यां लग्ने योनवांशको भवति तस्य योऽधिपतिग्रहस्तेन यो युक्तो राशिस्

तत्र स्थितो राशिर्हल्यर्थः मे यो भवति तदा विवक्षसंचारभूमौ च अक्रेन तदा ऽ[illegible] भावाचार गौणादौ

मिथुनक्षेत्र तदा गृहे कर्कटे च तदा अनूपे जलसमीपे सिंहक्षेत्रे दर राणे कन्यायां चेत्कूपे गृहे वा तुल्य ।

क्षेत्र तपण गृहे च [illegible] कक्षे कृते धन्वी चेत्तदा अ चार भूमौ मकरक्षेत्रे दर राणे अनूपे कुंभक्षेत्रे तदा

गृहे मीनक्षेत्रे तदानूपे पुलिन गर्ते मूत्यविपाटः इति ये यातुपु र्न योगे जलादौ मरणमुक्तं तेषां त

त्रैव न केवलं ह [illegible] राशिवशेन भूप्रदेशो वक्तव्य । अपि तु योगे हरणादिभिः [illegible] तिसलग्न नवांश

कादिपतिः यस्मिन्राशौ [illegible] स्थितः तत्र यद्यन्येन ग्रहेण तस्यां विषयाभूमिरुक्ता तस्यां भूमौ ।

स म्रियत इति तत्र च [illegible] भूमिर्या [illegible] भवे ग्रहवलाद्वक्तव्या मनुच ग्रहभूमिकः [illegible] तस्या

तमीपराशेः याम भूमि सोने तिननु यस्य राशिरूपं तस्य का भूमिरित्युच्यते तत्र त्रिकोणराशौ स्तंबंधिनी

भूमि तद्यथा आदित्यस्य सिंह भूमिर एवमू चंद्रमसः कर्कट भूमिरनूपः भौमस्य मेष भूमिः [illegible] विक

संचारप्रदेशाः बुधस्य कन्या भूमिरनूपः जीवस्य धनुर्भूमिर अप्रचारः शुक्रस्य तुल भूमिः [illegible] रा

मे अरस्य कुंभ भूमिर्गृहमिति केचिदत्र दे वीत्व गिनि विहारको प्राया यन दिलु [illegible] क्रमादि

तुले भौमे मेषसौरे मकरकुंभयोरन्यतमे चंद्रे गतः एवं यस्य जन्म भवति सविराम [illegible] से

मध्ये म्रियते पनिर्वति गलितेंदु क्षीणे चंद्रार्क भौमैः यत्र संख्यायां माले भानु पातः यातेः प्राप्तेः 37

च्योम्रिद्य योम क्षीणे चंद्रे अस्तमये सप्तमे सूर्ये बंधा कूपे बंधु संस्थे चतुर्थे भौमः बंधिन्या कूपे सत्ताय

स्य एवं यन्मभवति सच्यागणाद्विषमध्ये म्रियते ॥ ८॥ अथान्य निष्ट योगान्वैतालीय बंधु संस्थे चतुर्थे

भौमः बंधिनं यं संस्था यस्या एवं यस्य जन्म भवति सच्या ग्रहणादि यमध्ये म्रियते नाह वीर्यान्वितवा

क्रवीक्षिते क्षीणे दौ निधनस्थिते कृजे राद्योऽज्वररोगीपीडया मृत्युरक्रमे प्राप्त दाहजः ॥ २ ॥ क्षीणे

द्वाक्षीणे चंद्रे वीर्यान्वितेन सबलेन वक्रेण भौमेन वीक्षिते दृष्टे अर्कजे सौरे निधनस्थे अष्टमे ग

तेजातस्य गृह्यां ज्वररोगपीडया गुह्ये च यद्गूतः उत्पन्नो रोगः गदस्तत्पीडया प्रदीमगं पूर्वं र

त्याः क्रिमिया स्त्रदाहजः क्रिमिजः शस्त्रजः दाहजः अर्शो भगंदरादयः प्रादौ क्रिमिपातेन शा

स्त्रकर्मणा वदाहेन वा क्रियमाणेन तस्य मृत्युर्भवति ॥ २ ॥ अथान्यानपि मृत्युयोगान्वसंत

तिलकेनाह ॥ अस्तेरवौ सरुधिरे निधनेर्कपुत्रे क्षीणेऽरसातलगते हिमगौ खगांतः लग्नांत्यजा

ष्टमतपास्विन मंदभौमचंद्रैर्भुवोलराखराशनिकुड्यपातैः ॥ १० ॥ अस्ते सप्तमस्थाने रवौ वा

दित्ये सरुधिरे भौमसंयुक्ते स्थिते अर्कपुत्रे सौरे निधने अष्टमे क्षीणे हिमगौ चंद्रे रसातलगते चतु

र्थस्थानस्थे नातः खगांतो भवति खगाः पक्षीतत्कृतो मृत्युर्भवति तस्य मत्तस्याग्निसंस्कारो ।

मस्तु स्त्रकारणं निमित्तं कथ्यते: कथमित्याह तस्याधिपतिरित्यादि तस्य द्वाविंशस्य द्रेष्काणस्य ८ ६७

बृ॰जा॰ टी॰ न भवति इति शेषः॥ लग्नात्सप्ताष्टमे ति इन भौममंदचन्द्रैरविकुजसौरशनिभिः यथासंख्यं लग्ना
त्सप्ताष्टमतवस्थस्थितैः लग्नपंचमाष्टमनवमस्थितैः लग्नेर्कः पंचमे भौमः अष्टमे सौरः न
वमे चन्द्रः यस्य जन्मनि भवति तस्य शैलशिखराद्यात्पर्वतशृंगात्पतितस्य शतिपातेन वा उत्की
र्णाकुड्यपातेन भित्तिपातेन वा मृत्युर्भवति॥१०॥ अथ यस्य जन्मनि एते षड्योगास्तेषां मध्यादन्य
तमो योगो न भवति न चाष्टमस्थस्थाने कश्चिद्ग्रहो भवति न चाष्टमं स्थानं कश्चिद्ग्रहः पश्य
ति तस्य मृत्युकारणं वेतालीयेनाह। द्वाविंशश्च यस्तत्कारणं द्रेष्काणो निधनस्य सूरिभिः त
स्याधिपतिर्भयो दिवालिर्याणस्वगुणैः प्रयति॥११॥ येन द्रेष्काणेन पुमान् जातस्तस्माद्यो द्वाविंशो
द्रेष्काणः भवति स सूरिभिः पंडितैर्निधनस्य योधिपतिर्ग्रहः तस्याग्न्याद्यायुधजन्यादिके स्व
गुणैर्योहत्तुपदिष्टस्तेन निर्याणं प्रयच्छति ददाति अथवा यस्मिन्राशौ स द्वाविंशो द्रेष्काणो भ
वति तस्य राशेर्यः स्वामी स भयो भवति स वा स्वगुणैर्यात्मीयहेतुभिर्निर्याणं प्रयच्छति स च द्वाविं
शो द्रेष्काणो लग्नादष्टमे राशौ भवति सकर्पत्नायते यदि लग्नस्य प्रथमो द्रेष्काणः तदाष्टमस्या
पि तृतीयः न केवलं याचत्सर्वराशीनामेवैवव्यवस्था अनेन क्रमेण यो अष्टमो राशेर्द्रेष्काणस्स ए
व द्वाविंशो द्रेष्काणः इति तत्रैतज्जातमृत्युस्योक्तयोगानामन्यतमयोगो भवति नष्टाचाष्टमं स्था
नं ग्रहैर्युतं वीक्षितं तस्य द्वाविंशो द्रेष्काणाधिपाः मराश्यधिपो यो बलवान्मृत्युं स्वदोषेण प्रयच्छति॥१॥

बृ॰जा॰ टी॰ दे निर्वीणभोऽग्धयात्रिविति पालयोगात् दोषाः होत क्षितिभिः क्षतशरीरयता: सौर्ये दुर्भूमिनंतयैस्य
मृत्युर्भवति॥२॥ कृतो ज्ञारकः स्वर्गेरवि: मंदः सौम्यः एतैर्यथासंख्यं बंधनकर्मसहितैः चतुर्थद
शमसप्तमस्थैः चतुर्थे भौमः सप्तमेर्कः दशमे सौरः एतैर्यथासंख्यं धनकर्मसहितैः चतु वे
र्थदशमसप्तमस्थैः चतुर्थे भौमः सप्तमेर्कः दशमे सौरः एते यस्य जन्मनि भवति तस्यायुधेन
खड्गादिना शिखिनाग्निना क्षितिपालयोगेन नृपक्रोधेन वा एषामन्यतमेन नेर्याणं मृत्युर्भव
ति सौरे क्षमतिनयैः शनिक्षार्णभौमः यथासंख्यं स्वसुखापदस्थैः द्वितीयचतुर्थदश
मगस्थैः द्वितीये सौरः चतुर्थे चंद्रः दशमे भौमः यस्य जन्मनि भवति तस्य हततकृतः क्षतेभ्यः
कृमिकीटाः उत्पद्यते तत्कृतक्षतशरीरपापो भवति क्षतेकृमिभिः पतितेमृत्युर्भवति॥२॥
अथान्यान्यपि मृत्युयोगान् शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ स्वस्थेर्के च निजे रसातलगते पानप्रश
ताहस्थाये पातपीडनजः कुजेस्तमयगे सौरे द्विनाब्धुक्रमे विरामधिरुधिरार्कशीतकिरणैः
जूकाजसौरक्षेत्रैः पातैर्विगलितस्य यानप्रयातात्द्वाहनात्पतितस्य वधो मृत्युर्भवति॥ यंत्रो
त्पीड तज इति कुजेंगारके तमयुगते सप्तमस्थे सौरे द्विनाभ्युक्ते लग्ने स्थिते जातस्य यंत्रो
त्पीडनजो वधः यंत्रपीडितो म्रियते। विरामध्य इति रुधिरेंगारकः आर्किसौरः शीतकिर
णश्चंद्रः एतैर्यथासंख्यं जूकाजसौरर्क्षेगः जूकस्तुलः अजो मेषः सौरर्क्षे मकरकुंभौ

३८

३९

बंधाद्वीनवमस्थयोरिति ॥१॥ अशुभयोः द्वयोः पापग्रहयोः धीनवमस्थयोः पंचमनवमस्थानस्थ
योर्लग्नयोश्च सौम्यग्रहैः अदृष्टयोर्नीचलोकितयोर्जातो बंधोद्बंधनहेतुभूतेन म्रियते ॥ द्रेष्काणैरितिस ५०
र्पपाशसर्पनिगडैः द्रेष्काणैश्छिद्रं पृथं स्थिते लग्नादष्टमस्थाने योराशिः कालवर्तते तत्र यदिस
र्पपाशसर्पः द्रेष्काणो भवति स निगडो वा तदा जातो बंधने म्रियते भुजगपाशद्रेष्काणः कर्कटाद्याः वृ
श्चिकद्वितीयः मीनान्त्यश्च निगडं मद्रेष्काणः मकराद्यः कन्यामिति मीनलग्नगते कान्यायम
लमयमेष लग्नस्थे चंद्रे तत्र स्मिंश्चाशुभान्विते केनचित्पापेन सहिते विसितशुक्रे मघोसर्पपरि
बोलग्ने जातस्य मरणं मदिरेण गृहे स्त्रीहेतुकं स्त्रीनिमित्तं विहिजानीहि ॥५॥ अथान्यानपि मृत्यु
योगानवसंततिलकेनाह ॥ रंध्रास्पदांगहिबुकैर्लगडाहतांगः प्रक्षीणचंद्ररुधिरार्किदिनेशदृष्टैः
युक्तैः तैरेवकमनुचमोदयपंचसंस्थैर्धूमाग्निबंधनशरीरनिकुट्टनानः रंध्रास्पदांगहिबुकैः
रष्टमदशमलग्नचतुर्थैर्यथासंख्यं प्रक्षीणचंद्ररुधिरार्किदिनेशयुक्तैः अतिक्षीणचंद्राष्ट
मे रुधिरे भौमे दशमे आर्किः सौरः अंगे लग्ने दिनेशो रविश्चतुर्थे एवंविधे योगे जातो लगुडाहतांगोल
गुडताडिताचपलो म्रियते तैरेव ग्रहैः मद्दीणचंद्ररुधिरार्किदिनेशैः यथासंख्यं कर्मनवा
मोदयपंचसंस्थैः दशमनवमलग्नपंचमस्थैः क्षीणचंद्रमसादशमस्थे भौमो नवमे सौरो लग्ने
अर्कः पंचमे एवं भवति तदा जातस्य धूमेनाग्निना बंधनेन शरीरनिकुट्टनेन कशादिना प्रहारेण वात
...संततिलकेनाह ॥ ... बंधनकर्मसहितैः कुजसूर्यभ

वंभूमितनये बंधलकर्मस्थिते कान्यापास्वजनाद्धि मोल्मकरयोः पापग्रहैर्दृष्टयेत्स्वपापापद्यु
भद्येर्कशशीनौनोयेत शामजंतः ॥२॥ शैलाग्नाभिहतस्येति सूर्यकुजयोर विभौमयोः यथासं ५१
ख्यं स्वचंद्रसुख्यायोः यथासंख्यास्वचंद्रसुख्ययोः ॥२॥ रवौ दशमे कुजे तुर्ये तस्य शैलाग्राभिघाता
प्रहारेणाभिहतस्य मृत्युर्भवति कूपेतिमदृशाशाकभूमितनये क्षोरचंद्रभौमे यथासंख्यं
धनकर्मस्थिते भ्रनुर्थः सप्तमदशमगैः सौचे चतुर्थे चंद्रे सप्तमगेदशमे जाता कूपेपतितो म्रि
यते कन्यायामिति हिमोल्मकरयोश्च द्रार्कयोर्वन्यायां स्थितयोर्लग्नयोश्च पापग्रहदृष्टयोर्जात
स्वजनान्मयतेस्वगृहनव्यापते उभयोर्द्विस्वभावराशेर्रुदये लग्नगतेतत्र चार्कशशिनोरविचंद्रयो
र्दिस्यातांभवेतामू तदा तोयजलेमज्जते म्रियते ॥२॥ अथान्यानपि मृत्युयोगान् शार्दूलविक्रीडि
तेनाह ॥ मंदे कर्कटगे जलोदरकृतो मृत्युर्मृगांके मृगे शस्त्राग्नि भव शशांकेरन्यस्त्रभयोर्मध्ये कुज
स्थिते ...पारुधिरोर्थशोषजनितं नरकृत्स्थिमृगांकेचंद्रमृगे मकरस्थिते जातस्य जलो
दरेण मृत्युर्भवति शस्त्राग्निप्रभव इति शशिनिवंद्रकुजगते मेषवृषभ कयोरन्यतमे स्थितेद्व
योः पापयोर्मध्ये जातस्य शस्त्राग्निप्रभवः शस्त्रकृतो अग्निकृतोवाम्रत्युः कन्यामिति शीतशोचं
द्रकन्यायां तद्वत् स्थिते पापद्वयमध्येगते जातस्य रुधिरोर्थशोषजनितोमृत्युः दृष्टेनरकेण
शोषेणवा उस्थितअत्र सौरे होरेति हिमगो चंद्रे सौरर्क्षे मकरकुंभयोरन्यतमस्थितद्व

बृ०जा०
टी०

त्रासिंश्च स्मराय ह्यमध्यगते यदि चेज्जातः तदा रज्ज्वाग्निपातैः रज्ज्वाग्निनिपातान्म्रियते इति ॥३॥
अन्यानपि मृत्युयोगान् शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ मूलाद्धि प्रतनुत्तनुखे चनि सुसूक्ष्मो पि वा स्वे यमे सप्तही
णहिमांशुभिः सुतपत्न्यायेभ्रिकोणगतैः वंधुस्थे च रवौ वियत्यवनिजे क्षीणेंदु संवीक्षितेको
ष्टेनाभिहतः प्रयाति मरणं सूर्यात्मजेनेक्षते ॥४॥ मूलाद्धि न तनुरीति सुखे च तनुर्थस्थानेय
च भिसृते भौमेस्थिते स्मरेणवापि रवौ च तनुर्थे खेदशाने स्थाने यदि यमस्सौरो भवति तदा जातः
श्लेषेण्डिन्न तनुः म्रियते मूले नोद्भिन्नामपूर्वस्य मूलप्रतस्यतस्य मरणं भवति सप्तहीणैरितिय
मैः रविजभौमसौरेः सप्तक्षीणहिमांशुभिरिति क्षीणसंयुक्ते चंद्रे च त्रिकोणाद्यमेः पंचनव
मलग्नस्थैः एतदुक्तं भवति संचंद्राणां पापामेतत्तत्स्थानेनत्र यमुक्तात्र स्थिते भवति तदा
जातः काष्ठेनौदुम्बरेणि तनुं म्रियते ॥ वंधुस्थे चेति रवौ मसवेंवंधुस्थे लग्नाच्चतुर्थे तौवियनि
दशमेवनिजे भौमस्थितेन हिमांशौ क्षीणे चंद्रेण संवीक्षिते दृष्टे जातः काष्ठेनाहतो म्रि
यते ॥ तस्मिन्नेव योगे चतुर्थे रवौ दशमस्थे भौमे तस्मिंश्च सूर्यात्मजेन शनैश्चरेण वीक्षिते दृष्टे जातः काष्ठे
नाभिहतः काष्ठघातेन ताडितो मरणं प्रयाति प्राप्नोति ॥४॥ अथान्यानपि मृत्युयोगान् शार्दूलविक्रीडिते
नाह ॥ बंधाहीनवरस्थयोरशुभयोः सौम्यग्रहादृष्टयोः द्रेष्काणैश्च सपापसर्पनिगडैश्छिद्रस्थितैः बंध
नेकन्यायामशुभान्वितेनमरणं ... ॥५॥

नवमग्रहस्य तुल्यंग्रहयुक्तां प्रश्नयुवतिरूपेति सप्तमेन उद्वाहेच रणविधौ प्रधानकालेन्विता यामपि सकल
वदेत् ॥१९॥ पूर्वं सप्तमस्थस्य ग्रहस्य एव यमपुक्तैतत्र लग्नध्याये क्रूरग्रहेण सप्तमस्थे च एतैः क्रमि
रूढेन नवमगतस्य ग्रहस्य तुल्यान्पतिनां प्रव्रज्यां युवति स्त्री अप्रविशोनेनि पांसप्येनाप्नोति एवं स्त्री
जातके व्याख्यातं उद्वाहेति तत्र ये योगा व्याख्याताः ते च उद्वाहे विवाहकाले भवति तदा योगोक्त
मेवफलवाच्यं तथा वरस्य विधौ कन्यामार्गणकाले प्रधानकाले च चिंतायां प्रश्नकाले प्येवम् ॥ स
कलं सर्वं विधेयं वक्तव्यं यस्त्रीजातके शुभाशुभा उक्ताः तेत्रापि शुभाशुभाव क्तव्या सकलजात
कोक्ताः ते च यथा यथा प्रदर्शित फले नैव वक्तव्याः ते षां च च समाप्ता व्यवहारपटलोक्तौ योगैर्वधो भवति
व्यतितत्र नववक्तव्यः उक्तैते द्विवाहप्रपटलमिति ॥२०॥ इति श्रीमद्भोत्पलविरचितायां बृहज्जात
कविवृतौ स्त्रीजातकाध्यायो द्वाविंशः ॥२२॥ अथातो नैर्याणिको व्याख्यायते ॥ तत्रादावेवाष्टम
स्थानेग्रहयुते वियुते वाय्यायाम्रियते तन्निरूपणं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ मृत्युर्मृत्युगृहेक्षणेन वलिभिस्तद्धा
तुकोपोद्भवस्तत्संयुक्तभगात्रजो बहुभवो वीर्यान्वितैर्भूरिभिः अग्न्यम्बुशस्त्रज्वरामयकृतः
तृड्क्षुत्कृतश्चाष्टमे सूर्याद्यैर्निधने चरादिषु परस्वावग्रहे प्रोषिते ॥१॥ बलेभिर्ग्रहैर्मृत्युगृ
हादष्टमस्थानं पश्यतीत्यैर्निधने चरादिषु परस्वावग्रहेपि प्रोषितेति ॥ वलिभिर्ग्रहैर्मृत्युगृहस्य योपाल
हमष्टमस्थानं प्रपश्यति यो ग्रहः बलवान् पश्यति तस्य ग्रहस्य यो धातु स्तेन धातुना प्रकुपितेन म्रियते ॥ तद्यथा ॥ वर्मस्यपित्रम चंद्रस्य वात
रक्तः तद्धातुकोपोद्भवः तेन धातुना प्रकुपितेन म्रियते ॥ तद्यथा ॥ ...

बृ० जा०
टी०

कयोः भौमस्य पित्तम् बुधस्य वातपित्तश्लेष्माणः बृहस्पतेः कफः शुक्रस्य वातकफौ शनैश्च ५८
रस्य वात इति तत्र द्रेष्काणत्रिभागात् शतेन दिव्येनेन लग्नादष्टमस्थानस्य परामर्शः तेनाष्टमेन मृ
त्युं वदेत् यत्र जातस्य लग्नं भवति लग्नादष्टमो राशिः यस्मिन् द्रेष्काणे कालपुरुषस्य वर्तते तद्रूपः
होऽन्ते दोषकोपान्नपद्यते भूमिभिर्बहुभिर्वीर्यान्वितैः स्वचलैः बहुभिर्बलैः यदा वक्रचारीणि
तानि शून्यमष्टमं स्थानं न प्राप्यते तावता मृत्युः दोषप्रकोपेण तेन च ते बहुभिर्दोषैर्यस्मिन्का
ले लग्नादष्टमराशौ वर्तते तस्मिन्नङ्गे प्रकुपिते निधनात् कुर्वन्तीति तस्मिन्नेव वायुधनादिति म
र्यादिभिरष्टमस्थाने स्थितैः अन्यादिभिर्मृत्युर्भवतीति तद्यथा यस्याष्टमस्थाने कोऽभ
वति तस्याग्निहेतुकोर्मृत्युर्भवति एवं चन्द्रमसः अम्बुजलहेतुकः भौमस्यायुधहेतुकः बुधस्य
ज्वरहेतुकः बृहस्पतीनाममयवन्तः स्वावितात् व्याधिनाम यहेतुः शुक्रेन तृट् हेतुकः सौरे क्षुद्धे
तुकः इति ॥ एतेग्रहैर्बलभिर्योगाः एव मृत्युः अभेणकर्मणा भवति बलहीने रक्तभेमेष्य
बलेचलेनेति विज्ञानमरणप्रकारस्य मरणदेशज्ञानार्थमाह निधने चराद्धि स्थिरस्यादिव
स्थानि गमने वरराशौ म्रियते यस्य स्थिरराशौ स्वदेशे म्रियते यस्य द्विस्वभावराशौ
धरे पथि म्रियते इति ॥ २१ ॥ अथ येनाभिजातस्य जन्मरूपज्ञानाय बुधे योगैर्यतेत द्योर्गश्र
ईलावेत्तीहिते नाह ... मध्यमकुलयोर्मिल ... वधस्य योः तृतीयेन वर्गं

योवालग्ने भवति ॥ तद्द्रष्टाद्वाक्यमुच्यते ॥ बलाबलविकल्पेने त्यादि चं मूल ग्नयोर्बलवान्त्र योऽपत्रराशौ यत्रैवं
शांप्रकेचन स्थितो भवति तस्य यदुक्तं फलं तदेव वक्ष्यं चिंतयेत् ॥ एतदुक्तं भवति ॥ अस्मिन्नपाठान्यस्मिंस्त्रिंशांशके
चंद्रमा भवत्य स्मिन्नाशौ चन्द्र ॥ अन्यस्मिन्स्त्रिंशांशके लग्नलग्नयातयोर्बलवान्यस्मिंस्त्रिंशांशके भ
वति ॥ तस्यैव फलं वदेत् ॥ यो बलरहितस्तस्य फलं न भवति ॥ अथ यस्मिन्योगे जाता स्त्रीभिः पुरुषाका
रसंस्थाभिस्सह मदनं समयति तत् योगद्वयं प्रहर्षिण्याह ॥ द्वित्रंस्थावसितोपरस्यरांशे त्रेवायदि
घटराशिसंभवांशः ॥ स्त्रीमदनविधानलं प्रदीप्तं संशांतिं नयति नराकृतिः स्थिताभिः ॥ असितशुक्रौ
सौरशुक्रौ एतौ परस्परांशेऽन्योन्यांशप्राकगतौ सौरः शुक्रांशके तौ परस्परं दृक्संस्थाचन्योन्यंपश्य
तः एको योगः ॥ अपचायशुक्रेण शौर्यचतुष्टयोरन्यतमे तत्काले यदि घटराशिसंभवांशः कुंभनवां
शको भवति ॥ तदा द्वितीयो योगः ॥ अस्मिन्योगद्वये जाता स्त्री योषान्याभिरपराभिस्त्रीभिर्योषि
द्भिः नराकृतिस्थिताभिः पुरुषाकारसंस्थानाभिर्मदनविषाग्नि प्रज्वलितं संशांतिं नयति एतदुक्तं भव
ति ॥ अन्यास्त्रीस्वजघने पुरुषरूपेण चर्मयलिंगा ये दुःखं पुंस्त्वाररतिं मभिजनयति कामतत्त्वान्तवेधवा
हृपुरुषशांतिं न शक्नोति न पुरुषस्ते वा ॥ ७ ॥ अथ बालमवयति ज्ञाति यदुक्तं तद्विज्ञानं शार्दूलविक्री
डितेनाह ॥ अस्त्रकापुरुषो बलवलभवने सौम्यग्रहावीक्षिते लीवे स्तेबुधमंदयोश्च रगृहे नित्यं प्रवा
सान्वितः ॥ उत्सृष्टा रविणा कुजेन विधवा बाल्येऽस्तराशौ स्थिते कन्यैवाशुभवीक्षितेऽर्कतनये द्यूनेज
रांगच्छति ॥ ८ ॥ लग्नाद्द्वादशमराशौ सर्वगृह विद्युता भवत्य बलाबलहीनप्रश्न तस्मिन्नभ
वने कन्ये बलरहिते तस्यां सौम्यः शुभग्रहैरवीक्षिते तनकेन विरहु भग्रहैर्णेद प्रयमानजातया

ज्यो॰ टी॰ भर्ताकापुरुषः कुत्सितपुरुषो भवति॥ अथ लग्नाच्छशांकाद्वा यस्सप्तमो राशिस्तत्र मंदबुधयोः सौरबुधयोर ५५
न्यतमे स्थिते जाताया भर्ता क्लीबः पुरुषाकारहीनो भवति॥ तस्यामेव चरराशिस्सप्तमे भवति तस्या
नित्यं सर्वकालं भर्त्ता प्रवासान्वितः प्रवासशीलो भवति॥ अथ यदि च स्थिरे सप्तमे नित्यं गेहे स्थितो भर्ता भव 46
ति हि स्वभावे किंचित्प्रवासी किंचिद्गृहे स्थितो भवति॥ उभयस्य राशिविलग्नकेण संयुक्ते राशौ सप्तमे स्थिते
सप्तमे जाता पतिनोत्सृष्टा भर्त्रा त्यक्ता भवति॥ अर्कसलग्नात्सप्तमे भर्त्रा त्यक्ता भवति इत्यर्थः॥ एवं कुले
न भौमेन लग्नचंद्राद्वा संयुक्ते राशौ यदि वा तत्स्थे सप्तमे स्थिते बाल्ये गतैव विधवा विगतभर्तृका भवति
॥ अर्कतनये सौरे शुभे स्थिते सप्तमगेन पापैः सौम्यैः पापैः बोद्धिते दृष्टे कन्यैव कुमार्येव जरामुपगच्छ
ति कुमार्येव वृद्धा भवति॥ संततिं न प्राप्नोति विवाहं न प्राप्नोतीत्यर्थः॥ अथ यद्येकलग्ने पापवलय स्य
पादैश्चेत वा अन्यतरं चंद्राल्लग्नसप्तमस्थानमधोस्तत्फलं॥ क्व भवति इत्युच्यते॥ सप्तमस्थाने च दृष्ट
फलदर्शनाभावात्॥ ६॥ पुनरपि जाताया दृष्टो भवति इति॥ तद्विज्ञानं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥
आग्नेयैर्विधवास्तराशिसहिते मिश्रैः पुनर्भूर्भवेत् क्रूरे हीनबले ऽस्तगे स्वपतिना सौम्येक्षिते प्रो
ज्झिता अन्योन्यांशगयोः सितावनितयोरन्यप्रसक्तांगना द्यूने वा यदि शीतरश्मिसहितौ भर्त्रनु
ज्ञया॥ आग्नेयैरिति॥ एकैकस्मिन् पापग्रहे सप्तमे फलमुक्तं तत्र यदि बहवः आग्नेयाः क्रू
राः सप्तमस्थानस्थानस्था भवंति॥ तदा प्रभृति ग्रहोक्तं फलं त्यक्त्वा तस्य भार्या भवतीत्यर्थः॥ क्रूर
इति॥ क्रूरे आदित्यांगारकशनैश्चराणामन्यतमेनाल्पबले लग्नात्सप्तमे स्थिते सौम्यैर्हीनब

ले सर्वबलरहिते॥ तथाभूते सौम्येक्षिते शुभग्रहाणामन्यतमेन दृष्टे जाता स्वपतिना भर्त्रा प्रोज्झिता त्य
क्ता भवति॥ अन्योन्यांशगयोरिति॥ सितः शुक्रः अवनेजो अंगारकः एतयोः सितावनिजयोः अन्योन्यां
शयोः परस्परनवांशकस्थितयोः यत्र तत्र राशौ सितनवांशके भौमः भौमनवांशके शुक्रः तदा सा अंगना
स्त्री अन्यप्रसक्ता परपुरुषरता भवति॥ अथ वा द्यूने लग्नात्सप्तमे स्थाने तावेव भौमार्कशुक्रौ सम 47
तौ तौ च शीतरश्मिसमेतौ सहितौ चंद्रयुक्तौ भवतः तदान्यपुरुषसक्ता भवति। किंतु भर्तुरनुज्ञया च
नान्यथेति॥ न चास्मात्तंत्रेति॥ ७॥ अथ येन योगेन मात्रा सह बंधकी भवति येन च रुग्गार्दितयोनिर्यया च भ
वति तद्योगत्रयं मालिन्याह॥ सौम्यर्क्षेंदुलग्ने मंदसंदुष्टके मात्रा सार्धं बंधकी पापदृष्टे कौजेऽस्तांशे सौ
रिणा व्याधियोनिश्चारुश्रोणी वल्लभा सद्गुरोंऽशे॥ ८॥ शौरेः शनिक्षेत्रे तद्वच्च मकरकुंभयोरन्यतरे भौमः
तद्वत्तेन परपृष्ठे कौजे एषामन्यतमे लग्नगते तस्मिन्नेव संदुष्टके दुष्टे दुर्बलाच्चंद्रेण संयुक्ते तथाभूते पाप
परपुरुषगामी दृष्टे पापग्रहावलोकिते जाता बंधकी भवति॥ न केवलं यावन्मात्रा सार्धं जनन्या सह बंधकी तन्माता
पि बंधकी भवति॥ अथ कौजे लग्नात्सप्तमे स्थाने यो राशिस्तस्य तत्कालं वर्तते॥ तत्र च तत्काले कौजांशके त
दिने तस्मिन् कौजेंऽशे शौरेण विलोकिते रविजेन दृष्टे जाता व्याधियोनिः सरोगभगा भवति॥ यदुक्तं सुभगा
ऽलमये तदर्थमाह॥ चारुश्रोणी वल्लभा सद्गुरोंऽशे इति लग्नात्सप्तमे स्थाने सद्गुरुस्य शुभग्रहस्य
नवांशको दयो भवति॥ तदा चारुश्रोणी शोभनभगा वल्लभा सुभगा पत्युः प्रिया भवति॥ ९॥ अथ यद्य

ज॰ टी॰

वयस्यास्तमं स्थानं ऋश्नंतस्याः स्थाने भूरागुरुबुधशुक्रा स्तत्रैतद्दशा वा सप्तमस्थपादपी भवति तत्
द्विज्ञानं शालिन्याह॥ चंद्रेमूर्तौ सर्पमन्दे दृशाके वास्त्री लोलास्या क्लेधनश्चावने चोरोगेत्रेकोतो 48
तीवसौभाग्यदक्षाविद्यान्महीनेपुणश्च बोधे॥ यस्य जन्मनि लग्नात्सप्तमे स्थाने मंगलः स्यात्तदे
स्थाने भूरर्द्दमकरकुंभयोरन्यतमो भवति। तयोरन्यतमसंबंधी नवांशकावान स्यात्तदा मूर्खश्च
भवति॥ तस्याभवने यस्यागारकस्वाद्दंमिषकुश्चिकयोरन्यतमस्तदंशाकस्सप्तमो भवति स्याः
स्त्रीस्यकान्याचलुः क्रोधनक्रोधशीलश्च भर्त्ता भवति। एवं शोत्रेशशौचपतुलयोरन्यतमेतदंशके
वा सप्तमस्थेकालो तीवसौभाग्यदक्षो भवति। वल्लभश्च भर्त्ता भवति॥ बुधमिथुनकन्यायोरन्यतमेतदंशा
वा सप्तमस्थे जाताया भर्त्ता विद्वान् पंडितो नैपुणतः सर्वत्रः सकलदृष्टि भवति॥१॥ गुरुचंद्रराशौ
सप्तमे तत्रांशाके जीवराशावादित्यराशौ तत्रांशाके वा तद्विज्ञाना चंद्रवियिता याह॥ मदनवश
गो मृदुश्च चांद्रे त्रिदशगुरौ गुणवान्जितेंद्रियश्च॥ अतिमृदुरतिकर्मकृच्छशौर्ये भवति रहेमयशस्वि
तेंशके वा॥२॥ यस्या योषितो जो सप्तमे स्थाने चंद्रराशिः कर्कस्तदंशाको वा भवति। तस्या भर्त्ता मदन
वशमः कामातुरः मृदुश्चाकठिनश्च भवति॥ त्रिदशगुरौ जीवस्य राशौ धान्वि मीनयोरन्यतमे सप्तमस्थे त
दंशाके वा जाताया भर्त्ता अतिमृदुरतीवकठिनः अतिकर्मकृदतीवव्यापारकर्णशीलः॥ कोचिदु
...कर्मकारवि कर्मसक्तो भवति॥ एवं सप्तमयाखिते सप्तमस्थाने स्थिते इत्यर्थः द्वादशांशके फलम

मिहितं यात्रान्यसंधीशास्त्री सप्तमे भवत्य संबंधी नवांशाकश्च तत्र राशयंशाके च तत्रा प्रशाकयोर्यो वल
वांस्तदीयं फलं वाच्यं॥२॥ अथ चंद्रशुक्रबुधानां त्रयो वा लग्नगता यस्या भवंति॥ तत्र रूपं च सं ते
तिलकेनाह॥ ईर्ष्यान्विता सुखपरा शशिशुक्रलग्ने ज्ञेंदौ कलासु निपुणा सुखिता गुणाढ्या शुक्रे 49
तयोश्च रुचिरा सुभगा कलाज्ञा त्रिष्वप्यनेकवसुसौख्यगुणाशुभेषु॥३॥ टीका॥ यस्य जन्मलग्ने शा
शिशुक्रो चंद्रसितौ समेतौ भवतः। ईर्ष्यान्विता मात्सर्ययुक्ता सुखपरा सुखेनच सक्ता भवति॥
ते दे बुधचंद्रौ लग्नगतयोः कलासु निपुणा तत्रासुखिता संजाता सुखा गुणाढ्या गुणबहुला
भवति॥ शुक्रस्तयोः सितबुधयोर्लग्नगतयोः रुचिरा दर्शनीया सुकांता सुभगा भर्तृवल्लभा कलाज्ञा
च भवति॥ त्रिष्वपीति यस्मास्त्रयोपि चंद्रबुधशुक्रा लग्नगता भवंति सानेकसौख्यगुणाः अनेकैरने
के धनैरनेकैः सौदैरनेकैश्च वहुभिर्गुणैर्युक्ता भवति॥ अपिशब्दात्रिष्वपि शुभेषु बुधगुरुसितेषु
जाता अनेकवसुसौख्यगुणा भवति॥३॥ अत्र युक्तं पूर्वं तासां भर्तृमरणं तित्तिर्द्विज्ञानं वसंतिति
लकेनाह॥ क्रूरे एमे विधवता निधनेश्वरांशे यस्य स्थितो भवति तस्य समे प्रदिष्टा॥ सत्त्वर्यगेलु
मरणं स्वयमेवंशाके भवति तत्र तद्वपस्तस्मिन्नवमासे विवाहात्परतस्तस्या वैधव्यं वक्तव्यं॥ एको द्वौ
नव विंशति रित्यादि गहवयः एवं केचिद्वदंति वयं पुनर्दशाकाले वयः सांप्रतं ब्रूमः पत्र निधनेश्व
रयोश्च मृत्युभोम यावयः प्रमाणं वर्षात्रितयतत्र प्रायः॥ कुमारीणां विवाहसंभवः। तस्माद्दशम

बृ॰ जा॰ टी॰ स्थानाधिपतिय स्यांशके च्यवस्थित स्तस्य यांतर्दशात स्याविवाहाल्यतो विधवताप्रदेशे उक्तासतिव ४२
ति यस्या जन्मनि क्रूर ग्रहाष्टमे भवति॥ सक्रूराः शुभ ग्रहाः केंद्रे द्विगो द्वितीय स्थानगतो भवति त
स्या भर्तृ पूर्व हात्स्वयमेव मरणं भवति॥ यस्यां जन्मनि कन्या यामलिनिक्षिमेषे विरहसरोमिषे
हे वाइन्दु चेद्गृह स्थितो भवति न स्या मत्स्य सुतत्वं स्वल्प पुत्रत्वं वक्तव्यं॥ कन्यालिगोहरिणमत्स्य तन 50
श्वराल्पीर्यस्यात स्याअल्पपुत्रा भवति॥ १४॥ अथ यस्मिन्योगे जाता पुरुषिणी भवति यस्मिंश्च वृ
वचंद्रिकी तयोरिन्दु यं शार्दूल विक्रिते तेनाह॥ सौरेम ध्यबले न रहितैः शीतांशु शुक्रेंदुजैः॥ शेषैर्वी
य समन्वितैः पुरुषिणी यद्योज गर्भे शुभे जीवारास्फुजिदैंदवेषु प्रलग्नयो समे विख्याता शुचने क
शास्त्र कृशाता ब्रह्मवादिन्यपि॥ १५॥ टी॰॥ सौरे शनौ मध्यबले नातिबलवति नचतीवबलही
ने तथा शीतांशु शुक्रेंदुजैः बलेन वीर्येन रहितैः शेषैः आदित्य भौमजीवैः वीर्य समन्वितैः बलेर्प
न्नत आवास्थितैः यद्योजराशौ विषमराशौ रुझः उत्कृष्टे उदये लग्ने भवति॥ विषमराशौ लग्ने म
नतीत्यर्थः॥ तदा जाता पुरुषिणी भवति॥ वऽपुरुषेत्यर्थः॥ जीवारास्फुजिदैन्दवेषु बलितः ग्रहे भो
म शुक्र बुधे षु प्रयतत्रावलोकितेषु वीर्यवत्सु तदा प्राग्लग्ने यादि समराशौ र्भवति॥ तदा जाता
स्त्री अविरुमो विख्याता सर्वत्र प्रसिद्धा भवति॥ अनेक शास्त्र कुशला तद्वा॥ ब्रह्मवादिन्यपि मोक्ष
शास्त्र कुशला भवति॥ १५॥ अथ यद्योग जाता प्रव्रज्यामाश्रयति तद्ददाहं प्रहर्षिण्याह॥ पापे
भ मयोत्त बुला उजस्य यो रिति॥ तयोरबललग्ने द्वे रोजस्य यो र्विषमराशौ गतयोर्मनुजाकृतिशील युक्ता पुरुषाका
रा पुरुषशीला भवति॥ सयोर्लग्ने द्वाः पापयुतवीक्षितयोरबलो वितयो वा पापा पापशीला गुणेनास र्वगुणैर हिता 51
च भवति॥ अथ यो देवके स्मिन् समराशौ गतेषु स्त्रियो मद्य स्वरूपाकरा भवति॥ एवमेकस्मिन् शुभ ग्रहयुते स्मिन्
पाप युते सच्छीला भवत्यसच्छीला च मिश्रेत्यर्थः॥ एवमेकस्मिन् शुभ दृष्टेऽन्यस्मिन् शुभदृष्टे पि॥ एवं शुभयो रपि
सौम्या सौम्य दृष्टयोश्च पादयाभिवकल्पना कार्या॥ १२॥ अथ भौमक्षेत्रे लग्नगे चन्द्रगे वा भौमादित्रिंशांशके
जाता या स्वरूपमिन्द्रवज्रयाह॥ कन्येव दुष्टाव्रजतीव दासीं साध्वी समाया कुचरित्रयुक्ता॥ भूम्यात्मजर्क्षे त्रिंश
शांशके बुधवक्रार्किजीवेंदुजभार्गवाणां॥ भूम्यात्मजर्क्षे भौमक्षेत्रे मेषवृश्चिकयोरन्यतमे लग्नगते चन्द्रगते वा
तत्र च वक्रार्किजीवेंदुजभार्गवाणां कुजयमजीवज्ञसितानां त्रिंशांशेषु त्रिंशद्भागेषु क्रमेण फलं निर्दिशेद्वक्ष्य
माणया॥ भौम लग्ने भौम त्रिंशांशके लग्नगते चन्द्रगते वा जाता कन्यैव दुष्टा भवत्यनूढापि सती सा पुरुषसं
योगं व्रजति॥ शौरत्रिंशके जाता कन्यैव दासं दासभावं व्रजति गच्छति॥ ३॥ अस्मिन् भौमक्षेत्रे जीवत्रिंशांशके जा
ता कुचरित्रयुक्ता दुर्वृत्ता भवति॥ ४॥ अथ शुक्रबुधक्षेत्रयोरन्यतमे लग्नगते चन्द्रगते वा भौमादित्रिंशांशके
जाता या स्वरूपमिन्द्रवज्रयाह॥ दुष्टा पुनर्भूः सगुणा कलाज्ञा ख्याता गुणैश्चासुरपूजितर्क्षे॥ स्यात्कापटी क्लीब
समा सती च बौधे गुणाढ्या प्रविकीर्णकामा॥ त्रिंशांशके बुधवक्रार्किजीवेन्दुजभार्गवाणामिति सर्वत्रानुवर्तते॥ असुर
पूजितः शुक्रः तस्य ऋषभ तुलयोरन्यतमे विलग्ने चंद्रगे वा भौमत्रिंशांशके जाता दुष्टा विषमस्वभावा
भवति॥ शौरत्रिंशांशके जाता पुनर्भूः पाणिग्रहणादन्यस्य भवति जीवत्रिंशांशके जाता कलाज्ञा भवति गीतवाद्य
चित्रादि सुभिज्ञा॥ शुक्रत्रिंशांशके जाता गुणैः शीलादिभिः ख्याता भवति॥ स्यात्कापटीत्यादि बौधे मिथुनकन्या
तमे लग्नगते चंद्रगते वा शौर भौमत्रिंशांशके जाता कापटी कपटयुक्ता भवति॥ शौरत्रिंशांशके क्लीबतुल्या नपुं
सकतुल्या भवति॥ बृहस्पतित्रिंशांशके जाता सती भवति॥ सतीत्यर्थः॥ बुधत्रिंशांशके जाता गुणाढ्या गुणयुक्ता

बृ.जा.टी. भवति॥ शुक्रत्रिंशांशके जाता प्रविकीर्णकामा विदितमन्मथा आसन्नपुरुषगामिनी भवति॥४॥ अथ चंद्रार्कजीवसौम्यत्रा
णामन्यतमे लग्ने वा भौमादित्रिंशांशकजातायाः स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ स्वच्छंदा पतिघातिनी बहुगुणा शिल्पिन्यसाध्वी
दुःखे नाचारा कुलटार्कभे नृपवधूः पुंचेष्टितागम्यता जीवेनैकगुणाल्परत्यतिगुणा विज्ञानयुक्ता सती दासी नीचरता
चं र्किभे पतिरता दुष्टप्रजा स्वांशकैः॥ इन्दुभे कर्कटलग्नगते तद्गते वा चंद्रे भौमत्रिंशांशके जाता स्वच्छंदा यथेष्टचारिणी भ
वति॥ शौरत्रिंशांशके जाता पतिघातिनी भवति॥ जीवत्रिंशांशके जाता बहुगुणा भवति॥ बुधत्रिंशांशके जाता
शिल्पिनी शिल्पकर्मरता भवति॥ शुक्रत्रिंशांशके जाता असाध्वी दुष्टशीला भवति॥ नाचारेति। अर्कभे सिंह
लग्ने तद्गते वा चंद्रे भौमत्रिंशांशके जाता नाचारा दुराचारा भवति॥ नुवि(?)चाचारेश यस्याः केचिद्वाचां मातिपठं
ति कलुभाषिणी इति॥ शौरत्रिंशांशके जाता कुलटा साध्वी भवति॥ जीवत्रिंशांशके जाता भूपवधूः राजभार्या
भवति॥ बुधत्रिंशांशके जाता पुंचेष्टिता पुरुषचेष्टिता पुरुषस्वभावा भवति॥ शुक्रत्रिंशांशके जाता अगम्य
गा अगम्यपुरुषगामिनी भवति॥ जीवक्षेत्रे धन्विमीनलग्नयोरन्यतमे लग्नगते चंद्रे भौमत्रिंशांशके जाता ने
कगुणा बहुगुणा भवति शौरत्रिंशांशके जाता नल्परतिः शीघ्रवेगा भवति॥ बृहस्पतित्रिंशांशके जाता अ
ल्पा साध्वी भवति॥ दासीत्यार्किभे शौरक्षेत्रे मकरकुंभयोरन्यतमे लग्नगते चंद्रे भौमत्रिंशांशके जाता दासी भ
वति॥ शौरत्रिंशांशके जाता दुष्टा भवति नीचपुरुषसक्ता भवति॥ जीवत्रिंशांशके जाता भर्तृसक्ता भवति॥ बु
धत्रिंशांशके जाता दुष्टा भवति॥ शुक्रत्रिंशांशके जाता अप्रजा वंध्या भवति॥ एतदंशके फलं॥ एतद्यदुक्तं
यदुक्तं फलं तदंशकैः स्वांशकैः त्रिंशांशकैरिति॥ ५॥ तदर्थमनुष्टुभमाह॥ शशिलग्नसमायुक्तैः फलैः त्रिंशांशकैरि
दं॥ बलाबलविकल्पेन तयोरुक्तं विचिंतयेत्॥ ६॥ शशिलग्नयोर्मध्ये यत् कृत्वा यदेतत्रिंशांशके प्रोक्तं तच्छशी
[illegible] त्रिंशांशके [illegible] भवति तद्वर्गफलं वाच्यं॥

बृ.जा.टी. रात्रः अपस्मारोभ्यत्तु(?) सरवितनये भौमदृष्टे तत्कालपर्वेषु रोगेदयी भवति॥ रवियमकुजैर्वितिरविरादित्यः यम
श्शौरः कुजोंगारकः एभिर्नभस्तलमाश्रितैः दशमस्थानस्थैः सौम्याः दृष्टैः शुभग्रहाणां मध्यान्येकेनचिद्दृष्टैः रवि
लोकितैर्जातो मनुष्यो भृतको भवति तैः पूर्वोक्तैर्दृष्टैः ग्रहैः रवियमकुजैर्वशाधमध्यमः एकं ग्रहाणां मध्ये विधेनैके
न भृतकोप्यधमः श्रेष्ठो भवति। अजगुप्तिं तं भर्तिं करोति॥ ७॥ इति महोत्पलविरचितायां बृहज्जातकविवृतौ अ
निष्टाध्याय एकविंशतितमः॥ २१॥ अथातः स्त्रीजातकाध्यायो व्याख्यायते॥ तत्रादावेव यज्जन्मोक्तं फलमतिदे
शं तदधिकं च वसंततिलकेनाह॥ यद्यत् फलं नरभवे क्षममंगनानां तत्तत्फलं पतिषु वा सफलं विधेयं॥ तासां तु भर्तृ
मरणं निधने वपुलुलग्ने दुं गांशु भगालोत्पमये पतिश्च॥ १॥ नरभवे पुंजन्मनि यद्यत्फलं अंगनानां स्त्रीणां क्षम
संभाव्यं तत्तत्फलमेषु अत्रा शुवदे(?) ब्रूयात्॥ पुंजन्मोक्तं फलं॥ वक्तव्यमूहगित्यादि तत्र च यत्स्त्रीणां क्षमं योग्यं त
तासामेव वक्तव्यं॥ यन्न संभवति सुनफानफादियोगफलं तदपि सकलं उभयोरेव वक्तव्यं॥ एवं त्रिधानि फला
नि तानि स्त्रीणां वक्तव्यानि कानि चित्यति बुकानि चिद्द्वयोरेव वक्तव्यानि तामूढगित्यादीनि॥ आकरप्रदर्शिकानि स्त्री
णामेव वक्तव्यानि राजयोगादिफलानि तत्पतीनां सुनफादियोगफलानि सुखदुःखफलानि उभयोरपि प्रद
र्शकानि॥ अथ वासकलं समग्रं स्त्रीजातकफले तत्पतिषु सफलं विधेयं च वक्तव्यं॥ तासामित्यादि॥ तासां
स्त्रीणां निधनेष्टमे स्थले यथा वक्तव्यं॥ भर्तृमरणं यथा वक्तव्यं॥ तथोपरिष्टाद्वक्ष्यति॥ वपुः शरीरं लग्ने
दुर्गं लग्नचंद्रयोर्लतिस्तत्र अपि तासां वक्तव्यं तथा वक्ष्यति॥ तासां शुभगतासौभाग्यं यद्भावि पतिर्वितादगस्त
मये सप्तमे स्थाने वक्तव्यं॥ तदपि च वक्ष्यति यदुक्तं॥ वपुर्लग्नं दुर्गं तत्प्रनार्यं च वसंततिलकेनाह॥ युग्मेषु
लग्नशशिनोः प्रकृतिस्थिता स्त्री सच्छीलभूषणयुता शुभदृष्टयोश्च॥ ओजर्क्षयोस्तु मनुजाकृतिशीलयुक्ता
पापा तु पापयुतवीक्षितयोर्गुणोना॥ २॥ लग्नशशिनोरुदयचंद्रयोरुभयोरपि युग्मेषु समराशिस्थितयोः सच्छी
लभूषणयुता भवति॥ सच्छीलं भूषणं चारित्रं तदेव भूषणं अलंकरणं तेन युता अथवा सो भनशीलेन

तत्रपाशाभ्यदनेनद्रेष्काणेनपठितः तस्माद्भुजगपाशाभ्यांनिगडप

तेसौरेपापदृष्टेजातोनिकव्याधिर्विअरोगो भवति॥ एवमेवकुजे भौमे लग्नान्नवमपंचमगते पापदृष्टे पुमानुरूपो
जातोविकलांगहीनोभवति॥५॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगान्पृथ्वीनागयाह॥ व्ययसुतधनधर्मगैरसौम्यैर्भच
नसमाननिबंधनाविकल्प्याः॥ भुजंगनिगडपाशधृद्द्रेष्काणो बलवद्भिः सौम्यैर्निरीक्षितेफलहते॥६॥ असौम्यैः पाप 54
गृहैः व्ययसुतधनधर्मगैर्द्वादशपंचमद्वितीयनवमस्थानगैः पापैः भवतमस्थानस्थैर्जातस्थाने बंधनं भवति स
बध्यते इत्यर्थः॥ तत्र बंधनं भवनेसमानराशीसदृशं विकल्प्यं विकल्पनीयम् राशीतुल्यप्रमाणं सदृशं यस्य भवने
लग्नराशिर्बध्यते तेनैव प्रकारेणेत्यर्थः॥ तद्यथा॥ मेषसिंहधनुर्धराणां मध्यतमे लग्ने गते रज्ज्वादिना बंधनं भ
वति॥ मिथुनकन्यातुलकुंभानां मध्यतमे लग्ने निगडैर्निबध्यते॥ कर्कटमकरमीनानां मध्यतमे लग्ने बंधनं
किनादुर्गादिप्राकारस्थले चक्रे च लग्ने भूमिगृहे बध्यते॥ भुजगनिगडपाशभृदिति॥ एवंविधद्रेष्काणोदये जातस्य
दिजमभ्यदिति॥ सर्वद्रेष्काणे निगडभृच्चापस्तथा प्रथमपंचमनवमानामित्यन्यथापाणानपायस्थितेषौम्यैर्बंधो भ
वति॥ मत्वित्रश्चीबलवता सौम्येन पापलग्नग्रहाणां मध्यतमेन दृष्टे तेतदा विजातस्य तद्दृष्टेन समाननिबंधनावि
कल्प्या भवंति॥ अथ द्रेष्काणाः कर्कटाद्याः वृश्चिकाद्यः वृश्चिकद्वितीयः मीनस्यान्त्यनिगडद्रेष्काणः मकरा
द्यः भुजगनिगडपाशभृदितिकश्चिद्व्याख्यातमतः उक्तं वचनेन यस्माद्द्रेष्काणेनपठितः तस्माद्भुजगपाशभृन्निगडपा
शभृद्व्याख्येयम्॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगान्दर्शयन्नाह॥ क्रूरप्रवचनो यस्मात्तत्क्षयी च निशापतौ सरवितनये
वक्रालोकं गते परवेशगे॥ रविकुजयमैः सौम्यादृष्टैर्न मलमादिश्रितैर्भृतकमनुजः पंचर्क्षदृष्टैराधसमध्य
मः॥ निशापतौ चंद्रे सरवितनये सौरसहिते चक्रालोकं गते भौमेन दृष्टे परवेशगते तत्कालपरिवेषयुक्ते जातः
पुरुषः क्रूरप्रवचनस्सदैवाप्रियवदनशीलः अपस्मारांतः क्षयी भवति॥ तत्र चन्द्रमसस्त्रयः प्रकारा व्याख्या
ताः त्रयश्च दोषाः॥ यस्यैकप्रकारश्चान्द्रमा भवति॥ तस्यैको दोषो भवति यस्य प्रकारद्वयं उक्तं तस्य दोषद्वयं यस्य
[illegible] क्रूरप्रवचनस्सदैवाप्रियाभिधायी सरवितनये भौमदृष्टे अपस्मा

नुष्याणां मनेत्रतामांध्यं जनयति कुर्वंतीति॥ यथा यथोति क्रमनिर्धारणेनेत्यर्थः॥ तांश्चानेत्रतां बलवत्क्रू
दोषकमशो तेषां चतुर्णां ग्रहाणां मध्याद्यो बलीयांस्तस्य यो धातुस्तेन श्लेष्माणां मध्याद्यो दोष उक्तस्तेन दो
षकारणेन तस्य कोपेन तस्याक्षिविनाशो भविष्यतीति॥१०॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगानेतालीयेनाह॥
नवमायतृतीयधीयुतानचसौम्यैरशुभानिरीक्षिताः नियमाच्छ्रवणोपघातदास्तदा रदवैकृत्यकराश्चसप्तमे॥
११॥ अशुभाः पापा नवमायतृतीयधीयुताः नवमैकादशतृतीयधीस्थाने पंचमे एतेषु यथासंभवं युतास्त 55
मवास्थिताः तेच सौम्यैः शुभग्रहैर्न निरीक्षिता नदृष्टाः तदा गुरुत्व लवकुरुदोषकारणे न वनरूपस्य नि
यमान्निश्चयाच्छ्रवणोपघातदाः श्रवणयोः कर्णयोरुपघातकाराः तथा शुभग्रहाणामर्कचन्द्रार
सौराः सप्तमस्था एव ज्ञेयाः॥ रदनैः कृत्यकरा इति॥ तानेवार्कचंद्रारसौराः लग्नात्सप्तमे स्थाने स्थिताः सौम्यै
रदृष्टाः पश्चैरदवैकृत्यकरा दंतविकारकराः॥११॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगानेतालीयेनाह॥ उद
यत्युडुपे सुरास्यगे सपिशाचोशुभयोस्त्रिकोणयोः॥ सोपप्लवमंडले रवावुदयस्थे नयनापवर्जितः
॥१२॥ उदये चन्द्रे उदयति लग्नगते तस्मिन्सुरास्यगे बाहुस्थे तस्माल्लग्नादशुभयोः सौरभौमयोस्त्रि
कोणनवमपंचमास्थितयोः जातस्यापि पिशाचो भवति॥ तस्यापि पिशाचो लग्ने भवतीत्यर्थः॥ एवं रवावा
दित्यमंडले सोमपल्वे॥ असुरास्यगे केतुराहुग्रस्ते तस्मिन्नुदयस्थे लग्नाच्च पापयोस्त्रिकोणगतयो
र्जातो नयनापवर्जितो जातो भवति॥ अंधो भवतीत्यर्थः॥१२॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगान्शार्दूलविक्री
डितेनाह॥ संस्पृष्टः पवनेन मंदगयुते द्यूने विलग्ने गुरौ सोन्मादो वानिजास्थिते सुतभवने जीवे विग्राश्रि
ते॥ तद्वत्सूर्यसुतोदये वानिसुते धर्मात्मजद्यूनगे वाप्यसद्ग्रहराशिमितनवचेद्दीक्षयेपीतगो॥१३॥ य
स्य जन्मनि मंदगः सौरः द्यूने सप्तमे स्थितो भवति॥ विलग्ने च गुरुः बृहस्पतिस्स पवनेन वायुना संस्पृष्टो

बृ॰ जा॰
टी॰

भवति॥ यस्य सौरे उदयगे लग्नगे वा निसुते भौमे धर्मात्मजद्यूनगे नवमपंचमसप्तमस्थानानामन्यतमस्थे
जातो लग्नस्थोन्मादः॥ ये इति केचिच्छक्रात्र पठन्ति पठंति॥ अथवा द्वौ योगौ शीतगौ चन्द्रे सहस्र
रश्मितनयेन सौरेण युक्ते चापे द्वादशस्थाने प्राप्ते पापवागुरुहग्गेन्मोन्मादः इति॥ २७॥ अथान्यानप्यनि
ष्टयोगानं तातिलयेनाह॥ रक्षंगतो यो मकर शीतकरामरस्ये वंदी चाशुभं यो गतैरधिभावभावो वा॥
न्माध्यापि मध्यबद्धमिः जन्मजाः प्रसूताश्च यास्युर्गेप रामसता भर्दासाः॥ १४॥ यस्मिन्नवांशके चन्द्रवर्ग
गे सम ग्रांशकः तस्य यः पतिसमग्रं यं पापः॥ उष्णकरः सूर्यः शीतकरः चन्द्रः अमरेज्यो जीवः एते अ
र्थये प्रायो समवरामरेज्यः आत्मीया दृष्टकालस्य पूर्णमध्यधिपो नीचाधिपः तदा येनो चाधिपनवांशके व्य
व स्थितं रविभाद्भौ अष्टादुनवांशगतैर्वा जातादासा भवंति॥ राभ्योत्यमध्यबद्धमिथिति राकोल्पद्धै
मध्यमो त्रयमध्यात्वाशेव हचः यथाद्दृष्टितग्रहैर्भ्यः यस्यजन्मनो कोनीचाधिपनवांशके मध्यनवां
शके वागतो भले सामुपदालेनात्मन॥ जीविता यीदासत्यमुपपद्यते॥ यस्यै हे सोन्येन क्रीतः येन क्री
तस्य दासो भवति॥ यस्यत्र य अल्पामे यासगर्भदासस्यपुत्रो लोके फजातो दासगत प्रसिद्धः॥१४॥
अथान्यानपि निष्टयोगानं तानाह॥ विकृतदशनः पापैर्दृष्टे रवाजरूपोदयखलतिरञ्
भवन्ते लग्ने हये च यमेपिवा॥ नवमस्तु तो पापैर्दृष्टे रवावदठे सो लो॥ दिनकरसुतेने क्याधिर
कुले विकलः पुमान्॥१५॥ वृषः प्रसिद्धः अजो मेषः हयो धन्वी एषामुदयेन्यतमे लग्नगो पापै
र्दृष्टे रवलोकिते विकृतदशनो विरूपदशनो दंतो भवति॥ अशुभदोक्षो णि पापग्रहाणि वृषसिंह
वृश्चिककमकरकुंभान्येषामन्यतमे लग्ने हये धान्विनि वा वृषभापि चालग्ने पापदृष्टे जातः खल
तिः खल्वाटो भवति॥ न्यानादि ...

हार्यम॥ दस्यं जातः इति द्विलियुगे रिष्फगते शुक्रे लग्नाद्द्वादशस्थेन केवले यावत् सौरभागोपानेक्षर
नवांशकव्यवस्थिते दासं जातो दासीपुत्र जातः इति वक्तव्यम॥ जीर्णेर्केन्दू रिति ... अर्केन्दू ः रवि
शशिनोर्द्वयोरपि लग्नान्मदनगतयोः सप्तमस्थानयोः सूर्यजेन सौरेण दृष्टयोरचलोविलयोः नीचो
जातो भवति स्वकुलानुचिताधर्मकर्मकृदित्यर्थः॥ १६॥ अथान्यानपि अनिष्टयोगान् आर्दूलविक्रीडि
तेनाह॥ पापालोकितयोः स्थितावनिजयोर् हलस्य योर्वीध रुद्धे कर्कटवृश्चिकांशकगते पापैर्युते ग्रहयः
रुक्तृष्टि दृष्टिरिष्फधनस्थयोरशुभयोर्जन्महृदा दयोर्वा लग्नयोर्वा चेद्दृष्टे च वनिजे लग्ने च विकलोप घार्कजो वे प्रागः
॥ २॥ सितावनजयोः शुक्रभौमयोः अस्तगयोः लग्नात्सप्तमस्थानगयोरुभयोरपि पापालोकितयोः पा
पग्रहदृष्टयोर्जातस्य बाधकृग्भवति सा च प्रसिद्धा यत्र यत्र राशौ चन्द्रः स्थितस्तानि कर्कटवृश्चिकर्कक्षायोर
न्यतमस्थे तत्र चान्येन पापेन युते जातो रोगग्रस्तः कुष्ठी भवति॥ गृह्येरक्तः सबलाधितः॥ क्षिनीत्यर्थः॥ अ
शुभयोः सौरयोः सूर्यसौरयोः द्वादशाहितुयगोः रिष्फगतयोः॥ चन्द्रे उदयलग्नस्थे रवौ आदित्ये तत्सप्तमेन्यस्मिन्योगे
यद्यार्कजसौरव सिस्थानस्थो भवति तदा जातो विलोक्य हीनो भवति॥७॥ अथान्यानपि अनिष्टयोगाच
वंततिलकेनाह॥ अंत अपाश्रिताः शुभयोर्मितगोपतं गोश्वासक्षयप्लीहकविद्रधिगुल्मभाजः॥ गोपीपर
स्वरगृहां शुभयोर्वीद्धेः द्वे द्वे पपायुगपद्दैवतयो य्यायाशोवा॥८॥ यत्र तत्र स्थिताशोनि चन्द्रे आशुभयो
सौरभौमयोर्वत मध्यास्थिते पतंगे सूर्ये च मकरे स्थे जातः श्वास क्षयप्लीहकविद्रधिगुल्मभाजो भवं र
ति॥ श्वासः प्रसिद्धः क्षयः शरीरक्षतः प्लीहः प्रसिद्धः वामकुक्षस्थो मांसपिंडः विद्रधिगुल्मो प्रसिद्धः
एषामन्यतमेन नायकता भवंतीत्यर्थः केचिद्द्वे चैकवचनं पठंति॥ श्वासक्षयः प्लीहकविद्रधिगल्मभाक्

वृ॰ जा॰ टी॰ ५१.

स्यात ॥ इति शोषी तिरवेन्दुः क्षमार्कयोः परस्परं गृह्य गतं शयोः आदित्य कर्क वे यदि हेच चन्द्रोपवातत्र
राशौ सिंहांशके चंद्रः कर्कटांशके सूर्यः तदा जातः शोषी भवति। अत्र केचित्परस्परांशयोः स्वीन्दुस्थिति
॥ सिंहे सिंहांशगे चन्द्रे स्थिते कर्कटांशके अर्के च जातः शोषी भवति इति वर्णयंति ॥ तच्चायुक्तम् ॥ यस्मा
द्भगवान्गार्गिः परस्परगृहे यातौ यदि चापि तदंशगौ ॥ भवेतामर्कशीतांशु तदा शोषी प्रजायते ॥ इति
चवेति युगपत्तत्काले तयोरेव परस्परं क्षेत्रे यद्वा द्रेष्काणांशे अपि भवतः ॥ सिंहे यदा भवत्यर्कश्चन्द्रमा स्थितो 58
कर्कटे वा भवतः तदा जातः शोषी भवति ॥ कृशो दुर्बलो वा ॥ ८ ॥ अथान्यानप्यनिष्टयोगानाह संत
र्कर्कटे वा भवतः तदा जातः शोषी भवति ॥ यातैः श्विकोण
तेलकेनाह ॥ चंद्रे श्विम मध्यगे कर्कि मृगाजभागे कुष्टी समंद रुधिरे तदवीक्षिते वा ॥ याते त्रिकोण
मलिक कर्कि वृषेर्भगे च कुष्टि च मापरहितैः स्वलोकितेवी ॥ ८ ॥ श्विम ध्ये धन्विपंचम नवांशे
स्थिते चंद्रे ॥ तत्र च समंद रुधिरे मंदेन सौरेण रुधिरेण भौमेन युक्ते यथासंभवमन्यतमेन तदवीक्षिते
तेवा तात्मन्यतमेन वा दृष्टे जातः कुष्टी भवति तत्र यदि चन्द्रः सम्यग्रुद्दृष्टो भवति ॥ तदा कंडूवि
कारी भवति न कुष्टी ॥ यस्माद्यवनेश्वरः ॥ मीनांशके मेषगतांशके वा चन्द्रः स्थिते त्रैवहि पापदृष्टः ॥
विलसकुष्टादि विनष्टदेहामिष्टेहत च कंडूविकारणं च ॥ याते त्रिकोणमिति ॥ अलि कर्कि वृषे वृ
श्चिककुलीरवृषभे मीने च मकरे एते त्रिकोणयातैः पापैः तथा विधोलग्ने भवति ॥ यथैषामन्यत
मे नवमे पंचमे वा स्थाने भवति स च पापा नामन्यतमेन युक्तो भवति तदा जातः कुष्टी भवति ॥ ९ ॥ अथा
न्यानप्यनिष्टयोगान्वैतालीयेनाह ॥ निधनारिधनव्ययस्थितारविचन्द्रार्यमासस्य शशीभौमसौराः यथा
व कुण्डे बकारणमनुजानांजनयव्यनेत्रनाम ॥ ११ ॥ रविचन्द्रारयमासस्य शौभौमसौराः यथा ते
[illegible]

वियतयोः शशि तिग्मरश्म्योः पत्न्या सहैकनयनस्य वदंति जन्म ॥ द्यूनस्थयोर्नवम पंचमसंस्थयोर्वा शुक्रा
र्कयोर्विकलदारमुशंति जातम् ॥ १ ॥ शशी चन्द्रः तिग्मरश्मिः सूर्यः एतयोर्लग्नाद्व्ययरिगतयोरेकोच्य
शाद्व भ्रस्थाने स्थितयोः पष्टे पत्न्या भार्यया सहैकनयनस्यैकाक्षस्य जन्म वदंति कथयंति ॥ जातः काणो भवति भार्या
पि काणा भवतीत्यर्थः ॥ द्यूनस्थयोरिति ॥ शुक्रार्कयोर्द्यूनस्थयोः लग्नाद्वयोरपि सप्तमस्थयोर्नवमस्थयोः पंचम
स्थयोर्वा शुक्रार्कयोः वैकल्यं दृष्टा संख्येनैकोयोगः व्याख्यातः ॥ तच्चायुक्तम् ॥ यस्माद्भगवान्गार्गिः ॥ पंचमे
नवमे सूर्ये सप्तमे सितभास्करौ ॥ यस्य स्यातां भवेद्भार्या तस्यैकांगा विवर्जिता ॥ २ ॥ अथ सुत कलत्रजन्मज्ञान
मुपेन्द्रवज्रयाह ॥ कोणोदयेभृगुतनये सुचक्रसंधौ वंध्यापतिर्यदि न सुतर्क्षमिष्टयुक्तम् ॥ पापग्रहेव्यय
मदलग्नराशिसंस्थः क्षीणे शशिन्यसुतकलत्रजन्मधीस्थे ॥ ४ ॥ कोणस्थाने स्थितेति श्विच्युदयलेलग्ना
तेलग्नेतेभृगुतनये चक्रसंधौ कर्कटवृश्चिकमीनानामन्यतमेऽंशे नवमांशकस्थे नवेचले भावद्दलेलग्ना
न्सप्तमस्थानस्थे वा मस्यस्य चक्रसंधौ यदि भवति ॥ तदा जातो वंध्यापतिर्भवति भवति यदि सुतर्क्षमिष्टयु
क्तं सुतर्क्षं लग्नात्पंचमं स्थानं यदि केनचित् इष्टेन सौम्यग्रहेण युक्तं भवति तदा जातो वंध्यापतिर्भवति वं
ध्यास्थिता लग्नाद्ध्यर्णंवरकन्यालग्ने पुंसं भवंति ॥ अथ व्ययेति चक्रं च्युर्वंध्यावतिग्रहेणैनं तल्लापयति ॥
यथा कौमारे स्यादारेभ्यः पुत्रोत्पत्तिश्च भवति । अथ स्पष्टैकांश्याभवति ॥ पापग्रहे रिति व्ययस्थानं द्वादशं ॥ मद
स्थानं सप्तमं लग्नराशि सुदयलग्नः एते षु पापग्रहेषु यथासंभवं स्थितेः ॥ क्षीणे चंद्रे सौधीस्थे लग्नात्पंचमे
असुतस्यापुत्रस्याकलत्रस्य च भार्या वर्जितस्य जन्म भवति ॥ जातस्य न पुत्रो न भार्या भविष्यतीत्यर्थः ॥ ४ ॥ अथपर
स्युवतिगजन्मज्ञानं हरिण्याह ॥ असितकुजयोर्वर्गेऽस्तस्थे सिते तदवीक्षिते परयुवतिगस्तौ चेत्सेन्दुः स्त्रियासह
पुंश्चलः भृगुः जमापिनो रसौ भार्यौ नरो विसुतौ पिवापरिणतनतनू स्त्रीदृष्टेष्वेषु भेः प्रसदापती ॥ ५ ॥ असितकुज 59

वं.जा.
टी.

योः सौरभौमयोः अन्यतमस्य वर्गे सिते शुक्रे स्थिते लग्नात् अस्तस्थले लग्नात् सप्तमे तद्वीक्षिते तयोरेव सौरभौ
मयोः अन्यतमेनावीक्षिते दृष्टे जातः परयुवतिगः परदारगामी भवति॥ तौ चेद्दिव्यादितौ यदि सौरराविते सप्त
मस्थाने एकनवांशस्थौ सेन्दू सहितौ भवतः॥ अस्तसितकुजयोर्वर्गे तत्स्थे अस्ते तदा यो जातः स्त्रिया सह पु
चलो भवति॥ स पुरुषः परदारे गच्छति तज्जार्या परपुरुषेण गच्छति॥ भृगुजमार्किनौ विलयादिगे भृगुजः शुक्रः
मार्की चंद्रः तयोः भृगुजमार्किनोरेकराशिगतयोर्वा तत्रावस्थितयोः ताच्चेवासितकुजौ च स्ते सप्तमे स्थाने भ
वतस्तदा जातो नरो भार्यो भवति॥ विसुतो वा वामाब्दोत्र चार्थान विवस्त्रे भार्यो भवति॥ अयपुत्रअपरिण
ततनुरिति लिखेनवचनरामतयोस्त्वान्॥ मन्ने नरगृहे योरेकराशिगतयोस्ते सप्तमे भावे सौरकुजौ भवतः तौ च
दृष्टौ सौम्यग्रहैर्न केनचिद्दृष्टौ सौम्यग्रहैर्न केनचिद्दृश्येते तदा परिणततनुः प्रमदापती भवतः॥ परिणति
तनुवयोरेतदुक्तं भवति तस्य वृद्धे च या भार्या उपतिष्ठतिं इति॥५॥ चंद्रमाच्छेत्तास्य मदस्युखगे पश्च
से ज्ययावः किंत्वा लीत्वं शमार्की सुतवत्ते चेन्दुसंस्था विहृष्टे॥ दासीजातो दितिसुतगुरोर्विषमो
सौरभागेनीचे केन्द्रे मदनगतयोर्दृष्टे सौम्यैः जैन॥ दा चंद्रः मार्की देत्यः शुक्रः पापाः क्रूरग्रहाः एतैः
रवमदनसुखगे दग्रामसप्तमचतुर्थे युगांते समनस्थिते जातो वंशच्छेत्ता भवति॥ तत्र तेवं शच्छि
दातेकुलाविच्छेत्ता भवति दुर्योधन प्रायोपि॥ शीत्वीत्वं मार्तिमार्की सुतेन बुधेन युक्ते यस्याम्भोदका
णस्थये सरमो स्वं धनीत स्मिल्लग्न गते वेन्द्रगते नार्क्षिणा सौरेण दृष्टे मालप्रास्वी भवति चि
त्रं कर्म्मादिकर्माणि जीवती त्यर्थः॥ अत्रकेचित्षधगुरुः मार्की शनैश्चरदृष्टे वर्णयंति॥ तथा राशौ दृष्टे
स्यात्॥ वदो यो मिमतः आचार्यामिप्रीतस्यात्॥ तदा बुधवेन्दुस्थे सौरेण दृष्टे भवत्येतदेवाचार्यो
बहुति त्वं ग्रहगृहणं नकारे ख्यति कृत लोक्ष्मातबसीयते नेतदार्यस्या मिप्रीत मिलि तेनत्वं ग्रहगृहणं

५१

धीस्थस्य सप्तमभागे कौजे सौरे पुत्रे पंचमे सदा भवते कृत्रिमपुत्रं विंद्याच्छेषग्रहदर्शनान्मुक्ते च लवति पंचमराशौ सौरे
सर्यतिंत्रं संयुक्ते लोहितदृष्टे जनपतिजातस्य सुतो धनप्रभवः॥ इति दीर्कात्र दिस्सा रवल्याः लिखते॥ मंदा वलोकिते
भवति॥ मृत्यौ पुत्रः पुत्रशेषग्रहदर्शनायाते॥ तस्मिन्नेव च सोमे शनिवर्गस्थे निशाहितेर विणा॥ पुरुषस्य भवति
पुत्रोऽपविद्धमतिकरुणमुनिवचनात्॥ शनिवर्गस्थे चन्द्रे शनियुक्ते पंचमे सदा भवने॥ शुक्रेरविभिर्वा दृष्टे पुत्रः पौनर्भ
वो भवति॥ चूडापदार्कसत्का कलाच तस्यैव पंचमे भवने॥ रविदृष्टे प्यथ सहिते कानीनः संभवति पुत्रः॥ वर्गेरि
विचन्द्रमस स्युतौ गेहे चन्द्रसूर्यसंयुक्ते॥ शुक्रेन दृष्टमात्रे पुत्रः कथितस्सहोढस्य॥ पापेर्बलमियुक्ते पापर्क्षे
पंचमे सदा राशौ॥ जाते पुत्रः कुण्डसौम्यग्रहदर्शनाहीने॥ शुक्रे नवांशतस्मिच्छशुक्रेण निरीक्षिते पत्यानि॥ दा
सीप्रभवान्वदे चंद्राद पि केचिदाचार्याः॥ सितमानिचगेधीस्थताभ्यां दृष्टे यथापि संयुक्ते॥ प्रायेणदासकाः
स्युसहुष्टाशिणोपिवान्यथा पुत्राः इति॥ एवं लग्नाच्चन्द्राद्वायस्य सप्तमं स्थानं शुभग्रहेणास्वामिनवायुतं दृष्टं
न भवति तस्य कलत्रसंपद हीतिवक्तव्यम्॥ भार्या तस्य न भवतीत्यर्थः॥ यत उक्तम्॥ तयोर्लग्नेन्दुयोन्यथासंभवास्त्र
न्यथा तयोः पुत्रकलत्रयोरसंभवः॥ अभावोऽनयोस्तात्पर्यः अत्र पुत्रकलत्रग्रहणमुपलक्षणार्थम् सर्वे
षामपि सन्वादीनां लग्नाच्चन्द्राद्वा स्थितिरन्यथा तयोर्द्वयोरपि तोमर्हिसंस्तौ॥ तथा च यवनेश्वरः॥ मूर्तिं चेहुरां
शास्मिंश्च विंद्यात्॥ अत्र कलस्थाने पि केचिद्विशेषं वर्णयंति॥ शुक्रेन्दुजीवराशिजैसकलैत्रिमिश्राद्वाभ्यां
कलत्रभवनेचतथैककेन॥ तेषां ग्रहैरपि वगणैस्त्रवलोकितेवासंतिस्त्रियो भवनवर्गगखगस्वभावः॥ एवं क्रू
रैर्न्नीशोलग्नाच्चन्द्राद्वा वदेच्च बलयोगात्॥ शशिरविजयोः कलत्रभार्यापुंसः पुनर्भूस्यात्॥ भवनाधिपांशतु
ल्याभवंतिनार्यानिरिक्षेणाद्वापि॥ एकैवर्क्षांशगुरुबुधयोश्चापि जामित्रे॥ प्रणयचन्द्रसितयोर्वर्गेयुक्ते
यथापि जामित्रे दृष्टेनाप्यपत्न्यो भवंति शुक्रौ विशेषाणां गुरुश्चक्रयोस्स्वचर्णरिग्वे मार्की कुजभानुजैर्मयनन्त्र॥

वृ.जा.
टी.

न्यूनाः॥ शुक्रे चेद्यस्यामायाष्टमे स्युरित्यादि तेन मालाख्याः॥ पार्थेनेत्यादि॥ पार्श्वेन स्वल्पात्तस्मिन् यस्मात्तेलग्नस्थेन
त्रस्थायां च केंद्रे स्थिते रविसुते सौरे भौमेन स्थाप्यादि भवति॥ तदा तस्य हानिर्भवति दारा कलत्रं हन्ति घातयतीति॥ अथ चात
स्य पुत्र स्य जीवत एव मरणं चन्द्रे व्ययस्थे॥ तस्मिन्नेव योगे न याँ ये जोदयरवौ अवनेः सूनुः पुत्रः पुत्रस्थाने गतः भौमः
पंचमे स्थाने मकरे स्थितो भवति तदा पुत्र मरणं पुत्र विपत्तिं च ददाति यच्छतीति तस्य जीवत एव पुत्रमरणं वक्त
व्यम्॥ अस्य जीवत एव भार्या मरणं योगत्रयं द्वाभ्यां ज्ञायाह॥ उग्रे हस्तित चतुरस्रे संस्थिते सौम्यस्थितेष्वसुतेन
व्ययम्॥ अस्य जीवत एव भार्यामरणयोगत्रयं वक्तुं ख्यापयाह॥ उग्रेत्यादि सौर भौमाः
येषां योगयोः॥ सौम्यग्रहैरसहसन्निधौ दृष्टे तेजायायाबधोदहननिपातपाशजः॥५॥ उग्रहस्त्वादित्यसौरभौमाः
ते स्थिता चतुष्काद्यपापांसं भवं चतुरस्रसंस्थिते ज्ञातुं योगे सम गतैः यस्य जन्म भवति॥ तस्य जायायाबधोभार्या
विपत्तिः॥ दहनेनाग्निना भवति तस्य जीवत एव भार्याग्निनात्मानं व्यापादयति॥ अथ योगयोर्द्वयोः पापयोः पाप
योम ध्येस्थ गुत नये शुक्रे स्थिते जातस्य निपाता च्छ्रं पतनाज्जायाबधो भवति॥ तस्य जीवत एव पतनाद्विप
तिना ज्ञायाम्रियते इति॥ अथ यस्य नानि सौम्यग्रहयोरन्यतमेन सहितास्संयुक्तास्स्युः शुक्रो न भवति न चापि सं
निरीक्षितो दहनस्य या मजो जायाबधो भवति॥ जीवत एव भार्या धनेनात्मानं व्यापादयतीत्येषां योगद्वये
ते द्यास्यात मम उग्रे हस्तित चतुरस्रसंस्थितैः एकम ध्यस्थिते मृगुतनये पयोगयोः द्वितीयः सौम्यग्रहे
रसहसन्निरीक्षितस्य तियोगद्वयविशेषमभृतं मुजायाबधोदहननिपातपाशजइति योगद्वयेपि विकल्पः॥
तच्चाउत्तमम्॥ यस्मात्भगवान्गार्गिः चतुष्पीडमयीश्च कास्तौरा राशौकैः उतापनात्॥ तेषां द्वयोः मध्यस्थे
तया शुक्रे निपातजम॥ शुक्रे सद्योगदग्धीनेवापशाज्जार्यावधोभवेत्॥ इति॥ ५॥ अधुना विकल्पकयोगत्तानं वसं
[illegible]
[illegible]

संयुक्तं तत्काल मित्रामित्र विधिना मित्रता सेव मा मूलत्या विधस्य सौम्यग्रहोपि कारकाख्यो भवति॥ कारक संज्ञा
या गुणयुज्यते यतस्तत्रो त्तम गिक्रौ पहलदशायां जन्मो च यना यशुभुपाचके वस्वदेशाकारकदशास्सं अय पी
यो नरेन्द्र मतिहि तिलष्या सुखि व पीगः शुभ कारके दृष्टे पि चेन्दुर्जन धन सुखदाता तत्र हतान्यथात इति॥४॥
अथ कारक संज्ञा प्रयोजन मनुष्टु भयाह॥ शुभं वर्गोत्तमे जन्म वेशिस्थाने च स ग्रहे॥ अशून्येषु च केन्द्रेषु कारको
ख्यग्रहेषु च॥५॥ यस्य लग्नं नवांशे वर्गोत्तमाख्ये जन्म भवति चंद्रेपि वा वर्गोत्तमांश गतो भवति तस्य शुभं जन्म ल
ग्नकेन्द्र चतुष्टयादेकमप्यशून्यं भवति तत्रापि शुभं जन्म तत्र जन्म ग्रहाधिष्ठिते केन्द्रे विशेषेण शुभं जन्म यस्माद्
क्तमनेनैव एकस्मिन्नपि केन्द्रे यदि सौम्यो न ग्रहस्थिया त्रायाम् जन्म न्यपवाकर्मणान्न तच्छुभं प्राङ्गाचार्याः य
स्य जन्मनि कारकसंज्ञा भवति॥ तस्यापि शुभं जन्म यथा यथा गुणाधिकं तथा शुभं जन्म॥५॥ अथ येन योगे
न जातो यौवने सुखी भवति तथा दशापति फलपाकं च वेतालीय नाह॥ मध्ये च यस्सुखप्रदाः केन्द्रस्थानज
न्मलग्नपाः पृष्ठोदय कोदयर्क्षे गास्त्वते स्युः प्रथमे च पाकदाः॥६॥ गुरुर्जीवजन्म नियत्र राशौ यत्र चन्द्रस्थि
तस्तदपि पतिर्जन्मपेनलग्नेन जातस्तदधिपो लग्नपाः एषामन्यतमो यस्य लग्न केन्द्रे भवति तस्य वयसो
मध्ये सुखप्रदो भवति यौवने सुखी भवतीत्यर्थः॥ तथा च यवनेश्वरः॥ जन्माधिपो जन्मपतिश्च येषां चतुष्ट
ये स्यात्फलवाननुरूपी॥ चतुष्टयं होराद्यासु संगत स्संचतुर्वर्ग कामकप्रदस्स्यादिति॥ पृष्ठोदयेत्यादि॥
दशापतिः पाककाले पृष्ठोदये राशौ स्थितो यदि भवति तदा स्वदशान्ते फलप्रदो भवति॥ अथ शीर्षोदये भवति तदा
तद्दशामध्ये फलप्रदो भवति॥ अथ पृष्ठोदये शीर्षोदये तथा प्रवेशसमये फलप्रदो भवति॥ एवं शुभस्या
शुभस्य वा पक्तिर्वाच्यादशाकालं विधाय परिकल्प्य यस्मिन् यस्मिन्काले तस्य फलप्रतीताता तत्र चन्द्रस्य फ
लबोधनानि कुर्यात्तेन त्यक्षे योज्यम दशापतिः पापकाले तिष्ठन्ने तत्फलं ददाति एतत्कथं गम्यते उच्य
ते भगवतो गार्गि वचनात्॥ तथा च गार्गिः॥ आद्यंतमध्यसमये शिरः पृष्ठोभयोदये तदा प्रवेशसमये तिष्ठ
न्नाद्योदशापतिः अथ पाकवर्गा फलपक्तिं पुष्पिताग्रयाह दिनकररुधिरौ प्रवेशकाले गुरु भृगुजौ भवन

बृ० जा०
टी०

स्य मध्ययातो रविसुतश्च शशिजो विनिर्गमस्थो शशितनयः फलदश्च सर्वकालं भृगुः॥३॥ बाल्यप्रात्यत्रिकाले य ५८
स्मिन्राशौ शुभमशुभं वाऽऽह बोधयति फलं दिनकर आदित्यः प्रयच्छति तस्मिन्राशौ प्रवेशकाले आद्ये त्रिभागे ति
ष्ठन्नेव प्रयच्छति एवमेव महीसुतो भौमः गुरुर्बृहस्पतिः शुक्रो भवस्य राशेर्मध्ययातो मध्यमत्रिभागगतो
फलदो भवतः रविसुतश्च शशिनो राशेश्च चन्द्रो विनिर्गमस्थो राशेरन्त्यत्रिभागस्थो फलप्रदो भवतः शशितनयो बु
धः सर्वकालं फलप्रदः सर्वस्मिन्नेव राशौ आद्यन्तमध्येष्वित्यर्थः तत्फलं शुभमशुभं च ददाति॥३॥ इति भट्टोत्पलविर
चितायां जातकविवृत्तौ प्रकीर्णाध्यायो विंशतितमः॥२०॥ ॐ अथातो निषेकाध्यायो व्याख्यायते॥ तत्रादावे
व दारसुतजीवनजन्मस्थानं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ लग्नात्पुत्रकलत्रभे शुभपतिप्राप्तेऽथवालोकिते चन्द्राद्वाय
६ दि संपदस्ति हि तयोर्ज्ञेयोऽन्यथाऽसंभवः॥ पाथोनोदयगे रवौ रविसुतो मीनस्थितो दारहा पुत्रस्थानगतश्च पु
त्रमरणं पुत्रोऽवनेर्यच्छति॥१॥ यस्य जन्मनि लग्नात्पुत्रभं पंचमस्थानं शुभग्रहेण स्वपतिना वा प्राप्तं संयुक्तं भ
वति॥ अथवालोकितं दृष्टं भवति तस्य पुत्रसम्पदस्तीति वक्तव्यम्॥ पुत्रा भवंतीत्यर्थः चंद्राद्वा पंचमस्थानं
यदि शुभग्रहेण स्वपतिना वा युतं दृष्टं भवति॥ तस्यापि पुत्रसम्पदस्ति यस्य लग्नचंद्रयोर्द्वयोरपि पंचमस्था
नं शुभेन स्वपतिना वा न युक्तं न चापि दृष्टं भवति॥ तस्य पुत्रासंभवः अपुत्रत्वं वक्तव्यम्॥ अथ केचिद्दशप्रका
रं पुत्रं वर्णयन्ति॥ औरसः क्षेत्रजः दत्तकः क्रीतः कृत्रिमः॥ अधमप्रभावः॥ तथा च शुभभवनमशुभयुतं शुभ
दृष्टं वा सुतर्क्षमिह येषामस्ते यां प्रभवः पुंसां भवस्य वर्गं न विपरीते॥ एकवर्गुरुः चेत् स्थिरराशावौरसो भवेत्पु
त्रः॥ लग्नाच्चन्द्राद्यद्यबलयोगाद्दीक्षितापि वा सोऽस्य॥ संस्थानवशात्तस्मात्सौम्यांशेनावतीसदाप्यस्य॥ शु दृग्घीनः हीनः
दृष्टे तद्विगुणा लिङ्गाः पापांशगे तथा दृष्टे॥ सौरर्क्षे सौरगणे बुधदृष्टे गुरुकुजार्कदृग्घोरः॥ क्षेत्रजपुत्रं जनय
ति बौधांशगो रविजदृष्टः मांदं सुतर्क्षे यदि प्राने क्षत्रे ततः दत्तकपुत्रोत्पत्ति क्रीतप्रसवं धस्तु॥

ज्ञेन कीर्त्यावशासाम् स्वेन लिङ्गं स्वेनवु ध्याप्रसयासुतः तेजस्वी सोत्साहः पूज्यो लोकं चंद्यः निरुक्तस्य
देहः उद्यमानुत्थानशीलः भोगवान्सो गसंयुक्तः एवं विधो गुरोर्जीवे स्वत्रिंशांशकस्थे जातो भवति॥ मेधा
बुद्धिः कलासु गीतवाद्यपुस्तकलेखचित्रकर्मादिकपटः दांभिकत्वम् काव्यकवेः कर्मयो पांडित्यं च विवा
दो वाक्पटुत्वम् शिल्पं तत्त्वं कर्मादिशास्त्रार्थस्मृता मावाशानुष्ठानम् साहसमसतीह्रतकार्यकरणम्
त्तता अतिमान्यो अतिपूजता॥ एवं विधः शशिजे बुधे स्वत्रिंशांशकस्थे जातो भवंति॥ केचिदत्रैवस्वे
ष्ठत्वे वचने नैव पंथ तितस्था यिन कथितः सूत्रे द्वेषः॥८॥ अथ शुक्रस्य स्वत्रिंशांशकस्थे स्य भौमादि त्रिंशांशकस्यो
अन्द्रकेयोजल स्वफलं मंदाक्रांतयाऽऽह॥ स्वे त्रिंशांशके बहुमतसुखारोग्यभार्यान्विरूपश्रीकीर्तिमान्सुलालि
तवपुः सुप्रकीर्णेन्द्रियश्च॥ क्रूरः स्तब्धो विषमवधकौ सद्गुणाढ्यौ सुखिनौ चार्वंगो ऽथ स्वेर विशांशके भौमादीनां
र्द्धांशके चु॥१०॥ बहुसुतः प्रधानसुतः सुखेन भोग्येन रोग्येन नीरुजत्वेन भार्यया पत्न्या पीनधनेन रूपेणासौ
कुमार्याणाच्च युक्तः तथाऽऽतीहाः क्रूरः सुतत्य चित्तवपुः शोभनशरीरः सुप्रकीर्णेन्द्रियः बहुस्त्रीगमनशीलः सु
स्पष्टप्रकीर्णानि विच्छिन्नानीन्द्रियाणि यस्य एवं विधः शुक्रे स्वत्रिंशांशके जातो भवति॥ क्रूरस्तब्धइत्यादि सार
पूर्वार्धांके शुभौ भौमप्रथमेषु भागेषु रविशशियुतेषु अर्कचन्द्रयुतेषु यथासंख्यं फलानि तद्यथा॥ भौमत्रिंशांशकस्थे
र्केजातः क्रूरो भवति॥ संग्रामप्रियः चंद्रे स्तब्धः चिरकारी सौरत्रिंशकस्थेऽर्के विषमः क्रूरो भवति॥ चंद्रमसि वधकः
जीवत्रिंशांशकस्थे सद्गुणो भवति चन्द्रमसः ईश्वरः बुधत्रिंशांशकस्थे सुखी भवति चन्द्रमसः पतितः शुक्रत्रिंशां
शके स्थेऽर्के जातः चार्वंगो भवति॥ शोभनांगः चन्द्रमसि ईशः सर्वजनप्रियइति॥१०॥ इति भट्टोत्पलविरचिता
यां बृहज्जातकविवृत्तौ चाश्रयाध्याय एकोनविंशः॥१९॥ ॐ अथ प्रकीर्णाध्यायो व्याख्यायते॥ मिश्रः प्रकी
र्णमुच्यते तत्र ग्रहाणां परस्परं कारकसंज्ञां वैतालीनाह॥ स्वर्क्षतुंगमूलत्रिकोणगाः कंटकेषु यावत आस्थिताः॥

वृ॰ जा॰ टी॰ सर्व एव ते ऽन्योन्यकारकाः कर्मगास्तु तेषां विशेषः ॥ १ ॥ स्वर्क्षे प्रयोग्रहः स्थितः यथा तुंगे स्वे पञ्च मूलत्रिकोणगतः
स्थितस्तस्य चयदि लग्नं कंटकेषु केंद्रष्वाश्रितः स्थितो भवति ॥ एवं विधोऽस्य ग्रहस्य योऽन्योन्यं विधः केन्द्रे सोऽपि
भवति तदा तौ ग्रहावन्योन्यं कारकाख्यौ भवतः ॥ अनेन प्रकारेण यावन्तः स्युस्तावन्तः स्वात्कारका भवन्ति ॥ तथापि ते सर्वग्र
चपरस्परं कारकाख्याः अनेन प्रकारेण पलकर्मगा येऽर्थस्मात् दशमस्थानस्य तस्य विशेषतो विशेषणेन तेषां ग्र
हाणां मध्यात्कारकसंज्ञां लभते अतउक्तं कर्मगास्तु तेषां विशेषतः इति ॥ २ ॥ अथास्योदाहरणार्थं रूपोऽनुष्टुभा
॥ कर्कटोदयगतेतयोडुपे स्वोच्चगाः कुजयमार्कसूरयः ॥ कारकानि गदिताः परस्परं लग्नगस्य सकलोऽम्बुगः
॥ ३ ॥ यथा कर्कटोदये कुलीरलग्ने तत्स्थ चोडुपे चंद्रे कुजयमार्कसुरयः भौमसौरसूर्यजीवाः स्वोच्चगाः स्वो
च्चे यदि भवन्ति ॥ कुजो मकरे यमः तुलायामर्कों मेषे सूरिः कर्कटे तदा ते परस्परं मन्योन्यं कारकाः
निगदिताः उक्ताः अनेन प्रकारेण यावंतो भवन्ति तावंतः परस्परं कारकाख्याः ॥ अनेनोदाहरणेन तत्प्रति
पादितं भवति ॥ यथा उच्चस्वजन्मलग्नकेन्द्रं विना स्वर्क्षे वा त्रिकोणगा अपि स्थितास्तेन परस्परं कंटकान्
पि कारकसंज्ञां लभंते लग्नस्थेत्यादि ॥ लग्नगस्य ग्रहस्य प्राग्लग्नस्य समवस्थितस्य सकलस्सर्व एव ग्रहोऽम्ब
रगो दशमस्थ कारकसंज्ञो भवति ॥ अथांबुगः चतुर्थस्थानगश्च वा कारकसंज्ञो भवति तेनैव दुक्तं भवति ॥ —
लग्नगोऽम्बरगस्स्वक्षेत्रोच्च त्रिकोणेषु यद्यपि भवति तस्माद्दशमस्थश्च तुर्यस्थानस्थो वा सोच्चत्रिकोण
स्वक्षेत्राणामन्यतमेन भवति ॥ तथापि लग्नगतस्य सकारकाख्यो भवति न तस्य लग्नग इति ॥ ३ ॥ अथ पुन
नकारकलक्षणमनुष्टुभाह ॥ स्वत्रिकोणोच्चगो हेतुरन्योन्यं यदि कर्मगः ॥ सुहृत्तद्गुणसंपन्नः कारकश्चा
पि स स्मृतः ॥ ४ ॥ स्वत्रिकोणोच्चगो ग्रहे यत्कारकत्वमुक्तं तद्धेतुः कारकम्मूनकेन्द्रस्थस्तेनान्यस्य ग्रहस्य
लग्नकेन्द्रं विनाऽप्यवस्थितस्य यदि कश्चिद्ग्रहः कामिगो दशमस्थानस्थो भवति स चेत्स्वक्षेत्रे मूलत्रिको
[illegible]

लग्नसुहृद् द्रेष्काणः चन्द्रेऽन्यगतस्तदधिनाथस्य गुणं करोति ॥ व्यालोद्यतायुधचतुष्पदगं हुजेषु तीक्ष्णानि हिंस्र
गुरुतल्पगतोऽटनश्च ॥ ६ ॥ आत्मीयद्रेष्काणे यदा चन्द्रः स्थितः अथवा सुहृद्द्रेष्काणे तत्कालमित्रद्रेष्का
णे स्थितस्तदा जातः कल्याणरूपगुणः प्रशस्तरूपः प्रशस्तगुणश्च भवति ॥ आत्मीयद्रेष्काणे मित्र
द्रेष्काणे वा स्थानं विनाऽन्यत्र द्रेष्काणे व स्थिते चंद्रमसि विचरः यस्माद्दुक्तम् ॥ अन्यगस्तदधिनाथ
गुणं करोति यस्मिं द्रेष्काणे चन्द्रः स्थितः तस्य याधिपतिः स यदि चन्द्रस्य तत्कालं मध्यमः स्थितस्त
दा जातस्य सोऽरूपगुणो भवतः अथ द्रेष्काणाधिपतिश्चन्द्रस्य तत्कालवैरी तदा जातो रूपगुणहीनो भवति ॥
व्यालोद्यतायुधेति ॥ व्यालद्रेष्काणस्सर्पद्रेष्काणस्तत्रस्थे चन्द्रे जातो तीक्ष्णोऽहिंस्रो मरणात्मको भवति ॥ चतुष्पदे
चतुष्पदद्रेष्काणस्तत्रस्थे चन्द्रे गुरुतल्पगो गुरुदारगामी भवति ॥ अंडजद्रेष्काणः पक्षिद्रेष्काणस्थे चन्द्रमसि
जातोऽटनोऽध्वशीलो भवति आत्मीयद्रेष्काणस्थे चंद्रमसि व्यालादिद्रेष्काणस्थे चंद्रमसि संभवतः फलद्वयमपि वक्त
व्यम् ॥ तत्र व्यालद्रेष्काणः कर्कटो द्वितीयः वृश्चिकाद्यो वृश्चिक द्वितीयः मीनस्तृतीयः उद्यतायुधद्रेष्काणः मे
षाद्यः मेषस्तृतीयः मिथुनस्तृतीयः सिंहो द्वितीयः सिंहस्तृतीयः कन्यातृतीयः तुलस्तृतीयः वृश्चिकस्तृ
तीयः धनुराद्यश्च ॥ खगद्रेष्काणः मिथुनद्वितीयः सिंहाद्यः तुलद्वितीयः कुंभाद्यश्च तत्रापि गणद्वयान्तर्भूतं
द्रेष्काणस्थे चन्द्रे फलद्वयं वक्तव्यम् ॥ ६ ॥ अधुना मेषादिनवांशकजातस्य स्वरूपं मालिन्याह ॥ स्तेनो भोक्ता पंडि
ताढ्यो नरेंद्रः क्लीबः शूरो विष्टिकृद्दासवृत्तिः ॥ पापो हिंस्रो धीश्च वर्गोत्तमांशे ख्याताः सीराशिवद्द्वादशांशैः
॥ ७ ॥ मेषवर्ज मन्यास्मिन् राशौ लग्नगते मेषनवांशके जातः स्तेनश्चौरो भवति वृषवर्जिते वृषनवांशके जा
तः भोक्ता अर्थसंचयशील: एवं मिथुननवांशके जातः पंडितो विद्वान्भवति कर्कटांशके जातः आढ्यः ईश्व

धनुराद्यः धन्विस्तृतीयश्च ॥ चतुष्पदद्रेष्काणः मेषद्वितीयः वृषस्तृतीयः कर्कटप्रथमः सिंहाद्यः सिंहस्तृतीयः ६

र: सिंहांशके जात: नरेन्द्रो राजा कन्यांशके जात: क्लीबः ऊरुस्वबाहुमरहितः तुलांशे शूरः संग्रामप्रियः वृश्चिकां
शके विष्टिकृत्प्राज्ञजीवी॥ धन्वंशके दासवृत्ति: मकरांशके पाप: कुंभांशके हिंस्रक्रूर: मीनांशकेऽशनी: चुवि
मान्भवति॥ केचिदंशीरिति पटन्ति निर्भयः आचार्यस्याभीरिति मतम्॥ तथा च स्वल्पजातके॥ तस्करभोक्तृवि
चणधनिनृपतिनपुंसककाभयदासपापहिंस्रा: स्वलपापोरोत्स्वरामेषादीनांनवांशभावइति॥ वर्गोत्तमांशेष्वेवामीषा
ए स्वेष्वेवराशिषु वर्गोत्तमांशेषु जाताः एतामेव पूर्वोक्तानामीषां स्वामीनो भवंति॥ एतदुक्तं भवति मेषलग्ने मे
षलग्ने मेषनवांशे जात: चौरस्वामी भवति॥ वृषलग्ने वृषनवांशे जात: पंचायशीलानां स्वामी एवं मिथु
ने पंडितस्वामी कर्कटे ईश्वराणां स्वामी सिंहे नृपस्वामी कन्यायां क्लीबस्वामी तुले शूराणां स्वामी वृश्चिके भार
वाहाणां स्वामी धन्विदासानां स्वामी मकरे पापानां स्वामी कुंभे क्रूराणां स्वामी मीने मीनांशके शुचिमतां अभ
यानां स्वामी भवति॥ एवं च द्वादशांशेष्वपि द्वादशांशे राशिवशात् फलानि वाच्यानि मेषादिस्थचंद्रमसि फल
न्यभिहितानि॥ चन्द्रजातादिषु वृत्तजातकस्य द्वादशांशके जातस्य वक्तव्यानीति॥७॥ अथ भौमसौर
यो: स्वत्रिंशांशकस्थयो: स्वत्रिंशांशकस्थफलं वसंततिलकेनाह॥ जायान्वितो बलविभूषणसत्वयुक्तो योति
नाह युतः क्रूरकुजस्वभावो॥ सौरीस्तत्स्वयुवतिर्विषमोन्यदाररोदुष्टः परिच्छदयुतो मलिनोर्कपुत्रे॥८॥ जायान्वितः
भार्यायुक्तः बलविभूषणसत्वयुक्तः वीर्यालंकारणोदार्योपेत: तेजसा कान्त्यायुतः अतसाहस्युतः अक्षमी
विकाश्मरणशील: एवंविधः कुजे भौमे स्वत्रिंशांशकस्थे जातो भवति रोगी व्याधित: सतयुवतिः अन्यासाली
यायुवतिर्यस्य विषम: क्रूर: अन्यदाररत: परदारासक्तः दुष्टो निस्सुख: परिच्छदयुत: गृहवस्त्रपरिचारोपेत: म
लिन: मलोपेत: एवंविधोर्कपुत्रे सौरे स्वत्रिंशांशकगृहणां भविष्यतीति॥८॥ अथ जीवबुधयोः स्वत्रिंशांशकस्थ
योर्जातस्य फलं वसंततिलकेनाह॥ ... धनयशःसुखबुद्धियुक्तो तेजस्वी ... भोगवर्जितः॥

वहेश: ॥ अथ कुंभलग्ने जातस्याशुभस्थानमुक्तं जातिकयाह॥ न कुंभलग्नं शुभमाह सत्यो न भाग
भेदाद्यवना वदन्ति॥ कस्मांशभेदो न यथास्ति तस्मात्प्रसंगात् श्येत् इति विष्णुगुप्तः॥३॥ सत्याचा
र्य: कुंभलग्नं जन्मनि न शुभमाह॥ न शोभनं तु कं वाक्यं तथा च सत्य:॥ जन्मनि चन्द्र: अथ: प्रवदे
द्वौ रा निधनं च वर्जम् होराश्च मध्ये दिशा हि पदे ष्टि ह कुंभ घर वर्जम्॥ न भागभेदादिति यवना यवना भाग
भेदाद्द्वादशभागभेदाज्जन्मनि कुंभलग्नं न ष्टभमिति तेषां मतं न कुंभलग्ने तथा च तन्मतानुसारिणाश्रु
तिकीर्तिनाप्युक्तम्॥ सर्वाभिन्नलग्नगति कुंभद्विरंशको यदा भवति॥ शोभनश्च दासु स्विन: परान्न
भोजी भवेत्पुरुष इति॥ विष्णुगुप्तश्चाणिक्य आह॥ कस्मांशभेद इति॥ यदुक्तं भागभेदात् कुंभलग्न
जन्मनि न शुभं तत्कस्य राशेरंशे न गतस्य कुंभद्वादशभागेन शुभस्तदा सर्वाण्येव लग्नानि फलानि
निरर्थकानि भवन्ति॥ तस्माद् अतिप्रसंगात्तेन कुंभलग्नमेवाशुभं न तद्भागभेद इति॥ तथाप्नत द्वादश॥
कुंभद्वादशभागो लग्नगतो न शुभं स्यात् यवनै:॥ यद्येवं सर्वेषां लग्नगतानामनिष्टफलता स्यात् एवं यो
गाद्यभीनां नमत: तत्सर्वशास्त्रकाराणाम् तस्मात्कुंभविलग्नं जन्मन्यशुभं न तद्भाग इति॥३॥ अथधु
नाहामरस्थानानां ग्रहाणां फलं वसंततिलकेनाह॥ यातेष्वसत्स्वसममेषु दिने शुहोरां रव्यातो महौज
सफलार्घ्ययुतो नितेजा:॥ चान्द्री शुभेषु युजि मार्दव कांति सौख्य भाग्यधीमान्मधुरवाक्ययुत: प्रजात:॥
४॥ अथ सूर्यहोरा: पापा: ते असत्सु सममेषु विसमराशौ अवस्थितेषु न केवलं यावत् दिने सूर्य होरा

रंध्रादिस्थे होरायां तेषु प्राप्तेषु विषमराशिषु पापाः प्रथमावस्थापदा भवन्ति ॥ तदा जातः स्यात्तस्करवृत्र
ऽसिद्धः महोद्यमफलार्थी पुत्तः महत्सु कार्येषूद्यमरतः बलवाननर्थयुतः अतितेजस्वी भवति ॥ चान्द्रीषु भे वि
तिथुजिषु ग्रहेषु सौम्यगृहेषु चान्द्रीं होरायां याते शुभमराशिषु प्रथमावस्थायां सौम्या भवन्ति तदा
जातः सद्दृत्तभावः कांतियुतो द्युतिमान् सौभाग्ययुतो भोगी सौभाग्ययुतः सर्वजनप्रियः धीमान् मधुरवा
क्यः प्रियंवदः एतैर्गुणैर्युक्तो जातो भवति ॥ ८ ॥ अथ पुनरपि होरागतं तं लेपे मिश्रयन्नाह ॥ तास्वेव होरा
स्वपरहोरेषु ते यान्तराः पूर्वगुणैः क्रमसमध्याः ॥ अथ्यस्तु होराभवनस्थितेषु मध्येभवनस्तु गुणैर्वि
हीनाः ॥ ५ ॥ तास्वेव पूर्वोक्तास्व होरास्वपरहोरागम्यराशौ स्थिता सुजातानराः पूर्वगुणेषु मध्या भवंति पूर्वो
क्तगुणमध्यमा भवन्ति ॥ सूर्यादेर्व विषमराशौ च चन्द्रे होरागतास्सौम्या भवंति ॥ तदा जातस्य पूर्वो
क्तगुणमध्यमा भवन्ति यद्यत्ते त्यादि व्यत्यस्तासु विपरीतासु होरासु व्यत्यस्तेषु च भवनेषु राशिषु ग्र
हेषु जाता मर्त्या मनुष्याः उक्तगुणैः प्रागुणैः विहीना वर्जिता भवंति ॥ एतदुक्तं भवति ॥ सममराशिषु
चन्द्रहोरायां पापानामवस्थानं भवति तदा जातो महोद्यमबलार्थहीनो भवति ॥ वितेजाश्च एवं वि
षमराशौ याद्यादित्यहोरायां व्यवस्थानं सौम्यानां भवति ॥ तदापि जातो मार्दवकान्तिसौख्यसौभाग्यधीमधु
रवाक्यविहीनो जातो भवति तत्र चद्रर्शितिगृहव्यस्थाने यथायथा गृहवरूत्वं भवति ॥ तत्पात यापफल
वरूत्वेन तत्र्यम् ॥ ५ ॥ अथ पञ्चकोणावस्थानाच्छ्रनूस्य फलं च संततिलकेनाह ॥ कल्याणरूपगुणमा

णमसंस्थानां मतभेदत्वं भवति तत्राचार्यो मतद्वयं प्रदर्शयति यथाचरस्यात्रामामध्यस्थायां ग्र
हकुंडलिकायां स्वल्पयात्रायामध्यल्पा भवति ॥ एवं च ग्रहस्य योर्विंशाद्वयलेपाः ॥ १ ॥ अथग्र
हकुंडलिकाफलस्यापि विशेषार्थमनुष्टुभाह ॥ उच्चत्रिकोणस्वसुहृच्छत्रुनीचगृहार्कगैः ॥
शुभं संपूर्णपादोनदलपादाल्पनिष्फलम् ॥ ११ ॥ ग्रहकुंडलिकाफलं द्विविधं शुभमशुभं च ।
तत्र प्रथमं शुभफलं तदुच्चस्थो ग्रहः संपूर्णं प्रयच्छति मूलत्रिकोणस्थः पादोनं प्रयच्छति स्वक्षेत्र
स्थोऽर्धं मित्रक्षेत्रस्थः पादं शत्रुक्षेत्रस्थः पादस्याल्पं नीचस्थोऽस्तमितश्च निष्फलं न किंचिदपि ॥ अशु
भग्रहाणामशुभग्रहाणामशुभस्यायं क्रमः व्यत्ययः तत्रास्तमितो नीचस्थश्चाशुभं ग्रहः पूर्णं द
दाति शत्रुक्षेत्रस्थः पादोनम् मित्रक्षेत्रस्थोऽर्धम् स्वक्षेत्रस्थः पादम् त्रिकोणस्थः पादस्याल्पम्
उच्चस्थो न किंचिदपि ॥ एवं जातककालग्रहस्थानावस्थानफलं वाच्यम् ॥ दशाष्टकवर्गादि फलपाक
काले शुभमशुभं वा फलं पुण्यं वा फलं चैव प्रयच्छति ॥ एतत्पूर्वं व्याख्यातम् ॥ अथात्र वैकालकार्यः ॥
तत्काणवक्रजन्मे दशाष्टदसादेरोनस्य फलं जन्मवि सुहृच्च ध्यधीणस्त्रमेव पुरुषम् ॥ ११ ॥ इति महोत्पलवि
रचितायां बृहज्जातकविवृत्तौ भावाध्यायोऽष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥ अथातः अथयोगाध्यायो व्याख्या
यते ॥ तत्रैवादौ कादिसंख्यानेव व्याख्या ग्रहगतानां ग्रहाणां मित्रक्षेत्रगतानां च फलं प्रदर्शितात्रयाह ॥
कुलसमकुलमुख्यबंधुपूज्याधनिसुखिभोगिनृपाः स्वभैकेक्रमात् ॥ परविभवसुहृत्स्ववंधुपो
ष्या गणपबलेशनृपाश्च मित्रभेषु ॥ स्वभेषु पञ्चमगुरुपुष्पचन्द्रादिस्थिते हीनमातः कुलमुख्य । 71

निःस्वो रोगी च ॥५॥ एकेनोच्चगतेन ग्रहेण मित्रदृष्टः सुहृद्बलेनैव वित्तेन पदं नयति प्रजानं कुल्याद्यपि राजमेको प्युच्चगतो मित्रयोगात्
त्रयेण त्वात्रतुर्धनसमेतं यदि पूर्वविहितं क्रमसे सर्वभावाः प्रजनयति विवस्य विसुखस्वादेवं कुलमनुवर्तते ॥ एवं ५५

कुलज्योतिः
बंधुप्रज्यायनसुखभोगान्पाजाताः उरुधामवत्ति ॥ यस्मिंस्तामिंन्नेवस्मिन्गृहे स्वदेवगतेजा
तः कुलसमः स्वकुलतुल्योभवति ॥ एवं द्वयोः कुलमुख्यैः कुलप्रधानः कुलाधिकः त्रिषु बंधुनां प्र
ज्यः चतुर्षु धनी वित्तवान् पंचसु सुखी षट्सु भोगीन्पतुल्यः केचित् पठंति पठन्ति सप्तपमाना
नृपति वत्सममेयो नेत्र स्वल्पजातके प्युक्तं ॥ कुलतुल्यकुलाधिकबंधुमान्यभोगीन्पसमनरेन्द्र
रति ॥ एवं यत्सु समाः सप्रसुन्वो राजा ॥ परविभवेत्यादि एकस्थानुवर्तते मित्रभेष्ववेचस्था
स्थिते पु पारिभिः भवसुहृत्स्वबंधुयोष्यागाणपवलेष्वान्पाञ्जाता भवंति ॥ तनेकस्मिन्मित्रदेव
स्थगृहे जातः परविभवपोष्यो भवति परजीवी त्वर्थः द्वयेसुहृत्पोष्यः त्रिषु स्वपोष्यः ताति पोष्यः स्व
तुर्षु बंधुपोष्यो भ्रातपोष्य इत्यर्थः पंचसु गणपो गणस्वामी ॥ षट्सु बलेशो बलस्वामी सप्तसु नृपो
राजा ॥ अथ च्युत गतैरेकस्याधि मित्रदृष्टस्य फलमेकोत्तरवृद्ध्या शत्रुनीचस्थानां च मालिन्याह ॥ जन
पति नयमेको प्युच्चगतो मित्रदृष्टः प्रचुर धनसमेतं मित्रयोगाच्च सिद्धम् ॥ विवस्त्रुविभवमङ्याधि
ताबंधुतप्त विधदुरितसमेताच्च त्रुदेवनीचागोचाभवंदिनाविवसुविगतधनोभवति ॥ दरिद्रः पस्ये
स्यविसुखात्तु द्विविधकोण मस्तु देवगोनीचागोवाभवंति सविवसु विगतधनोभवति ॥ दरिद्रः पस्य
दोसविसुखः दुःखितः यदुःखदुःखसंतप्तः यस्य सप्तसु दुरितसमेतो वध्यो भवति ॥ दुरितं दुष्कृतं वध
एवंतेषु तः समेत स्वंपु क्तः नीचे यद्यपि सप्तनसंभवति ॥ न चापि वज्राद्वेवत्स्वर्वशास्त्रानुसारे णात्यावो

एवानन्यतमो राशीप्रदिलान्निगतो भवति तत्र स्यच सौरेन्दपति सद्दृशः राजतुल्यः ग्रामाणां पुराणां चाधि
पतिः सुविधानीति पंडितः चार्थगः शोभनाचयवस्य भवति ॥ केचित्तु हत्स्वदेवस्यादि इति पठंति तद्द्यु
व
क्तम् ॥ युक्तसारो स्यात्तु क्रूरः ॥ सोपे स्वजीवनो धनेहितपापतुल्यो लानेकजे भवति देशानगधिनपः ॥
शमेषु दुष्कृत गद पीडित एवबाल्ये दारिद्र्यकामवशगो मलिनोलसश्च ॥ अन्यत्र द्वितीयादिषु स्थाने बुद्धि
न्नपहृत धनो च क्रूरो रोगी च भवति ॥ तृतीये मतिविक्रमान् चतुर्थे विसुखः पीडित मानसः पञ्चमेऽस्तु
तो धनवर्जितश्च षष्ठे बलवान् शत्रुजितश्च सप्तमे जीजितः परिभवंगतः अष्टमे स्वस्सात्मजः विः
कले दरणाश्च नवमे सुतार्थसुखभाक् दशमे सुतशौर्यभाक् एकादशे प्रभूतधनः द्वादशे पतित इति ॥ ८
दृति प्रानेश्च रचारं ॥ ८ ॥ अथ लग्नादा भ्ययेतन्वादयो भावास्तेषु भावेषु व्यवस्थितानां सर्वेषामेव ग्र
हाणां फलविशेषं मालिन्याह ॥ सुहृदरिपरकीयस्वर्क्षतुंगस्थितानां फलमनुपरिकल्प्य लग्नदेह
दि भावेः ॥ समुपचयविपत्ती सौम्यपापेषु सत्यं व्यपयति विपरीतं रिष्फ षष्ठाष्टमेषु ॥ १ ॥ यदेतत्
स्यतिगृहं लग्नात्प्रभृति द्वादशस्थानेषु भावफलमुक्तम् एतन्नावदृष्टव्यम् नवेवलं याव ग्रहप
लमपि वक्तव्यम् ॥ भावास्तु तनुकुटुंबसहोत्थाद यन्नाम्नि दिहादि भावेरिति लग्नं देहः शरीरं परिक
ल्प्य लग्नाद्यारभ्य तनुकुटुंबसहोत्थादयो भावाः परिकल्प्याः तत्र काश्चाद्भिरुच्यते ॥ अत्रैव ॥ यस्माद्यत्र
नेश्वरः ॥ मूर्तिं देहं संपापी भं च विन्यादितः ॥ तत्र प्राप्ती दुपरिकल्प्या लग्नाद्यपरिकल्प्याः तेषु शरीरादि
भावेषु योग्रहः व्यवस्थितस्तस्य भावस्य प्रिंकृशोलं वा करोति ॥ प्रथममित्याह ॥ सुहृदरिपरकी

पस्वर्क्षेत्रगतस्थितानां फलमनुपरिचिन्त्यमिति॥ सुहृत्क्षेत्रं मित्रभं अरिक्षेत्रं शत्रुभं परकीयमुदासीनं
स्वर्क्षमात्मीयक्षेत्रं तुङ्गं उच्चं भम्॥ एतेषु स्थितानां फलमनुपरिचिन्त्यम्॥ परिकल्प्यम्॥ भावस्याग्रे
यादृशे क्षेत्रे भवति। तादृशं फलं प्रयच्छति तत्र सुहृदामादिक्षेत्राणां गणनाकृता तत्र शुभाशुभविभाग
उक्तः। शुभादिषु तत्र मित्रादिक्षेत्रस्थो भावस्य वृद्धिं करोति। शत्रुक्षेत्रादिस्थो हानिम्। अत्र चायं
शुभाशुभक्षेत्रे नीचे त्रिकोणे नीचगतेपि ग्राह्यम् मित्रक्षेत्राणि स्वोच्चे फलदानार्थं नित्यानि [illegible] उनः
परकीयपापविशेषउदासीनेऽशुभयोर्न प्रीतः। अपि स्युः परः उदासीनः तत्रैतदुक्तम्॥ नीचस्थः
शत्रुक्षेत्रस्थो वा यस्मिन्भावे व्यवस्थितः स तस्य भावस्य हानिं करोति। उदासीनक्षेत्रेण हानिर्न वृद्धिः।
ल मित्रक्षेत्रे स्वक्षेत्रे मूलत्रिकोणे व्यवस्थितः स भावस्य वृद्धिं करोति। [illegible] मतमुपलक्षणा
र्थं॥ नीचर्क्षे रिपुगेहस्थो ग्रहो भावविनाशकृद् इति॥ तथा च सत्यः॥ सत्तुपचयपतीसोभा व्यपा
यश्च [illegible] सौम्याः पुष्टिं पापा विपर्ययं संख्याता कुर्युरिति यस्मिन्भावे सौम्याः स्थिताः त
स्मिन्भावे निरीतिः॥ किन्त्वेतद्विपरीतं सूरिभिरुक्तं रिष्फ व्ययस्थाने सौम्यो व्ययहानिं करोति॥
पापो व्ययवृद्धिं करोति षष्ठस्थाने सौम्यः शत्रुहानिं करोति पापो [illegible] वृद्धिं करोति॥ तत्रोच्यते ए
वं सामान्येनोक्तम् [illegible] नैको बाधा भवति॥ तत्र सामान्यफलमल्पत्वात् [illegible] फलं च
[illegible]॥ षष्ठं फलं स्वल्पजातके [illegible] भावानां [illegible] स्थितापायाः
इति॥ अत्रोच्यते [illegible] जातके आचार्यमतेनोक्तम्॥ स्वल्पजातके आचार्यमते प्रतिज्ञा [illegible]
[illegible]॥ [illegible] प्रतिपन्नेन योग्यमस्माकम् इति यत्राचार्या

दृष्ट्वा कुत्सितान्नाशी भवति॥ धर्मे नवमे अघवान् पापरतो भवति दिनकरप्रतिमोन्यस्थः अन्त्ये
षु परिशिष्टस्थानेषु स्थितो दिनकरप्रतिमो रवितुल्यः ततः पञ्चचतुर्थपंचमषष्ठसप्तमाष्टमदशमैका
दशद्वादशेषु यान्यादित्यस्य फलान्यभिहितानि तानि भौमस्य वाच्यानि तद्यथा॥ द्वितीये मतिविक्र
मवान् चतुर्थे विसुखः पीडितमानसः पंचमे असुतो धनवर्जितः षष्ठे मेबलवान् प्रथितः सप्तमे स्त्री
भिः परिभवगतः अष्टमे स्वल्पात्मजो विकलेक्षणः दशमे सुतसौर्यभाक् एकादशे प्रभूतधनवान्
द्वादशे पतितः इति॥ इति भौमचारः॥३॥ विदुकुहनीत्यादि॥ लग्ने बुधे लग्नगते विद्वान्पंडितः भवति द्वि 75
तीये धनवान् तृतीये प्रबलः [illegible] दुर्जनः चतुर्थे पंडितः पंचमे मंत्री षष्ठे अशत्रुर्विगतारिः सप्त
मे धर्मज्ञः अष्टमे विख्यातः प्रख्यातगुणः परतोनेषु समर्कवत् [illegible] नवमदशमैकादशद्वाद
शेषु यान्यर्कस्य फलान्यभिहितानि तान्येव बुधस्य वाच्यानि नवमे सुतार्थसुखभाक् दशमे सुतसौर्यभा
क् एकादशे प्रभूतधनवान् द्वादशे पतितः इति॥ इति बुधचारः॥४॥ अथ लग्नादिस्थस्य जीवस्य फलानि
[illegible]॥ विद्वान्सुवाक्यः कृपणः सुखी च धीमानशत्रुः पितृकोपि कष्टः॥ नीचस्तपस्वी सधनः सला
भः खलश्च जीवे क्रमशो विलग्नात्॥७॥ जीवे बृहस्पतौ विलग्नात् प्रभृतिस्थिते द्वादशस्थानेषु क्रमे
णः प्रतिपाद्येनानि लग्नस्थे गुरौ विद्वान् पंडितो भवति॥ द्वितीये सुवाक्यः शोभनवाक्यो भवति तृतीये कृ
पणः सुखी चतुर्थे सुखी पंचमे धीमान्बुद्धिमान्भवति षष्ठे अशत्रुः विगतरिपुः सप्तमे पितृतो
ऽधिकः पितुः सकाशाद्गुणैरन्वितः॥ अधिकः अष्टमे नीचः स्वकुलानुचितकर्मकृत् नवमे तपस्वी त
पोधर्मशीलः दशमे सधनः एकादशे सलाभः द्वादशे खलः क्रूरचेष्टः इति॥ इति बृहस्पतिचारः॥५॥

76

अथ लग्नादिस्थस्य शुक्रस्य स्वरूपं दोधकेनाह ॥ स्मरनिपुणस्सुखवांश्च विलग्ने प्रियकलहोऽस्त-
गते सुरतेप्सुः ॥ तनयगते सुखितो भृगुपुत्रो गुरुवदतोऽसुतवृविगीस्यात् ॥ ८ ॥ स्मरनिपुणः कामकु-
शलः सुखभाक् भोगी एवंविधो लग्नस्थे भृगुः पुत्रे शुक्रे जातो भवति प्रियकलहे । अभिमतकोलाहलः
सुरतेप्सुः कामाभिलाषी एवंविधो लग्नगते सप्तमे शुक्रे जातो भवति तनयगे पंचमस्थे शुक्रे सुखितो भ-
वति ॥ गुरुवदत्र अतोनंतरं परिशिष्टेषु स्थानेषु गुरुवज्जीववत् द्वितीयतृतीयचतुर्थषष्ठाष्टमनवम-
दशमैकादशद्वादशेषु यान्येव गुरोर्बृहस्पतेः स्थानान्यभिहितानि तान्येव शुक्रस्य वक्तव्यानि तद्य-
था ॥ द्वितीयस्थो वाग्मी भवति तृतीये कृपणः चतुर्थे सुखी पंचमे धीमान् षष्ठे अशत्रुः अष्टमे नीचः
नवमे धर्मरतः तपस्वी दशमे सधनः एकादशे सलाभः द्वादशे मध्यबलः न्यकुविर्गिणिस्यात् पत्रपत्रश-
त्रोऽत्रधमोनोयदा भवति शुक्रस्तदा स्थानोक्तं फलमत्र स्याभवति ॥ अर्थाविद्वान् धनवांश्चैत ॥
इति शुक्रचारः ॥ ९ ॥ अथ लग्नादिस्थस्य सौरस्य फलं शिखरिण्याह ॥ अदृष्टार्थो रोगी मदनव-
शगोऽत्यंतमलिनः शिशुत्वे पीडार्तः सवितृसुतलग्नेऽलसवाक् ॥ गुरुस्वोच्चे द्विस्थे नृपतिसदृ-
शो ग्रामपुरपः सुविद्वांश्चार्वंगो दिनकरसमोऽन्यत्र कथितः ॥ १० ॥ अदृष्टार्थो नित्यदरिद्रः रोगी व्या-
धितः मदनवशगः कामाधीनः अत्यंतमलिनः अतीव मलोपेतः शिशुत्वे बाल्ये पीडार्तः व्याध्यादि-
तः अलसवाक् गद्गदवाक् ॥ एवंविधः सवितृसुते सौरे लग्नस्थे जातो भवति ॥ यदि तुलाधनुर्मकरकुं-
भमीनानामन्यतमो राशिर्लग्नगतो भवति तदेतदुक्तं भवति ॥ एषामन्यतमे लग्नगतस्य सौरस्य फ-
लं नाह ॥ गुरुस्वोच्चे ऽजस्थ इति गुरुरुच्चे त्रिधन्विमीनौ पराने स्वस्य स्वक्षेत्रे मकरकुंभौ तस्थे लग्ने तुलः

77

वांशकश्चयाश्रिते चन्द्रमसि नवांशकदृष्टिफलं द्विप्रकारमुक्तं शुभमशुभं च यथा आरक्षकनृपतिशु-
भमनुवधरुचिरित्यशुभम् ॥ तत्र वर्गोत्तमांशगते चंद्रे यद्दृष्टिजं फलं शुभमुक्तं तत्पुष्टमतीव शुभं भव-
ति ॥ स्वांशकगते यदशुभमुक्तं तन्मध्यमम् परनवांशकव्यवस्थिते यदशुभमुक्तं तन्नपुष्टाकं कीर्तितम् ॥
अशुभमुक्तं मेण ॥ शुभमनिष्टं यत्फलं तदुक्तमेण विपरीतं ज्ञेयमुपरनवांशकस्थस्य चन्द्रस्य यद-
शुभं दर्शनफलमुक्तं तदतीवाशुभम् स्वनवांशकस्थस्य मध्यमम् वर्गोत्तमांशकस्य लघुता एवं लग्ना-
दिस्थयोरपि दृष्टिफलं योज्यं जातके सर्वाणि फलानि भवन्तीति प्राग्भूम् ॥ यस्मादाचार्यः ॥ अ-
न्योन्यसत्वकल्पविकल्पनाभिरिदं सम्बद्धं बहुप्रमेयमभूदिति ॥ अतस्संदेहराशीदृष्टिनवांशकद-
ष्टिफलयोरपि संदेहे किं प्राबल्यमिति तत्रांशकपतौ बलवति राशीदर्शनफलं धनार्थमाह ॥ वीर्यान्वि-
त इति ॥ यस्मिन्नवांशके चंद्रव्यवस्थितः चन्द्रो लग्नो वा भवति ॥ तस्य नवांशकस्याधिपतिः स चेद्वीर्यान्वि-
तो बलवान्भवति ॥ तदा हित्वा पूर्वं प्रथमं फलं किं सर्वमेनन हि राशीक्षणस्य फलं न होरासंक्रमणं दा-
दृशाभागेक्षणस्यतं च हित्वांशे क्षणं फलमेनं ददाति ॥ अथांशकपतिर्बलवान्भवति तदा राशीक्षणं
शांशके क्षणफलं उभे पि चा एवं लग्नचन्द्रयोरुभयोरपि आदित्यस्य नवांशके क्षणमेव क्षय म त
स्मान्नाम्ना राशीक्षणफलं इत्युक्तमिति ॥ १९ ॥ इति महोत्पलविरचितायां बृहज्जातकविवृतौ दृष्टि-
फलाध्यायस्समाप्तः ॥ १९ ॥ अथ भावाध्यायो व्याख्यायते ॥ तत्रादौ लग्नगतस्य द्वितीयस्य
स्य च फलं मंदाक्रांतयाह ॥ शूरः स्तब्धो विकलनयनो निर्घृणोऽर्के तनुस्थे मेषे सस्वस्तिमिरनय-

बृ.जा.
टी.

नसिंहसंस्थे निःस्वांधः॥ नीचेंधोस्वस्थाप्राग्रहगते बुधाख्यः पतंगो भवेद्व्यो नरपहृतधनो वक्ररोगी
द्वितीये॥१॥ क्रूरः संग्रामप्रियः लब्धाक्रिरकार्यकृत विकलनयनो हीनदृष्टिः निर्घृणो निर्दयः एवं
विधोर्करवौ तनुस्थे लग्नेजातो भवति॥ एतत्तावत्सर्वलग्नेषु सामान्यफलम्॥ अथ मेषसिंहतुलवर्जितलग्ना
न्यत्तमेलग्नेतनुस्थे चार्के पूर्वोक्तं फलं न भवति॥ वदामाणं चोक्तमाणीनो प्रतिराशिफलं भवति मेषस
उच्चत्वादिमेषलग्नगतेतत्रस्थेचार्के सस्वस्मार्थोतिमिरनयनः चक्षुरोगो भवति॥ तिमिरमक्षुरोग
इतिप्रसिद्धः सिंहलग्नेतत्रस्थेर्के निशांधो भवति॥ आदित्यस्यनीचतुलः तस्मिन्लग्ने स्थेचार्केदोनेत्र
हीनः अस्वोदरिद्रश्च भवति॥ शशीगृहे कर्कटलग्नेतत्रस्थेचपतंगोचार्के बुद्बुदेत्याख्यस्फुटाक्षोभ
वति॥ मरिद्रव्यइत्यादि लग्नाद्वितीये र्के मरिद्रव्यः प्रभूतार्थः नरपहृतधनः एतद्धृतस्वः वक्ररोगी
मुखरोगी डार्तश्च भवति॥२॥ अथ लग्नात्तृतीयचतुर्थपंचमषष्ठस्थानस्य फलमेव छंदसवेनाह॥
मतिविक्रमवांस्तृतीयगेर्के विसुखः पीडितमानसश्चतुर्थे॥ असुतोधनवर्जितस्त्रिकोनेवलवांश्चशत्रु
जितश्च षष्ठयाते॥३॥ मतिविक्रमवान् बुद्धिपराक्रमयुक्तः तृतीयेर्करवौ भवति सुखः दुःखितः पीडि
तमानसः नित्योद्विग्नः एवंविधश्चतुर्थेर्केजातोभवति विसुतोपुत्रः धनवर्जितो दरिद्रः एवंविधः पंच
मेत्रिकोणस्थेरवौ भवति बलवान्प्राणी शत्रुजितो रिपुनिर्जितः एवंविधश्चार्के षष्ठयातेर्केजातोभव
ति॥ केचिद्बलवान्च रिपुः शत्रुयातेइतिपठंति॥ तथाच सत्यः॥ षष्ठेरिपुरोगशोकघ्नः॥१॥ अथ लग्ना
त्सप्तमाष्टमनवमदशमैकादशद्वादशस्थेर्के जातस्यस्वरूपं वसंततिलकेनाह॥ स्त्रीभिर्गतः परिभवं मदगो
ऽल्पजोनिधनगो विकलेक्षणश्च॥ धर्मे सुतार्थसुखभाक्सुखशौर्यभाक्चलाभे प्रभूतधनवान्पति

तसुरिःफ॥४॥ यातेर्के आदित्ये मदगे सप्तमस्थे जातः स्त्रीभिर्योषिद्भिः परिभवं गतः प्राप्तो भवति॥ निधनगे
ष्टमस्थे स्वल्पात्मजः स्वल्पापत्यः विकलेक्षणः अदृष्टचक्षुर्भवति॥ धर्मे नवमस्थे सुतार्थसुखभाक् पुत्र
धनसुखानां भागी भवति केचिद्धर्मे सुतार्थविगुत इतिपठंति॥ तथाच सत्यः॥ साध्वाचारविरोधीरुजाप्रदो दे
वपूज्ये नवमसंस्थः॥ खेदशमे सुखशौर्यभाक् सुखितो वली च भवति लाभे एकादशस्थे प्रभूतधनवा
न्बहुद्रव्यो भवति॥ रिःफे द्वादशस्थे स्वधर्मपरिभ्रष्टो भवति॥ इत्यादित्यचारः॥३॥ अथ लग्नाद्विती
यतृतीयचतुर्थपंचमषष्ठेषु चन्द्रे जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ मूकोन्मत्तजडांधहीनवधि
रः प्रेष्यं शशांकोदये स्वर्क्षेतोच्चगतोधनी बहुसुतस्सस्वःकुटुंबी धने॥ सिंहो भागतते सुखेव मत
नये तन्मात्रभावान्वितः नैकारिर्मृदुकार्यदृष्टिमदनस्तीव्रोणलसमश्चारिगे॥४॥ मूकोवत्यादि मूकोवा
ग्हीनः उन्मत्तः धातुवैषम्यात्मथकारि जडः अप्रतिपन्नात्मांधोनेत्रहीनः हीनोऽनुचितकर्मकृत्व
धिरः श्रोत्रेन्द्रियहीनः प्रेष्यः दासः एषामन्यतमे जातः शशांके चंद्रे उदयगे लग्नगे जातो भवति एत
न्मेषवृषकर्कटवर्जमुक्तं तेषां विशेषमाह॥ स्वर्क्षे गोभ्रगते धनी॥ स्वर्क्षे कर्कटे तस्मिंल्लग्ने तत्स्थे चंद्रम
सि धनी वित्तवान्भवति॥ अजे मेषलग्नेतत्स्थे चन्द्रे बहुसुतः प्रभूतपुत्रो भवति चंद्रस्योच्चे वृषस्त
स्मिंल्लग्ने तत्स्थे चंद्रे सस्वोर्थवान्भवति॥ धनेलग्नाद्द्वितीयस्थे चन्द्रे कुटुंबी बहुकुटुंबो भवति भ्रातृगे तृ
तीयस्थानस्थे चंद्रे हिंस्रः क्रूरो भवति॥ सुखे च चतुर्थे मतनये तनये पंचमस्थाने नतच्चक्षे तन्मात्रभावान्वि
तः तेन प्रोक्तेन कार्येतनभावेनान्वितो युक्तो भवति॥ तेन सुखेसुखितः तनयेपुत्रान्वित इतिनेका

बृ.जा. टी. दिवितिनकादिः वक्रशत्रुः मृदुकायः सुकुमारशरीरः मृदुवाक्ः नातिप्रदीप्ताग्निः मृदुमदनः मेषुना ४२
शीघ्रवेगः तीक्ष्णः क्रूरस्वभावः अलसः क्रियास्वपटुः एवंविधो दिविगोलग्ने त्वष्टमस्थानस्थे च
न्द्रे जातो भवति॥५॥ अथ लग्नात्प्रमाणं नवमदशमैकादशद्वादशस्थे चंद्रे जातस्य स्वरूपं शार्दूल 80
विक्रीडितेनाह॥ ईड्यस्तीव्रमदो मदेवक्रमतिः व्याध्यर्दितश्चाष्टमे सौभाग्यात्मजमित्रबंधुजनभा
ग्धर्मस्थिते शीतगौ॥ निष्पत्तिं समुपैति धर्मधनधीशौर्ययुतश्च कर्मगे ख्यातो भावगुणान्वितो जनगते
क्षुद्रोऽङ्गहीनो व्ययेऽधमः॥६॥ ईड्यः पुरविमत्सरः तीव्रमदनोऽतिमदनः एवंविधो मदे सप्तमस्थे चन्द्रे जातो भव
ति॥ वक्रमतिः कुटिलधीः व्याध्यर्दितः रोगपीडितः एवंविधोऽष्टमस्थे चंद्रे जातो भवति॥ सौभाग्यं सर्वजन भा
नवाल्लभ्यम्॥ आत्मजः पुत्रः मित्राणि सुहृदः बांधवाः स्वजनाः धनं वित्तं येषां भागी भवति॥ शीतगौ चं
द्रे धर्मस्थिते नवमस्थानाश्रिते निष्पत्तिं समुपैति गच्छति धर्मधनधीशौर्ययुतः धर्मवित्तबुद्धिबलो
पेतः कर्मगे दशमस्थानस्थे चंद्रे जातो भवति॥ ख्यातः सर्वत्र प्रसिद्धः भावगुणान्वितः एकादशो भा
वो लाभस्थानम् तेनान्वितस्सलाभद्रव्यैः॥ एवंविधो जनिगते एकादशस्थे चंद्रे भवति॥ क्षुद्रो हिंस्र
स्वभावः अंगहीनः अवयवरहितः एवंविधोऽव्यये द्वादशस्थे चंद्रे जातो भवति॥ इति चंद्रचारः॥५॥
अथ लग्नास्थितयोर्भौमबुधयोर्जातस्य स्वरूपं वसंततिलकेनाह॥ लग्ने कुजे हततनुर्धनगे कद
र्योधर्मे सपापो दिनकरप्रतिमोन्यसंस्थः॥ विद्वद्धनि प्रवलपंडितमंत्रशास्त्रधर्मज्ञः विश्रुतगुणः परतो
ऽपि बुधे॥ लग्नस्थिते कुजे भौमे प्रहारादिना हततनुर्विहतशरीरो भवति॥ धने द्वितीयस्थे क

वीहमातो॥६॥ राशीनि चन्द्रे बोधे मिथुनस्थे कन्यानवांशकस्थे केनानिरीक्ष्यमाणे दृष्टे रंगचरामला
धिको भवति॥ भौमदृष्टे चौरस्तस्करः बुधे दृष्टे कवीन्द्रः कविराजः जीवदृष्टे मंत्री शुक्रदृष्टे गेय
ज्ञः सौरदृष्टे शिल्पिनिपुणः स्वांशेद्वित्यादि॥ स्वांशे कर्कटस्थे शशिनि सूर्यदृष्टे स्वगात्रकृशदे
हो भवति॥ भौमदृष्टे धनलुब्धः कृपणः बुधदृष्टे तपस्वी जीवदृष्टे मुख्यः प्रधानः सितदृष्टे स्त्री 81
पोष्यः स्त्रीभिरभिवर्धनीयः सौरदृष्टे कृत्यनिरतः कार्यसक्तः॥६॥ अथ सिंहधन्विमीनस्थे चंद्रे
सूर्यादिदृष्टे फलं प्रहर्षिणयाह॥ सक्रोधो नरपतिसम्मतो निधीशः सिंहांशे प्रभुरसुतोऽतिहिंस्रक
सिंहार्कदृष्टे सक्रोधः क्रोधयुक्तो भवति भौमदृष्टे नरपतिसम्मतः राजवल्लभः॥७॥ सिंहांशकस्थे
चन्द्रमसि अर्कदृष्टे सक्रोधः क्रोधयुक्तो भवति भौमदृष्टे नरपतिसम्मतः राजवल्लभः बुधदृष्टे नि
धीशः निधनानि धनशाः प्रार्थ्यः बृहस्पतिदृष्टे प्रभुः शुक्रदृष्टे असुतः अपुत्रः सौरदृष्टे अतिहिंस्र
कर्मा क्रूरकर्मा जीवेंशेत्यादि जीवांशे धनवांशे गते मीननवांशके गते वा चन्द्रे सूर्यदृष्टे प्रख्यातब
लः प्रख्यातवीरो योधो भवति॥ भौमदृष्टे रणोपदेष्टा संग्रामदेशकालव्यूहरचनाविभागज्ञः बुध
दृष्टे हास्यज्ञः जीवदृष्टे सचिवो मंत्री शुक्रदृष्टे विकामः कामहीनः सौरदृष्टे वक्रशीलो धर्मम
तिरिति॥७॥ अथ मकरनवांशकस्थे कुम्भनवांशकस्थे वा चंद्रमसि सूर्यादिदृष्टे फलं शालि

द्वि

२ · ज्यो · टी · न्याह॥ अल्पायत्वोदुःखितस्सत्यपिस्वेमानासत्कर्मणिस्थिरनुरन्नः॥ध पुरुषोकृपणश्चार्किभागे ३६

चन्द्रेमान्नौतदृष्टिर्विदिष्टा॥८॥ आर्किभागे मकरनवांशकस्थे कुंभनवांशस्थे वा चंद्रमसि सूर्यदृष्टे ख्

त्वापत्यः अल्पपुत्रसवो भवति॥ भौमदृष्टे सत्यपि विद्यमाने धने दुःखितो भवति बुधदृष्टे मानस

त्रो गर्वितः जीवदृष्टे आत्मीयकर्मणि अनुरक्तः कुलानुरूपकर्मकृत्॥ शुक्रदृष्टे दृष्टासुखोऽपि

गम्यास्त्रिष्टोवल्लभः सौरदृष्टे कृपणः॥ अदानात्तत्र कालनवांशकपाकृदृष्ट्यालग्नेपिचन्द्रे द्वि

व्यम्॥ किंतु तत्रापि कर्कटकनवांशकं विनाचन्द्रदृष्टिरत्रमेति॥ भानोतदृदं दृष्टे भानावादित्येन

न्द्रादिदृष्टे चन्द्रेर्दिग्गेहे दृष्टितदृत्तेनैव प्रकारेण दृष्टिफलम्॥ यत्र तत्र राशौ यत्र तत्र नवांशके स्थि

चंद्रमस्यर्कादिदृष्टे यत्फलमुक्तम्॥ तत्रस्मिन्नवांशकेस्थस्य च स्थिते कर्केचंद्रादिदृष्टे तदेव फलं वा

च्यममवति॥ नवांशकस्थितस्यादित्यस्यचन्द्रस्य च तमाग्रहदृष्टिफलं तुल्यं वितु यदादित्यदृष्ट्या

चन्द्रस्योक्तमत्र चन्द्रदृष्ट्या सूर्यस्य वक्तव्यम्॥ तद्यथा॥ मेषवृश्चिकनवांशस्थे चंद्रदृष्टे

आरक्षकोभवति॥ वृषतुलनवांशकस्थे मूर्खः मिथुनकन्यानवांशके रंगचरः सिंहनवांशके स्थि

सक्रोधः॥ धन्वीमीननवांशकस्थे पुष्टितबलः मकरकुंभनवांशकस्थे स्वल्पपत्यः कर्कटनवांशस्थे

त्यगात्रारतिएवमादित्यस्य नवांशकास्थितस्य ग्रहदृष्ट्याचंद्रेण फलं मानामिति॥९॥ अथास्येव नवांश

कदृष्टिफलस्य विशेषमाह॥ वर्गोत्तमस्वपरगेषु शुभं यदुक्तं तत्पुष्टमध्यलघुताशुभ

मुक्तमेण॥ वीर्यान्वितस्याकपतिस्त्रिरुणं हि पूर्णं स्थाणीत्येण स्वफलं मशाफलं ददाति॥१०॥ न

गरूज वीर्यादियुतानान्येषां नान्येषां वीर्यान्वितः अतन्न कर्कटवर्जमन्योलग्नः चंद्रदृष्टो हीनवलो भव

ति हीनवलत्वादशोभनफलः॥ तथा च वंकालकाचार्यः॥ सोप्याचंद्रमवनं लग्नमाश्रमिसि

रविरसंदिदृम॥ अस्तु हक फंदिदं अणस हणायस्तु समरेमु॥११॥ अधुना होराद्रेष्काणस्य

न स्थितस्य ग्रहदृष्टिफलं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ होरेशार्धदलाश्रितैः शुभकरो दृष्टः स्त्रणीतरु

तःन्यंशोतत्पतिभिस्सुहृद्भवनगैर्वावीक्षितःप्रस्यते॥ यत्प्रोक्तं प्रतिराशिवीक्षणफलं तन्द्वादशांशे

शेस्मृतं सर्याद्येरवलोकितेशशिनित्येषंशोस्थितः॥१४॥ होराशब्देन राश्यर्धमुच्यते होरेति लग्न

भवनस्यार्धमितिवचनात्॥ होरायाः ईशाः तस्यार्धदले होरेशार्धदलं तत्राश्रिताः होरेशार्धद

लाश्रिताः तैर्ग्रहैः स्त्रणीचन्द्रः तद्गतःतद्धोरास्थः दृष्टः शुभकरो भवति एतदुक्तं भवति॥ यत्र

यत्र राशौ होरायां यस्यां चन्द्रः स्थितः तदधोरास्थैः सर्वैर्ग्रहैर्यदि दृश्यते तदा जन्मानि शुभक

रो भवति॥ तेनार्कहोरास्थः चंद्रः यत्र तत्र राश्याश्रितैः अर्कहोरास्थैर्ग्रहैः दृष्टः शुभकरो भव

ति॥ अथैव चन्द्रहोरास्थैर्दृष्टः अशुभफलः॥ एवं यत्र तत्र राशौ स्वहोरास्थश्चन्द्रः चन्द्रहो

रास्थैः ग्रहैर्दृश्यते यदा तदाशुभकरो भवति॥ अथार्कवादित्यहोरास्थैः दृष्टः अशुभफलः ए

वं लग्नेपि होरावशेन फलं योज्यम्॥ त्र्यंशे तत्पतिभिरिति यत्र तत्र राशौ यस्मिन्स्त्र्यंशे द्रेष्काणे चन्द्रमा

व्यवस्थितस्तस्य द्रेष्काणस्याधिपतिस्तेन दृष्टः चन्द्रमाः शुभकरो भवति॥ शुभकरो भवति यस्मा

देनेव सत्पजातके उत्तमः॥ देशाधिपसदृष्टेः पात्रानित्य फलम् दृष्टिरिति धनवान्॥ द्रेष्काणाधि

पतिभिरिति वहुवचननिर्देशात्नवांशकवादशभागत्रिंशांशकाधिपतयोग्राह्यंते॥ तैरपि दृष्टश्चन्द्रः र

मसिस्थिते यदुक्तं तदेव वाच्यम् इति। चन्द्रे भपबुधावित्यादि यदुक्तं एवं लग्नेपि गतत्रापि कर्कटाद्यंशा विनांशे पूर्व ४९

बृ॰ जा॰ टी॰ कं यैर्वा प्रायस्सौम्यैः शुभैर्नान्यैरिति॥ सुहृद्भवनैरित्यादि॥ मित्रक्षेत्रस्थैर्ग्रहैर्दृष्टश्चन्द्रः शुभस्तस्य
यते शुभकर एव॥ अथ यदि स्वस्वभवनगैर्दृष्टश्शुभस्तस्य शुभकर एव॥ अथ यदि स्वस्वभवनगैर्दृष्टेन 84
शास्यते॥ एवं लग्नेपि योज्यम्॥ यत्प्रोक्तमित्यादि सनिराशौ मेषादिस्थे चन्द्रे दृष्टिस्तशोभना सैव नैसा
दि॥ अतोस्मात्परं शशिनि चन्द्रे सूर्यादिग्रहैः कैदिभिरवलोकिते दृष्टे नवांशेषु स्थितं फलं तदेवं ज्ञातव्य
मिति॥ ८॥ अथ मेषवृश्चिकवत्सलानवांशकस्थे चन्द्रे अर्कादिदृष्टे फलं वसंततिलकेना
ह॥ आरक्षकोवधरुचिः कुशलोनियुद्धे भूपोर्थवान्कलहकृत्क्षितिजांशसंस्थे॥ मूर्खोन्यदाररत
काव्यविदस्सितांशे सत्काव्यकृत्सुखपरोन्यकलत्रगश्च॥ ५॥ क्षितिजः भौमः तस्य नवांशकस्थे
मेषनवांशकस्थे वृश्चिकनवांशकस्थे चन्द्रे सूर्यदृष्टे आरक्षकोनरगरक्षाधिकृतः भौमेन
दृष्टे वधरुचिः हिंसने रुचिः बुधेन दृष्टे कुशलो नियुद्धे बाहुयुद्धे कुशलः। जीवदृष्टे भूपो राजा शुक्रदृष्टे धनी अर्थवान् शौ
रदृष्टे कलहकृदिति मूर्खः इत्यादि॥ सितांशे शुक्रनवांशे वृषनवांशके तुलनवांशके वा चन्द्र
अर्कदृष्टे मूर्खो भवति॥ भौमदृष्टे अन्यदाररतः परदारसक्तः॥ बुधदृष्टे काव्यकृत्काव्यज्ञः जीवदृष्टे स
त्कविः शुक्रदृष्टे सुखपरः सौरदृष्टे अन्यकलत्रगः परदारगामी॥ ५॥ अथ मिथुनकन्याकर्कटनवां
शकस्थे चन्द्रे अर्कादिदृष्टे फलं वसंततिलकेनाह॥ बौधे हि रंगचरचौरकवीन्द्रमंत्रिगेयज्ञशिल्पि
[illegible] ॥ स्वांशेल्पगात्रधनलुब्धतपस्विमुख्यस्त्रीपोष्यकृत्यनिरताश्च निरीक्षिताश्च ॥

दृष्टे तत्र नायः रविदृष्टे धनोदरिद्रः॥ एवं मिथुनलग्नेपि॥ स्वर्क्षे कर्कटस्थे चन्द्रमसि भौमदृष्टे योधो भ
वति। बुधे कुशलः बुधदृष्टे कविः जीवदृष्टे सः पंडितः शुक्रदृष्टे भूमिपातीजज सौरदृष्टे योजीवी प
शोपजीवी। सूर्यदृष्टे दुगिनोगी च दुर्व्याधि मर्दितः एवं कर्कटलग्नेपि॥ १॥ अथ पञ्च सिंहकन्यातुलावृश्चि
कस्थे चन्द्रे बुधादिदृष्टे जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ ज्योतिर्ज्ञाढ्यनरेन्द्रनापितनपक्षे
६ शादुधाद्ये हरौ तंदूपचमूपनैपुणयुता दृष्टे शुभैः स्वाश्रया॥ जूके भूपसुवर्णकारवणिजश्लेषे
क्षितेनैकृतीकीटयुग्मपितानतश्च रजकोव्यङ्गोधनोभूपतिः॥ २॥ बुधोदयो बुधजीवशुक्रसौरार्कभौमाः
हरिस्सिंहः तस्मिन् हरौ सिंहस्थे चन्द्रे बुधदृष्टे ज्योतिर्ज्ञः ज्योतिषगणशास्त्रवेत्ता॥ जीवदृष्टे आढ्यः ई
श्वरः शुक्रदृष्टे नरेन्द्रो राजा सौरदृष्टे नापितः रविदृष्टे नृपो राजा भौमदृष्टे क्ष्मेशः पृथ्व्यादिपतिः
। एवं सिंहलग्नेपीति तद्वदित्यादि तद्बुधदृष्टे इत्यादि वर्तते सर्वत्र॥ षष्ठे कन्यागते चन्द्रमसि बुधदृ
ष्टे भूपो राजा भवति॥ जीवदृष्टे च मूपस्सेनापतिः शुक्रदृष्टे पुरुषे नैपुणयुतः सर्वकार्येषु शुभैस्स
दृष्टेः अशुभैस्सौररविभौमैर्दृष्टे स्वाश्रयो भवति। स्त्रियमाश्रित्य जीवतीत्यर्थः॥ एवं कन्यालग्ने
पि॥ जूके तुलस्थे चन्द्रमसि बुधदृष्टे भूपो राजा भवति॥ जीवदृष्टे सुवर्णकारः शुक्रदृष्टे वणिक् शे
षाश्शनिभौमरवयः एषामन्यतमेन दृष्टे नैकृतीउग्रकर्मा भवतीत्यर्थः एवं तुललग्नेपि। कीटेवृ
श्चिकस्थे चन्द्रमसि बुधदृष्टे युग्मपिता द्विपितृकः द्वयोः पितेत्यर्थः। जीवदृष्टेनतः प्रह्वः शुक्र

85

ब॰ जा॰ टी॰

दृष्टे रजकोवस्त्ररागकृत् सौरदृष्टे व्यंगो हीनः रविदृष्टे धनी दयार्द्रः भौमदृष्टे भूमिपतिःरा
जा एवं वृश्चिकलग्नेपि ॥ २ ॥ अथ धन्विमकरकुंभमीनस्थे चंद्रमसि बुधादिदृष्टे जातस्य स्व
रूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ ज्ञात्युर्वीशजनाश्रयश्च तुरगे पार्थेश्वसद्भाषकः सलक्षीशानसंस्थ 86
पंडितधनी दृश्योनभूपोन्यगो ॥ भूपोभूपसमोन्यदाररनितः शेषैश्च कुम्भस्थिते हास्योन्नृपाते
कुंभस्थे [illegible] पापश्च पापे दिते ॥ ३ ॥ तुरगोधन्वी तत्रस्थे चंद्रमसि बुधदृष्टे ज्ञातिमाः स्वजनभ
र्ता जीवदृष्टे उर्वीशो राजा शुक्रदृष्टे जनाश्रयः । जनानां स्थानम् पापैश्च शनिरविभौमैर्दृष्टे सदं
भादांभिकाः शठः परकार्यविमुखा भवंति ॥ एवं धनविलग्नेपि । मृगो मकरे तत्रस्थे चंद्रमसि
बुधदृष्टे क्ष्मालक्षीशः राजाधिराजः जीवदृष्टे नरेंद्रो राजा शुक्रदृष्टे पंडितः सौरदृष्टे धनीवि
त्तवान् सूर्यदृष्टे दृश्योनः दरिद्रः भौमदृष्टे भूपो राजा । एवं मकरलग्नेपि । कुंभस्थे चंद्रमसि बु
धदृष्टे भूपो राजा भवति जीवदृष्टे भूपसमो राजतुल्यः शुक्रदृष्टे न्यदारविरतः परस्त्रीनि
रतः सत्तुकृत्यर्थः । शेषैश्च शनिरविभौमैः चक्राख्यात्परदाररतः एवं एवं कुंभलग्नेपि ॥ झषो मी
नलग्नगते चंद्रमसि बुधदृष्टे न्हास्यरतः परिहासविचक्षणो भवति जीवदृष्टे नृपती राजा
शुक्रदृष्टे बुधः पंडितः पापास्सौरार्कभौमाः तैर्दृष्टे पापश्च पापकृत्पापएव भवति ॥ एवं मीनल
[illegible]

त्मानं समवाप्नोति मन्त्रं विलेशायाद्वानयाश्चवेधानवाद्यापि धनं दशामूले मेत्तनुनासिकापुवेदीर्घव 87
क्रेकरचरणः ध्यात्मकोमगास्याभीरुश्च पलोश्च वंधनभाक् ... कुटुंबोल्पधनस्तूपणश्च न्यापुजो
रतस्वजनः सुजनसम त्यौपर्क स्यपादरणोश्च लब्धधनः उपवासव्रतशीलोनीचाभिष्टमवाप्नुया
त्प्रार्यासू बहुविग्रहोल्पकेशोदुर्बलजानुर्भोगानतः व्यालादनलाच्चस्त्रीन्पाद्धधात्प्रपतनात्भजा
द्वाल पित्तोद्यादजीर्णान्स्यपतेवामार्गविभूषः मलिनः काद्यशेविलंमेश्च दुः कुरः कुलागतः उरु
नः पितानिलभूपिपच्छत्तिलप्यसमानवासश्च प्राज्ञान्ताप्रायते धीन्नुवकु भत्यस्साध्यते व्ययेश्चा
पि क्षीणः स्वगोत्रगुरुजनपरमवस्तु हृत्स्वजनशत्रुः कर्मणि पापेस [illegible] कोलानवाप्नुयात्स्त्री
मात्धर्मध्वजपूर्व नोदेवतपूजां चकार यतिभायात् विग्रहशीलोलभेतेविविधान्नोगान्कपोद्भवा
नुरसिमुपमेजठररोगाद्भमणान्स्त्रीणाम्प्रयोगाकुले द्वादशमे प्राग्लग्ने स्थूलो यो मीद्दं ममाद्यः
नासः कफवातकीमतात्मात्वदोषीनेकमतिवेषः क्लि मायव्ययमत्यस्वजनस्त्रीयजिस्सहजना
र्थः कर्मणि धर्मेषु मित्रोपचयस्वदारश्चनीचाचारो भार्मीलभतेवसितूनसुदारः ॥ ण्यानृ
तान्रोगान्स्त्रीणांनानागुप्तपाद्भवं व्यालीश्च सिंहेभ्यः म्लंछुरुवेर्गणा वेदसेविते गुरुवेषि
कारैश्च विधैषध प्रयोगादुपवासान्मार्गदोषाद्दामीलं एवं षष्ठ्यादौ प्रोरसमा गमेराश्यादौ ॥
तेफल तंलग्नजातकस्योक्तं एवं चैव्यमानां फलं दृष्टिफलं लग्नजातकस्यवक्तव्यम् किंतु ल
ग्नपमधिकं परत्रेति भावाल्वन्वादयः भवनगुणानाशित्रुलोः शाप्तीश्च रगुणेश्च चिंतनीयाः एत

दुक्तं भवति लग्ने चिलस्व तिलग्नपती च बलवति जातस्य शरीरसुखं धृविर्ब क्ष्या लग्नाद्द्वितीयराशौ बल
वति तदधिपतौ च बलवति जातस्य धनवृद्धिर्वक्तव्या भवनभनाय योऽस्माद्यगुणौ बलवत्तमं तनुधनाद
यो ये लग्नाद्याः स्थिराशौ च बलहीने तदधिपतौ च बलहीने जातस्य तस्य भावस्य हानिर्वक्तव्या भ
नभनाय योर्यद्येकोऽबलवान्भवति तदा मध्यस्या भाववृद्धिर्वाच्येति ॥ ४७ ॥ इति भट्टोत्पलविरचितायां
बृहज्जातकविवृत्तौ राशिशीलाध्यायः षोडशः ॥ १६ ॥ अंथातो दृष्टिफलाध्यायो व्याख्यायते ॥ तत्र मेषवृ
षकर्कटस्थे चंद्रे भौमाद्यैर्ग्रहैर्दृश्यमाने जातस्य स्वरूपमानं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ चन्द्रे भूपबुधौ नृपो
पमगुणी स्तेनो भनाश्चाजगो निःस्वः स्तेन नृपा व्यभूपधनितः प्रेष्या कुजाद्यैर्रविः ॥ नःस्थेयो व्यवहार
पार्थिवबुधाभीस्तं तवा यो धनस्वर्दर्ययोधक विद्भूमिपतयो योजीविद्धृप्राणिणः ॥ १ ॥ कुजाद्याः भौमाद
याः भौमबुधजीवशुक्रसौराः ॥ तत्र मेषस्थे चंद्रमसि भौमदृष्टे जातो भूपो भवति बुधेन दृष्टः पंडितः
जीवेन नृपोपमः शुक्रेणोग्रगुणिगुणवान् सौरेण स्तेनश्चोरः स्यमेनो धनो दरिद्रः इति एवमजे मेष
लग्ने भौमादिदृष्टे फलं वाच्यम् ॥ निःस्वस्तेन इति गविवृषस्थे चंद्रमसि भौमदृष्टे जातो निःस्वो
भवति बुधदृष्टे स्तेनश्चोरः जीवदृष्टे नृपदृव्या द्यः नृपा द्यः ईश्वरः शुक्रदृष्टे भूपो राजा सौ
रदृष्टे धनवान् सूर्यदृष्टे प्रेष्यो दासः ॥ एवं वृषलग्नेपि ॥ नःस्थे मिथुनस्थे चंद्रे भौमदृष्टे योध्यवहा
रोपजीवी कर्मकः बुधदृष्टे पार्थिवो राजा जीवदृष्टे बुधः पंडितः शुक्रदृष्टे अभीभय रहितः सौर

दृष्टे दृष्टे स्याभेर्जले वीभूतेनाप्य टननिरशोऽपि च ऋक्षे तद्वदेवाबलान्वितैर्ग्रहैमपाति
बलं पूर्वविलग्ने मिथुने हीनांगस्वरूपते धिकं गोवा प्रियवाग्विशिष्ट कर्मा मिश्रप्रकृतिर्द्विजन
नीकः अल्पमति रल्पकायः सतां च सहितो गुरूणां च अस्वसहितोऽस्य चेष्टः परार्थ मंदीगुणपु
तः कर्मसु बहुव्ययमिरतो धुर्मसाधपतिवाप्यधर्मिणः शंफुल्लाभान्विविधान्दोषैः ते स्तेनाप्रा
ति बहूनः पतोलमतेगां च पुत्रादारूणं जयति मिलं कर्कस्य राशौ लग्ने नैकामोगुरुरोगगां
भीरुः उरसि कृताभिज्ञान स्कपानिलान्मादृष्ट्या ही पापान हितान्भजते परस्वमपि निद्दिपेद्यः
येन सकृत्स्वजनाद्धस्वजनैर्विभर्त्सितो हृष्टः स्थिरप्रभवः तीव्रणं कर्मविशान्तिस्यं धर्मापतः
परस्वामी शूसद्भादारोरिपुनिर्जितः शत्रुपूज्यस्समोहानाम् कंठत्वाद्रुजवाचाकफोदयादति
भजनाद्ददात् दद्याद्वा दद्यवाजलोदरान्मस्तुमायाति कंलं सिंहविलग्ने कठिनः प्रियामि
षः पोत्तितो वित्तनासः बहारंभकुटुंबपूर्णस्वपरस्मन्मतः ख्यातः सहजविस्वादीसुज
नस्य घातकोविक्रमे स्सबै पुत्रः अविषादी कर्मकरो विविधोपचयोस्वधर्मिष्टः भार्यावि
दुलभतेव चाविविधाकुलै रूपतास्म कन्या रूजश्चवक्षोजान्वीरं सेतु न्वाप्नोति मस्तुःप्रा
स्ते पापोर्विद्वेषका काष्ठैरप्यामयेर्वापि अंपुचरैर्वीसल्लैर्वुभुक्तयाहा समुपैति सिंहे वणविलः

वृं·जा·
टी·

मेनोपि प्रबलकुष्ठविदीर्घचरणकरः। मिश्रप्रकृतिश्चार्याकृतिस्तिर्यग्योनिचार्थवान्कृपणः स्व
तजन्म स्थितात्वन्या पत्रोभ्रातृभिः विरुद्धश्चाधर्मप्रियोल्पलाभ ष्कर्मणि निपुणस्समाचरति प
त्नी नित्यविरुद्धा लभते मातुश्च गर्हितान्नरवीन् अनिलोद्भवांश्च रोगांश्च महान्पीडाश्च मृतुः स्यः
विविधाश्च तुष्पदगणाद्वस्याग्नितोडवाद्रोगात् शोकात्संतापं च संप्राप्नोति पापाद्वार्ककलस
प्रभवराशौ लग्ने विषमांगस्सूयते विषमशीलः कफवातिकः सुचपलो ह्रस्वग्रीवः कृतज्ञश्च ग्रंथी 90
न्विपुलं लभते व्ययश्च सत्पुष्यति यश्चाः प्राप्य गुरुसेवायां निरतः पितान्यजातानां सहजपूज्यः पु
त्रधनविधर्मिष्ठो विना श्रमायाति पीडिते सर्वे: सैवः त्यक्तभार्या कलहमार्चिवं उल्लेशादिभिश्चि
ष्टः मत्तुः स्यातानुरूपात्स्वजनात्सौष्याश्च तुष्पदाघापि स्वपक्षविप्रयोगात्प्रवासान् मार्ग
योगाद्वानलं श्रष्टमराशौ लग्ने विशालवल्लाननोदरः क्रूरः पित्तः प्रकृतिः पिंगुलस्णाम्रदुर्द्वत
गतिः परस्वामी स्फीतनकुटुंब स्वजनीतको नन्त्र बहुदृष्यो बहुप्रसवः सुखरहितो श्मात्म्योनपसे
वी धर्महीनश्च भार्यानिमित्ते सुखी शत्रुरगर्याद्दातिबहुश्चापन्न स्वकुलोद्भूतां प्रात्रं लभते रोगांश्चा
नेकविविधान् गात्रछिद्रे प्रकृत्योर्वक्राणातो बंधनैप्रहारैश्च रोगे बाधा यकृते र्ज्वलनाच्च मृत्यु ।
माप्नोति वर्कलस्य स्थूलोष्ठ दशन नासो नवमे लग्ने कफानलप्रकृतिः मांसलशुष्कहीन भुज स्कुलस्वी
क मनीषि स्य परः धर्मितमध्यमगतिः दारैश्च विरोध मायाति रोगान्वदनेलभते चतुष्पदाश्च

पुत्रेश्चा ४॥ पाबन्धौ स्वरा म्यानस्त्री सुहृष्टो बलभः नवत्वविभवः गणपुरबलग्रामपूज्यः गणानां सन्
हानां पुराणां वेलीनां सैन्यानां ग्रामाणां च वरिष्ठो मान्यः अर्थवान्सधनः एवंविधस्स्वान्सीय स्व
राशौ तुलस्थे सौरे जातो भवति अस्वः दरिद्रः विकलदर्शनः स्वल्पदृष्टिमात्रहीनः जननीविमुक्तः तः
असुः पुत्ररहितः क्रूरः मूर्खः एवंविध … स्थे सौरे जातो भवति अनार्यः मूर्खः विस्तुरेवा
दुःखितः वितनयः पुत्ररहितः विष्टिकृत्परवाहः एवंविधः स्वपुत्रे सिंहस्थिते जातो भवति ॥५॥
अथ धन्विमीनमकरकुंभस्थे सौरे जातस्य स्वस्वं शार्दूलविक्रीडितेनाह स्वंतः प्रत्ययतो नरेन्द्र।
भवने सत्पुत्रजायाधनो जीवक्षेत्रगते च जिपुरबलग्रामाग्रनेता पदा अन्यस्त्रीधनसंवृतः पुरब
लग्रामाग्रणी मंदहक्कुत्सिते हेमलिनः स्थिरार्थविभवो भोक्ता च जातः पुमान् ॥४६॥ शोभनोन्नः प्र
र्यतो यस्य स्वतत्तेम्भ कर्मणा तस्य मत्स्यभवियतीत्यर्थः अत्यंतशोभनं सौख्यादिकं यस्य न
रेन्द्रभवने राजगृहे प्रत्ययितः संजातप्रत्ययः सत्पुत्रजायाधनः शोभनभार्यः सत्पुत्रः सद्धनः सहितः
पुरबलग्रामाग्रनेता पुराणां नगराणां बलस्य सेनायाः ग्रामाणां चाग्रनेता प्रधाननायकः 91
अथवा भवति एवंविधो कुजे सौरे जीवक्षेत्रगते धन्विमीनस्थे जातो भवति अन्यस्त्रीधनसंवृतः
परयोषिद्भिः परवित्तेश्च संवृतस्संयुक्तः पुरबलग्रामाग्रणी प्रधाननायकः मंदहक् अल्प
चक्षुः मलिनो मलोपेतः स्नानालसः स्थिरार्थः स्थिरवित्तः स्थिरविभवः स्थिते प्रार्थः भो
क्ता अर्थसंचयशीलः एवंविधः पुमान् पुरुषः स्वहेते मकरकुंभस्थे सौरे जातो भवति शनैश्च

र॰ मृ॰ रसाग्निस्वभावः॥४६॥तेषु सर्वेषु ग्रहराशीस्वभावे षवलं बतिराशीतदधिपतीवतस्मिन्
हेवलवतिजातस्य यथोक्तं राशीस्वरूपं भवति ग्रहकयोश्चवलवतोर्मध्यमध्यमानमितिन
कस्मिंश्चिद्वलवति नकिंचिदिति अथमेषादिषु लग्नेषु जातस्य चंद्रकांतराषुस्वरूप
पतिदिष्टं उच्यितागपाह ग्राशीरकसमागमे दशानां सदृशा फलप्रवदंतिलग्नजातम फल
मधिकमिदं यदन्नभावाभवनभनाथ्युतो विनुनी या॥४७॥ ग्राशीरकरश्मच्छ्रमाः तस्यराशी
भिस्सह समागमे योगे यत्स्वरूपमुक्तं दशानामग्रधपी त्याद्यितं मेषलग्नजातस्यापि वक्तव्यम
एवमन्येष्वपि राशीषु वृषादिषु स्थितेचं द्रमसियदुक्तं तल्लग्नजातस्यापि वक्तव्यम पतान
नयर्स्वदृशाफलं वदाम्नि स्वरूपमेदाभावात् तथा चमत्यः मेषलग्ने कुनखीसरोषगोमेदकूलव
लितवावपः पितानिलमृपिप्रह्रपणाति चउच्य यज्ञेव रहितोवाल्पगुरुनिः मंदस्तुतः स्वजन
सहजहितकर्ता धर्मयुक्तो विदेशोपगत आकर्मारम्भफलम् नीचांवाविषलांवा पिशुनांचल
तेऽन्य पूर्विकां भार्याम् सहजसमान्य पितिमित्राणि चास्यवंधुत्वमायांति शास्त्रेण विधेर्वा मरणं
पितोऽन्वैविंकारैर्वस्वातसज्जोलनाद्वावंधत्वाद्दुर्गात्प्रयतनाद्वा मेलं वृषभाविलग्ने जातोपि
गंडनामीमहालिलाटश्च श्लेष्मानिलमपित्तरूपागीवऊरोव्ययरत श्च कन्याप्रजोपत्र:
पितुर्जनन्याप्रजोल्पपुत्रः पितुर्जनन्याश्चहोषकृद्रुपाः कर्मगणसततं सक्तो विधर्मप्रवृत्तोर्थ
भाक्चैव मित्रकलहकांक्षो शास्त्रविघाती सदासुजनहंती मरणं प्राप्नैः यायोमरगोश्चलमतेन्य
स्पेनीचकुलानेता धर्मकर्मकृतश्रस्यावेन्नः श्लोकार्थः सुखीभोगवान् एवं विधोमकरस्थजीवेजातो
भवति बृहस्पतिराशीस्वभावः॥४९॥ अथ मेषवृश्चिकवत्तलस्थेशुक्रे जतस्य स्वरूपं उच्यतामा
याह परयुवतिरतस्तदर्थवादैर्हृतविभवः कुलपांसलः कुजर्क्षे स्ववलमतिधनोनरेन्द्र पूज्यः स्व
जनविभुः प्रथितोभयः स्मितेस्वा॥५१॥ परयुवतिरतः परस्त्रीषुसक्तः तदर्थवादैः तासांस्त्रीणामर्थ
वादैरपराधानुवचनैः हृतविभवः अपहृताद्यः कुलपांसलः कुलकलंकभूतः एवंविधः सितेशु
क्रेकुजर्क्षेमेषवृश्चिकस्थे जातो भवति स्ववलेनात्मीयवीर्येणास्वमत्याचस्वाचधनंयस्यासेस्ववं
लब्धेतिधनः राजपूज्योराजवल्लभः स्वजनविभुः वंधुप्रधानः प्रथितः प्रख्यातः अभयोनिर्भयः ए
वंविधस्वेस्वर्क्षेवृषतुलस्थेशुक्रे जातोभवति॥५२॥ अथ मिथुनकन्यामकरकुंभस्थे शुक्रे जा
तस्यस्वरूपं उच्यतामाहायन् पकृत्यकरोर्थवान्कालात्वविन्नि धने वध्यगते तिनीचकर्मा रवि
जर्क्षेगतेसुराषिपूज्यसुभगस्त्रीविजितोरतः कुनार्याम्॥५३॥ नृपकृत्यकरो राजकार्यकर्ता अ
र्थवान्धनीकलाविलकलाज्ञः एवंविधः सुराषिपूज्येदेवगुरौ शुक्रेमिथुनस्थे जातो भवति षष्ठ
गतेकन्यास्थे शुक्रेतिनीचकर्मानिकृष्टकार्यकरो जातो भवति सभगस्सर्वजनप्रियः स्त्रीविजितः
प्रमदावशगः कुनार्यांकुत्सितस्त्रियायांरक्तः एवंविधः शुक्रे रविजर्क्षेगतेप्राने श्वरदेवस्थे
मकरस्थे कुंभस्थे जातो भवति॥५४॥ अथ कर्कटसिंहधन्विमीनस्थे शुक्रे जातस्य स्वरूपं प्र
स्वरिपुरह द्विभार्यार्थीभीरुः प्रचरमदशोकश्च प्राप्याभिमहर्योयाप्राप्य प्रचरयुवतिमंदत

बृ.जा.
टी.

३३

नव: गणी: पूज्यस्तस्य तुरगसहितो दानवगुरौ झषे विघनाढ्यो नृपजनितपूजोतिसुभग:॥४७॥धि
स्त्रीक: अर्थी याच्ञापर: भीरुस्सभय: प्रवरमदशोक: अतिदर्प: अतिदु:खित: एवंविधो दानवगुरौ
शाग्धि मेषकर्कटस्थे जातो भवति बालाप्राज्ञ: स्त्रीप्राप्तधन: प्रवरयुवति: प्रधानभार्या: मंदतनय: स्व
ल्पापत्या: एवंविधो हिमांशौ सिंहस्थे कुजे जातो भवति गतो हीन्दे: पूज्य: ते स्सत्कृतो मान्य: स स्व
स्वधन: एवं तु रणाश्रिते धन्विन गतेजातो भवति विद्वान्पंडित: आढ्य ईश्वर: नृपजनितपूज: न
येण राज्ञा जनितोत्पादिता पूजार्चना यस्य अतिसुभग: सर्वजनानामतिवल्लभ: एवंविधो मंदेमी 94
नस्थे कुजे जातो भवति कुजे राशीश्वभाव:॥४९॥ अथ मेषवृश्चिकयोर्मिथुनकन्यागते सौरे।
जातस्य स्वरूपं वसंततिलकेनाह। भूर्जाट नष्ट पट वान्विसुहृद्धमेजेकीटे तुवंधवधमस्माकूच
पलाश वर्णश्शानिर्दुःस्त्रीपरितनयस्खलितश्चलेस्थ्यरक्षापतेभवतिमुख्यपतिश्चवैधे॥५०॥मू
र्खो ज्ञानापेत: अटन: परिभ्रमणशील: कपटवान्दांभिक: विसुहृन्मित्ररहित: एवंविधो यमे
सोमे भौमे मेषस्थे जातो भवति वंधवधमाकूव धनाउनमूवंधोवंधनमूवधवंधनेभजतेगुह्मेचताड्य
ते च पलाश्रितपास्वनवस्थित: अघ्रणो निर्दय: एवंविध: कीटे वृश्चिकस्थे सो जातो भवति निर्दुःस्त्री
परितनय: निर्गला हृीलज्जा यस्याने लज्ज: निस्त्वस्व: दु:खित: निर्धनो दारिद्र: निस्तनय: पुत्ररहित:
लेखे आलिख्यकर्मणि स्खलित: अन: रक्षापति: आरक्षक: मुख्यपति: प्रधाननायक: एवंविधो वो
धे बुधर्क्षे इत्येवमिथुनकन्यास्थे सोरे जातो भवति॥५१॥ अथ धव चतुल कर्कट सिंहस्थे सोरे जातस्य स्व
रूपं ददर्शतथाह वर्ज्यास्त्री ष्टेनवरूभवोऽर्भार्यो वधस्थेरक्ष्यात स्त्रवश्चिगणपुरबलग्राम पूज्यो
केवांबश्चाकार्वियसोविकलदृग्धनोनात्यहोमो सुलौक्ष: सिंहेना क्री बिसुखतनयोविश्चि कृत्स्र

तास्वभिलाषीसु परिभव: अल्प वर्त्मपरैरभिभूत: एवंविधो शेत्रे धर्के राशौ गोसिंहस्थे जातो भवति त्यागी
दाता स: पंडित: प्रचरगुण: प्रभूतगुणयुक्त: गुण शौर्यादय: सुखीभोगवान् क्षमी सहिष्णु: युक्तिस: प्रयो
गवेत्ता विगतभय: एवंविधस्य गणराशौ कन्याराशौ वुधे जातो भवति॥३२॥ अथ मकरकुंभधन्विमीनगते वु(
धे जातस्य स्वरूपैउपमंद्रस्केनाह। परकर्मकृदस्वशिल्पवु दिनणवान् विष्टिकरोवुधेर्के हीनयसत्कृत 95
पंडिताराशा वोनवभं त्यजितसेवकंत्यशिल्प:॥३३॥ परकर्मकृत्परप्रेष्य: अस्वो निर्धन: शिल्पकर्मस्व
नुरतमति: ऋणवान्परस्वगृहणशील: विष्टिकरो भारवाह: एवंविध: अर्कजस्थे मकरकुंभगते बुधे जा
तो भवति नृपसत्कृत: राजपूजित: पंडितो विद्वान् आप्तवाक्यो व्यवहारार्थवित्ता एवंनवमे धन्विस्थे वुधे जातो
भवति बुधराशी स्वभाव:॥३३॥ अथ मेषवृश्चिक वृषतुल मिथुनकन्यागते जीवे जातस्य स्वरूपं शार्दूलवि
क्रीडितेनाह। सेनानीर्वहुवित्तदारतनयो दाताशु भृत्य: क्षमी तेजो दारगुणान्वित: सुरगुरौजात: पुमान्कौ

ब.ज्ञा. टी.

जमेकल्याणस्सधनार्थमित्रतनयस्त्यागीप्रियः प्रोक्तमेवौघेभूरिपरिच्छदात्मजसुहृत्साचिव्ययुक्तः सु ३३
रवी॥३९॥ सेनानीस्सेनानीयकः वड्वित्तदारतनयः अधिकधनकलत्रपुत्रः दाता दानशीलः सुभृत्युः शो
भनभृत्यः ह्रीमीसहितः तेजसा कांत्या दारगुणैः कलत्रसौख्यैः अन्वितोयुक्तः ख्यातः प्रख्यातकीर्त्तिः ए
वंविधस्सुरगुरौजीवेकोजके मेषवृश्चिकस्थेजातोभवति कल्याणस्स्वस्थदेहः सधनार्थमित्रतनयधने
गवाद्ये अर्थोवित्तं मित्राणिसुहृदः तनयाः अपत्यानि एतैस्सहितः त्यागीदाताप्रियः सर्वजनवल्लभः ए 96
वंविधः शौक्रभे वृषतुलस्थेजीवेजातोभवति भूरिपरिच्छदात्मजसुहृत् ब[illegible] भराम्बरणपुत्र
मित्रः साचिव्ययुक्तः मंत्रत्वेनियुक्तः सुखीभोगवान् एवंविधोबौधभे मिथुनकन्यास्थेजीवेजातोभवति॥
॥४०॥ अथकर्कटसिंहधान्विमीनकुंभमकरस्थेजीवेजातस्यस्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह। चान्द्रेर
त्नसुतस्वदारविभवप्रज्ञासुखैरन्वितस्सिंहेस्याद्बलनायकस्सुरगुरौ प्रोक्तंचयत्सौम्यभे स्वर्क्षेमांडलिकोनरेन्द्रस
चिवस्सेनापतिर्वाधनीकुंभेकर्कटवत्फलानिमकरेनीचोल्पवित्तस्सुखी॥४१॥ चान्द्रेरत्नानिमणयस्सुताः
पुत्राः स्वदाराः स्वपत्नीकलत्रम् विभवमैश्वर्यं प्रज्ञामेधासुखं भोगासक्तिः एतैरन्वितस्संयुक्तः एवंविधश्चा
न्द्रेकर्कटस्थेगुरौजीवेजातोभवति बलनायकः दंडनायकः अन्यच्चयत्प्रोक्तं बुधक्षेत्रे चंद्रभे कर्कटेरत्नसुत
सुखस्वदारविभवप्रज्ञासुखैरन्वितस्त्वेतानि सिंहेचगुरौ देवेज्ये स्याद्भवति मांडलिको मंडलाधिपतिः नरेन्द्रस
चिवः राजमंत्री सेनापतिस्सेनानायकः अथवाधनीवित्तवान् एवंविधस्स्वर्क्षे धान्विमीनस्थेजीवेजातोभवति॥
कुंभेकर्कटवद्दितानि फलानि कर्कटस्थेजीवेफलान्यभिहितानि रत्नसुतदारविभवप्रज्ञासुखैरन्वितस्त्वेतानिकुंभ

ब.ज्ञा. टी.

ज्येवेधन्विमीनलग्नस्थेभौमेजातोभवति दुःखार्त्तोनित्योद्विग्नाः अधनोनिधनः अटनः परिभ्रमणशीलः अन
तरोतसत्यभाषीतीक्ष्णः निःस्नेहः एवंविधः कुंभस्थेभौमेजातोभवति भूरिधनात्मजः प्रभूतार्थपुत्रः नृपोराजा
अपवातस्समोराजतुल्यः एवंविधोमृगगतेमकरस्थेभौमेजातोभवति भौमगत्यास्वभावः॥३४॥ अथमेषवृ
श्चिकतुलगतेबुधेजातस्यस्वरूपंव संततिलकेनाह॥ द्यूतस्यपानरतनास्तिकचौरनिस्स्वाः कुस्त्रीककूटकृ
दसत्यरतकुजर्क्षे आचार्यभूरिसुत दारधनार्जनेष्टः शौक्रेवदान्यगुरुभक्तिरतश्चसौम्ये॥३५॥ द्यूतरतः अ
क्षमानवित् पानरतः आसवासक्तः नास्तीकः पापात्मा[illegible] चौरस्तस्करः निस्स्वः दरिद्रः कुत्स्त्रीकः कु
त्सितभार्यः कूटकृत् कूटकर्त्ता असत्यरतः धर्माद्दुपेतः एवंविधः पुरुषः सौम्ये बुधे कुजर्क्षे मेषवृश्चिकस्थेजातो
भवति आचार्यउपदेशकर्त्ता भूरिसुतदारप्रभूतात्मजभार्यः धनार्जनेष्टः धनार्जनमिष्टं यस्य अर्थार्जनेर 97
तःस्याद्यैः वदन्योदाता गुरुभक्तिमतः मातापितृभक्तः एवंविधःपुरुषः शौक्रे वृषतुलस्थेबुधेजातोभवति॥
३५॥ अथमिथुनकर्कटस्थेबुधेजातस्यस्वरूपमिन्द्रवज्रयाह विकत्थनः शास्त्रकलाविदग्धः प्रियंवदस्सौ
ख्यरतस्तृतीये जलार्जितस्वस्स्वजनस्यशत्रुः शशांकजे शीतकरर्क्षयुक्ते॥३६॥ विकत्थनोवाचालः शास्त्रेषुवि
द्यासुकलागीतवाद्यनृत्तलेपकुसक्तः एवंविधः शशांकजेबुधेतृतीयेमिथुनस्थेजातोभवति जलेनदोवेनार्जि
तस्वंधनंयेनसोजलार्जितस्वः स्वजनस्यबंधुजनस्यशत्रुः रिपुः एवंविधः शीतकरर्क्षेकर्कटेबुधेजातोभवति
॥३६॥ अथसिंहकन्यास्थेबुधेस्वरूपंप्रहर्षिण्याह स्त्रीद्वेष्योविधनसुखात्मजोटनोज्ञः स्त्रीलोलस्सुपरिभ
वोर्कराशिगेज्ञे त्यागीज्ञः प्रचुरगुणस्सुखीक्षमावान्युक्तिज्ञोविगतभयश्चषष्ठराशौ॥३७॥ स्त्रीद्वेष्योयोषिता
मननिमतः विधनस्सुखात्मजः वित्तसौख्यपुत्ररहितः अटनः परिभ्रमणशीलः अस्त्रीलोलः कामी

तू ॥२३॥ नृपतिसत्कृतः राजपूजितः अटनः परिभ्रमणशीलः चमूपः सेनापतिः वणिक्क्रियविक्रयपरः सधनः
सार्थः हतधनु विहतदेहः चौर तस्करः भूरिविषयः विप्रकीर्णेन्द्रियः एवंविधं नरं मेषवृश्चिकस्थितः कु
जो भौमे जनयेत् प्रवृत्तिजितः स्त्रीविधेयः सुहृत्सु मित्रेषु विषमो दुर्विधेयः परदाररतः परिपोषितसुसतो
कुहकः इन्द्रजालिकः सुवेषः शोभनालंकारः भीरुः सभयः पुरुषो निःस्वः एवंविधान्गुणान् सितमथवा तुले
च स्थिते च भौमे जनयेदुत्पादयेत् ॥२४॥ अथ मिथुनकर्कटस्थे भौमे जातस्य स्वरूपं वसंततिलकेनाह ॥ वैदे
सहस्तनयवान् विसहृत्कृतज्ञो गांधर्वयुद्धकुशलः कृपणोऽभयोऽघी चान्द्रे यथावान् सलिलयानसमर्जितस्वः
प्रवासभूमितरये निकषचलस्म ॥२५॥ प्रसनूत्तेजस्वी तनयवान् पुत्रपुत्रः विसहृत् मित्ररहितः कृतज्ञः 98
परोपकारशीलः गांधर्वगीते युद्धे च संग्रामे प्रवेशनिर्गमव्यूहरचनादिषु कुशलः तज्ज्ञः कृपणः अधातः अ
भयो निर्भयः अघी धनवान् सलिलयान् समर्जितस्वः सलिलयानेन प्रवगदोना सम्यगर्जितं स्वं धनं येन ॥
अथवा सलिलेन यानप्रवादिना सम्यगर्जितस्वः प्राज्ञो मेधावी विकलांगहीनः खलो दुर्जनः एवंविधश्चान्द्रे कर्कट
गे भौमे जातो भवति ॥२५॥ अथ धर्मसिंहधन्विमीनकुंभमकरस्थे भौमे जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ निस्वः
क्लेशसहो वनान्तरचरः सिंहेऽल्पदारात्मजो जैवे नैकरिपुर्नरेन्द्रसचिवः ख्यातोऽभयोऽल्पात्मजः दुःखांतो विधनो
टनोऽनृततरः स्तौ हता अकुंभस्थिते भौमे भूरिधनात्मजोऽमृगगते भूपोऽथवा तत्समः ॥२६॥ निस्वः निर्धनः क्लेश
सहोऽनुद्विग्नः वनान्तरचरः अरण्यमध्यचारी अल्पदारात्मजः स्वल्पदारपुत्रः एवंविधः सिंहस्थे भौमे जातो भवति ।
अनेकरिपुः बहुरिपुः नरेन्द्रसचिवो राजमन्त्री ख्यातो विदितकीर्तिः अभयो निर्भयः अल्पात्मजः स्वल्पापत्यः एवंविधो

बृ॰जा॰ टी॰

कार्यकृत्व यार्जितधनः वहून मर्जयति तन्न स्व व्ययानि फलं भवति शास्त्रातगः शास्त्रनिपुणः एवंविधो
लि स्थि च अर्के जातो भवति संपूज्यः सततमर्चनीयः धनवान्वितपुत्रः तीक्ष्णो निरपेक्षः मिषभेद्य
प्रयोगतः कारुकः शिल्पिकर्मरतः एवंविधो धनुर्धरस्थेऽर्के जातो भवति नीचकुलानुचिताधर्मकर्मकृ
तत्रतो मूर्खः कुवणिक् कुत्सितवणिक् अल्पधनवान् लोकार्यलब्धः लोभाभिभूतः अन्यभा
गैरतः परार्थोपभोक्ता एवंविधो मृगे मकरस्थेऽर्के जातो भवति ॥२७॥ अथ घटकुंभमीनस्थेऽर्के जातस्य ।
स्वरूपं चन्द्रार्कयोरेकस्य प्रोक्तजातस्य लक्ष्मतानं वसंततिलकेनाह ॥ नीचो घटे तनयभाग्यपरिच्यु ।
तोऽस्वस्तोयोत्थिपण्यविभवो वनिताहतोऽत्य नक्षत्रमानवतनुः प्रतिमे विभाग लक्ष्मादिशेत् हिनरश्मि
दिनेशयोस्तु ॥२८॥ नीचः कुलानुचिताधर्मकर्मकृत् तनभाग्यपरिच्युतः पुत्रविभवरहितः अस्वः 99
निर्धनः एवंविधः घटे कुंभस्थेऽर्के जातो भवति तोयोत्थितं जलोत्पन्नं मुक्ताफलादि तत्पण्येन तद्विक्र
येन विभवमैश्वर्यं यस्य वनिताहृतः स्त्रीपूज्यः एवंविधोऽन्त्यमीनस्थेऽर्के जातो भवति नक्षत्रमानवतनु
रत्यादिनक्षत्रमानवकः राशिपुरुषः कालांगानीत्यादिप्रदर्शितः तुहिनरश्मिदिनेशयोश्चन्द्रार्कयोर्मेष
मेतौ यस्मिन्राशौ स्थितौ सुराशीनामेतत्रगपुरुषस्य यस्मिन्नंगे स्थितः तत्र पुरुषस्य जातस्य लक्ष्माचिह्नं
मषकादि समादिशेत् देहे लक्ष्मादित्यराशेः स्वभावः ॥२९॥ अथ मेषवृषमिथुनकर्कटतुलस्थे कुजे जा
तस्य स्वरूपं नर्कुटकेनाह ॥ नरपतिसत्कृतोऽटनश्चमूपवणिक्सधनः क्षतधनचौरभूरिविषयश्च
कुजः स्वगृहेऽपुचाति जितान्सुहृत्सु विषमान् परदाररतान्कुहकसुवेषभीरुपरुषान् सितभोजनयो

पगीतेवाद्येचवादनविधौकुशलश्चास्त्रिरवितः एवंविधोगविवृषस्थेसूर्येजातोभवति॥२८॥ अथमिथुनक
र्कटसिंहकन्यास्थसूर्येजातस्यस्वरूपंशार्दूलविक्रीडितेनाह। विद्याज्योतिषवित्तवान्मिथुनगेभानौकुलीर।
स्थितेतीक्ष्णःस्वःपरकार्यकृच्छ्रमपथचलैःशोभसंयुज्यते सिंहस्थेवनशैलगोकुलरतिर्वीर्यान्वितोसःपु
मानकन्यास्थेलिपिलेख्यकाव्यगणितज्ञानान्वितस्त्रीवपु॥२९॥ विद्यावान्व्याकरणज्ञःज्योति 100
षवान्ज्योतिज्ञाख्यातःवित्तवान्धनीएवंविधोमिथुनगेभानौसूर्येजातोभवति तीक्ष्णाः निर्दयः अस्वः
निर्धनःपरकार्यकृत्अन्येषांकर्मकर्त्ताश्रमेणखेदेनयथाअध्वनातिशैर्दृष्टैवेक्ष्यसर्वकालंयुज्य
ते एवंविधःकुलीरस्थेकर्कटेरवौजातोभवति वनशैलगोकुलगतिःएकांतपर्वतगोकुलेषुगन्तां वी
र्यान्वितोबलीअज्ञःमूर्खःएवंविधःपुमान्पुमान्पुरुषसिंहस्थेर्केजातोभवति लिपिलेख्यकाव्य
गणितज्ञानान्वितःअदारस्वनाचित्रकर्मकविलगणितज्ञानेपुरुः स्त्रीवपुः स्त्रीतुल्यशरीरः एवं
विधकन्यास्थेर्केजातोभवति॥३०॥ अथतुलवृश्चिकधन्विमकरस्थेजातस्यस्वरूपंशार्दूलविक्रीडितेना
ह। जातःस्त्रीलिनिशौण्डिकोध्वरतोरएवकोनीचकुलक्रूरस्माह स्त्रीकोरयार्जितधनःशास्त्रांतगोलि
स्थितेसंप्रजेधनवान्धनुर्धरगतेतीक्ष्णाभिवकारकोनीचोप्सुवणिग्मृगोल्पधनवांल्लुब्धोन्य
भाग्यरतः॥३१॥ शौण्डिकोमध्यविक्रयकः अध्वनिरतः पथिसक्तः हैरएयकःसुवर्णकारःलीचकु
दन्तुचित्रकर्मरः एवंविधास्त्रीलिनतुलस्थेर्केजातोभवति क्रूरउग्रस्वभावः साहसिकःअसमीक्षित

व-ज्ञाती· न्नाघ्रोचंद्रमाच्यवस्थितस्तस्मिन्बलवतिसबलेतपातस्यचराशेर्याधिपतिस्तदधिपदोचबलवति।
तथातुहिनांशुः चंद्रमाश्चयदिस्वबलेनात्मीयेनबलेन पूर्वोक्तेनसंयुक्तःस्यात्भवेत् एवमेतत्त्रिषु
यदिसबलत्वंभवति विद्यतेतदापूर्वोक्तराशीस्वरूपनातःपुरुषोभवति अनयासामग्र्यासचकल्पितप
लानामुक्तस्वरूपाणामविकलानांपरिपूर्णानांदाताभवति एषांमध्याद्द्वयोर्बलवतोर्मध्यमनुक्तस्वरूपं
प्राप्नोति एकस्मिन्किंचित्नकस्मिंश्चिद्बलवतितदुक्तस्वरूपंनकिंभवति प्राणिवदतइति अतोसाध्व
न्त्रावग्रन्थेपरिदीष्टाग्रहाः रविभौमसुरगुरुसितसौम्याः शशीचअन्तुबलवत्यरिकल्प्यापञ्चराशौस्थिता।
भवंतितदाश्रयेणातद्दृश्यमाणस्वरूपंदास्यंतितदपिसंद्धवत् एतदुक्तंभवति बलवतिराशौतदधिपतोच
बलवतियस्यग्रहस्यराशौस्वरूपंपद्यतेतस्मिन्नपिबलवतिसंपूर्णंपठितंराशौस्वरूपंभवतिद्वयोर्ब
लवतोर्मध्यमेनमितिनकस्मिंश्चिद्बलवतिनैवकिंचिदिति॥३२॥ मेषवृषगतेर्केजातस्यस्वरूपमौपच्छ 101
न्दकेनाह। प्रथितश्चतुरोटनोल्पवित्तःक्लिपतेताउधम्यद्विजगमार्गी॥ गोविवस्त्रसुगंधपण्यजीवीवनिता
ईकुमलक्षौपवाद्यो॥३३॥ प्रथितःख्यातः चतुरोदक्षः अटनोध्वभ्रमणशीलः अल्पवित्तःस्तोकार्थः
आयुधमस्त्रंस्वधारणजीवीएवंविधःक्रियगेमेषस्थेभानावादित्येजातोभवति एतत्फलंवितुंगभागे
परमोच्चांशकवर्जितेपरमोच्चेनेनतुपुनःपतितदोषभाग्जातोनभवति तद्यथा अल्पवित्तोनभवति अट
नोनभवति आयुधमस्त्रंभवति तस्यान्येआयुधमतोनुयायिनोभवंति अन्येतुपुनःपूर्वोक्तगुणप्रथित
अतुरक्तोभवति गवीत्यादिवस्त्रैरंबरैस्सुगंधद्रव्यपण्येआजीवीभवति वनितादिषुस्त्रीविद्विष्टः गी

स्त्रीजित: प्रांशुस्सुन्नतनासिक: कृशाचलश्चाटनोर्थान्वित: हीनांगश्चाप्यनिपुणो देवद्विजानामासरुग्बंधूना(
नुपकारज्ञश्छिद्रान्वेषितस्य जस्यैते स्युःप्रमे॥२॥ देवानां द्विजानां साधूनां सज्जनानां च पूजने तत्परे रतस्सक्त: प्राज्ञो
मेधावी शुचि: परधनाय च्चलुब्ध: स्त्रीजितो योषितो वशग: प्रांशुरुच्चै: सुन्नतनासिक: अल्पचघ्राण: कृशाच
लगात्र: दुर्ललपोषितशरीर: अटन: परिभ्रमणशील: अर्थान्वितस्सधन: हीनांगश्चपरिपूर्णावयव:।
रूपेषु विरूपेषु कुशलस्वन:। [illegible] सविस्तरा [illegible] वेल्या 102
श्चितश्च नरपतिकुलपूज्य: पिंगल: कृष्णेक्षण: षकुलिशाख्यवर्गांक: छन्नपापो निजात:॥८॥ व्यादीर्घास्य
शिरोधर: पितृधनत्यागी कर्षवीर्यवान् वक्रास्थूलरपश्चवोधरनस: कर्मोद्यत: शिल्पवित् कुत्रो
श्र:कुनखी मांसलभुज: प्रगल्भवान् धर्मवित् दृढछिद्रनवलात्मा मेति च पांसाम्नैवसाध्योष्वजो।२।
नित्यलालयति स्वदारतनयान् धर्मध्वजोध: कृश: स्वस: क्षामकटिर्गृहीतवचना सौभाग्ययुक्तोलस:
श्रीतालमनजोटनश्च मकरे सल्वाधिक: काव्यकृल्लुब्धोऽगम्यजनांगनासु निरत: संत्यक्तलज्जो घृणी
करभगल: शीतालुस्वरलोमशादीर्घतनु: पृथुचरणोरु पृथुजघनास्यकटिर्बंधर: परवनितार्थ(
पापनिरत: त्यक्तधृत: प्रियकुसुमानुलेपनसुहृद्धरजोध्वंसरु: जलपरधनभोक्तावासदारान
रक्त: समरुचिरशरीर: सुगनासोच्चकहत्व: अभिभवति सपत्नात् स्त्रीजितश्चारुदृष्टि: धृतिनिधिध
नभोगी पंडितश्चाल्पराशौ॥१२॥ आबलवति राशौ तदधिपतौ च स्वबलयुतस्या बलयुद्धादिह हितां
ष्ठ:॥१२॥ कथितफलाना विकलदा सप्तावदचोन्योप्य परिचिन्त्या॥२७॥ फलमस्य जन्मसमये प्रसि

बंधुमि: धनैर्विहीनात्मजै: पुत्रैश्चरहितो वियुक्त: सौभाग्ययुक्त: सर्वजनवल्लभ: क्षमी सहिष्णु: दोषानिवे
द्धापी प्रसादप्रिय: स्त्रीवल्लभ: स्थिरसुहृत् दृढमित्र: मध्याह्नसौख्य: मध्ययौवने श्रेष्ठ: कृते चेवसावित:
॥एवंविधो वृषभस्थे चंद्रमसि जातो भवति॥६॥ अथ मिथुनस्थे चंद्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडि
तेनाह॥ स्त्रीलोलस्सुरतोपचारकुशलस्ताम्रेक्षणश्शास्त्रविद्दूतश्च कुंचितमूर्धज: पटुमतिर्हास्येंगितवित:
द्यूतविच्चार्वंग: प्रियवाक् प्रदुह्वाणरुचिर्भावगणरुचिर्गीतप्रियो नृत्तविक्लीवैर्याति रतिं समुन्नतसस्त्र
नेत्ररलोपदेशे॥७॥ स्त्रीलोल: स्त्रीष्वभिलाषक: सुरतोपचारे सुरतकर्मणि कुशल: लोहित: ताम्रेक्ष
तौलोहितनेत्रा: शास्त्रवित् पंडित: दूत: परकार्यसंदर्शप्रायी कुंचितमूर्धज: वक्रशिरोरुह: पटुमति
ष्वतुरधी: हास्यमुपहसनमिंगितं पराचित्तज्ञानं द्यूतं ग्लह: एतान्वेत्ति चार्वंग: शोभनावयव: प्रियवागमि
मतवक्ता प्रमदाणरुचिर्भावकुगीतप्रियोगीतरुचि: नृत्तवित् नर्तन: क्लीबै: षंढैस्सह रतिं गच्छति।
समुन्नतनस: उच्चनास:॥एवंविधश्चंद्रे तृतीयराशौ मिथुनराशिगते जातो भवति॥७॥ अथ कर्कटगते 103
चंद्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ आवक्रोद्रुतगस्समुन्नतकटिस्स्त्रीनिर्जितस्सत्सुहृद्दैव
स: प्रचुरालय: स्वयधनै: संयुज्यते चंद्रवत् ह्रस्व: पीनगलस्समेतेति च वश्यं सांत्रासुहृद्वत्सलस्तोयोद्या
नरत स्स्वके प्रमसहितेजातश्शशांकेनर:॥१४॥ आवक्रात् समेतात् द्रुतं कुटिलं चतुरं च गामी समुन्नत
तकटि: उच्चजघन: स्त्रीनिर्जित: प्रमदाजित: सत्सुहृत् शोभनमित्र: दैवज्ञ: ज्योतिश्शास्त्रवेत्ता प्रचुरा
लय: प्रभूतगृह: स्वयधनैरपचयोपचयैश्चन्द्रवत् संयुज्यते कदाचिद्विधन कदाचित्सधन इत्यर्थ: ह्रस्व:
स्यादीर्घ: पीनगल: मांसलकंठ: सांत्राप्रेम्णा वशोसमेत्यायाति सुहृद्वत्सल: मित्रवल्लभ: तोयोद्यान

रतः जलोपचरतः ॥ एवंविधस्त्वचेष्मस्तिते वर्षस्थे चंद्रमसि जातो भवति ॥ तस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ १८
तीक्ष्णः स्थूलहनुर्विशालवदनः पिंगेक्षणः स्यात्मजस्त्रीद्वेषी प्रियमांसकाननगः कुप्यत्यकार्ये चिरम् । क्षुत्तृष्णोदरदन्तमासरुजासंपीडितस्त्यागवान्विक्रान्तस्थिरधीः सुगर्वितमना मातुर्विधेयोर्कभे ॥ १२ ॥
तीक्ष्णः अमर्षशीलः स्थूलहनुः बृहद्हनुः विशालवदनः विस्तीर्णवक्त्रः पिंगेक्षणः कपिलनेत्रः अल्पात्मजः स्वल्पापत्यः स्त्रीद्वेषी प्रमदाद्विष्टः प्रियमांसकाननगः आमिषवनपर्वतानुरक्तः अकार्ये अकरणीये यः कुप्यति क्रुध्यति चिरं बहुकालं क्षुत्बुभुक्षा तृष्णा पिपासा उदररुज दन्तरुजा दन्तरदा मासरुजा पीडाः ताभिः संपीडितः पन्नगः त्यागवान् दाता विक्रान्तः पराक्रमयुक्तः मातुर्विधेयः जननीवश्यः ॥ 104
एवंविधोर्कभे सिंहस्थे चंद्रमसि जातो भवति ॥ १२ ॥ अथ कन्यागते चन्द्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥
व्रीडामंथरचारुवीक्षणगतिस्त्रस्तांसबाहुः सुखी श्लक्ष्णः सत्यरतः कलासु निपुणः शास्त्रार्थविद्धार्मिकः मेधावी सुरतप्रियः परगृहैर्वित्तैश्च संपूज्यते कन्यायां परदेशगः प्रियवचाः कन्याप्रजोल्पात्मजः ॥ १२ ॥
व्रीडा लज्जा तया मन्थरं अलसं वीक्षणं दृष्टिपातो गतिर्गमनं यस्य सः त्रस्तांसबाहुः पतितांसौ शिथिलौ बाहू भुजौ यस्य सः सुखी भोगी श्लक्ष्णः मृदुः तनुकायश्च सत्यरतः परमार्थवादी कलासु निपुणः गीतवाद्यचित्रकर्मसु शास्त्रार्थवित् पंडितः धार्मिकः धर्मानुरतः मेधावी बुद्धिमान् सुरतप्रियः कामलोलुपः परगृहैः परवित्तैश्च संपूज्यते सम्यक् पूजितो भवति अन्यदेशगः अन्यस्थाने निवासशीलः प्रियवचाः प्रियभाषी कन्याप्रजः स्त्रीजनकः अल्पात्मजः स्वल्पपुत्रः ॥ एवंविधः कन्यायां स्थिते चंद्रमसि जातो भवति ॥ १३ ॥
अथ तुलास्थे चंद्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ देवब्राह्मणसाधुपूजनरतः प्राज्ञः शुचि

स्थे चन्द्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ वृत्ताताम्रदृगुष्णशाकलघुभुग्वेद्यप्रसादोटनः कामी
दुर्बलजानुरस्थिरधनश्शूरोङ्गनावल्लभः सेवाज्ञः कुनखी कृतश्चिह्नाभिमानी सहोत्थाग्रजः शस्त्रपाणितले
ङ्कितोतिचपलस्तोयेतिभीरुः स्थिरे ॥ १५ ॥ वृत्तापरिवर्तुला आताम्रा लोहितवर्णा दृष्टिर्यस्य सः वृत्ताता
म्रदृक् उष्णशाकलघुस्वल्पभुक् उष्णशाकलभुक् उष्णभोजी लघुभोजी च शीघ्रप्रसादः क्षिप्रमेव प्रसीदति
अटनः परिभ्रमणशीलः कामी सुरतप्रियः दुर्बलजानुः निर्मांसजानुः अस्थिरधनः अचिरवित्तः शूरो
रणप्रियः अंगनावल्लभः स्त्रीप्रियः सेवाज्ञः पराराधनकुशलः कुनखी कुत्सितनखः व्रणांकितशरीरः
सप्रिश्रद्धः मूर्धा मानी गर्वितः सहोत्थानां सहजातानां भ्रातॄणामग्रजः प्रधानः पाणितले शस्त्राद्यैश्चिह्नैरवि
तोपेतः चिह्नितः अतिचपलः क्रियास्वनवस्थितः तोयं जले भीरुः सभयः ॥ एवंविधो वृश्चिकस्थे
चंद्रमसि जातो भवति ॥ १५ ॥ अथ वृषस्थे चन्द्रमसि जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ कान्तः 105
खेलगतिः पृथूरुवदनः पृष्ठास्यपार्श्वाङ्कितस्त्यागी क्लेशसहः प्रभुः ककुद्वान्कन्याप्रजः श्लेष्मलः पूर्वैर्व
धुःजनात्मजैर्विरहितः सौभाग्ययुक्तः क्षमी दीप्ताग्निः प्रमदाप्रियः स्थिरसुहृन्मध्यांत्यसौख्यो गवि ॥ १६ ॥ कां
तोदर्शनीयः खेलगतिः सविलासगामी पृथूरुवदनः विस्तीर्णावृहद्वदनं च यस्य पृष्ठपार्श्वे पश्चिमभागः
आस्यं वक्त्रं पार्श्वं सुप्रसिद्धं एषामन्यतमस्थाने ङ्कितः चिह्नितः त्यागी दाता क्लेशसहः कदर्थनासमर्थः प्रभु
र प्रतिहताज्ञः ककुद्वान् ककुदसहितः कन्याप्रजः स्त्रीजनकः श्लेष्माधिकः कफाधिकः पूर्वैः प्रथमे

प्रियः एवं विधो वैश्वदेवउत्तराषाढायांजातोभवति॥ ॥ एवंविधोजलदेवेपूर्वाषाढायांजातोभवति॥ अथश्रव
णेधनिष्ठयोर्जातस्यस्वरूपमार्यथाह॥ श्रीमांश्रवणेश्रुतवानुदारदारोधनान्वितःख्यातःदाताश्चश्रोगी
तप्रियोधनिष्ठासुधनलुब्धेः॥ १२॥ श्रीमान्श्रियायुक्तःश्रुतवान्पंडितःउदारदारायस्यअपवादारेषु
दरःदाताधनान्वितोवित्तवान्ख्यातःजनःविदितकीर्तिः॥ एवंविधःश्रवणेजातोभवति दातादानशीलः
ग्राढ्याईश्वरःश्रूरोरणपटुःगीतप्रियोगीतरतःधनलुब्धोर्थरुचिः॥ एवंविधोधनिष्ठसुजातोभवति
॥ १२॥ अथशतभिषक्पूर्वभद्रपदयोर्जातस्यस्वरूपविज्ञानमार्यथाह॥ स्फुटवाग्व्यसनीरिपुहासाहसिक 106
श्रुतमिषक्सुदुर्ग्राह्यःभद्रपदासुद्विग्नस्त्रीविजितोधनपटुरदाताच॥ १३॥ स्फुटवाक्निष्ठुरभाषी
व्यसनीस्याद्व्यसनोपहतःरिपुहाशत्रुघातकः असमीक्षितकार्यकरःदुर्ग्राह्यःदुराराध्यः। एवंविधः
एवंविधःशतभिषक्सुजातोभवति। उद्विग्नःदुःखितमनाःस्त्रीभिरभिभूतःधनीधनवान्अपवाजितःरा
जितंधनंयस्यपटुःप्रवक्ताअदाताकृदर्यः। एवंपूर्वपद्भपदासुजातोभवति॥ १३॥ अथोत्तरपद्भपदारेवत्यो
र्जातस्यस्वरूपमार्यथाह॥ वक्तासुखीप्रजावांजितशत्रुर्धार्मिकोद्वितीयांसुसंपूर्णागस्सुभगश्शूर
एवंविधोयासुत्तरासुजातोभवतिसंपूर्णांगःपरिपूर्णावयवःसुभगस्सर्वजनप्रियःश्शूरोरणप्रियः
परधनाद्यलुब्धःअर्थवान्सधनःएवंविधःयोश्विरेवत्यांजातोभवति नक्षत्रजातकं॥ १४॥ अथमेष

अश्वि-
नी·

देशनासीपरदेशनिवासशीलःक्षुधालुःक्षुधावहतेअटनःपरिभ्रमणः॥ एवंविधोनुराधासुजातोभवति
॥ १८॥ अथज्येष्ठामूलयोर्जातस्यस्वरूपमार्यथाह॥ ज्येष्ठासुनबहुमित्रस्संतुष्टोधर्मकृत्प्रचुरकोपःमूलेमा
नीधनवान्सुखीनहिंस्रःस्थिरोभोगी॥ १९॥ नबहुमित्रस्वल्पसुहृत्संतुष्टःसंतोषशीलःधर्मकृद्धर्मानु
रतःप्रचुरकोपःप्रत्यन्तकोपःअतिक्रोधी॥ एवंविधोज्येष्ठासुजातोभवति मानीगर्वितःधनवानोप्र
मःसुखीभोगवान्अहिंस्रःसौम्यप्रकृतिःस्थिरएकमतिःभोगीभोगासक्तः॥ एवंविधोमूलेजातोभव
ति॥ १९॥ अथपूर्वोत्तराषाढयोर्जातस्यस्वरूपमार्यथाह॥ इष्टानन्दकलत्रोमानीदृढसौहृदश्चजल 107
देवेविनीतधार्मिकबहुमित्रकृतज्ञसुभगश्च॥ २०॥ इष्टोभिमतःसानंदःतुष्टिकरःकलत्रंयस्यमानी
गर्वितःदृढसौहृदःस्थिरसुहृत्कृतज्ञउपकारशीलःसुभगस्सर्वजन

[illegible]

दाताद्युतिमानुत्कृष्टोन्यसेवको भाग्ये॥६॥ बहुभृत्य धनप्रभूतपरिवार धनः भोगी सुखितः सुरपित
भक्तो देवपितृणां भक्तः महोद्यमः उत्साहवान्॥ एवंविधः पित्र्ये मघायां जातो भवति प्रियवागभिमतवक्ता
दाता उदारः द्युतिमान् सुरूप अटनः पर्यटनशीलः नृपसेवकः राजकार्यानुरतः एवंविधो भाग्ये
पूर्वाफाल्गुन्यां जातो भवति॥६॥ अथ उत्तरफल्गुनी हस्तयोः जातस्य स्वरूपं चार्थयाह॥ सुभगो वि 108
द्याप्त धनो भोगी सुखभाक् द्वितीयफल्गुन्यां उत्साही हृष्टः पानपो घ्नस्तस्करो हस्ते॥७॥ सुभगः
सर्वजनप्रियः विद्याप्तधनः विद्यया प्राप्तं धनं येन भोगी भोगासक्तः सुखभोगादिरहितः॥ एवंवि
धो द्वितीयफल्गुन्यां उत्तरफल्गुन्यां जातो भवति उत्साही सोद्यमः हृष्टः प्रतिभायुक्तः पानपः आसवान
रतः अघघ्नः॥७॥ अथ चित्रास्वात्योर्जातस्य स्वरूपविज्ञानमार्थयाह॥ चित्राम्बरमाल्यधरः सुलोच
नांगश्च भवति चित्रायाम् दांतो च णिक् कृपालुः प्रियवाग्धर्माश्रितस्स्वातौ॥८॥ चित्रायां नानाप्रकारा
णि अंबराणि वस्त्राणि माल्यानि च धारयंति सुलोचनांगश्च शोभनेनेत्रावयवः॥ एवंविधो चित्रायां
जातो भवति। दांतो विनीतः वणिक् क्रयविक्रेतः कृपालुः त्राणं न सहिते प्रियवागभिमतवक्ता धर्माश्रितः एवं
विधस्स्वात्यां जातो भवति॥८॥ अथ विशाखानुराधयोर्जातस्य स्वरूपविज्ञानमार्थयाह॥ ईर्षुः लुब्धो
द्युतिमान् वचनपटुः कलहकृद्विशाखासु आढ्यो विदेशवासी क्षुधालुरटनोनुराधासु॥९॥ ईर्षुः पर
वृद्धमत्सरः लुब्धो लोभाभिभूतः द्युतिमान् सुवपुः वचनपटुः संभाषणदक्षः केचिद्दर्पपटुरिति वदं
ति अर्थार्जने पटुः प्रवीणः कलहकृद्विरोधशीलः एवंविधो विशाखासु जातो भवति आढ्य ईश्वरः वि

न॰ जो॰ भवतिसत्यः अवितथभाषी शुचिः परस्वादाल्लब्धः स्थिरवदः मधुरवाक् स्थिरएकमतिः सुरूपो बहुधान्य एवंवि
धो मैत्रे एवं जातो भवति॥१०॥ अथ मूलशीर्षाद्वये जातस्वरूपमार्थयाह॥ चपलश्चानुमो भीरुः पटुरुत्साही धनी
स्तो भोगी शठगर्वितचंडकृतघ्नो हिंस्रश्चापि दृष्टे॥११॥ चपलाचपलस्वभावो नवस्थितः चतुरोदक्षः भीरुर्भयपार्श्वे
पटुः प्रवक्ता उत्साही सोद्यमः धनी वित्तवान् भोगी सुखिनः एवंविधं मरोमगापौरसि जातो भवति शठः
परकार्यविमुखः पश्चाल्लक्षणम्॥ मनस्वी च मायश्च दृप्यते कार्यतत्परः कर्मणो विपरीतश्च सुशठः
स्तब्धिरिष्वते गर्वितो मानी चंडश्च कलहशीलः कृतघ्नः खलः हिंस्रो वधकः पापः अघवान् एवंविधो रौ
द्रे आर्द्रायां जातो भवति॥१२॥ अथ पुनर्वसौ जातस्य स्वरूपमार्थयाह॥ संतः सुखी सुशीलो दुर्मेधा रोग
भाक् पिपासुश्च स्वल्पेन च संतुष्टः पुनर्वसौ जायते मनुजः॥१३॥ दांतश्च मरतः सुखी भोगवान् सुशीलो वि
पवान् दुर्मेधाः जलपायः रोगभाक् पीडितदेहः पिपासुः तृष्णान्तः स्वल्पेन स्तोकेन वार्येन संतुष्टः एवंवि
धो मनुजो मनुष्यो जायते पुनर्वसौ॥१३॥ अथ पुष्याश्लेषयोर्जातस्य स्वरूपमार्थयाह॥ शांता 109
त्मा सुभगः पंडितो धनी धर्मसंश्रितः पुष्ये शठः सर्वभक्षः पापकृद्घ्नः धूर्तश्च भौजंगे॥१४॥ शान्तात्मा जिते
न्द्रियः सुभगः सर्वजनप्रियः पंडितः शास्त्रवित् धनी वित्तवान् धर्मसंश्रितः धर्मनिरतः एवंविधः पु
ष्ये जातो भवति शठः परकार्यविमुखः सर्वभक्षः असंचयशीलः दीप्ताग्निर्वा पापः पापानुरतः कृ
तघ्नो नुपकारशीलः धूर्तः परवंचनदक्षः एवंविधो भौजंगे आश्लेषायां जातो भवति॥१४॥ अथ मघापू
र्वाफल्गुन्योर्जातस्य स्वरूपमार्थयाह॥ बहुभृत्यधनो भोगी सुरपितृभक्तो महोद्यमः पित्र्ये प्रियवा

लग्ना होरा वृषं सर्वकार्यार्थ अथ चक्रितीयोराजयोगः तत्रोपस्थापनं करोति तदा राजा भवति तीर्थे
कर्कजनककौर्तिराजस्तु विविधजप्रतिमदति तत्र च वंकालकाचार्यः इण हिंजे चजाउसुराविः
अराज्यहोई हो इति जिजिणंदसमोतीर्थकराभूमिणहाविः नवमभवन संस्थइति मंदेसौरे लग्ना
नवमभवन संस्थधर्मस्थानाश्रये अन्येसर्वे ग्रहेर दृष्टेनावलोकते अथानंतरपतियोमेराजयोगाः
नामध्याद न्यतमेराजयोगेसतिजातोदीक्षितः प्रव्रजितः पार्थिवेंद्रश्च राजा भवति यश्चतत्कालं
सर्ववलीभवति तदीक्षायांदीक्षितश्च भवति अन्यथा अदीक्षितएव अत्र च वंकालकाचार्यः नवमे
वाणीकाणोजइहो अरसत्रधंसण विसुद्धोणइणहजोश्रजा उसा आदिश्रदिथे उहोइन्यायोगाध्या
यः पंचदशः ॥ १५ ॥ अथ चर्तुर्दशी लाध्यायोव्याख्यायते अश्विनं नक्षत्रं राशिश्च तत्रादावेव चन्द्रभुज्यमाननः
क्षत्रशीलं भवति तत्राश्विनीभरणीजातस्य स्वरूपमार्या याह प्रियभूषणः सुरूपः सुभगो दक्षोश्विनी
प्रमतिमांश्च कृतनिश्चयः स्तलारोगयदत्तस्तुरवितश्च भरणीषु ॥ १ ॥ प्रियभूषणः अलंकरणवल्लभाः सुरू
यावत्तुभ्यानसुभगः सर्वजनप्रियः दक्षः सर्वकार्यकरणपटुः मतिमान्बुद्धियुक्तः एवंविधोश्विनीषुजा
तोभवति कृतनिश्चयः प्रारब्धानांकर्मणामंतगतः सत्यस्सत्यवान् अरोगीनीरुजः दक्षश्चतुरः सुखिनोभोगवा
न् एवंविधोभरणीषुजातोभवति ॥ १ ॥ अथ कृत्तिकारोहिणीजातस्य स्वरूपमार्याह ॥ बहुभुकपरदाररतः
तेजस्वीकृत्तिकासु विख्यातः रोहिण्यांसत्यशुचिः प्रियंवदस्थिरसुरूपश्च ॥ २ ॥ बहुभूक् बहुभुक्ताहारः परद
दाररतः परस्त्रीषु संसक्तः तेजस्वी प्रसहिष्णुः विख्यातः सर्वत्र प्रसिद्धकीर्त्तिः एवंविधः कृत्तिकासुजातो

व॰ ज्यो॰ टी॰ भ्रार्तिप्रयतितया चिप्राने श्च रोक्षे प्रव्रज्यायां प्रव्रजति तत्र च वंकालकाचार्यः मासिनादृक्षेवल
हीणोजस्सभणाहो विभणर्याणि उत्तमदीक्षांप्राप्नोति यत्रतत्रराशौ चंद्रमा आर्किद्रेष्काण
संस्थसौरदृक्काण व्यवस्थितोन केवलं याव द्रेष्मा कौ शो कुजसौरयोरन्यतमनवांशकस्येत
नस्मिंश्च सर्वग्रहाद दृष्टे सौरेण प्राने श्चरेण दृश्यमाणे दीक्षां प्राप्नोति प्रानैश्चरो न प्रव्रज्यां
प्रव्रजति तथा चवंकालकार्यः कोणस्स विदिक्काणेज इहसीतं दंसगडोवक्कासेवादिदेकोणे
णअसटुंदसणवेमुक्को अत्र योगत्रयेपि पूर्वापर्वादानान्तु वर्त्तनीयाः ॥ ३ ॥ अथ येनयोगेन
जातः सार्वभौमो भवति येनजातोराजापि दीक्षितोभवति तद्योगद्वयं मालिन्याह सुरगुरु
प्राप्तिहोरा स्वार्किदृष्टे बुधभेर्गुरूरचनपतीनायोगजलीयकृत्स्यात् नवमभवनसंस्थेमंद
केन्द्रैरदृष्टे भवति नरपयोगेदीक्षितापार्थिवेणा ॥ ४ ॥ सुरगुरुप्राप्तिहोरासु जीवचंद्रलग्ने
वादृष्टे प्राने श्चराबलवोक्षितासु धर्मेनवमेस्थाने गुरुर्जीवोयदि भवति अथ प्राहः
कस्यात्पतिधिनृपतीनां योगजः श्रेष्ठराजयोगोजातस्य भवति तथासपुरुषलीर्षकृतः स्व
कस्याद्भुवाते काणादवुधपंचप्तिवदाराहमिहिरवृहज्जातकप्रति मदृतिसुरगुरुप्राप्तिहो
रासिगुरुसाहिल आदिइ कोणेणअइधम्म जोइणकणाहम्सजी उजीएणविउउहोहिइ

दिवालिभिरित्यत्रवर्ततेबलिभिर्न्नैहतैः ग्रहयुद्धेन्यग्रहविजितैरन्यैश्चग्रहान्निरीक्षितैर्दृष्टैरभियाचि
तमात्रदीक्षिणः दीक्षाप्रार्थनपराभवंति नचलान्प्राप्नुवंति पूर्वमुक्तंपराजितैस्तत्स्वामिभिःप्र
च्युतिरित्यस्यापवादः तेनैतदुक्तंभवति बलीग्रहोग्रहयुद्धेन्येनविजितोभवति नकेनचिद्
प्रपतेतदातत्प्रव्रज्यांगृहीत्वापुनस्त्यजति अपबलीग्रहस्समागमेन्येनग्रहेणविजितोभ
नाति अन्येचदृष्टप्रपतेतदातत्प्रव्रज्यांप्रार्थमानोपिनाप्नोति प्रव्रज्यांप्रदशाकालेप्राप्नोति यस्य
च प्रव्रज्याच्युतिर्नतस्यतद्वशात्ते चकृष्टंतरदशासुचारवशाद्वा यस्मिन्न्दशाकालेबलवा
न्भवति तस्मिन्काले प्रव्रज्यांदास्यति तत्रचवांकालचार्यः देःवादाए समर्चीजोहाऽगहेबले
नसंयुतोतस्यदशादि बालाहरणेरोणापिसंदेहो जस्स अदिक्कोएवणंतस्सविणिअंसदार
णां जन्मेषोन्येर्यद्युदृष्टोर्कपुत्रपश्यत्यार्किर्जन्मपंवाबलोनमृदीक्षां प्राप्नोत्यार्किक्काएएसस्ये
भौमार्किंपश्यौसौरदृष्टेचचं॥ ३॥ जन्मनियत्रराशौचन्द्रस्थितस्तस्याधिपतिस्सजन्मेशः
सचयद्यन्यैर्ग्रहैर्नदृष्टोनकेनचिद्ग्रहेणदृष्टो दृश्यमाणाश्चार्कपुत्रंसौरंपश्यति तदाजात
स्यप्रव्रज्याभवति प्राचप्राग्नेप्रग्जन्मपयोहोबलवांस्तदीयातदृशायांच यस्मादुकालकाचा
र्यःजस्सदृदिक्काऽदकोणंजस्सभणाहेगणाउणहोदिदृष्टौ तस्माद्दिक्कादणंवानिणसमाहोऽ
तद्वशाणो दयपत्यार्किरिति अयवार्किस्सौरिः जन्मपंजन्मराश्याधिपंवलोनंवीर्यरहितं॥

बृ.जा॰
टी॰
ज्यामाप्रवति अपदोगहैपूर्वप्रव्रज्यादायकोलदाजितो तदाप्रव्रज्यादायकान्दशाप्रवेशः तत्रप्रथ
मां त्यक्त्वा द्वितीयामाश्रयतीति एवंबहुप्रव्रज्याभंभवेद्योज्यम् तथाचसत्याचार्यः तेषुधिकबलो
जीवाख्यं दण्डिनं भार्गवरमुख्यम् नग्रहस्तथणंसेरोवुधस्तथाजीवकाचार्यम् वक्रश्चचक्रभिन्नं
दिवाकरस्तायसंतयोक्तं बहुषुग्रामाकषग्रमणां देत्राअयजानुणांश्रेतानुवीर्यापेतोल्पतसां
तदीक्षितां भक्तैवादिनलिङ्गम् अन्यैः पराजिश्चत्प्रव्रज्याप्रच्युतिं कुर्यात् पावलोवीर्ययुताप्र
व्रज्याश्चपिभवंतितावत्थः एकस्मिन्गेषुनिपमादवलोपेतान् अथास्तमितान्पराजितान्पदृष्टा
नांग्रहाणांमपवादनेतालोपेनाह रविलुप्तकरैरदीक्षितावलिभिस्तद्भक्तमक्तयोतरः अभय
दितमात्रदीक्षितानिसैतेरन्यैर्निरीक्षितैर्यदि॥ ४॥ चतुरादीनांमध्यात्प्राधान्यतोग्रहाबलिनस्तावंतः
प्रव्रज्यादायकाः अत्रापिबलिनांमध्येयावलोरविलुप्तकराः सूर्यमंडलगाः अस्तमिताभवं
ति तैरदीक्षाजाताभवति स्वाप्रव्रज्यांनपुनपक्षनीत्यर्थः किंतुजातानराः तद्भक्तभक्ताधपस्तज्जला
न्तत्पुजानांप्रव्रजितानांमध्येभक्ताभवति अथरविलुप्तकरत्वमुदयास्तमयंगणितान्वेषणम्
श्रुत्वास्तार्विक्रुद्धाचकालांशाश्चपुनरोत्तरैर्नवभिः दृश्याद्वक्रकर्मणारवेद्वादशभिरिंदुः ए
वमादिकेकर्मणिकृतेकदाचिदादित्येनसहैकराशौगोपिनास्तमितोभवति कदाचिद्राश्यंत
तुरेस्तोपास्तमितोभवति एवमुदयामयं अन्विष्यास्तमितफलंविचार्यम् अमियाचतेत्या

तेवं कालमताद्याख्यातः तथाचैवं कालकाचार्यः तापसे ऽदिणाणहो चन्द्रेकावालेऽड तार्ध
णिऽ।रत्नऽविस्त्रभुम्भोसुभक्षुदो एकदंडी श्रदेवगुरुसुक्केकोणकमेणजक्कर श्रखवणाइ
श्रवज-वश्राचक्रग्रहणि माहेश्वराणां प्रव्रज्यानां उपलक्षणार्थी श्रजीवकग्रहणं नारायणाश्रि
तानम्। तथाचैवं कालवेसं संहितांतरे पठ्यते जलणजलहरश्रवेसवसस्रचडसस्खवनम
येनसुद्दिवासवणीणा श्रधीवकणवादेगहणाहा। एवं चतुरादीनां एकस्थानां मध्यात् यावंतः 114
ग्रहा बलिनस्तावत्य एव प्रव्रज्या भवंति तत्रापि वीर्याधिकस्य प्रथमा यस्मात्तस्य जातके॥ उक्तंच
प्रथमा वीर्याधिकस्यैव वीर्यापचयक्रमेणान्यासां क्रमः एवं चालिभिस्समाः प्रव्रज्याः यस्य बलि
नो ग्रहस्य पाहत्रयेबोताद्दशपव चद्गुलान्सारेण प्राप्नोति परिपाचयति च पराजितैरंन्यैर्ग्रहैः ग्रहयु
द्धपजित्तैः मस्तुति। प्रव्रज्यात्यागः तत्प्रव्रज्यां गृहीत्वा पुनस्त्यजति एतदुक्तं भवति। चतुरादी
नां मध्याद्येको ग्रहो बलवान्भवति स च ग्रहो यदबलवान्भवति स च ग्रहयुद्धे जातककाले अन्येन च
पराजितस्तदा प्रव्रज्यां गृहीत्वा पुनस्त्यजति त्यक्त्वा च प्रव्रज्यामनाश्रितेवतिष्ठति अथ चतुरा
दीनां मध्याद्वेचलिनो भवाति तत्र पराजितास्तदा तस्य सर्वाभ्यः प्रव्रज्याभ्यः च्युतिर्भवति यस्मा
द्बलवद्ग्रहसंख्याः अन्यप्रव्रज्यादिभिर्यद्यन्येन ग्रहेण पराजितो न भवति तदा तासां प्रव्रज्यामा
ष्क्रितोमयते अथ प्रव्रज्यादायको ग्रह एकः बलिवर्जितो न भवति तदा यावज्जीवतां एक प्रव्र

व॰ज्रा॰ यते। तत्रादावेव चतुरादिभिरेकस्थैर्ग्रहैः जातस्य प्रव्रज्यायोगं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ एक
टी॰ स्थैः चतुरादिभिर्बलयुतैः जातः पृथग्वीर्यगैः शाक्याजीवकभिक्षुवृद्धचरकानिर्ग्रन्थवन्या
शनाः माहेयज्ञगुरुक्षपाकरसितप्रभाकरीणक्रमात्प्रव्रज्या बलिभिस्समाः परिजितैस्तत्स्वामि
भिः प्रच्युतिः॥१॥ एकस्थैरिति एकस्मिन्नन्यत्र तत्र राशौ चतुरादयो ग्रहाश्चत्वारः पंच षट्स
प्तवा भवंति तैरेकस्थैश्चतुरादिभिर्बलयुतैः प्राणिभिर्माहेयादिर्जातास्संभूतास्तशाक्यादि
काः प्रव्राजिका भवंति चऊभिर्बलेयुक्तैरेका प्रव्राज्या भवंति तदर्थमाह ज्ञानऊभिर्वीर्ययोगेच
पृथ्याः पृथक्पृथग्भवन्ति तदुक्तं भवति चतुरादीनामेकस्थानां मध्यान्नैकश्चिद्बली भवति॥
तदाजातस्य प्रव्रज्या भवाति एवमेकस्थैश्चतुरादिभिर्बलयुतैर्जाताः प्रव्रज्याभाजो भवन्ति यस्मा 115
दुक्तम् प्रव्रज्या बलिभिस्समम् तासां पृथक्पृथग्वीर्यगैः माहेयादिभिर्भौमाद्यैः शाक्यादयो भव
न्ति॥ तद्यथा॥ चतुरादीनामेकस्थानां मध्याद्यदा माहेयो भौमो बलवान्भवति तदाजातश्शाक्यो
रक्तपटः श्रमणो भवति एवं ज्ञे बुधे बलवति श्राजीवकः एकदंडी जीवे बलवति भिक्षुर्यतिर्भव
ति तर्पकरे चन्द्रे वृद्धश्रावकः कापालकः च तन्मतया श्रावकशब्दोऽत्र लुप्तोद्रष्टव्यः सिते
शुक्रे चरकः चक्रचरः प्राभाकरस्सौरिः तस्मिन्बलवति निर्ग्रन्थो नग्नः क्षपणकः इने आदित्ये
वन्याशनः फलमूलाशनस्तपस्वी भवति एवं क्रमात्क्रमाप्ताः परिपाट्याः प्रव्रज्यापर्यायाः ए

अथशुक्रशनैश्चरयुक्ते जातस्य स्वरूपं त्रियोगफलं॥ पुष्पिताग्रा॥ असितसितसमागमेल्प
चक्षुर्युवतिसमाश्रयसंप्रवृद्धवित्तः भवतिचलिपिपुस्तकचित्रवेत्ताकथितफलैः परतोपरैर्विक
ल्प्याः॥५॥ अल्पचक्षुः स्वल्पचक्षुर्भवति समाश्रयणाद्युवतिसंश्रयेन सम्यक्प्रवृद्धं धनं यस्यासौ यु
वतिसमाश्रयसंप्रवृद्धवित्तः लिपिरक्षरविन्यासः पुस्तकलेखकर्म चित्रमालेख्यम् एवंचे
त्तातत्रः असितेति सितसमागमे शनैश्चरशुक्रसंयोगे जातोल्पचक्षुर्भवति यदिराशिद्वयेद्वे
द्विग्रहयोगौ भवतः तदा द्विग्रहयोगौ भवतः तदा द्विग्रहयोगस्य फलस्यापि वाच्यम्॥ अथपरा
शित्रये द्विग्रहयोगत्रयं भवति॥ तदा द्विग्रहयोगत्रयस्यापि फलं वक्तव्यम्॥ कथितफलैरितिद्वा
भ्यां परतोपरे अन्ये योगग्रहा एकराशिगता भवन्ति तदाकथितफलैरेव विकल्प्याः विकल्पनीयाः
चतुरादिभिरेकस्थैः प्रव्रज्यायोगा न दृश्यते यदात्रय एकत्रराशौ भवति तदा द्विग्रहयोगत्रयस्या
पि फलं वक्तव्यम्॥ यद्यथा अर्कचन्द्रांगारका राशौ गता भवंति तदार्कचन्द्रयोगे यत्फलमुक्तं
यच्चादित्याङ्गारकयोगफलं तत्फलत्रयमपि वाच्यम् एवं यथासंभवमन्यत्रापि ग्रहत्रयस्यैकरा
शिगतस्य फलं वक्तव्यम् यद्येकत्र राशौ द्विग्रहयोगोन्यत्र द्विग्रहयोगः अथवा राशिद्वये ग्रह
योगौ भवतः तदा सर्वाणि फलानि वाच्यानि॥५॥ इति भट्टोत्पलविरचितायां बृहज्जातक
विवृतौ द्विग्रहत्रिग्रहयोगाध्यायश्चतुर्दशमः॥१४॥ अथाताः प्रव्रज्यायोगाध्यायो विख्या 116

बृ.जा. टी. बुधयुक्तेंगारके जातो वणिग्भवति स च वणिग् मूलादिभिर्व्यवहरति कूटज्ञश्च भवति अथवा द्विजो वा
लगणः लब्धधनः सजीवेन्द्रसंयुक्ते भौमे जातो भवति गोपो गोपालकः मल्लवाडयोद्धा अथ पराद्रूप
दपूरणो दक्षश्चतुरः परयुवतिरतः परस्त्रीसक्तः द्यूतकृत् कितवः सासुरेज्ये असुरेज्येन शुक्रेण
युक्तो भूमिजो जातो भवति दुःखार्तो दुःखपीडितः असत्यसंधः असत्येन संधा प्रतिज्ञा यस्यान्त
तभावी निर्दिष्टः असूयासमायुक्तः ससवितृतनये नशनैश्चरेण युक्तो भूमिजे जातो भवति॥३॥
अथबुधेजीवादियुक्ते जीवेशुक्रादियुक्ते जातस्य स्वरूपं प्राह शार्दूलविक्रीडितेनाह॥ सौम्ये रङ्गचरो बृहस्पति 117
युते गीतप्रियो नृत्तवित् वाग्मी भूगणपः सितेमेन मदनो मायापटुः लंघकः सद्विद्यो धनदारवान् बहुगु
णः शुक्रे युते गुरौ तेपप्रणाम स्वचरोसितेनघटकज्जातेन्नकारोपिवा॥४॥ सौम्ये रंगचर इति रंगचरः
मल्लाधिकः गीतप्रियः प्रसिद्धः नृत्तवित् नर्तकः एवंविधस्सौम्ये बुधे बृहस्पतियुते जातो भवति॥ वाग्मी
वचनक्रियापापरप्रत्यायनसमर्थः भुवः गणानां संघानामधिपः एवंविधो बुधः सितेन शुक्रेण स
हितो जातो भवति मायापटुः परवंचनदक्षः लंघकेगुरूच धनतिक्रामी एवंविधोमदुना शनैश्चरेण
सहिते बुधे जातो भवति सद्विद्य इति सद्विद्यः शोभनविद्यः धनदारवान् वित्तकलत्रसंयुतः बहुगुणः शो
भादिभिर्युक्तः एवंविधो गुरौ जीवे शुक्रेण युक्ते जातो भवति अश्मकारः नापितः अथवा कुम्भ
कारः अथवाघटकृत्कुम्भकारः एवंविधोसितेन शनैश्चरेण युक्तो गुरौ जातो सेयो ज्ञातव्यः

पालं प्रवीणम्। भांडप्रकारेषु मुद्गरादिषु च कुशलम्॥ अथ भौमादियुक्ते चन्द्रे जातस्य स्वरूपं शार्दू-
लविक्रीडितेनाह॥ क्रूरस्त्र्यासवकुंभपण्यमशिवं मातुः सवक्रः शशी सज्ञः प्रश्रितवाक्यमर्थनिपुणं सौ-
भाग्यकीर्त्यान्वितम्। विक्रान्तं कुलमुख्यमस्थिरमतिं वित्तेश्वरं सांगिराः वस्त्राणां ससितः क्रियादिकुश-
लं सार्किः पुनर्भूसुतम्॥२॥ क्रूरस्त्र्यासवकुंभपण्यमिति क्रूरः एवं द्रव्याणां प्राप्तिविक्रयासक्तो
स्त्रीपण्यम् नारीविक्रयकम् आसवपण्यम् कुंभपण्यस्य विक्रयकं अशिवमश्रेयस्कम् मातुर्न-
न्याः एवंविधः सवक्रः चन्द्रेणांगारकेन युक्तो नरं जनयति प्रश्रितवाक्यं प्रियंवदं 118
मर्थनिपुणमर्थेषु सूक्ष्मदृष्टिं सौभाग्यकीर्त्यान्वितम्॥ सकलजनवल्लभम् ख्यातयशस-
म् सज्ञो बुधसहितश्चन्द्रः शशी जनयति विक्रान्तं पराक्रमेतारं कुलमुख्यं वंशप्रधानम् अस्थिरमतिं
चपलबुद्धिं वित्तेश्वरं धनस्वामिनं सांगिराः अंगिरसा गुरुणा संयुक्तः शशी नरं जनयति तंत्रवा-
यकम् आदिग्रहणात् सीवनरंजनक्रियाविक्रये च पि कुं तत्तमुख ससितः शुक्रः जनयति द्विसंस्कृ-
ताः पुनर्भूः तस्याः पुत्रं सार्किः आर्किणा शनैश्चरेण युक्तः शशी जनयति॥२॥ अथांगारके बुधा-
दियुक्ते जातस्य स्वरूपं स्रग्धरयाह। मूलादिस्नेहकूटैर्व्यवहरति वणिग्बाहुयोद्धा ससौम्ये पु-
र्यध्यक्षः सजीवे भवति नरपतिः प्राप्तवित्तो द्विजो वा गोपो मल्लोऽपदक्षः परयुवतिरतो द्यूतकृत् सासु-
रेज्ये दुःखार्तोऽसत्यसन्धः ससवितृतनये भूमिजे निन्दितश्च॥३॥ मूलादिस्नेहकूटैरिति ससौम्ये भूमिजे

बृ.जा.टी.
ऽपचयं गतो सोल्पवक्षमान् स्वल्पधनो भवति। अथ यदि बलवत्तस्य ग्रहायस्योपचयानकश्चित्रो भवति
सहरिद्रो भवति। यस्य लग्नं च द्वयोः द्वयोरपि सौम्यग्रहा उपचयस्था व्ययापि युक्त्या भवंति सोऽप्यतीवध-
नवान् भवति अन्येष्विति अन्येष्विति अन्येषु फलेषु सत्स्वपि अशोभनेष्वपि सत्स्विदं फलमु-
त्कटेन वाऽन्येन भवति। एतदुक्तं भवति यस्य लग्नाच्चंद्राद्वोपचयस्थाः सौम्यग्रहा भवंति तस्या-
न्ययोगजन्माशुभमपि फलमभिभूय शुभफलं प्रयच्छंति २ इति भट्टोत्पलविरचितायां बृहज्जात-
कविवृत्तौ चन्द्रयोगाध्यायस्त्रयोदशः॥१३॥ अथातो द्विग्रहयोगाध्यायो व्याख्यायते। तत्रादावर्कयुक्ते चंद्रे
जातस्य स्वरूपं शार्दूलविक्रीडितेनाह। तिग्मांशुर्जनयत्युषेशसहितो यंत्राश्मकारं नरं भौमेनाघ- 119
रतं बुधेन निपुणं धीकीर्तिसौख्यान्वितम्॥ क्रूरं वाक्पतिनान्यकार्यनिरतं शुक्रेण रंगायुधैः लब्धस्वं
रविजेन धातुकुशलं भांडप्रकारेषु वा॥१॥ तिग्मांशुरिति तिग्मांशुरादित्यः उषेशेन चंद्रमसा सहि-
तो युक्तो नरं मनुष्यं यंत्राश्मकारं जनयति यंत्राणि सहस्रघातप्रभृतीनि अश्मानः पाषाणाः तान्क्रि-
यासु निरतं सक्तम्। अथ भौमेन सहैकराशिगोऽर्कः अघरतं पापसक्तं जनयति बुधेन क्रियासु निपुणम्
सूक्ष्मदृष्टिं धीकीर्तिसौख्यान्वितं॥ बुद्धिः ख्यातिर्भोगयुक्तम् गुरुणा वाक्पतिना क्रूरम् विषमस्वभावि-
नम्। अन्यकार्यनिरतं पापकर्मतत्परं जनयति शुक्रेण रंगावतरणक्रिया मल्लादिकया आयुधैः खड्गा-
दिभिश्च लब्धस्वप्राप्तार्थं जनयति रविजेन शनैश्चरेण धातुताम्रसुवर्णादिकास्तु गैरिकाद्यास्तु धातुषु कु

दुडुयोगः ॥ दृश्यमूर्त्तिर्गलिततनुरशुभोऽन्यथान्यदूह्यम् ॥ ८ ॥ परार्जितानां विभवानां परिःछदानां गृहव
स्त्रवाहनपरिवारादीनामुपभोक्ता भवति। बहुकार्यकृतानां कर्मणां कर्त्ता गणेशो बहुगणस्वामी एवंविधो
रवितनयः शनैश्चरो यद्वियोगकरो भवति तदजातो भवति अत्र योगत्रये सुनफानफाधुरुधुराख्येण
केकस्य ग्रहस्य फलमुक्तं ध्यादिसंस्थं भवेत्तत्फलं त्वपादिकं वाच्यम् अशुभकृदिते उडुपक्षेदः अग्नि॰
दिने दृश्यमूर्त्तिः दृश्यशरीरः अशुभकृदनिष्टफलभोक्ता एतदुक्तं भवति दिवाजन्मनि चंद्रमा दृश्यते
चक्रार्धे पतितत् अशुभं फलं करोति सपुरुषो दारिद्र्यादियुक्तो भवतीति व्याख्यातम् गलिततनुरदृ॰
श्यमूर्त्तिः शुभः एतदुक्तं भवति अदृश्ये चक्रार्धे स्थितः शुभकृज्जातः ऐश्वर्यादियुक्तो भवति अन्य
यान्यदूह्यम् उक्तमन्यथाख्ये चंद्रमसि फलमन्यदूह्यम् स्वबुध्या विकल्पनीयम् एतदुक्तं भवति रा
त्रौ जन्मनि अदृश्ये च चक्रार्धे यस्य चन्द्रो भवति तस्याशुभं जन्म यस्य दृश्ये भवति तस्य शुभजन्म भवती॰
त्यर्थः ॥ ८ ॥ अथ लग्नाच्चंद्राद्वापदोपचये सौम्यग्रहा भवंति तस्य फलं बसंततिलकेनाह लग्नादतीवब
सुमान्वसुमांशशांकात्सौम्यग्रहैरुपचयोपगतैस्समस्तैः द्वाभ्यां समोऽल्पवसुमांश्च तदूनतायामन्येष
सत्स्वपि फलेष्विदमुत्कटेन ॥ ९ ॥ यस्य जन्मनि लग्नात्सौम्यग्रहा बुधजीवासिताः उपचयगता भवंति ॥
सर्व एव मतीव वसुमानित्यर्थधनवान्भवति एवं समतोऽपि त्रिभिरल्पफलम् द्वाभ्यां समः यस्य लग्नाच्च
न्द्राद्वा सौम्यग्रहा उपचयगतास्सोऽस्यो भवति ततस्समो मध्यधनो भवति तद्रूनतायां लग्नाच्चंद्राद्वा यस्यैक

ब॰जा॰
टी॰
८

प्रजाताः ॥ ६ ॥ यत्र यत्र यत्रयोऽपत्यन्ते भोगैस्सुनिपुणैस्ते धनवाहनाद्याः विलसत्तुरगेव्यवहृमाः त्यागान्वितो दाता
शुभमस्य प्रशोभनपरिजनः एवंविधो धुरधराप्रभवः धुरधराख्ये योगे जातो भवति मलिनो मलिनः वासाः स्नाता
लसन्नखितशरीरमानसाद्यैर्दुःखैरन्वितः नीचः स्वकुलानुचितधर्मकर्मकरः निस्वः निर्धनः प्रेष्यः
परकर्मकरः खलो दुर्जनस्वभावः एषामुक्तानामन्यतमेन युक्तः यदि नृपतेः राज्ञोऽप्येवं प्रोक्ते कुले जातः त
दाप्येवं विधः केमद्रुमे योगे जातो भवति ॥ ६ ॥ एवं तावत्सुनफादिवसामान्येन फलमभिधायेदानीं
ग्रहच्छाधिपशो [illegible] फलं बसंततिलकेनाह ॥ उत्साहशौर्यधनसाहसवान्महीजः सौम्यः पटुः सुवचनो
निपुणः कलासु जीवोऽर्थधर्मसुखभाङ्नृपपूजितश्च कामी भृगुर्बहुधनो विषयोपभोक्ता ॥ उत्साहवान्
बली शौर्यवान् रणप्रियः धनवान् वित्तयुक्तः साहसवान् असमीक्षितकार्यकृत् एवंविधो महीजः अं
गारको यदि योगकर्त्ता भवति ॥ पटुर्दक्षः सुवचनः शोभनवाक् कलासु गीतवाद्यनृत्तचित्रोत्पन्न
कवर्मादिषु सूक्ष्मदृष्टिः यदि सौम्यो योगकरस्तदेवं विधो जनो भवति। कामी स्त्रीलोलः बहुजनः
प्रभूतार्थः विषयोपभुक्ताऽऽदिसुखरतः यदि भृगुः शुक्रो योगकरो भवति तदेवं विधो जातो भवति। अ
र्थो धनानां भाजनः धर्मभाग्धर्मक्रियासुरतः सुखभाग्भोगी नृपपूजितो राज्ञां वल्लभः यदि जीवयो
गकरो भवति तदेवं विधो जातो भवति ॥ ७ ॥ अथ एतेनैवानफादियोगानां स्वरूपं पुरुषस्य चंद्रमसो द्वयं पादद्वये
स्वस्वरूपं प्रसिताहरयाहप [illegible] भव परिगृह्य दोषं मा [illegible] त्वविचेतनये बहुकार्यकृ [illegible] अशुभकृ

बुधजीवशुक्राः भौमसौरौ ॥८॥ बुधजीवौ भौमशुक्रसौराः ॥९॥ भौमशुक्रसौराः बुधजीवौ ॥१०॥ एवमेकत्र ॥१०॥ 122
बुधशुक्रौ भौमजीवसौराः ॥१॥ भौमजीवसौराः बुधशुक्रौ ॥२॥ बुधसौरौ भौमजीवशुक्राः ॥३॥ भौमजीवशु-
क्रा बुधसौरौ ॥४॥ जीवशुक्रौ भौमजीवसौराः ॥५॥ भौमबुधसौराः जीवशुक्रौ ॥६॥ जीवसौरौ भौमबुधशुक्रा
॥७॥ भौमबुधशुक्राः जीवसौरौ ॥८॥ शुक्रसौरौ भौमबुधजीवाः ॥९॥ भौमबुधजीवाः शुक्रसौरौ ॥१०॥ एवमेक-
त्र ॥२०॥ एवं धुरधुराभेदमशीत्यधिकं शतं प्रदर्शितम् ॥ अथानफसुनफयोर्जातस्य सरूपविज्ञानं मालि-
न्याह । स्वयमधिगतवित्तः पार्थिवस्तत्समो वा भवति हि सुनफायां धीरख्यातिमांश्च । प्रभुरगदशरीरः शील-
वान् ख्यातिकीर्तिर्विषयसुखसुवेशो निर्वृतं वानफायाम् ॥ स्वयमधिगतं वित्तं येन स्वबाहूर्जितधनः पार्थि-
वो राजा भवति । तत्समो वा यदि राजा न भवति । यदा राजा भवति तदा राजतुल्यः धीः धनख्यातिमान् बुद्धि-
वित्तकीर्तिभिर्युतः । एवं विधिः सुनफायोगे जातो भवति । प्रभुरित्यादि प्रभुरप्रतिहताज्ञः अगदशरीरः ।
नीरुजदेहः शीलवान् दमविनयादिगुणैर्युक्तः ख्यातकीर्तिः जनविदितसद्गुणः शब्दस्पर्शरसरूपगं-
धविषयास्तत्सुखैः युक्तः ननु किं विषयव्यतिरिक्तं सुखमस्ति उच्यते । आत्मयोगिनां मनसुखे प्राः
अनुलेपनालंकारणमाल्यसद्वस्त्रधारणशीलः निर्वृत्तः मनोदुःखाद्विनिर्मुक्तः एवंविधः अनफायोगे जा-
तो भवति ॥५॥ अथ धुरधुराकेमद्रुमजातयोः स्वरूपं वसंततिलकेनाह । उत्पन्नभोगसुखभुग्धनवाहनाढ्य-
स्त्यागान्वितो धुरधुराप्रभवः सभृत्यः केमद्रुमे मलिनदुःखितनीचनिःस्वाः प्रेष्याः खलाश्च नृपतेरपि वं-

बृ.जा.
टी. चत्वारो द्वितीये चत्वारो द्वादशे एकः ॥ तद्यथा ॥ भौमबुधजीवशुक्राः सौरः ॥१॥ बुधजीवशुक्रसौराः भौमः ॥२॥ बु-
धो भौमजीवशुक्रसौराः ॥३॥ भौमजीवशुक्रसौराः बुधः ॥४॥ जीवो भौमबुधशुक्रसौराः ॥५॥ भौमबुधजीवसौराः
॥६॥ शुक्रो भौमबुधजीवसौराः ॥७॥ भौमबुधजीवसौराः शुक्रः ॥८॥ सौरो भौमबुधजीवशुक्राः ॥९॥ भौमबुध-
जीवशुक्राः सौरः ॥१०॥ एकत्र ॥१०॥ अथ द्वादशे द्वौ द्वावेव द्वितीये ॥ तद्यथा ॥ भौमबुधौ जीवशुक्रौ ॥१॥ जीवशु-
क्रौ भौमबुधौ ॥२॥ भौमबुधौ जीवसौरौ ॥३॥ जीवसौरौ भौमसौरौ ॥४॥ भौमबुधौ शुक्रसौरौ ॥५॥ शुक्रसौ-
रौ भौमबुधौ ॥६॥ भौमजीवौ शुक्रबुधौ ॥७॥ शुक्रबुधौ भौमजीवौ ॥८॥ भौमजीवौ बुधसौरौ ॥९॥ बुधसौरौ भौ-
मजीवौ ॥१०॥ भौमजीवौ शुक्रसौरौ ॥११॥ शुक्रसौरौ भौमजीवौ ॥१२॥ भौमशुक्रौ बुधजीवौ ॥१३॥ बुधजीवौ भौम-
शुक्रौ ॥१४॥ भौमशुक्रौ बुधसौरौ ॥१५॥ बुधसौरौ भौमशुक्रौ ॥१६॥ भौमशुक्रौ जीवसौरौ ॥१७॥ जीवसौरौ भौमशुक्रौ 123
॥१८॥ बुधजीवौ भौमसौरौ ॥१९॥ भौमसौरौ बुधजीवौ ॥२०॥ एवमेकत्र ॥२०॥ भौमसौरौ बुधशुक्रौ ॥१॥ बुध-
शुक्रौ भौमसौरौ ॥२॥ भौमसौरौ जीवशुक्रौ ॥३॥ जीवशुक्रौ भौमसौरौ ॥४॥ शुक्रसौरौ बुधजीवौ ॥५॥ शु-
बुधशुक्रौ जीवसौरौ ॥७॥ जीवसौरौ बुधशुक्रौ ॥८॥ जीवशुक्रौ बुधसौरौ ॥९॥ बुधसौरौ जीवशुक्रौ ॥
१०॥ एवमेकत्रय ॥१०॥ द्वौ द्वितीये त्रयो द्वादशे त्रयो द्वितीये द्वादशे ॥ तद्यथा ॥ भौमबुधौ जीवशुक्रसौ-
राः ॥१॥ जीवशुक्रसौराः भौमबुधौ ॥२॥ भौमजीवौ बुधशुक्रसौराः ॥३॥ बुधशुक्रसौरा भौमजीवौ
॥४॥ भौमशुक्रौ बुधजीवसौराः ॥५॥ बुधजीवसौराः भौमशुक्रौ ॥६॥ भौमसौरौ बुधजीवशुक्राः ॥७॥

भौमजीवौ सौरः ॥५२॥ सौरो भौमशुक्रौ ॥५३॥ भौमशुक्रौ सौरः ॥५४॥ सौरो बुधजीवौ ॥५५॥ बुधजीवौ सौ
रः ॥५६॥ सौरो बुधशुक्रौ ॥५७॥ बुधशुक्रौ सौरः ॥५८॥ सौरो जीवशुक्रौ ॥५९॥ जीवशुक्रौ सौरः ॥६०॥ 124
एवमेकत्राशीति ॥८०॥ अथैको द्वितीयेन्तौ द्वादशे त्रयः त्रयो द्वितीये एको द्वादशे ॥ तद्यथा ॥ भौमो बुधजी
वशुक्राः ॥१॥ बुधजीवशुक्रा भौमः ॥२॥ भौमो बुधजीवसौराः ॥३॥ बुधजीवसौराः भौमः ॥४॥ भौमो बुधशुक्र
सौराः ॥५॥ बुधशुक्रसौराः भौमः ॥६॥ भौमो जीवशुक्रसौराः ॥७॥ जीवशुक्रसौराः भौमः ॥८॥ बुधो भौमजी
वशुक्राः ॥९॥ भौमजीवशुक्रा बुधः ॥१०॥ बुधो भौमजीवसौराः ॥११॥ भौमजीवसौराः बुधः ॥१२॥ बुधो भौम
शुक्रसौराः ॥१३॥ भौमशुक्रसौरा बुधः ॥१४॥ बुधजीवशुक्रसौराः ॥१५॥ जीवशुक्रसौराः बुधः ॥१६॥ जी
वो भौमबुधशुक्राः ॥१७॥ भौमबुधशुक्राः जीवः ॥१८॥ जीवो भौमबुधसौराः ॥१९॥ भौमबुधसौराः जीवः
॥२०॥ एवमेकत्र ॥१००॥ जीवो भौमशुक्रसौराः ॥२१॥ भौमशुक्रसौराः जीवः ॥२२॥ जीवो बुधशुक्रसौराः
॥२३॥ बुधशुक्रसौराः जीवः ॥२४॥ शुक्रो भौमबुधजीवाः ॥२५॥ भौमबुधजीवाः शुक्रः ॥२६॥ शुक्रो भौमबु
धसौराः ॥२७॥ भौमबुधसौराः शुक्रः ॥२८॥ शुक्रो भौमजीवसौराः ॥२९॥ भौमजीवसौराः शुक्रः ॥३०॥ शुक्रो
बुधजीवसौराः ॥३१॥ बुधजीवसौराः शुक्रः ॥३२॥ सौरो भौमबुधजीवाः ॥३३॥ भौमबुधजीवाः सौरः ॥३४॥ सौ
रो भौमबुधशुक्राः ॥३५॥ भौमबुधशुक्राः सौरः ॥३६॥ सौरो भौमजीवशुक्राः ॥३७॥ भौमजीवशुक्राः सौरः
॥३८॥ सौरो बुधजीवशुक्राः ॥३९॥ बुधजीवशुक्राः सौराः ॥४०॥ एवमेकत्र ॥१२०॥ अथ द्वितीये एको द्वादशे

चं०ज्ञा० टी०

मौ भौमजीवौ ॥३॥ जीवभौमौ ॥४॥ भौमशुक्रौ ॥५॥ शुक्रभौमौ ॥६॥ भौमसौरौ ॥७॥ सौरभौमौ ॥८॥ बुध
जीवौ ॥९॥ जीवबुधौ ॥१०॥ बुधशुक्रौ ॥११॥ शुक्रबुधौ ॥१२॥ बुधसौरौ ॥१३॥ सौरबुधौ ॥१४॥ जीवशुक्रौ
॥१५॥ शुक्रजीवौ ॥१६॥ जीवसौरौ ॥१७॥ सौरजीवौ ॥१८॥ शुक्रसौरौ ॥१९॥ सौरशुक्रौ ॥२०॥ तथैको
द्वितीये द्वौ द्वादशे द्वौ द्वितीये एको द्वादशे ॥ तद्यथा ॥ भौमो बुधजीवौ ॥१॥ बुधजीवभौमः ॥२॥ भौमो बु
धशुक्रौ ॥३॥ बुधशुक्रौ भौमः ॥४॥ भौमबुधसौरौ ॥५॥ बुधसौरौ भौमः ॥६॥ भौमो जीवशुक्रौ ॥७॥
जीवशुक्रौ भौमः ॥८॥ भौमो जीवसौरौ ॥९॥ जीवसौरौ भौमः ॥१०॥ भौमशुक्रसौरौ ॥११॥ शुक्रसौरौ
भौमः ॥१२॥ बुधभौमजीवौ ॥१३॥ भौमजीवौ बुधः ॥१४॥ बुधो भौमशुक्रौ ॥१५॥ भौमशुक्रौ बुधः ॥१६॥ 125
बुधभौमसौरौ ॥१७॥ भौमसौरौ बुधः ॥१८॥ बुधो जीवशुक्रौ ॥१९॥ जीवशुक्रौ बुधः ॥२०॥ बुधो जीवसौरौ
॥२१॥ जीवसौरौ बुधः ॥२२॥ बुधः शुक्रसौरौ ॥२३॥ शुक्रसौरौ बुधः ॥२४॥ जीवो भौमबुधौ ॥२५॥ भौम
बुधौ जीवः ॥२६॥ जीवो भौमशुक्रौ ॥२७॥ भौमशुक्रौ जीवः ॥२८॥ जीवो भौमसौरौ ॥२९॥ भौमसौरौ जी
वः ॥३०॥ जीवो बुधशुक्रौ ॥३१॥ बुधशुक्रौ जीवः ॥३२॥ जीवो बुधसौरौ ॥३३॥ बुधसौरौ जीवः ॥३४॥ जी
वशुक्रसौरौ ॥३५॥ शुक्रसौरौ जीवः ॥३६॥ शुक्रो भौमबुधौ ॥३७॥ भौमबुधौ शुक्रः ॥३८॥ शुक्रो भौम
जीवौ ॥३९॥ भौमजीवौ शुक्रः ॥४०॥ शुक्रो भौमसौरौ ॥४१॥ भौमसौरौ शुक्रः ॥४२॥ शुक्रो बुधजी
वौ ॥४३॥ बुधजीवौ शुक्रः ॥४४॥ शुक्रो बुधसौरौ ॥४५॥ बुधसौरौ शुक्रः ॥४६॥ शुक्रो जीवसौ
रौ ॥४७॥ जीवसौरौ शुक्रः ॥४८॥ सौरो भौमबुधौ ॥४९॥ भौमबुधौ सौरः ॥५०॥ सौरो भौमजीवौ ॥५१॥

त्रिंशात् एकविंशत्सुनफायोगास्त्वावंत एवाऽनफाख्याः व एतेत्रयमपीत्यधिकंशतं धुरधुराप्रभेदानां एतम् एवं षड्विकल्प गणितम्। इ[illegible]शविकल्पैरित्यादि एतल्लोष्टकप्रस्तारंनामसंयोगाध्यायेव्याख्या
तम्॥ इ[illegible]शाविल्पे क्रमशः वारिपंज्यान्यत्र लोष्टकममिनीयनीतेतिवेत्रिवार्थपुनःभूयः अन्यनीति 126
रित्यत्रस्यानांतरेणचालनम् अथसुनफादयः भौमबुधगुरुसितसौरैः पंचभिर्निष्पाद्यन्ते तस्मा
दि[illegible]शविकल्पाः पंचानांकर्तव्याः तद्यथान्यासः अत्रप्रागवसूर्वेणगणितेनयुक्तेस्थापनं विनात्यप्रव
दंति। संख्यामितिकृत्वाजतम् एवमेयविकल्पाः पंचजाताद्विचिकल्पादशत्रिविकल्पाः दशचतुर्विक
ल्पाः पंचपंचविकल्पाएकः एवमेकत्रिंशात। तद्यथा। द्वितीयोभौमबुधजीवःजीवःशुक्रःसौरः एवमे
कविकल्पाः पंचअथद्विकल्पाः भौमबुधौ भौमजीवौ भौमशुक्रौ भौमसौरौ बुधजीवौ बुधशुक्रौ बु
जीवशौरौ धसौरौ जीवशुक्रौ बुधसौराः भौमजीवशुक्राः भौमजीवसौराः भौमजीवसौराः भौमशुक्रसौराः
शुक्रशौरौ बुधजीवशुक्राः बुधशुक्रसौराः जीवशुक्रसौराः एवंत्रिविकल्पाः भौमबुधजीवशुक्राः भौमबुध
ब जीवसौराः भौमबुधशुक्रसौराः भौमजीवशुक्रसौराः बुधजीवशुक्रसौराः बुधजीवशुक्रसौराः एवंचतु
र्विकल्पापंच भौमबुधशुक्रसौराः एवं पंचविकल्पाः एकः एवमेकत्रिंशात् अनेनैवप्रकारेणानफा
भेदाः अथधुरधुराविकल्पाः एवंलोष्टकप्रस्ताराभावात्स्वयुक्त्याइ[illegible]शाविकल्पाक्रमशोभिनीये
तिन्यायेनव्युत्पत्तिः एकोद्वितीयोद्वादशेएकोद्वादशेएकोद्वितीयोद्वितीयेतद्यथा भौमबुधौबुधभौ

व॰ज्ञा॰
टी॰ अथसुनफानफाधुरधुराकेमद्रुमाख्ययोगचतुष्टयं शार्दूलविक्रीडितेनाह॥हित्वार्कसुनफानफाद्धुरधरा
ख्यांतोभय[illegible]ः शीतांशोश्च[illegible]स्थितोन्यथातु[illegible]ः केमद्रुमोन्यैस्त्वसौ। केन्द्रेशीतकरेऽथवाग्रहयुतेके
मद्रुमोनेष्यते केचित्केन्द्रनवांशकेषुचवदंत्युक्तिः प्रसिद्धानने॥३॥ हित्वार्कमिति अर्कमादित्यंहित्वात्यक्त्वाप
ञ्चान्यतमोऽपिग्रहोभौमादिकः शीतांशोश्चंद्रात्स्वन्त्योभयस्थो भवति। द्वितीयस्थोद्वादशस्थोवाद्वितीयद्वाद
शस्थोवाद्वेभवतस्तदासुनफानफाधुरधुराख्यंयोगत्रयंभवति एतदुक्तंभवति अर्कवर्जयित्वायद्यन्योग्र
हश्चन्द्राद्द्वितीयस्थानेभवति। तदासुनफानामयोगोभवति। तथार्कवर्जयित्वाद्वादशस्थानेचन्द्रात्कश्चिद्ग्र
होभवतितदाऽनफानामयोगोभवति। एवंचन्द्राद्द्वितीयद्वादशौग्रहोभवतः तदाधुरधरानामयोगोभवति अ
त्रयोगत्रयेपि आदित्योद्वितीयेवाद्वादशेस्थानेभवति तदानफायोगः केचित्त्वन्नवांशकेषुतद्वदंति यत्रराशौ
यद्राशिनवांशकेचन्द्रमाभवति। तस्माद्राशेर्यौद्वितीयोराशिस्तत्रयदितद्ग्रहोभवति। तदासुनफाचन्द्राज्ज
वांशकराशेर्द्वादशोयदातत्रग्रहोभवतितदाऽनफाअथचन्द्रनवांशकराशेः द्वितीयेद्वादशेचतद्ग्रहोभ
तस्तदाधुरधुराअतोन्यथाकेमद्रुमः तथाचजीवजीवशर्मायद्राशौसंस्थःशीतांशुर्नवांशेजन्मनिस्थितः॥
तद्द्वितीयाश्रितैर्योगस्सुनफाख्यःप्रकीर्तितः द्वादशेरनफासंयोग्रहेद्विद्वादशस्थितेः प्रोक्तोधुरधुरायो॰ 127
गोन्यथाकेमद्रुमस्स्मृतः। अप्रसिद्धानतेषामेवंविधंमतंतेषामुक्तिः किंकेनप्रसिद्धातन्मतं वराहज्योति
षिकेक्षिपन्नांगीकृतमित्यर्थः। सुनफाऽनफाधुरधुरासंख्याप्रकारस्तानार्यमिन्द्रवज्रयाह। त्रिंशात्सरूपास्सु
नफाख्याध्यमिश्रवधुरूधुरप्रभेदाइ[illegible]शाविकल्पैकुमशोभिनीयनीतानिवृत्तिःपुनरन्यनीति॥४॥ दशरूपाः

ष्येवुधगुरुसितैः स्मराद्रिनिधनेषु सप्तमषष्ठाष्टमेषु त्रिषु स्थानेषु द्वयोर्वा स्थानयोरेकस्थाने सर्वैरेव भवं 128
ति। तत्रैकैकस्मिन् षष्ठसप्तमाष्टमानां स्थानानां सौम्यग्रहत्रयस्य न्यूनतायामधियोगो व्याख्यातः यस्मात्पृथु
तिकीर्त्तिः निधिनं द्यूने षष्ठं चंद्रस्थानाद्दोषुभे युक्तम् अधियोगस्स उक्तो। व्यासकृतौ सपृथा पूर्वैः व्यास
कृतौ विस्तरकृतौ पूर्वाचार्यैश्चिरंतनै तस्य सर्वव्यासप्रकाराः प्रोक्ताः कथिताः॥ तद्यथा॥ षष्ठराशौ यदा
सर्वे सौम्या भान्ति तदेकः सप्तमे द्वितीयः अष्टमे तृतीयः षष्ठसप्तमयोश्चतुर्थः षष्ठाष्टमयोः पंचमः सप्तमा
ष्टमे षष्ठः षष्ठसप्तमाष्टमेषु सप्तम इति एवं समवाप्येतेषु सौम्येष्वधियोगः पापैः मिश्रैर्मिश्रः तथा च पृथु
कीर्त्तिः षष्ठसप्ताष्टसंस्थैश्च प्राप्तैः सौम्यैः शुभाधियोगः स्यात् पापैः पापैरेवं मिश्रैर्मिश्रस्तथैवोक्तः अ
धियोगं जातानां फलमाह तस्मिंश्च नृपस्सचिवः क्षितिपालजन्मेति तस्मिन्नधियोगे जातश्च नृपः सेनापति
र्भवति सचिवो मंत्री वा भवति क्षितिपालो राजा वा भवति एतेषां युगपदसंभवाद्यथोक्तं व्याख्यातं॥ तथा
च वदरायणः। शुभैर्नीनां सौम्या षष्ठे द्यूने चा निधनसंस्थिता वा स्युः जातो नृपतिर्न्नयो मंत्री वा सैन्यनायको
भवति तेनेतदुक्तं भवति। बुधगुरुसितैरुत्कृष्टवीर्यैर्नृपो मध्यवीर्यैः सचिवः ऊनवीर्यैः सेनापतिः। एषाम
न्यतमाः प्रतिसंपन्नसौख्यविभवा भवा भवंति। संपन्नमिति भक्तं सौख्यं विभवमैश्वर्यं येषां ते संपन्नसौख्य
विभवाः। हतप्रात्रवो न एरि पव। दीर्घायुषः चिरजीविनः विगतरोगभयाः प्राप्तासमस्ताशुभाः क्रूराणां
यद्गोचरेण पतितानां भावाल्ल्याद्दूरतः भूपालाः प्रभवेत्त पयज्जलधेर्वेलावनांतांश्च वैस्स्तेनोमत्तकरी
न्द्रदानसलिलं [illegible] पीतयेदृति एषामन्यतमाः प्रतिसंपन्नसौख्यादिभवा भवंति॥ २॥ =

एतदुक्तं भवति। आदित्याद्द्वितीये द्वादशे च स्थाने भवतु मा वा भौमादिभिस्तत्र स्थाप दर्शितयोगकर्त्ता भवति। एते
योगा वराहमिहिराचार्यैः पठिताः। अन्ये पुनः केमद्रुमं ऊचुः। अस्माद्योगत्रयाद्यदि को पि योगो न भवति। तदा केम
द्रुमाख्यो योगो भवति। एतदुक्तं भवति। भौमादिनां मध्ये एकोप्यन्न द्वितीये न च द्वादशे च। केन्द्रे ग्रहा भवति। तदा के
मद्रुमाख्यो योगो भवति। अन्ये याज्ञगार्ग्यादीनामेवं मतं। केन्द्रे शीतकरे यवा ग्रहयुते केमद्रुमो न स्यात्। अन्येषामेवं
मतं। केन्द्रे जन्मलग्नकेन्द्रे शीतकरे चन्द्रे भौमादिग्रहयुते विरहितयोरपि चंद्राद्द्वितीयद्वादशस्थानयोः केम
द्रुमो न स्यात् न भवति केंद्रे ग्रहयुत इत्यत्र केचित् [illegible] प्रभवकेवलं व्याख्यातं। एवमन्ये शीतकरे केंद्रस्थि
ते तस्मिन्नेव ग्रहयुत इति व्याख्यातं। तथा चोक्तं। चंद्रकेंद्रग्रहयुते च [illegible] योगो न भवति शीतकरे ग्रहयुत
इत्येवं तदर्थः कः स्यात्। अत्र च भगवान्गार्गिः अन्यार्थ केंद्रगश्च [illegible] नवेन्द्र। कश्चित् [illegible] चन्द्र 129
लग्नात्केंद्रगतोथवा योगः केमद्रुमो नाम तदा स्याद्यत्र गर्हितः। भवंति निन्दिताचारा दारिद्र्यभयसंयुताः। तथा च सारा
वल्यां। सुनफानफादुरधराः केमद्रुमा योगा भवंति विरहितैः वित्तात्त्योभय[illegible]तैः एतेन पदार्थः। अ
यात अन्ये योगाख्या व्याख्याता। तत्रादावेवार्कात्केन्द्रपणफरापोक्लिमस्थे चंद्रमसि जातस्य स्वरूपविज्ञानं मा
लिन्याह। अधमसमवरिष्ठान्यर्ककेन्द्रादिसंस्थे शशिनि विनयवित्तज्ञानधीनैपुणानि अहनि निशि च चंद्रे
स्वधिमित्रांशके वा सुरगुरुसितदृष्टे वित्तवान्स्यात्सुखी च॥ १॥ अधमसमवरिष्ठानीति विनयं सुशीलतां वि
त्तं धनं ज्ञानं शास्त्रावबोधः धीः बुद्धिः नैपुण्यम् कार्यकुशलत्वम् दक्षत्वम् अर्कादादित्यात्केन्द्रादिसंस्थे
पणफरापोक्लिमस्थे चंद्रे जातस्य विनयवित्तज्ञानधीनैपुण्यानि अधमसमवरिष्ठानि भव

बृ॰ जा॰ न्नि एतदुक्तं भवति यस्यादित्याज्जन्मानि केन्द्रस्थश्चंद्रमा भवति तस्यैतानि विनियादीनि अल्पानि भवति अ 130
धमत्वमेषामभावः यस्माद्यवनेश्वरः मूर्त्तिवादरिंद्रोक्षयलाम्बिशीलोक्षयन्द्राः प्रसन्नेतर्के चतुष्टयस्थः अथ
यस्य पणफरस्थश्चन्द्रः सूर्याद्भवति तस्यैतानि मध्यमानि भवन्ति न भवंति न चाति भवंतीत्यर्थः यस्यापोक्लि
मस्थो भवति तस्य विनियादीनि वरिष्ठानि भवंति श्रेष्ठानि तथा च ॥ कुर्याद्द्वितीये धननां प्रसूति मापोक्लि
मस्थे तु कुलागत्यजामिति अहिनीति चंद्रशाषि स्वाधिमित्रांशकस्थे अहनि निषी च यथासंख्यं सुरगुरु
सितदृष्टे जीवशुक्राभ्यामविलोकते जातो वित्तवान् धनी सुखी भोगवांश्च स्याद्भवेत् एतदुक्तं भवति अ
हनि दिवा यस्य जन्म भवति चन्द्रश्च यस्मिंस्तस्मिंन्नंशे स्वनवांशकस्थो भवत्यधिमित्रस्यांशके स्थितो वासु
रगुरुणा जीवेन दृश्यते तदा स पुरुषो वित्तवान् सुखी भवति। अथ यस्य निशा जन्म रात्रौ भवति चंद्रस्वन
वांशकस्थोधिमित्रांशकस्थो वा भवति शुक्रेण च दृश्यते तदा जातो वित्तवान् भवति सुखी च। तत्राहनि निषि
वा च चन्द्रे स्वाधिमित्रस्वांशके स्थितो यथासंख्यं सुरगुरुसितदृष्टे केचिद्व्याचक्षते तदयुक्तं यस्माद्भगवा
न्गार्गिः स्वांशे मित्रस्यांशे वा संस्थिते वा दिवसे सशी गुरुणा दृश्यते जातो भवेद्वित्तसुखान्वितः निशेय
वं भृगुणा दृष्टः शशी जन्मनि दृश्यते विपर्यये शशी तांशे जायते त्वल्पधनान्वितः तथा च यवनेश्वरः स्वांशे प्र
शीभागे च दृष्टः सूर्य्ये हिन्नि शीष्वरो त्यन्निकरः प्रदिष्टः तदुक्तमोद्भूतकरं सुसस्य दृष्टा एवादेवप्रोक्ति तेन ॥१॥
अथाधियोगाख्यवसंततिलकेनाह ॥ सौम्यैः स्मरारिनिधनेष्वधियोग इन्दोस्तस्मिंश्चमूपसचिवः
क्षितिपालजन्मः संपन्नसौख्यविभवा हतशत्रवश्च दीर्घायुषो विगतरोगभयाश्च जाताः इन्दोश्चन्द्रात्सौ

बृ॰ जा॰ तस्मिंश्चमूपसचिवक्षितिपालजन्मेति तस्मिन्नधियोगे जातश्चमूपः सेनापतिः भवति। सचिवो मंत्रवान् भवति
टी॰ क्षितिपालो भूपालो राजा वा भवति। एवं कुरपदसंभवात्त्वयं व्याख्याताः तथा चाहरापराः। शशिनः सौम्याः षष्ठे द्यू
नेषा निधनसंस्थितावासु ॥ जातो नरपतिस्तेषां मंत्री वा सेनानायको वापि। तेनैतदुक्तं भवति। बुधगुरुसिते स्व
स्थवीर्यैर्नृपो मध्यवीर्यैः सचिवः ऊनवीर्यैः सेनापतिः। एवामन्यतमाश्रपि संपन्नसौख्यविभवा भवंति। संपन्न
मिति भूतसौख्यं विभवमैश्वर्यं येषां ते संपन्नसौख्यविभवाः। हतशत्रवो नष्टरिपवः। दीर्घायुषः चिरंजीविनः
। विगतरोगभयाः प्राप्ताः समस्ताः शुभाः क्रूरा गोचरे न पतिनाभान्नालधाद्भूरतः। भूपालः प्रभवत्यस्य
जलधेर्वेलावनान्तेध्रुवैः सेनामत्तकरीन्द्रदानसलिलं भंगैर्भ्रमद्भिः पीयते। ते वा च सारावल्यां ॥ अमित्रैर्जामित्रे विधन
मयवा शीतनुचिन्तागताः। सर्वे सौम्याल्लग्नमिह जनयन्तं नरपतिं। ध्रुवं ते वा सेकं गतवति विषादा भूयसा प्रतापाग्नेर्य
स्य ज्वलनि हृदयं शत्रुसदृशं ॥ अथ सुनफानफादुरुधराकेमद्रुमाख्यं योगचतुष्टयं शार्दूलविक्रीडितेनाह ॥ ॥हि
त्वार्कं सुनफानफादुरुधुरास्वांत्योभयस्थैर्ग्रहैः। शीतांशोः कथितोन्यथा तु बहुभिः केमद्रुमोन्यैस्त्वसौ। केन्द्रे शीतकरेथ
वा ग्रहयुते केमद्रुमो नेष्यते केचित्केंद्रनवांशकेषु च वदन्त्युक्तिप्रसिद्धा नते ॥२॥ हित्वार्कमित्यस्य व्याख्या ॥ अर्कमा
दित्यं वर्जयित्वा कुजादिकः शीतांशोश्चंद्रात् स्वान्त्यो भवति। द्वितीयस्थो द्वादशस्थो वा। द्वितीयद्वादशस्थो वा द्वौ
भवतः तदा सुनफानफादुरधराख्यं योगत्रयं भवति। एतदुक्तं भवति। अर्कं वर्जित्वा यदा यदा कश्चिद्ग्रहः कश्चिच्चंद्रा 131
द्द्वितीयस्थाने भवति। तदा सुनफानाम योगो भवति। अर्कं वर्जयित्वा चंद्रात् द्वादशे कश्चिद्भवति तदानफा
नाम योगो भवति। एवमर्कं वर्जयित्वा यदा चंद्राद्द्वितीयद्वादशयोर्ग्रहा भवतस्तदा दुरुधरानाम योगो भवति। अ
त्र योगत्रये यद्यादित्यो द्वितीये द्वादशे वा स्थाने भवति तदा न योगकृद्भवति। किंतु योगकर्तॄणां मध्ये न गण्यते।

मयष्टाष्टमेषु स्थानेषु द्वयोः स्थानयोरेकस्मिन्वा स्थाने सर्व एव भवति। तदाधियोगाख्यो योगो भवति। अत्रैवैकत्वमष्टम

वित्तवान् धनी सुखी च भोगवान्स्याद्भवेत्। एतदुक्तं भवति यस्याह्नि दिवा जन्म भवति चंद्रस्य यास्मि
न्लग्ने राशौ स्वनवांशकस्थो भवत्यधिमित्रस्यांशके स्थितो वा सुगुरुणा जीवेन। दृश्यते तदा स सुखी नितरा
न्सुखी भवति। अथ यस्य जन्म निशीथरात्रौ भवति चंद्रमाः स्वनवांशकस्थोऽधिमित्रांशकस्थो वा भवति शु
क्रेण चदृश्यते तदा जातो वित्तवान् सुखी च। अत्रोक्तं निनिशि चचन्द्रे स्वेधिमित्रांशके वा स्थिते पश्या 132
र्कं सुरगुरुसितदृष्टे वित्तवान्स्यात्सुखी च। अपुरुक्तमेतत्। यस्मात्भगवान्गार्गिः॥ स्वांशाधिमित्रस्वांशोवा दिव
शशी गुरुणा दृश्यते तत्र जातो वित्तसुखान्वितः॥१॥ निश्येवंभृगुणा दृष्टः शशी जन्म निदृश्यते। विपर्यये यस्यपी
ताशे जायते स धनान्वितः। तथा च यवनेश्वरः। स्वांशे शशी भार्गवदृष्टमूर्त्तिः शीतस्वरोत्पत्तिकरः प्रदिष्टः॥३
दुःखरोभूतिकरः सतस्य दृष्टोदिवा दिवादेवपुरोहितेन॥ ॥अथाधियोगाख्ययोगफलं वसंततिलकेनाह॥
सौम्यैः स्मरारिनिधनेष्वधियोगइन्दोस्तस्मिन्चमूपसचिवक्षितिपालजन्मः। संपन्नसौख्यविभवाहतशत्रवश्च
दीर्घायुषो विगतरोगभयाश्च जाताः॥१२॥ इन्दोश्चंद्रस्य सौम्यैर्बुधगुरुसितैः स्मरारिनिधनेषु सप्तमषष्ठाष्टमानां स्थानानां
सौम्यग्रहैः यथावस्थानमधियोगो व्याख्यातः। तत्राधियोगो यस्माच्छ्रुतकीर्त्तिः। निधनं द्यूनं षष्ठं चंद्र
स्थानाद्यदि शुभैः पूर्णम्। अधियोगः। स सौम्योऽव्यापकृतो विज्ञेयः के तो पूर्वैराचार्यैः क्रियते। तत्रैः। सचसप्तधा
स प्रकारः प्रोक्तः कथितः। तद्यथा। षष्ठे यदा सर्वे सौम्या भवंति तदैकः। सप्तमे द्वितीयः। अष्टमे तृतीयः। षष्ठ
सप्तमयोश्चतुर्थः। षष्ठाष्टमयोः पंचमः। सप्तमाष्टमयोः षष्ठः। षष्ठसप्तमाष्टमेषु सप्तमः। एवमवस्थिते
शुभसौम्यैरधियोगः। अथ यदि वेव मन्त्रस्थिते शुभैरशुभैर्वा योगः मिश्रैर्मिश्रः। तथा श्रुतकीर्त्तिः। षष्ठसप्तमाष्टम
संस्थैः कृष्णपक्षे सौम्यः शुभोऽधियोगः स्यात्। पापैः पापैरेवं मिश्रैर्मिश्रस्तु चैवोक्तः॥ अधियोगजातानां फलमाह॥

बृ.जा. द्रभौमबुधजीवसौराः। चंद्रभौमबुधशुक्रसौराः। चंद्रभौमजीवशुक्रसौराः। चंद्रबुधजीवशुक्रसौराः।१५चं
टी. चंद्रमसा सह पंच। भौमबुधजीवशुक्रसौराः। एवं पंचविकल्पाः।६ कविंशति। अथ षड्विकल्पाः। आदित्यचंद्रभौम
बुधशुक्रसौराः। आदित्यचंद्रभौमबुधशुक्रसौराः। आदित्यचंद्रबुधभौमजीवशुक्रसौराः। आदित्यभौमबु
धगुरुशुक्रसौराः। चंद्रभौमबुधगुरुशुक्रसौराः। आदित्यचंद्रबुधजीवशुक्रसौराः। आदित्यभौमबुध
द्वि जीवशुक्रसौराः। एवं षड्विकल्पाः। सप्त। आदित्यचंद्रभौमबुधजीवशुक्रसौराः। एवं सप्तविकल्पा एवं
एवं सप्तविंशत्यधिकं विकल्पशतं व्याख्यातं॥ ॥इति श्रीभट्टोत्पलविरचितायां बृहज्जातकवृत्तौ नाभ
सयोगाध्यायो द्वादशः॥ ॥अथातः चंद्रयोगाध्यायो व्याख्यायते तत्रादावेवार्कचेन्द्रपणफरापोक्लि
मस्थे चंद्रमसि जातस्य स्वरूपमालिन्याह॥ ॥अधमसमवरिष्ठान्यर्ककेंद्रादिसंस्थे शशिनि विनयवित्त 133
ज्ञानधीनैपुणानि॥ अहनि निशि च चंद्रे स्वेऽधिमित्रांशके वा सुरगुरुसितदृष्टे वित्तवान्स्यात्सुखी च॥१॥ अ
धमसमवरिष्ठानीति विनयादीनि। सुशील त्वं च विनयं धनं ज्ञानं शास्त्रावबोधः। धीबुद्धिः नैपुणं कार्येषु सूक्ष्म
दृष्टिः। अर्कादादित्यात्केंद्रादिसंस्थे पणफरापोक्लिमस्थे
शशिनि चंद्रे जातस्य विनयवित्तज्ञानधीनैपुणान्यधमसमवरिष्ठानि। निकृष्टमध्यमोत्तमानि भवंति। एतदु
क्तं भवति। यस्य जन्मनि पणफरस्थश्चंद्रः सूर्याद्भवति तस्यैतानि मध्यमानि भवंति। नवाति भवतीत्य
र्थः। यस्य जन्मन्यादित्यात्चंद्रः आपोक्लिमस्थो भवति तस्य विनयादीनि वरिष्ठानि भवंति। यस्माद्यच
नेश्वरः। कुर्याद्वितीयं धनिनं प्रसूतमापोक्लिमस्थेन्दुकुलाग्रजानामिति। अहनि निशि वाहि चंद्रे प्राप्ते निस्वे
ऽधिमित्रांशके स्थे अहनि निशि च यथासंख्यं सुरगुरुसितदृष्टे। जीवशुक्राभ्यां भवतीत्यो। किं तेजाते

एवं चंद्रजीवयोर्द्वौ ।। चंद्रशुक्रसौरा एकः ।। एवं चन्द्रमसा सह त्रिविकल्पाः दश ।। भौमबुधजीवाः । भौमबुधशुक्राः
। भौमजीवशुक्राः । भौमजीवसौराः । भौमजीवशुक्रसौराः ।। एवं भौमेन सह त्रिविकल्पाः । बुधजीवसौराः शुक्राः । बुध
एवं बुधेन सह त्रिविकल्पाः । जीवशुक्रसौरा एकः ।। एवं त्रिविकल्पाः पंचत्रिंशत् ।। अथ चतुर्विकल्पाः । आदित्य जीव
चंद्रभौमजीवाः । आदित्यचंद्रभौमशुक्राः । आदित्यचंद्रभौमसौराः । एवं चत्वारः । आदित्यचंद्रबुधजीवाः ।।
आदित्यचंद्रबुधशुक्राः । आदित्यचंद्रबुधसौराः । एवं त्रयः । आदित्यचंद्रजीवशुक्राः । आदित्यचंद्रजीवसौ
राः । एवं द्वौ । आदित्यचंद्रशुक्रसौराः । एकः । रविभौमबुधजीवाः । रविभौमबुधशुक्राः । रविभौमबुधसौराः ।
एवं त्रयः । रविभौमजीवशुक्राः । रविभौमजीवसौराः । एवं द्वौ । रविभौमशुक्रसौराः । एकः । आदित्यजीवशु
क्रसौराः । एकं एवमादित्येन सह विंशतिः । चंद्रभौमबुधजीवाः । चंद्रभौमबुधशुक्राः । चंद्रभौमबुधसौराः । एवं त्रयः । चं
द्रभौमजीवसौराः । एवं द्वौ । चंद्रभौमशुक्रसौरा एकः । चंद्रबुधजीवशुक्राः । चंद्रबुधजीवसौरा एकः । चंद्रजीवशु
क्रसौरा एकः । एवं चंद्रमसा सह दश । भौमबुधजीवशुक्राः । भौमबुधजीवसौराः । एवं द्वौ । भौमबुधशुक्रसौराः । ए
कः । भौमजीवशुक्रसौरा एकः । बुधजीवशुक्रसौराः । एकः । एवं चतुर्विकल्पाः । पंचत्रिंशत् ।। अथ पंचविकल्पाः
। आदित्यचंद्रभौमबुधजीवाः । आदित्यचंद्रभौमबुधशुक्राः । आदित्यचंद्रबुधसौराः । एवं त्रयः । रविचंद्रभौमजीवशु
क्राः । रविचंद्रभौमजीवसौराः । एवं द्वौ । आदित्यचंद्रभौमशुक्रसौरा एकः । आदित्यचंद्रबुधजीवशुक्राः । आदि
त्यचंद्रबुधसौराः । आदित्यचंद्रबुधगुरुशुक्राः । आदित्यचंद्रबुधजीवसौराः । एवं द्वौ । आदित्यबुधशुक्रसौरा
एकः । आदित्यभौमबुधगुरुशुक्राः । आदित्यभौमबुधगुरुशुक्राः । आदित्यभौमबुधगुरुसौराः । आदित्यभौ
मबुधशुक्रसौराः । आदित्यभौमगुरुशुक्रसौराः । एवमादित्येन सह पंचदश । चंद्रभौमबुधजीवशुक्राः । चं

चं.ज्ञा.टी. विकल्पानां लोष्ठकप्रस्तारेणोद्धारः । कर्तव्यः । द्व्यादिविकल्पेः क्रमशोऽभिनीयमीतेर्विरतिचन्द्रैः पुनर
न्यनीतिरतिपर्यन्तं संख्या नीतिविकल्पनीयनामाद्य दर्शनात् लिखितत्वात् । तत्रैकविकल्पे चैकैकं लोष्ठ
चिह्नितं कृत्वा । विकल्पानुत्पादयेत् । द्विविकल्पे द्वौ छिन्नलोष्ठौ चिह्नितं कृत्वा द्वितीयेन चरलोष्ठे वि
ह्नितेसह विकल्पमुत्पादयेत् । एवं त्र्यादिष्वपि विकल्पेषु आद्यौ स्थिरलोष्ठौ चिह्नितान् कृत्वा चरलोष्ठकैर्भे
दानुपाद्य मस्याच्यासनं कार्यं नीतिनिवृत्तिरिति च वनात । अन्त्यस्थिरलोष्ठं चिह्नं कुर्यात् पुनरन्यनीते व
चनात् तद्यथा एक विकल्पाः आदित्यः चंद्रः भौमः बुधः जीवः शुक्रः शनिः एवमेकविकल्पाः । रविचंद्रौ
। रविभौमौ । रविबुधौ । रविजीवौ । रविशुक्रौ । रविशनी ।। एवमादित्येन सह षट् । शशिभौमौ ।
शशिबुधौ । शशिजीवौ । शशिशुक्रौ । शशिसौरौ । एवं चंद्रेण पंच । भौमबुधौ । भौमजीवौ न स भौमसौ
रौ । एवं भौमेन सह चत्वारः । बुधजीवौ । बुधशुक्रौ । बुधसौरौ । एवं बुधेन सह त्रयः । जीवशुक्रौ । जीवसौ
रौ । एवं जीवेन सह द्वौ । सितसौरयोः एक एव भवति ।। ।। एवं द्विविकल्पा एकविंशतिः ।। अथ त्रिविकल्पाः
। रविचंद्रभौमाः । रविचंद्रबुधाः । रविचंद्रजीवाः । रविचंद्रशुक्राः । एवं रविचंद्रसौराः । एवमादित्यचंद्रयो
र्दश । आदित्यभौमजीवाः । आदित्यभौमबुधाः । आदित्यभौमशुक्राः । आदित्यभौमसौराः । एवं आदि
त्यभौमयोश्चत्वारः । आदित्यबुधजीवाः । आदित्यबुधशुक्राः । आदित्यबुधसौराः । एवमादित्यबु
धयोस्त्रयः । आदित्यजीवशुक्राः । आदित्यजीवसौराः । एवं द्वौ । आदित्यशुक्रसौराः । एवमेकः । एव
मादित्येन सह त्रिविकल्पाः पंचदश । चंद्रभौमबुधाः । चंद्रभौमजीवाः । चंद्रभौमशुक्राः । चंद्रभौमयोश्चत्वारः चंद्रभौमसौराः एवं
। एवं चंद्रभौमयोः चंद्रबुधजीवाः । चंद्रबुधशुक्राः । चंद्रबुधसौराः । एवं चंद्रबुधयोस्त्रयो विकल्पाः । चंद्रजीवसौराः
चंद्रजीवशुक्राः ।

ल्पाः सप्तसप्तविकल्पाः एकः एतदेकीकृतं सप्तविंशत्यधिकं शतं भवति। एते द्वैराशमिहिरेण विवाहपटले उक्तं। 136
॥ द्व्यादियोगान्यपि कृत्य तस्मात्प्रोक्तं फलं तत्सत्रिषु विलग्ने कृतिः। अथ विकल्पगणितं प्रदर्श्यते। तत्राचार्य एव
कल्पगणितं संहितायामुक्तं पूर्वेण गतेन युक्तं स्थानं विनाग्रे प्रवदंति संख्या। इच्छाविकल्पैः क्रमशोऽभिनीयते द्वे
ते निवृत्तिः पुनरन्यनीयते। तत्र यावत्संख्यानां विकल्पाः क्रियंते तदंतानेकाद्यानुपूर्व्या परिस्थापयेत्। तद्यथा। त्यं
अत्र सप्तमिति ग्रहे एकाद्यानां सप्तानां न्यासः ७६५४३२१ अत्र पूर्वेण गतेन युक्तं स्थानं विनांत्यमिति पूर्वं अत्रासंभा
अनेन युक्तं तदुपर्युपरि स्थानं शून्यं विगत द्वजायितत्वात् सर्वः। तत्र प्रथममेकमधःस्थितं यानुपरिस्थितयोः द्वि
येत्। एवं त्रयाणि जातानि तानि स्वोपरि त्रिषु क्षिपेत्। एवं तत्र षड्जातानि स्वोपरि चतुर्षु क्षिपेत्। एवं दश जातानि स्वो
परि पंचसु क्षिपेत्। एवं तत्र पंचदश जातानि तानि स्वोपरि षट्सु क्षिपेत्। तत्रैकविंशति जातानि तत्परं कर्मणोऽभा
वात् तदुपरिस्थ एव स्थितानि पदुक्तं स्थानं विनांत्यं पुनरप्यधः अत्र त्वेकं कृत्वा पंचमे स्थाने पंचत्रिंशज्जातानि
चतुर्थे पंचत्रिंशत्। तृतीये एकविंशतिः। द्वितीये सप्त। प्रथमे एकमेवं न्यासः॥ एवं संगुणधस्य बद्धिर्भजेत्। अत्र
वा पूर्व सप्तभिः ७ अस्य प्रथमस्थानस्य एकं संगुण्य धस्थसप्तभिर्भजेत् लब्धमेकं एवं एकचक्रः पंचबद्ध सप्तविक
ल्पाः। एवमनेन प्रकारेण विकल्पगणितं कृत्वा यथेष्टसंख्यानां विकल्पद्यानेयां घटिएकमेव द्यादि
विकल्पाः ७।२१।३५।३५।२१।७।१ अथानेन प्रकारेण संख्यानयनं प्रतिलोमविनेदिष्यक्रमानुलोममधः दि
तामनु लोमं समाहृत्यादधःस्थेन विभाजयेत्। एवं न्यासः प्रथमानामधो रूपं पंचषट्कः। तेन स

७	६	५	४	३	२
१	२	३	४	५	६

ख्यानां भागमपहृत्या बाहुं ७। एतेन द्वितीयस्थाने षट्संगुण्य अधःस्थितद्वाभ्यां भजे
त् लब्धमेकविंशतिस्तेन तृतीयस्थानस्थ पंचसंगुण्य धःस्थ त्रिभिर्भजेत् लब्धं पंचत्रिंशत्। एभिः पंचम
स्थान। शेषं संगुण्य धःस्थ पंचर्विभज्य वा सप्तमेकविंशति २१ एभिः षष्ठस्थान अथ एतेषां

७	६	५	४	३	२	१
१	२	३	४	५	६	७

र० ज्यो० टी०
नामानि फलं तदा ये वै मिश्रफलानुभवो योगिनां दरिद्राणां च संभवत्येव। एवं तावन्नाभसयोगाध्यायो व्याख्यातः॥
अथेदानीमध्यायेषु दलं सर्वप्रतिपन्नं तदुच्यते॥ दलयोग कृति योगयोः समकालं उपस्थानं नास्ति। तदाद्दल
योगे समहाश्रययोगानां तत्समकालमुपस्थानं नास्त्येव। अथ दलयोगे सह संख्यायोगाः उत्पद्यते तदा दलयोगफल
मेव भवति। अथाकृतियोगाः आश्रययोगोत्पद्यते तदाकृतियोगफलं भवति। अथ कृतियोगा आश्रययदा संख्यायो त
गा आश्रययदा संख्यायोगोत्पद्यंते तदा आकृतियोगफलमेव भवति। यस्मात्संख्यायोगानामपवादः। अन्यान्पूर्वमु
क्तान्विहायेतेति। आश्रयोक्ताश्च विफला भवन्त्यन्यैः। विमिश्रिताइति। यस्मात्संख्यायोगाः आश्रययोगाश्चा 137
कृतिरभिधीयते। अथाश्रययोगेन सह संख्यायोगस्योपस्थानं भवति तदाश्रययोग एव भवति। नन्वाश्रय
योगसंख्यायोगानां तु स्वापवादे आश्रययोगेन सह संख्यायोगाकथमभिधीयते। उच्यते। यदि संख्यायो
गेनाश्रययोगस्योपस्थानं भवति तदाश्रययोगस्यावकाश एव न भवति। आश्रययोगेन संख्यायोगस्यावसाने
कृते आश्रयेऽन्योऽवकाशः। संख्यायोगोऽभिधीयते तदा गोलस्यावकाश एव न स्यात्। यत्रिभागावेषं निरवकाशा
द्विविधाः सावकाशात विधीनाबाधंत इति। अथ वैकेषां शीलग्नमधकृत्य वराहपवनमतेन यत्संख्यायोगशत
मुक्तं तदधुना प्रदर्श्यते तेषां तावच्छ्रीपाविंशतिकृतियोगाः विंशतिरेव वराहमिहिरेणाभिहिताः॥ किंतु तेषां मध्या
द्दलयोगेन विल्यासोयोगाद्ययमभिहिताः। लग्नचतुर्थयोर्यदा सर्वग्रहाणां गतास्ताः चतुर्थसप्तदशमयोर्ध्वजः। त
त्र पूर्वोक्तानां विंशतिसंख्यकचक्रध्वजैः सह त्रयो विंशतिः। संख्यायोगानां सप्तविंशतिः धिकं शतं राशिद्वादशकेन
षट्दशशतानि भवंति। तत्र विंशत्यधिकं शतस्य संख्यायोगस्योत्पत्तिः प्रदर्श्यते। तद्यथा। एकविकल्पाः सप्त
द्विविकल्पा एकविंशतिस्त्रिविकल्पाः पंचत्रिंशत् चतुर्विकल्पाः पंचत्रिंशत् पंचविकल्पा एकविंशतिः षड्क

रुचिरेति पदं तिधनस्य चिरस्थिप्रियइति तदसत्।यस्मात्समावल्यां।।तीक्ष्णपालं स भवति।।अथ धनगुणगोलयोर्जातस्व
पंत पासर्वेषांत पाचनाम सयोगानां समलदशास्वपि फलप्रदत्वात्स्त्रीनार्धहरिणीमाह।। पधनविरहितः पारव(
एडीचापुवोल्व चगोलके विधनमालिनोजातो पेतः कुशील्यालसोटनः।इतिनिगदितायोगाः सार्द्धफलेषु स्त्रियो
भसानिपतपलद श्रेत्वासेतेसमकलदशास्वपि।। पधनरहिताः अर्थरहितः पारवंडीत्रयीमार्गवाह्यः वधा ना
न्दोत्रोच्यते र्थहीनश्च पारवंडी भवति।एवंविधः पुगारव्ययोगेजातो भवति।अथ गोलके विधनमलिनइति।अ
यशाव्लसनं तर्थे विधनोर्थहीनः मलिनोमलोपलेपशरीरः।।अथ मालिनवासाः।अज्ञानोपेतोमूर्खः।कुशी
त्वीलोकनिन्द्यशीलकर्त्ता।आलसः क्रियाः खपटुः अटनोभ्रमणशीलः।ननु आलसाटनयोर्विरुद्धं।उच्
यते व्यपि स्वरूपेण आलस्यः तथाप्यतिदरिद्रतेयाभोजनं निष्पपायाटनेविनासंपाद्यमितुमशक्यं अटनः ए
वं विधिगोलकाख्ये योगेजातो भवति।एवंसमूहसंख्याया योगेषु फलं व्याख्यातं।इतिनिगदितादित्यादि।इत्येवं प्रकाराः
फले स्त्रीसार्द्धं सत्वाभसयोगाख्याः।एतेसमलदशापि फलमदलेयाः।ननु अंतरं वन्नादिवर्षाभ्यंतरसुखेन प्र
दर्शिताः।तत्कथं समलदशास्वपीत्युच्यते।तेषामाद्यंतवर्त्तिता एवंवचनादेव दर्शिताः कालः सुखदुःख
दुःखयोर्भवति येषां कालविभागेनोक्ताः ते समलदशास्वपि पूर्वादर्शितसुखदुःखप्रदा भवंति।ननुक
स्यापि सम्यग्नसुखंनदुःखेनवानेन [illegible] गच्छति।येचभोगिनस्ते मानसैर्दुःखैरमितप्राभवंति।येपिभिक्षा
सनस्तेकदाचिच्छर्मतयाः प्रीतलामदुग्धच्छायासुखितत्वात्मानं मन्यंते।तदेवमादिवुसुखंदुःखं सर्वेण
जनेनानुविपर्ययेनानुभूयते तत्कथं समलदशास्वपि एते योगाः फलप्रदा भवंति।अत्रोच्यते नैते योगाः दशाष्ट
कवर्गफलहर्तारः किं भवाफलंदशाद्यंतर्दशाष्टकवर्गाश्रितमपि फलं ददाति।अथोपपद्याकारकयोगायिसमं

सं॰ जा॰ त्वा योगे जातो भवति। क्रूरश्चकार्मुकभवति। क्रूरः समरकृपः प्रथममातृसौख्यः पुंपमेवाल्ये सुखी यौवने
टी॰ दुःखी एवंविधः कार्मुकभवश्चापाख्यो योगे जातो भवति।। ।।अथार्धचन्द्रसमुद्रचक्रवल्लकीजातानां स्वरूप
वसंततिलकेनाह।। ।।अर्धेन्दुजः अभंगकांतवपुःप्रधानो लोयाचलयेनरपतिप्रतिमस्तुभोगी।। चक्रेनरे
न्द्रमुकुटद्युतिरंजितांघ्रिर्वीणोद्भवश्चनिपुणःप्रियगीतनृत्यः।। ।।अभंगः सर्वजनप्रियः कांतवपुर्द
र्शनीयः। प्रधानः सर्वजनपूज्यः एवंविधोर्धेन्दुजोर्धचन्द्राख्ययोगे जातो भवति। तोयालयजस्यादिनरपति
सौराज्यतुल्यः। भोगीसुखी एवंविधः तोयालयेसमुद्रयोगे जातो भवति। चक्रेनरेन्द्राराजानः तेषांमुकुटेषु या
द्युतयः कांतयस्ताभिरंजितौ कुरितौ अंघ्री पादौ यस्य नरेन्द्रमुकुटद्युतिरंजितांघ्रिः। राजानस्तस्य पादयो 139
पततिस सम्राजो भवतीत्यर्थः तथोक्तातादृग्योगाद्राज्यप्रज्येवेति। एवंविधश्चक्राख्येयोगेजातो भवति।वीणो
द्भवश्चेति। निपुणः सूक्ष्मदृष्टिः प्रियगीतनृत्यः गीतं नृत्यं च प्रियं यस्य स प्रियगीतनृत्यः। एवंविधो वीणा
योगे जातो भवति।। ।।अथ पशुसंख्यानां दामपाशकेदारशूलजातानां स्वरूपं वसंततिलकेनाह।। ।।दाता
वि न्यकार्यनिरतः पशुपश्चदाम्नि पाशेधनार्जनविशीलसुभृत्यवर्गः।। केदारजः कृषिकरः शूरः दाता वधरुचि
र्विधनश्च शूले।। ।।दाता उदारशीलः अन्यकार्यनिरतः परोपकारसक्तः पशुपश्च भवति बहूनां पशूनां
रक्षिता। अथवा बहुपशुभाग्यभवति। बहुपशब्दे पाठे बहूनां पालयिता रक्षिता ग्रामाधिपइति। एवंविधो दाम्नि
योगे जातो भवति।। पाशेधनार्जनविशीले भृत्यवर्ग्यधुमिश्चयुतः। एवं विधः पाशाख्ये योगे जातो भवति। केदा
रइति। कृषिकरः कर्षकः सुवहुपयोज्यः सुष्ठु शोभनं कृत्वा बहूनामुपयुज्यते उपकारं करोति। एवंविधः।
केदाराख्येयोगेजातो भवति। क्रूरइति क्रूरः रणप्रियः।। वत्तः प्रहर्त्तः वधरुचिर्हिंस्रः अत्रके चिद्धन

दुःखितः एवंविधो यवयोगे जातो भवति। विख्यातकीर्त्तिरमितसौख्य इति। सर्वजनप्रसिद्धकीर्त्तिर्न तु किमपि ख्यात 140
कीर्त्तिर्विख्यायते। धनैर्विना न भवति। अमितसौख्यः अपरिमितसौख्यः अपरिमितगुणः एवंविधः पद्माख्ययो
गे जातो भवति। वाप्यां तनुस्थिरसुख इति। तनुस्वल्पं स्थिरं चिरकालावस्थायि सुखं यस्य स तनुस्थिरसुखः स्वल्पं सुखं चिरका
लं भवतीत्यर्थः। निधिकृद्भूमावर्थस्थापनशीलः तदातिकृपणः। एवंविधो वापीसंज्ञे योगे जातो भवति॥ ॥अथ
यूपेषुशक्तिदण्डाख्ययोगचतुष्टये जातस्य स्वरूपं वसंततिलकेनाह॥ त्यागात्मवान् क्रतुवरैर्यजते च यूपे हिं
स्रोऽथ गुप्तिपतिरिषुकृच्छरे स्यात्। नीचोऽलसः सुखधनैर्वियुतश्च शक्तौ दण्डे प्रियैर्विरहितः पुरुषोऽन्त्यवृत्तिः॥ १
त्यागी दाता आत्मवान् प्रमादी क्रतुवरैर्यजते यज्ञैः श्रेष्ठैर्यजते॥ एवंविधो यूपाख्ययोगे जातो भवति। हिंस्र इति व
धरुचिः गुप्तिपतिः बंधनपालः। शरकृत् शराणां कर्त्ता एवंविधः शराख्ययोगे जातो भवति। नीचोऽलस इति नीचः
अधमानामभ्युन्नतो विनानंदकर्मणि कर्त्तव्यालसः क्रियास्वपटुः सुखधनैर्वियुतः सुखैः अर्थैश्च भोगैर्वियुज्यते
धनैश्चावियुज्यते। एवंविधः शक्तियोगे जातो भवति॥ ॥अथ नौकूटछत्रकार्मुकयोगजातानां स्वरूपं वसंततिल
केनाह॥ ॥कीर्त्यान्वितश्चलसुखः कृपणश्च नौजः कूटेऽनृतप्लवनबंधनपश्च जातः। छत्रोद्भवः स्वजनसौख्य:
शूरश्च कार्मुकभवः प्रथमांत्यसौख्यः कीर्त्या युतः ख्यातयशाः। चलसुखः कदाचित्सुखी कदाचिद्दुःखितः कृप
णः। कृपणो दानरहितः। एवंविधो नावाख्ययोगे जातो भवति। अनृतप्लवनामातिथ्यं यस्यासौ अनृतप्लवनः। असत्याभि
धायी। बन्धनपो बन्धनपालः। एवंविधः कूटयोगे जातो भवति। केचित्कूटेऽनृतकृपणबन्धनपश्च जात इति पठं
ति। छत्रोद्भव इति। स्वजनानां बंधूनां सौख्यं करोति स्वजनसौख्यकरः। अन्त्यसौख्यः वृद्धत्वे सुखिता। एवंविधः छ
त्राख्ययोगे जातो भवति। शूरश्च कार्मुकभव इति। शूरः समरप्रियः प्रथमांत्यसौख्यः बाल्ये वृद्धत्वे सुखिता। एवंविधः छ

ब० जा० टी०
ख्ये योगे जातो भवति। मध्ये दुःखभाक् नानाप्रकाराणां दुःखानां भागी भवति। केचित्तत्र दुःखवनेचर इति पठंति। अंशाश्चितायनिपुणान स्तेजः
सद्गुण्याभोगान्वितो भुजगजावपटुः स्वभजश्वति। न केचिद्दोषः। एवं दलयोगद्वयजातानां फलं व्याख्यातं। अथान्ये योगा आ
श्रययोगाश्च मिश्रिताः समकालं संपद्यंते तत्राश्रययोगस्थानेनाकरणार्थं गिनुमाह। आश्रयोक्तास्तु विफला भवंत्य
न्यैर्विमिश्रिताः। मिश्रा यैस्ते फलं दद्युरमिश्राः स्वफलप्रदाः॥ ॥यत्राश्रययोगोऽन्येन मिश्रितो भवति तत्रात्मफलं न भव 141
ति स्वफलं न प्रयच्छति येन मिश्रितः स फलं ददाति। अमिश्रा इति। अन्येनामिश्रिता आश्रयाः स्वफलमात्मीयफलं ददाति
अथ गदाशकटविहगशृंगाटकहलाख्येषु योगेषु जातानां स्वरूपं वसंततिलकेनाह॥ ॥यज्वार्थभाक् सततमर्थरुचि
र्गदायां तद्वृत्तिभुक् शकटजः सरुजः कुदारः। दूतोऽटनः कलहकृद्विहगे प्रदिष्टः शृंगाटके चिरसुखी कृषिकृद्धलाख्ये॥
॥यज्वेति यजनशीलः अर्थभाक् धनानां भाजकः सततमर्थरुचिः अर्थे जनोद्यमशीलः एवंविधो गदाख्ययोगे जातो भव
ति। तद्वृत्तिभुगिति। तद्वृत्तिः शकटवाहनशीलः तद्वृत्तिभुक् शकटजीवीत्यर्थः। सरुजो व्याधिपीडितः। कुत्सि
तदारः। एवंविधः शकटयोगे जातो भवति। दूतोऽटन इति। दूतः। अटनः स्वेच्छयाटनः तद्भवभावो भवति। कलहकृ
त् कलहशीलः। एवंविधो विहगाख्ये योगे प्रदिष्टः उक्तः। शृंगाटके चिरसुखीति चिरेण सुखी वयोन्ते दुःखरहितश्च
र्थः। शृंगाटकाख्ये योगे जातो भवति। अन्ये चिरं सुखी शृंगाटकजो व्याख्यातः। तदयुक्तं। यस्मात् त्रिकोणे लग्नपंचमध
र्मस्थैर्योगः शृंगाटको मतः। वयोन्ते सुखित्वं जन्मतस्तस्मात् दुःखभावत्वं॥ कृषिकृद्धलाख्ये इति। हलाख्ये योगे जातः क
र्षिकृद्भवति। कृषिं करोतीत्यर्थः॥ अथ वज्रयवकमलवापीजातानां स्वरूपं वसंततिलकेनाह॥ ॥वज्रेऽन्त्यपूर्वसुखितः सु
भगोऽतिशूरो वीर्यान्वितस्तत्र यववचे सुखितश्च भवति वज्रयोगे बाल्ये सुखी यौवने दुःखी वृद्धत्वे पुनः सुखी भवतीत्यर्थः
॥सुभगः सर्वजनवल्लभः॥ अतिशूरः अतिशयेन रणाभिलाषी। एवंविधो वज्राख्ये योगे जातो भवति। वीर्यान्वित इति परा
क्रमयुक्तः। अथ यवकृते यवाख्ये योगे जातः। अंतः शब्दो मध्यपर्यायः वयोमध्यभागे सुखी बाल्ये वृद्धत्वे च
नोचेत्। विख्यातकीर्त्तिरमितसौख्यमुत्तमपद्मे वाप्यां तनुस्थिरसुखो निधिकृन्न दाता॥ अन्त्ये वयोन्ते सुखितः पूर्वं सुखि

बहुगेहेषु 142

समुद्राख्यो नाम योगो भवति। विलग्नादिस्थितैः क्रमेणेति। अनेनैव प्रकारेण लग्नं मुक्त्वैकांतरे स्थितैः सप्तभिर्ग्रहैः चक्रा
ख्यो योगो भवति। तद्यथा यदा द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमदशमद्वादशेषु च यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा समुद्राख्यो नाम योगो(
भवति यदा लग्नतृतीयपंचमसप्तमनवमएकादशगेषु बहुगेहेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा चक्राख्यो योगो भवति। इत्याकृतिज(
संग्रहः॥ इत्येवं प्रकारेण आकृतियोगसंग्रहो व्याख्यातः॥ ॥अथ संख्यायोगस्य सप्तमालिन्याह॥ ॥संख्यायोगास्सप्त
र्क्षसंस्थैरेकापायाद्वल्लकीदामपाशः केदाराख्यः शूलयोगो युगं च गोलश्चान्यान्पूर्वमुक्तान्विहाय॥ ॥संख्यायोगा
भवंति सप्तभिर्ग्रहैः सप्तर्क्षसंस्थितैरेकापायात् सप्त संख्यायोगाः स्युर्भवेयुः। ते च वल्लक्यादयो योगा लंतः। तद्यथा॥
सप्तस्वपि भिन्नेषु गृहेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा वल्लकी नाम योगो भवति। अथ षट्सु यदा भिन्नेषु सर्वे ग्रहा भवंति तदा दा
मिनी नाम योगो भवति। एवं पंचस्थपाशः। चतुर्षु केदारः। त्रिषु शूलः। द्वयोर्युगः। एकस्मिन् गोलयोगो भवति। अन्या
न्पूर्वमुक्तानिति। पूर्वोक्तान्योगान्विहाय वर्जयित्वा एते योगा भवंति। एतदुक्तं भवति। यथोक्तानां योगानामप्यसद्भा
योगस्य यदि सद्भावं भवति। तदा संख्यायोगो नाङ्गीकार्यः। इति सप्त संख्यायोगा व्याख्याताः॥ ॥अथाश्रययोगजानां दलयो
गद्वयजातानां फलं वसन्ततिलकेनाह॥ ॥ईर्ष्युर्विदेशनिरतोध्वरुचिश्च रज्ज्वां मानी च मुशले बहुकृत्यसक्तः॥ व्य
ङ्गः स्थिरोट्यनिपुणो नलजः स्रगुत्थो भोगान्वितो भुजगजे बहुदुःखभाक्च॥ ईर्ष्युर्द्वेषः विदेशवासनशीलः। अध्व
रुचिः सततमटनानुविदेशनिरतः रेध्वरुचिर्भवति तत्किमर्थं द्वयं ग्रहणं उच्यते। विदेशेप्येकत्र देशे च सनशीलो भवति। एवंविधो
रज्ज्वाख्यायोगे जातो भवति। मानी धनी चेति। मानी गर्वितः धनी धनवान्। बहुकृत्यसक्तमतिः बहुकर्मा दंभी एवंविधो मुसलाख्यायोगे
भवति व्यङ्ग इति व्यङ्गोऽङ्गहीनः स्थिरोट्यनिपुणः आढ्यो धनवान् निपुणः कार्येषु दक्षः नदक्षः एवंविधो नलाख्यायोगो भवति
एवमाश्रययोगेषु जातानां फलानि व्याख्यातानि। स्रगुत्थो भोगान्वितः। मालायोगजातः। सुभोगयुक्तो भवति। भुजग इति भुजगे सर्पा

द०श्री पाख्यो योगो भवति। अथ चतुर्थपंचमषष्ठसप्तमेषु चतुर्षु यदा सर्वे ग्रहा भवंति। तदा इषु नाम योगो भवति। अथ
सप्तमाष्टमनवमदशमेषु चतुर्षु यदा सर्वे ग्रहाः तदा शक्ति नाम योगो भवति। अथ दशमैकादशद्वादशलग्नेषु चतुर्षु यदा स
र्वे ग्रहा भवंति तदा दंडाख्यो योगो भवति॥ ॥अथ नौकूटछत्रचापार्धचंद्राख्ययोगपंचकमनुष्टुभाह॥ ॥नौकूट
छत्रचापानि तद्वत्सप्तर्क्षसंस्थितैः॥ अर्धचंद्रस्तु नावाद्यैः प्रोक्तस्त्वन्यर्क्षसंस्थितैः॥ ॥तद्वदनेनैव प्रकारेण लग्नकेंद्रा
दारभ्य एकैकस्मात्केंद्रात्सप्तभिर्ग्रहैः सप्तर्क्षस्थैः नौकूटछत्रचापसंज्ञयोगचतुष्टयं भवति॥ ॥तद्यथा। लग्न(
द्वितीयतृतीयचतुर्थपंचमषष्ठसप्तमेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति। तदा नावाख्यो योगो भवति। अथ चतुर्थपंचम
षष्ठसप्तमाष्टमनवमदशमेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा कूटाख्यो योगो भवति। अथ सप्तमाष्टमनवमदशमैका
दशद्वादशलग्नेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा छत्राख्यो योगो भवति। अथ दशमैकादशद्वादशलग्नद्वितीयतृतीयच
तुर्थेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा चापाख्यो योगो भवति। अथार्धचंद्रस्तु नावाद्यैरिति। नावाद्यैः प्रोक्तयोगैरन्यर्क्ष(
संस्थितैरर्द्धचंद्रः परस्परार्क्षसंस्थितैः। नावाद्याः कंटकोक्ताः तेभ्योऽन्यर्क्षसंस्थिते पणफरादिमारभ्य निरंतरं सप्तमं
गृहेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति। आपोक्लिमेष्वपि चाप यदा भवंति तदार्धचंद्रयोगो भवति स चाष्टप्रकारः। तद्यथा॥
द्वितीयतृतीयचतुर्थपंचमषष्ठसप्तमाष्टमेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति। तदा एकः। एवं सतृतीयादारभ्य नवमां
तेषु द्वितीयः। पंचमादिषु एकादशांतेषु तृतीयः। षष्ठ्यादिषु द्वादशांतेषु चतुर्थः। अष्टमादिषु द्वितीयांतेषु पंच
मा मः। नवमादिषु तृतीयांतेषु षष्ठः। एकादशादिषु पंचमांतेषु सप्तमः। द्वादशादिषु षष्ठांतेष्वष्टम इति। अथ
समुद्रचक्राख्ययोगद्वयमनुष्टुभाह॥ एकांतरगतैरर्थात्समुद्रः षड्गृहाश्रितैः॥ विलग्नादिस्थितैश्चक्रमित्याकृ
तिजसंग्रहः॥ ॥अर्थाद्द्वितीयस्थानादारभ्यैकांतरगतैः षड्गृहाश्रितैः बहुगृहेषु व्यवस्थितैः सप्तभिर्ग्रहैः

143

तदुक्तं भवति। लग्नसप्तमयोः सौम्याः। चतुर्थदशमयोश्च पापाः स्थिता भवंति नान्यत्र केचित्। तदा वज्राख्यो योगो 144
भवति। एतद्विपरीतो यवः। तत्र ग्रहा यदि विपरीता भवंति पापाश्चतुर्दशमयोः पूर्वशास्त्रानुसारेण यवयोगोदयः कृतः
चतुर्थे भवनेऽस्य सौम्याः स्थितास्ते भवतः। कथं एतदुक्तं भवति। लग्नसप्तमे च पापाः। चतुर्थे तद्विपरीतेगैर्जवः। ते एवं ग्रहा
य द्विविपरीतं गा भवंति प्रोक्तं चतुर्थे दशमे च सौम्याः। तदा यवाख्यो योगो भवति। कमलं विमिश्रसंस्थितैः। चतुर्षु
केंद्रेषु सर्वे एव ग्रहाः पापसौम्याः विमिश्रिता यदा भवंति तदा कमलाख्यो योगो भवति। वापी तद्यदि केंद्रबाह्यः
। तदेव कमलं। यदि केंद्रबाह्यो भवति तदा वापी। एतदुक्तं भवति केंद्राणि वर्जयित्वा सर्व एव ग्रहाः पणफरेषु यदा भवं
ति। आपोक्लिमेषु वा तदा वापी नाम योगो भवति। अथ यववज्रयोः संभवो न भवति तौ च मया पूर्वशास्त्रानुसारेण कृता
वित्यनुक्तमाह॥ शुभाशुभ भवंति यदा यवाख्यो स्यात्॥ ॥ पूर्वशास्त्रानुसारेण पूर्वाचार्यवचनादिभिर्वज्रा
ख्यौ योगौ कृतौ। यवमयो योगा वज्रयवद इति च वचनान्निर्दिष्टाः। अन्येषामेवं प्रकाराणां प्रदर्शनार्थं च वज्रेऽयवयो
गा यदापि न भवातः सितौ न धर्म्यो न कदाचिदपि भवतः। न कदाचिदेकोदयमध्यान्तर्धर्मयोर्धर्म्यो भवतः। आ
दित्वेन ध्या सूर्ये धर्मात्रिकोणेन यो रुदयालमयो न भवतः॥ ॥ अथ यूपेषु शक्तिदंडाख्ययोगान्वक्तुमाह॥
कंटकादिप्रवृत्तेश्च चतुर्गृहगतैर्ग्रहैः। यूपेषु शक्तिदंडाख्या होराद्यैः कंटकैः क्रमात्॥ ६॥ होरा लग्नं तदाद्यैः कंट
कैः केंद्रैः क्रमात् विज्ञेयाः। लग्नकेंद्रादितः कृत्वा चतुर्षु यथासंभवं सर्वग्रहाणामवस्थानं भवति तदा यूपशक्ति
दंडाख्या योगा भवंति। तदा यावल्लग्नद्वितीयतृतीयचतुर्थेषु यदा सर्वे ग्रहा भवंति। तदा यूपाख्यो योगो भवति। अ
थ चतुर्थपंचमषष्ठसप्तमेषु चतुर्षु यदा सर्वे ग्रहा भवंति इषुनाम योगो भवति। अथ सप्तमाष्टनवदशमेषु चतुर्षु यदा
सर्वे ग्रहा भवंति तदा शक्तिनाम योगो भवति। अथ दशमैकादशद्वादशलग्नेषु चतुर्षु यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा दं

व॰जा॰ डाख्ययोगो नाम वक्ष्यमाणो नीतिवराहमिहिरेण तद्योगैः सम्मतो यास्यंति यत्र च तेषां भवका व्यालुतदध्यायाने व्याख्या
टी॰ । स्याम॥ केंद्रोपगप्रोक्तफलो दलाख्यो केंद्रस्थानेषु भग्रहाणां शुभफलमुक्तं। शुभफलमिति वराहमिहिरेण। अन्ये
तु त्रिकोणेषु शुभाः प्रशस्ता नेष्टा एव पापा न शुभप्रदा स्युरिति। तस्मात्केंद्रत्रिकोणगैः शुभैः शुभं भवतीति मालयोक्तं। के
द्रत्रिकोणगैः पापैः पापफलं भवतीति सर्पयोक्तं। यद्येवं तन्निमित्तं वराहमिहिरेण कथ्यते प्रोच्यते। नामसयोगाः
नष्टं तत्वात्समलद्वयोस्त्वपि फलदो भवतः। यदि केंद्रोपगतान्तयोगैर्विना मन्निकिंपते। तदा स्वदशास्वफलप्रदानं 145
नष्टं तत्वात्समलद्वयोस्त्वपि फलदो भवतः। ततः तौ वराहमिहिरेण नोक्तौ॥ ॥ अथा
न्ये एतस्य प्रमादीनां मतं यथा नाभसयोगाणां सम स्तत्स्वापि फलदो। ततः तौ वराहमिहिरेण नोक्तौ॥ ॥ अथा
कृतियोगान्यं चगदाशकटविहगश्रृंगाटकहलाख्यान्वक्तुं संततिलके नाह॥ आसन्नकेंद्रद्वयगैर्भवनगंदाख्य
कृतियोगान्यं चगदाशकटविहगश्रृंगाटकहलाख्यान्वक्तुं। लग्नान्यगैर्हलमितिप्रवदंति तज्ज्ञाः॥ ४॥ आ
सन्नलग्नेषु शकटो विहगः स्वबंधौ॥ श्रृंगाटकं नवमपंचमलग्नसंस्थैः लग्नान्यगैर्हलमितिप्रवदंति तज्ज्ञाः॥ ४॥ आ
सन्नयोर्द्वयोः केंद्रयोः यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा गदानाम योगो भवति। स चतुःप्रकारः। लग्न चतुर्थस्थैरेकः। चतुर्थ
सप्तमस्थैर्द्वितीयः दशमलग्नस्थैश्चतुर्थः। तच्च लग्नेषु शकटो। तन्नो लग्नेऽस्तसप्तमे यदा शकटाख्यो योगो भवति
सप्तमस्थैस्तृतीयः दशमलग्नस्थैश्चतुर्थः। नवमपंचमल
विहगः स्वबंधौ। स्वदशमे बंधुसंचतुर्थे दशमे यदा सर्वे ग्रहा भवंति तदा विहगाख्यो योगो भवति। नवमपंचमल
ग्नस्थैः श्रृंगाटकाख्यो योगो भवति। लग्नान्यगैर्हलमिति लग्नं वर्जयित्वा यथासंभवं यदा सर्वे ग्रहाः परस्परत्रिको
णगता भवंति तदा तत्र पूर्णता हलमिति योगं प्रवदंति कथयंति सत्रिप्रकारः द्वितीयषष्ठदशमस्थैः सर्वग्रहैः
एकः। तृतीयसप्तमैकादशस्थितैः द्वितीयः। चतुर्थाष्टमद्वादशस्थैस्तृतीयः॥ अथ वज्रकमलयवचापसंज्ञक
योगान्वक्तुं पवैतालीयेनाह॥ ॥ शकटाण्डजवच्छुभाशुभैर्वज्रं तद्विपरीतगैर्यवः। कमलं तु विमिश्रसंस्थितैर्वा
पीतद्यदि केंद्रबाह्यतः॥ ५॥ शकटवच्छुभाशुभैर्यदि स्थिता भवंति अण्डजो विहगः तद्वच्छुभाशुभैर्भवति॥ ए

146

कर्मकेंद्राणां युक्तानामर्थमानानांभ्वा। द्विशरीरेषु नल इति योगो हीनातिरिक्तदेही नो। रिपुगणं व्रणं धनसंचयभा
गिनां भवति। एवमाश्रययोगत्रयं सत्यमतेन व्याख्यातं। तथा च सत्यः। चरराशिगैरशुभैरज्जुः स्थिरराशिगैस्तथा मु
शलः। द्विशरीरगतैर्योगेन लसंज्ञो मुनिभिरुद्दिष्टः। ग्रते। अथ दलयोगद्वयमुच्यते। केंद्रैः सदसद्युतैर्दलाख्यावित्यादि।
। केंद्रेषु पापसंस्थेषु सदसद्ग्रहैः शुभग्रहेषु केंद्रे दलाख्या: दलसंज्ञः स्रक्नामा योगो भवति। तथा च केंद्रस्थसद्ग्रहैर्युक्ते दलेयोगः
सर्पो नाम भवति। एतेषु त्रिकेंद्रेषु सौम्यग्रहा बुधगुरुशुक्राः यदा भवंति च क्वचित्केंद्रे पापो न भवति तदा स्रक्योगाख्यो योगः
अथ चतुर्षु केंद्रेषु पापग्रहाः आदित्यभौमशनयो भवंति न क्वचित्केंद्रे सौम्यग्रहो न भवति तदा सर्पो नाम योगो भवति
न च त्रयं केंद्रैः सदसद्युतैर्दलाख्या विस्तुतं तत्र चतुर्षु विमित्याख्यातं। यस्मात् शुभाशुभग्रहयोश्चंद्रस्य सौम्यपापत्वं संभव
ति च चतुर्षु केंद्रेषु किमिति व्याख्यातं। उच्यते। नैवायमस्मादनेनैव स्वल्पजातकप्रोक्तं। केंद्रत्रयगैर्विदलाख्यावहिक्रम
तत्। च। अथ सौम्यास्तथा पापास्तु इति व्याख्यायते। अथ च योगद्वयोमध्ये चंद्रमास्वतीयोनभवति उच्यते॥ गार्गिणाप्यु
क्तम्॥ त्रिकेंद्रगैर्यमारार्कैः सर्पे दुःखी तदुक्तं च। भो। गजनप्रदामालातुजीवसितेंदुजैः। न नु अग्रयोगः पापवर्जि
तेषु केंद्रेषु सर्पः सौम्यवर्जितेषु इति कथं ज्ञायते। उच्यते। वादरायणेनोक्तं। केंद्रेष्वपापेषु सितसजीवे केंद्रत्रयस्थैः
कथ्यते मालां। सर्पस्त्वसौम्येषु यमारसूर्यैर्योगाविमौ द्वौ कथितौ दलाख्याविति। एतौ दलयोगौ पराशरेणोक्तौ
नत्वेनापुनरुच्यते। अन्यस्तोपराशरेणोक्ता विति स्वशास्त्रे वराहमिहिरेणोक्तौ। तथा च पराशरः। केंद्रत्रयग
तैः पापैः सौम्यैर्वा दलसंज्ञितौ। द्वौ योगौ सर्पमालाख्यौ व निष्टेष्टफलौ मतौ। एवमाश्रययोगत्रयमपि अन्यैरुक्तं वराह
मिहिरेण स्वशास्त्रे गृहीतं। एवं दलयोगद्वयं व्याख्यातं॥ अथाश्रययोगत्रयं दलयोगद्वयमप्यन्यैरुक्तं वराहमिहिरे
ण सर्वं गृहीतं। एवं दलयोगद्वयं रघुनंदनेनोक्तं येन कारणेन तत्कारणमुपजात्याह॥ ॥योगाप्रयात्याश्रयच
पद्मवज्रविहगमाद्यैः संख्यायोगैर्गोलकाद्यैः आश्रययोगास्तुल्यतां समत्वं व्रजंति तुल्येन न नोक्ताः। तद्यातिरेकेण
१ यमाः समत्वं पदावज्रजालगोलकाद्यैः केंद्रोपगैः प्रोक्तफलौ दलाख्यावित्यादि तत्फलैरनेन पदकुफलौ तौ॥ ॥आकृतियोगैः पद

दे॰ जा
टी॰

मनंतकं स्यात् इच्छाणि नानाप्रकृतीनि इष्टैति। कथं ऊराणयवनैस्त्रिगुणषट्शतीकथितारदृश्च दशतात्पमिहितानि
उच्यते। आकृतियोगास्तु योविंशतिर्होरमिहिताः संख्यायोगानां सप्तविंशत्यधिकं शतं एवं सार्द्धशतं भवति। त
त्रैवेकैकराशौ लग्नमधिकृत्योक्तं तस्माल्लग्नद्वादशभावेनाष्टादशयोगशतानि भवंति। यस्मात्सार्द्धशतद्वादशहत
माष्टादशशतानि भवंति १८००॥ तेषामुत्पत्तिमध्यायांते प्रदर्शयिष्यामः॥ विदिताध्यायार्थस्य सुखाव बोध
त्वात् एवं यवनैस्त्रिगुणषट्शती विस्तरतः कथिता अत्र तत्समासः संक्षिप्यते। विस्तरस्य समासो विधीय
ते पूर्वैर्दर्शितद्वात्रिंशत् दैवाभिधीयते। एते ष्वेवान्यफलानां समानलात् द्वात्रिंशत्स्वेव योगेषु अष्टादशशतान्यंत
र्भवंति। अथाश्रययोगत्रयं दलयोगद्वयं चोपच्छंदसिकेनाह॥ ॥रज्जुर्मुशलं नलश्चराद्यैः सत्यः त्वाश्रयजा
जगादयोगान्। केंद्रैः सदसद्युतैर्दलाख्यौ स्रक्सर्पौ कथितौ पराशरेण॥ ॥चराद्यैश्चरस्थिरद्विस्वभावैर्ग्रहैः सं
युक्तैर्यथा संख्यं रज्जुमुशलं नलश्चेति तत्र कस्मिन् चरराशौ चरराशौ द्वयेनराशित्रयेच चरराशौचतुर्ष्वेवापदास
र्वे ग्रहा भवंति॥ स्थिरराशौ योर्द्विस्वभावराशाव प्रसूत्या:॥ तदा रज्जुर्नाम योगो भवति। एवं स्थिरराशौ चतुर्ष्व
पि मुशलः। द्विस्वभावराशौ चतुर्केन नलः। अत्र केचित् व्याख्यातं चरराशौ चर्यांचप्रसूत्याः॥ तदा रज्जुर्नाम योगो
भवति। एवं स्थिरराशौ चतुर्ष्वपि तुष्ये सर्वग्रहा स्तदा रज्जुः। स्थिरचतुष्केमुशलं। द्विस्वभावचतुष्केन नलः। तस्माद्युक्तं
। यस्माद्भावानगार्गिः॥ एकौ द्वौवात्रयः सर्वे सर्वेषु क्रमशाग्रहैः। चरं योगस्तदा रज्जुर्दुःखिजन्मप्रदो भवति। स्थिरराशौ
मुशलं नाम नानाजन्मकृत्प्रदं। द्विस्वभावाः नलाख्यस्तु धनिनं नापकीर्त्तिता॥ इति केचित् सत्यस्त्वाश्रयजानि
वाहयोगानि पठंति इहास्मिन् प्रकरणे अहं कुर्वामिति। तथा च सत्यः। सर्वे चरेषु राशिषु यदा स्थिता योगमाहुस्तं रज्जुः
। अन्यथा प्रयतस्सततं विदेशवासार्थयुक्तस्य। सर्वे स्थिरेषु स्थिरराशौ यदा स्थिता मुशलमाहुर्योगंतं। जन्मनि

147

पापे क्रूरग्रहैः क्रूरभस्थैः क्रूरराशिंगतैः पापैः यस्य जन्म भवति स पाप वरदस्युस्वामि
त्वस्वामित्वं प्राप्नोति अर्थवान् भवति शुभबलयुते केन्द्रैरिति अत्र शुभग्रहैर्बलयुतैः केन्द्रगतैरिति केचिद्व्याख्या
ततः अत्र च स्वामिभगवान् गार्गिः। पापक्षेत्रगतैः पापैः केन्द्रस्थैः सौम्यराशिभिः। सबलैर्यस्य जन्म स्यात्स्याद्दसोद
स्युनायकः॥ ॥इति श्री भट्टोत्पलविरचितायां बृहज्जातकविवृतौ राजयोगाध्याय एकादशः॥ ॥अथ नाभस
योगाध्यायो व्याख्यायते॥ ॥नाभसयोगानां चत्वारो विकल्पाः आकृतियोगाः संख्यायोगाः आश्र
य योगाः दलयोगौ च। तत्र कृतियोगा एको विकल्पः आकृतियोगाः संख्यायोगा आश्र विकल्पद्वयं। आश्रय
योग संख्यायोग आकृतियोगाः त्रिविकल्पत्रयं आकृतियोग संख्यायोग आश्रययोग द्वादलयोगौ चेति विकल्प
चतुष्टयं तत्राकृतियोगाः विंशतिः सप्त संख्यायोगास्त्रयः आश्रययोगाः द्वौ दलयोगौ अत्र द्विचतुर्वि
कल्पानां संख्यास्थानमोपष्ठ दर्शिकेनाह॥ ॥नवदिग्वसवस्त्रिकाग्निवेदगुणिताद्वित्रिचतुर्विकल्पजास्सुः
यवनैस्त्रिगुणा हि षट्शती सा कथिता विस्तरतोऽत्र तत्समासः॥१॥ नवदिग्वसव ९।१०।८ एतेषां संख्यात्रिकाग्नि
वेदैः ३।३।४ गुणिताः २७।३०।३२ एते योगा यथाक्रमं द्वित्रिचतुर्विकल्पजा भवंति एतदुक्तं भवति आकृतियोगा नव
प्राप्तिः संख्यायोगाः सप्त एवमाकृतियोग संख्यायोग विकल्पद्वयेन सप्तविंशति योगा भवंति। आकृति संख्याश्रय त्रय
कृतेन विकल्पचतुष्टयेन योगसंख्यायोगा विकल्पद्वयेन सप्तविंशति योगा भवंति। आश्रययोगास्त्रयः आकृति
संख्याश्रयकृतेन विकल्पत्रयेन विंशद्दलयोगौ द्वौ। आकृति संख्याश्रयदलयोगकृतेन विकल्पचतुष्टयेन द्वात्रिंशति
। एवं द्वित्रिविकल्पजा योगास्सुभवेयुः यवनैस्त्रिगुणा हि षट्शती सेति। यस्मात्तानं समाहारः षट्शती सा च त्रिगुणा
ष्टादशशतान्यभिहितानि १८०० इत्यर्थः। यवनेश्वर उच्यते। नाभसयोगा नाम नंततात यावत तद्वाक्यं। संस्थान सादृश्य

बृ॰जा॰ टी॰ रस्थितः तदा बलवत्स्वान्तर्दशाकाले राज्यलब्धिर्भविष्यति एवं राज्यदस्य बलवतोऽन्तर्दशाकाले चास्य बलादिति
बलवान् भवति तस्यामन्तर्दशायां राज्यप्रदो भवति। शत्रुनीचग्रहपादं दशायामिति लब्धराज्यस्यापि जन्मका
ले शत्रुग्रहस्थेन यो नीचर्दशा दत्ता तस्यां तस्मिन्बलवति राजच्युतो वाच्यः। तापिच्छिद्रदशाः विवले पितस्मिन्नी
चेन तुङ्गति आपदेव भवति। सा च संश्रय संस्तदशाकस्य वशात् तदृशायां संश्रयः कार्यः दैवयुक्तेन्यसंश्र
यरूपगुणान्नो ह्योक्तः योगयात्रायां। वितोपहृत दशायां चंद्रोदयनाय शत्रुपाककाले चास्य देशोकारकदशाः सं
श्रयीयेऽन्यो न रेन्द्रे एति अत्र गर्गः॥ लग्नमा कर्मगो वा स्यात् दशा वा प्रवलो हि यः॥ स स्यान्स्वान्न दशाकाले राज्यदा
प्रबलो यदा यतीचारि ग्रहसंस्थस्य दशायां प्रबलस्य च। च्युतिश्च बलहीनस्य तन्मोक्षः परसंश्रयादिति॥ ॥
अथ भोगिनां पावरदस्युस्वामिनां च जन्मज्ञानार्थं मालिनीमाह॥ बुधगुरुसितलग्ने सप्तमस्थेऽर्कपुत्रे वियु
ति दिवसनाथे भोगिनां जन्म विद्यात्। शुभबलयुतकेन्द्रैः क्रूरभस्थैश्च पापैर्व्रजति शवरदस्युस्वामितामर्थ
भाक् स्यात्॥ गुरुबुधसितानामन्यतमे लग्नगेऽर्कपुत्रे सप्तमस्थे वियति दिवनाथे सूर्यदशमस्थे एवंविधे
योगे भोगिनोः भोगवतां जन्म विद्यात् जानीयात् एवंविधे योगे जातः सदैव भोगवान् भवति तस्यार्थहीनस्यापि कु
तश्चिद्भोगावाप्तिर्भवति रविबुधसितलग्न इति केचिद्रविबुधसितानां संबन्धि लग्ने रव्यातंसिंहमिथुन कन्या
तुलातुलालग्ने न स्थितियतो दशमस्थेऽर्के लग्ने बुधसितयोः स्वस्थानं संभवति अर्थ चार्यनपूर्वशास्त्रानुसारेणायं यो
गः कृतः तत्र च गार्गिः॥ गुरुज्ञभार्गवे लग्ने सप्तमस्थेऽर्कनंदने दशमस्थे रवौ जातो भोगभाक् पुरुषो भवेत् शुभब
लयुतकेन्द्रैरिति शुभग्रहैः सबलैन्धिनो राज्ञायहीनस्य सबलाय स्यकेन्द्रगता भवंति तैर्युता भूतैस्तैर्यामतैः पापा

द्जीवच्चारो धने सितरवी हिबुके न रेन्द्रं॥ वक्रासितौ फौ शेसुरेज्य सितार्कसौम्या होरासु खास्तशुभस्वाप्तिग
तातसेन्द्रा॥ ॥मेषूरणायतनुगेति। मेषूरणं दशमं आयमेकादशं तनुस्थानं लग्नं एषु गताश्चन्द्रो मंदजीवाः श 150
शी चंद्रः मंदः सौरः जीवो बृहस्पतिः वक्रो धने सौबुधः आरो ङ्गारकः एतौ धने द्वितीयस्थाने सितरवी शुक्रादित्यौ
हिबुके चतुर्थस्थाने। एवंविधे योगे जातं राजपुत्रं नृपतिं विद्यात्। अत्रैवं जातं। दशमे चंद्रः एकादशे सौरः ल
ग्ने जीवः। द्वितीये बुधभौमौ चतुर्थे रविशुक्रौ। एवंविधे योगे राजपुत्रो राजा भवति॥ अन्यकुले धनवान्॥ वक्रा
सितौ फाणी त्वादि वक्रो ङ्गारकः असितः सौरः फणी शशी सुरेज्य सितार्कसौम्याः शशी चंद्रः सुरेज्यो बृहस्पतिः
सितः शुक्रः अर्कः सूर्यः सौम्यो बुधः एते यथासंख्यया होरासु खास्तशुभस्वाप्तिगताः होरा लग्नं सुखा
स्थानं चतुर्थं। अस्तं सप्तमं। शुभं नवमं। खं दशमं। आप्तिरेकादशं। एषु स्थिताः एवंविधे योगे जातं नरेशं
नृपतिं विद्यात्। अत्रैवं भौमशनैश्चरौ लग्नगतौ चतुर्थे चंद्रः। सप्तमे जीवः। नवमे शुक्रः। दशमेऽर्कः। एकादशे ज्ञः
।एवंविधे योगे राजपुत्रो राजा भवति अन्यकुलजो धनवान्॥ ॥अथ राजयोगे जातस्य कस्मिन्काले राज्यप्रा
प्तिर्भविष्यति इति तन्नार्थस्वागमाह॥ कर्मलग्नयुतपाकदशायां राज्यलब्धिरथवा प्रबलस्य। शत्रुनीच
गृह्यातदशायां छिद्रसंश्रयदशापरिकल्प्या॥ यो योगकर्तॄणां मध्यात् ग्रहः कर्मयुतः लग्नाद्दशमस्थानस्थो
यश्च योगकर्तॄणां मध्यात् लग्नयुतो लग्नस्थः तत्पाकदशायां तस्य संबन्धिनी या पाकदशा भवति अन्तर्दशा वा
भवति तत्र दशायां राज्यलब्धिः राज्यप्राप्तिर्भविष्यति। अथवा प्रबलस्येति। लग्नदशमयोर्द्वयोरपि न भवतः
तदा जन्मकाले यः प्रबलः सर्वोत्तमबलः तस्यान्तर्दशाकाले च ह्यलग्नदशमयोर्द्वयोर्ग्रहो स्थितो च ह्वो वा
द्यो

राजकुलजाता अपि राजानो भवंति। किंतु राज्यतुल्या एव भवंति एवं एकग्रहे स्वोच्चे योगे मूलत्रिकोणे न
वा बलात्येन द्वाभ्यां वा स्वोच्चगाभ्यां मूलत्रिकोणगाभ्यां वा बलाभ्यां राजकुले पि राजा न भवति किं
तु राजतुल्यो भवति। एवमेव त्रिभिः षड्भिः स्वोच्चस्थैः मूलत्रिकोणस्थैर्वा हीनवंशजो राजतुल्यो भवति। अत्र
तदृषस्य स्वोच्चगता मूलत्रिकोणस्थैः सर्वकार्यांसपादयंतीति तथापि यथोक्तफलदा भवंति। अथवा के
बलमुच्चगता मूलत्रिकोणगा वा तथापि फलदाः॥ अथान्यं राजयोगं विद्युन्मालयाह॥ लेखास्वर्के जेन्दौ 151
लग्ने स्वोच्चे भौमे कुंभे मंदे चापे प्राप्ते जीवे राजा पुत्रं विद्यान्नेतार्थं॥ लेखायांतीति लेखस्थेषु
लेखा पाचेनोदयेन लेखोच्यते। अर्के सूर्ये लेखास्थे भूत्वा दृष्टेदितेन केवलं यावत् अजे मेषे स्थिते
तत्रैव मेषलग्ने इन्दौ चन्द्रे भौमे स्वोच्चे मकरस्थे मंदे सौरे कुंभस्थे। जीवे चापप्राप्ते धनुर्गते जीवे गुरौ। ईदृशे
योगे जातो राजपुत्रो नपश्यतो यदि भवति तदा तं अमेनार्थं पृथ्वीशं विंद्याज्जानीयात्॥ अन्यकुले धन
वान् भवति। अत्र केचित् लेखस्थे केजेन्दौ लग्न इति पठंति। अर्के लेखस्थे सिंहगते। चंद्रे मेषे लग्नस्थे तदा
वान्भवति। अत्र केचित् ... राजयोगं भवति॥ अथान्यं राजयोगं विद्युन्मालयाह॥ सर्वेन्दु के पाताल स्थे धर्मस्था
पिनकर्क्षे द्विबोधः राजयोगं भवति॥ ... स्थिते जातो भूमेः॥ स्वर्दंष्ट्र... आलीयराशौ स्थिते न केवलं यावत् पा
ने प्राप्ते चंद्रे दुश्चिक्यं गप्राप्ति ...
तालस्थे लग्नात् चतुर्थस्थे। चन्द्रे धर्मस्थानं प्राप्ते नवमस्थान गते प्राप्ते ऽन्यग्रहे रादित्यभौमबुधजीवसौ
सौरे दुश्चिक्यं गप्राप्ति प्राप्ते दुश्चिक्यं तृतीयं अंगं लग्नं प्राप्तिस्थानमेकादशं एषु स्थानेषु प्राप्तेः स्थितेर्जा
तो भूमेः स्वामिपतिर्भवति अत्रैवं जातं कुंभो लग्नं वृषे शुक्रः तुले च द्रः शोषग्रहा यथासं भव मेषकुंभ

धनुर्द्धरस्था एवंविधे योगे जातो राजपुत्रो राजा भवति अन्यकुलोधनवान् भवति ॥ ॥अथान्यराजयोगं वंशस्थेनाह ॥ सौम्यवीर्ये युते तनुयुक्ते वीर्यान्विते च शुभे शुभजाते ॥ धर्मायेपि च पेषु वशेषे धर्मात्मानं पर्जः पृथि
वीशः ॥ ॥सोम्ये बुधे वीर्ययुते कालादिबलयुक्ते लग्नगते शुभे ग्रहे जीवे शुक्रे वा वीर्यान्विते सबले शुभजात
नवमस्थानस्थे इत्यर्थः ॥ केचित्तु वीर्यान्विते च शुभे सुखयाते इति । चतुर्थस्थानगते इत्यर्थः । शेषैर्ग्रहैर्यथासं
भवं धर्मार्थोपचयेषु स्थितैः धर्मस्थानं नवमम् ॥ अर्थस्थानं द्वितीयं उपचयस्थानं त्रिषडेकादशानि
। एतेषु स्थितैः एवंविधे योगे जातो राजा भवति । अन्यकुलजो धनवान् ॥ अथान्यं राजयोगं वंशस्थेनाह ॥ ॥
वृषोदये मूर्ति धनारि लाभगैः शशाङ्कजीवार्कसुताः परैः च ख्यात सौरेर परैस्तु रविकुजबुधसितैर्यथासंख्यं
मूर्ति धनारिलाभगैः मूर्तिलग्नं धनं द्वितीयं अरिः षष्ठस्थानं लाभस्थानमेकादशं एतेषु यथासंख्यम्
शशांकजीवार्कसुताः परैः शशांकश्चन्द्रः जीवो बृहस्पतिः अर्कसुताः सौराः अपराश्चार्कविभौमबुधशुक्राः
शांकजीवार्कसुता परैः शशांकश्चन्द्रः जीवो बृहस्पतिः अर्कसुताः सौराः अपरा रविभौमबुधशुक्राः स्वर्यैः राजपुत्रो राजा भवति
अत्रैवं जातं । वृषे चन्द्रः । मिथुने जीवः तुलायां सौरिः मीनस्थेषु रविकुजबुधशुक्रेषु स्वर्यैः राजपुत्रो राजा भवति
अन्यकुलोद्भवो धनवान् सुखेषु रवितात्पादेषु रो जीवेसु स्वे च लग्ने दशमे या यातिष्ठ हो धितीचं ५ सूर्योपमो
दयशाने द्रेकेलग्नगते । अपरे भौमबुधशुक्रैर्लाभगते रकादशस्थे जीतो यथोभवति ॥ तत्रैव स्नातं ॥
लग्नगते सौरे चतुर्थस्थे नीवि दशमस्थ यो धन्द्र द्वादिश भराकादशस्थे भौमबुधशुक्रैः राजपुत्रो राजाभ
वत्येव अन्यकुलजो धनवान् ॥ ॥ अथान्यं राजयोगद्वयं वसंततिलकेनाह ॥ मेषूरणोपगतनगाः प्रश्रिमं

रयोः सुतेन्दव मस्थयोः जातो राजा भवति तत्रैवं कन्यालग्ने बुधे शुक्रे दशमे मिथुने । सप्तमे मीने जीवे सचन्द्रे ।
पंचमस्थे भौमसौरे जातो राजा भवति । अथ एते राजयोगाः प्रोक्ताः एतेषु योगेषु राजान्यवंशजोपि राजा भवति ।
वक्ष्यमाणेषु राजवंशजा एव राजा भवति । तद्वक्तु मालिन्याह ॥ ॥अपि खलकुलजाता मानवा राज्यभा
जः किमुत नृपकुलोत्थाः प्रोक्तभूपालयोगैः ॥ नृपतिकुलसमुत्थाः पार्थिवा वक्ष्यमाणैः भवति नृपतितु
ल्यास्तेषु भूपालपुत्राः ॥ अपि संभावनायां प्रोक्तभूपालयोगैः कथितराजयोगैः खलकुलजाताः नीचकु
लोद्भूता अपि मानवाः पुरुषा राज्यभाजो राजानो भवंति किं पुनः नृपकुलोत्थाः राजा[illegible] कुलजाता रा
जानो भवंत्येव । अथ वक्ष्यमाणैः पुनर्योगैः नृपतिकुलसमुत्थाः पार्थिवा वंशजाताः राजानो भवंति तेषु
वक्ष्यमाणेषु अभूपालपुत्रो राजवंशः नृपतितुल्यो राजसमो भवति । किमुतेति । संभावनायां वर्तते ॥ ॥
अथान्यान् राजयोगानोपच्छन्दसिकेनाह ॥ स्वोच्चस्वत्रिकोणगैर्बलस्थैस्त्र्याद्यैर्भूपतिवंशजा नरेन्द्राः ।
पंचादिभिरन्यवंशजाता हीनैर्वित्तयुता न भूमिपालाः ॥ स्वोच्चस्वत्रिकोणगैरिति । त्र्याद्यैर्ग्रहैः स्वोच्चस्था
यदा भवंति मूलत्रिकोणस्था वा ते च बलिनः कालादिबलोपेताः तदा जाता भूपतिवंशजा नृपतिकुल
जाता राजानो भवंति । आदिग्रहणाच्चतुर्भिरपि पंचादिभिरन्यवंशजाते इति । पंचग्रहैः स्वोच्चस्थैर्मूलत्रि
कोणस्थैर्वा अन्यवंशजा अपि राजानो भवंति । आदिग्रहणात् षड्भिः सप्तभिरपि हीनैर्वित्तयुताश्च नाभ
वंति । न भूमिपालाः न राजानो भवंति एतदुक्तं भवति त्रिभिरुच्चस्थैर्वा हीनबलैः कालादिबलरहितैः

ति। अजे मेषे सारे ङ्गार सहिते मत्तैर्लग्नगते अमरगुरो जीवे शशपोगृहगते: कर्के: एवंविधायां ग्रहसंस्था
यां जातो राजा भवति। एवं मेष लग्ने क्रूरके कर्कट गते जीवे नृपो गुणवान्भवति। स्वरेज्येवालग्ने। अपवाम
रेज्ये बृहस्पतौ कर्क गते लग्नगे भौमे मेषे स्थे जातो नृपो भवति। गुणवाघ्रा। एवमस्मिन्श्लोके राजयोगाश्चयः 154
॥ ॥ अथ राजयोगं विद्युन्मालयाह॥ ॥ कर्कटाख्ये लग्ने तत्स्थे जीवे चंद्रमसि तस्मिन्नायप्राप्ते: मेष गते र्के
जातं विद्यात् विक्रमयुक्तं पृथ्वीनाथं॥ १॥ कर्कलग्ने तत्स्थिते तत्रैव अवस्थिते जीवे गुरौ च द्रमसि तत्रैव शशिपुत्र
शुक्रे आयप्राप्ते एकादशगते: मेषगते र्के सूर्ये मेषगते जातं सम्भूतं पृथ्वीनाथं भूपतिं राजानं विक्रमयु
क्तं प्रतापसहितं विद्याजानीयात्॥ ॥ अथान्यत राजयोगमाह॥ ॥ मृगमुखे र्कतनये तनुसंस्थे क्रि
यकुलीरहरयो धिपयुक्ताः॥ मिथुनतौलिसहितो बुधशुक्रो यदि तत: पृथुयशाः पृथिवीशः। मृगमु
खो मकर: तस्मिन्मृगमुखे तनुसंस्थे लग्नगते तत्रस्थे चार्कतनये सौरे तथा क्रियो मेषः कुलीरं कर्कट: हर
रो सिंहः एते स्वाधिपतियुक्ता मेषे भौमः कर्के चंद्रः सिंहे सूर्यः इत्यर्थः तथा बुधशुक्रौ यथा संख्यं मिथु
नतौलिसहितौ मिथुने बुधः तुले शुक्रः एवंविधायां ग्रहसंस्थायां यत्र तत्रस्थे जीवे जातो भवति पृथ्वीशो ग
राजा पृथुयशा विस्तीर्णकीर्तिर्भवति॥ ॥ अथ राजयोगमनुष्टुभाह॥ स्वोच्चसंस्थे बुधे लग्ने भृगौ मेषू
रणाश्रिते:॥ सजीवे लिनिशानाथे राजमंदारयोः सुते॥ ॥ बुधे स्वोच्चे अष्टमी यामस्थिते कन्या लग्नगते भृगौ मे
षूरणाश्रिते सप्तमगते। निशानाथे चंद्रे सजीवे बृहस्पतिसहिते आलसप्तमस्थाने मंदारयोः सुते शनि अंगारा

ब॰ जा॰ धर्मपो गरिर गुरुस्वतशापि धरना:॥ गुरु॥ हये सेंदे जीवे मृगमुखगते भूमितनये स्वतं गस्थो लग्ने भृगुजश
टी॰ शीजावेत्र नृपति॥ मृतस्थावक्रार्कोगृहपाश्रीयसितापारापहिबुकेबुधे कन्यालग्ने भवति हि नृपो न्यो पि गुणवा
न्॥ हये धनुषि जीवे गुरौ सेंदौ स चंद्रे स्थिते भूमितनये गारके मृगमुखगते मकरस्थे मकर: मृगान्ई पूर्वा मकरो: शु
चा इति वचनात्। स्वतुङ्गस्थो लग्ने भृगुजशशीजो शुक्र बुधो एतो तुंगस्थे॥ लग्ने भृगुजशशीजो॥ स्वोच्च प्राप्ताय
दि लग्नस्थितौ भवत:॥ तत्रास्मिन्योगे जातो नृपती राजा भवत:। राजयोगद्वयमतेतृत्रैवं जातां। बृहस्पतौ स
चंद्रे धन्वि गते। मकरगते भौमे। एवंविधायां ग्रहसंस्थायां मीनलग्नस्थे शुक्रे एको योगः। कन्यालग्नगते बुधे द्वि 155
तीयो योगः। मृतस्थाविलादीवक्रो गारक:। अर्किः शनिः अर्कः: एतो मृतस्थोपं चमस्थौ भवत:। गुरु जीव: शशि
चंद्र: शुक्र: सिता एते हिबुके सुखतस्थाने कन्यागते लग्ने। अन्य: अपरो नृपो राजा गुणवान्भवति। [illegible]
[illegible] तत्रैवजाते कन्यालग्नं तत्रैव बुधः। मकरस्थो शनि भौमो धनुर्द्धरस्थाने तुं घे कंन्यां अक्षजीवशुक्रा
यदा भवंति। तदा जातो [illegible] राजा गुणवान्भवति। एवं राजयोगत्रयं॥ अथ शार्दूलविक्रीडितेन राजयोगत्रयमाह॥
॥ ॥ झषे संदे लग्ने घटमृगमृगेन्द्रेषु सहिते यमारार्कैः स्यात्स खलु मनुजः सार्वसुधां अजे सारे मन्त्रीशा
शिगृहगते चामरगुरो सुरेज्ये वा लग्ने भवति हि नृपो न्यो पि गुणवान्॥ ॥ झषे संदावितिः। झषे मीने संदे चन्द्रेल
ग्नस्थिते घटमृगेन्द्रेषु सहिते: यमारार्कैः घटा कुंभः मृगो मकर: मृगेन्द्रः सिंहः। एतेषु यथा संख्यं यमा
रार्कैः स्थिते: तत्रैवं जातं। मीनलग्ने चंद्रे कुंभगते सौरे। मकरगते भौमे सिंहगते र्के एवं विधियोगेय
स्य जन्म भवति। स सवसुधां पृथ्वी सार्वि राजा भवतीत्यर्थः। स्वल शब्दो वाक्यालङ्कारे। अजे सारे मन्त्रीवि

सचंद्रे सौरे इत्यादि। सौरे मन्दे सचंद्रे चन्द्रसहिते सप्तमस्थानगते सुरपतिमंत्री गुरुः बृहस्पतिः
तस्मिन् चापगते धन्विनि स्थे भानौ आदित्ये स्वोच्चस्थे मेषस्थे क्षितिपतिः राजा भवति। तत्रैवं जातं मेषो लग्नः
तत्रैवार्कः धनुषि जीवः। तुलागतश्चन्द्रः सौरः एवंविधे योगे जातो राजा भवति। एवमस्मिन् श्लोके राजयो
गास्त्रयः॥ अथ षष्ठ्यधिकैकराजयोगद्वयमाह॥ ॥वृषे सेन्दौ लग्ने सवितृगुरुतीक्ष्णांशुतनयैः
सुहृज्जायाखस्थैर्भवति नियमान्मानवपतिः। मृगे मन्दे लग्ने सहजरिपुधर्मव्ययगतैः। शशांकाद्यैः ख्या 156
तः पृथुगुणयशाः पुङ्गवपतिः॥ ॥वृषे सेन्दौ विधुना चन्द्रेण सहिते लग्ने स्थिते सवितृगुरुविति। सविता सू
र्यः गुरुर्जीवः तीक्ष्णांशुतनयः सौरः एते यथासंख्यं सुहृज्जायाखस्थैः सुहृत्स्थानं चतुर्थं जायास्थानं
सप्तमं। खस्थानं दशमं। एतेषु स्थितैः नियमान्निश्चयात् मानवपतिः राजा भवति तत्रैवं जातं। वृषलग्ने
तत्रैव चन्द्रमाः सिंहेर्कः वृश्चिके जीवः कुंभे सौरः ईदृशे योगे जातो विप्रोपि राजा भवति॥ मृगे मन्दे इत्यादि मक
रे लग्ने तत्रैव स्थाने मन्दे स्थिते सहजरिपुधर्मव्ययगते। तृतीयषष्ठनवमद्वादशस्थैः शशांकाद्यैः चं
द्राद्यैः चंद्रमंगलबुधजीवैः। ननु शशांकाद्यैरित्युक्ते शुक्रः प्राप्नोति। उक्तेन यथासंख्यं पंचमस्थानस्था स्म
विद्यमानत्वात् शुक्रस्यापि चंद्रादेः पंचमत्वादनवकाशः॥ तत्रैवं जातं। मकरो लग्नं तत्रैव सौरः मीने चंद्रः मि
थुने भौमः कन्यायां बुधः धन्विनि जीवः शुक्रार्कौ यत्र तत्र एवंविधे योगे जातः पुंगवपतिर्भवति पुंगवा मनुष्याः
तेषां पतिः राजा ख्यातः सर्वत्र विदितः। पृथुगुणयशाः विस्तीर्णा निर्मला गुणाः प्रीतिकरा गुणा यस्य
गुणाश्च शौर्यौदार्यादयः यशः कीर्तिः एवमस्मिन् श्लोके द्वौ राजयोगौ। तथा च माण्डव्यः। मृगे लग्ने सौरः कर्मी

स्मिन् लग्ने वर्गोत्तमस्थे चन्द्रे षष्ठ्यधिकं शतद्वयं भवति। एवं चंद्रलग्नयोगानामेकीकृतानां पंचशतान्यष्टाविं
शत्यधिकानि भवन्ति॥ अथ षड्विंशत्येकं पंचयोगानाह॥ ॥मेषे कुंभे कर्क्कजे मविशत्योनि तैरेव तनुगैर्नृकुंभसिंहाल
स्थैः शशिज गुरुवक्रैर्नृपतयः। यमेन्दू तुङ्गे गमवितृशशिजौ षष्ठभवने तुलाजेन्दुक्षेत्रेः सितकुजजीवैश्च
नरपः॥ मेषे स्थानेर्के कुंभे कर्क्के सुरेज्ये अजे मेषे मविक्ने पारिणी चंद्रमसः तैरेव तनुगैर्लग्ने स्थितैः एकतमे ल
ग्नस्थे न केवलं यावत् नृयुक्कुंभसिंहालिस्थैः शशिज गुरुवक्रैर्नृपतयः नृयुक्कुंभिथुनं सिंहः प्रसिद्धः अलि
र्वृश्चिकः एषु स्थितैः यथासंख्यं शशिज गुरुवक्रैः बुधजीवभौमैः नृपा भवन्ति॥ तत्रैवं जातं। मार्तण्डे कुं
भे। सूर्यो मेषे। वृषे चंद्रः। बुधो मिथुने। गुरुः सिंहे। भौमो वृश्चिके। ईदृशावामग्रहसंस्थायां कुंभे लग्ने
एको योगः। मेषे द्वितीयः। वृषे तृतीयः। यमेन्दु तुङ्गे इत्यादि यमः सौरः इन्दुश्चंद्रः एतौ तुङ्गे उच्चे न केवलं
यावद् गतनौ गतेन्यथः। सवितृशशिजौ षष्ठभवने सवितासूर्यः शशिजो बुधः। एतौ षष्ठभवने कं
न्यायां तुलाजेन्दुक्षेत्रैः सितकुजजीवैः तुलायां सितः शुक्रः अजो मेषः इन्दुक्षेत्रं कर्कटः॥ यथासंख्येन सित
कुजजीवैः सितः शुक्रः कुजो भौमः जीवो गुरुः एवंयुक्तो नरपो द्वौ राजयोगौ। तत्रैवं जातं॥ तुलायां सौ
रः। वृषे चंद्रः कन्यामादित्यबुधौ तुलायां शुक्रः मेषे भौमः कर्के जीवः ईदृग्व्यवस्थायां ग्रहसंस्थायां तुलाल
ग्ने एको योगः। वृषे द्वितीयः। एवं पूर्वे सहपंच। तत्र षष्ठे भवे लग्नात् षष्ठे भवने राशौ केचिदिच्छंति

बृ॰जा॰
टी॰

तच्चायुक्तं। यस्मात् तुलास्थे शुक्रे मीनस्थे स्वार्कस्या संभवः। तथा च बादरायणः॥ तुलालग्ने सितः शुक्रो
मेषे भौमो गुरुः कुलीरगतः। कन्यायां रविः प्राप्तो जातस्य पतिर्भवेत् सर्वं देवेति। अपरमपि रवि रूप राजयोगत्र
यमाह॥ कुजेतुंगे केन्द्रे चन्द्रे नृपसमलग्ने च कुपति। पतिर्भूमेश्चान्यः क्षितिसुतविलग्ने सशशिनि। सचं
द्रे सौरे स्ते सुरपतिगुरौ चापधरगे स्वतुंगस्थे भानावुदयमुपजाते क्षितिपतिः॥ पा॥ कुजे तुंगेति। कुजे
भौमे तुंगे स्वोच्चे मकरगते त्यर्थः। अर्केन्दौ सूर्य प्राप्तौ लोधन्वि चापोर्ध्वस्य तस्य लग्नस्योदये प्राग्ने
र लग्नेपति भूपतिः भूपति राजा इत्यर्थः। यमे लग्नेऽति मकरकुंभयोरन्यतमलग्न इति कश्चिद्धा
ख्याति तच्चायुक्तं। तथा च बादरायणः। लग्ने सौरे तुंगे भौम प्राप्ते दृष्टो चापप्राप्ते विति अस्माकं
प्रथमाख्यासध्धीं प्रतिभाति। यस्मान्माणुत्थः॥ आदित्यचन्द्र निशाकरपूर्ण भावतो वा गिरा प्राप्य च
सार्द्ध भास्करेण स्ववीर्यसहितः प्राप्तो महती कुलः प्राप्नोति प्रभवं तदा सुकृतीक्ष्मापालचूडामणिः नंग्य
ति प्रतिपद्यते एष खेचरो स्तादिवेति॥१॥ पतिर्भूमिश्चान्येति॥ यस्मिन्नेव योगे क्षितिसुत वि
लग्ने स शशिनि। क्षितिसुतो भूरकः। तस्मिन्नेव वा युक्ते सप्तमे शनि चंद्रमायुक्ते अपीदंवंक्र(
धनुर्धरस्थे राजयोगः। तेनेतन्मुक्तं भवति मकरलग्ने चन्द्रा गारकायुक्ते धनुर्धरे केन्द्रे द्वितीयो भू(
पति र्भवति राजा इत्यर्थः। अत्र बादरायणः। भानुश्चापे सूनु भौमस्तुंगप्राप्तोति लग्ने वा स्यात्॥

158

159

160